

KRISTIINA ROSS

**INSTRUKTIIV
LÄÄNEMERESOOME
KEELTES**

**EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA
KEELE JA KIRJANDUSE INSTITUUT**

KRISTIINA ROSS

**INSTRUKTIIV
LÄÄNEMERESOOME
KEELTES**

TALLINN «VALGUS» 1988

$\frac{4}{R73}$

Retsenseerinud filoloogiakandidaadid

M. Must ja M. Leppik

Toimetanud filoloogiadoktor A. Laanest

Kaane kujundanud R. Rea

R73

Ross, K.

Instruktiiv läänemeresoome keeltes. — Tln.:Valgus, 1988. —
158 lk.

ISBN 5-440-00371-1

Monograafia fikseerib kogutud näitematerjali põhjal instruktiivi võimalikud semantilised funktsioonid läänemeresoome keeltes ja üksik-funktsioonide morfosüntaktilised realiseerimismallid ning selgitab instruktiivi positsiooni läänemeresoome keelte käänetesüsteemi ajaloolises arengus.

Vajalik raamat keeleuuri jaoks.

81

R $\frac{4602000000 - 193}{902(15) - 88}$ tellitud

ISBN 5-440-00371-1

© ENSV Teaduste Akadeemia, 1988

Выпущено по заказу Академии наук ЭССР

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

S I S U K O R D

	Lk.
Sissejuhatus	5
1 Ülevaade instruktiivi morfoloogiaga seotud probleemistikast	12
1.1. Tüvi	12
1.2. Formant <i>n</i>	15
1.2.1 Formandi <i>n</i> päritolu	15
1.2.2. Formandi <i>n</i> esindatus tänapäeva läänemeresoome keeltes	21
1.3. Formant <i>*j</i>	24
1.3.1 Formandi <i>*j</i> päritolu	24
1.3.2. Formandi <i>*j</i> esindatus tänapäeva läänemeresoome keeltes	25
1.3.3. Formandi <i>*j</i> suhe paradigmaatilise mitmuse tunnusega <i>*j</i>	33
2. Instruktiivi semantilised funktsioonid läänemeresoome keeltes	36
2.0. Sissejuhatavaid märkusi	36
2.1. Instrumentaalne instruktiiv	37
2.1.0. Funktsiooni üldisloomustus	37
2.1.1 Instrumentaalse instruktiivi esinemus üksikkeeliti	38
2.1.2. Üldistavat	47
2.2. Modaalne instruktiiv	49
2.2.0. Funktsiooni üldisloomustus	49
2.2.1 Situatiivse instruktiivi esinemus üksikkeeliti	50
2.2.2. Positsionaalse instruktiivi esinemus üksikkeeliti	55
2.2.3. Üldmodaalne instruktiiv	61
2.2.4. Üldistavat	66
2.3. Komitatiivne instruktiiv	68
2.4. Sotsiatiivne instruktiiv	69
2.4.0. Funktsiooni üldisloomustus	69
2.4.1. Sotsiatiivse instruktiivi esinemus üksikkeeliti	69
2.4.2. Instruktiivsed määra- ja hulgaadverbid	74
2.4.3. Üldistavat	74

2.5. Distributiivne instruktiiv	75
2.5.0. Funktsiooni üldiseloostus	75
2.5.1. Distributiivse instruktiivi esinemus üksikkeeliti	76
2.5.2. Essiivse või translatiivse varjundiga distributiivne instruktiiv	82
2.5.3. Üldistavat	83
2.6. Temporaalne instruktiiv	84
2.6.0. Funktsiooni üldiseloostus	84
2.6.1. Temporaalse instruktiivi esinemus üksikkeeliti	84
2.6.2. Instruktiivsed ajaadverbid	88
2.6.3. Üldistavat	88
2.7. Lokaalne instruktiiv	89
2.7.0. Funktsiooni üldiseloostus	89
2.7.1. Lokaalse instruktiivi esinemus üksikkeeliti	90
2.7.2. Üldistavat	92
2.8. Muid funktsioone	93
2.9. Adnominaalne instruktiiv	94
2.9.0. Üldist	94
2.9.1. Adjektiivi funktsioonis adnominaalne instruktiiv	95
2.9.2. Instruktiivsed määra- ja rõhumäärsõnad	95
2.9.3. Instruktiivsed pre- ja postpositsioonid	97
3. Kokkuvõte	100
3.1. Instruktiivi morfoloogiline iseloostus	100
3.2. Instruktiivi üldtähendus ja alamtähenduste omavahelised seosed	101
3.3. Instruktiivi eri funktsioonide morfosüntaktilised realiseerumismallid	102
3.4. Instruktiivi leksikaalse valiku diapsoon	103
3.5. Instruktiivi kasutusaktiivsus eri läänemeresoome keeltes	104
3.6. Instruktiivi kategooriaalne kuuluvus	105
LISAD	107
LISA 1: Tabelid	107
LISA 2: Töös esinevate instruktiivivormide register	110
LISA 3: Instruktiiv tänapäeva eesti kirjakeeles	130
Lühendid ja sümbolid	142
Kirjandus	147
Eesti kirjakeele näidete allikad	156

S I S S E J U H A T U S

Läänemeresoome keeled on tuntud oma kääneterohkuse poolest. Peale läänemeresoome-permi keelte ning ungari keele on nii käänderikkaid keeli veel ainult kaukaasia keelte hulgas, kus käänete arv on kohati koguni kaks korda suurem (Tauli 1952:14) Uurali algkeeles oletatavasti eksisteerinud kuuekäändelisest süsteemist (Itkonen 1966a:261) on tänapäeva läänemeresoome keeltes välja arenenud käänetesüsteem, milles üldtarvitatavaid produktiivseid käändeid on 13: nominatiiv, genitiiv, partitiiv kolm sisekohakäänet, kolm väliskohakäänet, translatiiv, essiiv, abessiiv, komitatiiv; üksikkeeliti lisanduvad veel terminatiiv (e v d j) ja daativ (l v) (Laanest 1975:99, 107-110) Lisaks mainituile on läänemeresoome keeltes veel nn. ebaproduktiivseid käändelõppe, "jotka esiintyvät enimmäkseen tai ainoastaan partikkeleissa" (Särkkä 1969:9). Nendeks on latiivi ekstsessiivi ja prolatiivi tunnused. Instruktiiv asetseb kahe mainitud grupi vahel. Ebamäärane kuuluvus käände ja adverbi piirimaile on põhjustanud vastakaid seisukohti instruktiivi käsitlemisel.

Analüüsimaiks instruktiivi morfoloogilisi ning süntaktilisi erijooni tuleb sissejuhatavalt peatuda käändekategooria mõistel

Grammatilisi kategooriaid määratletakse kas ainult funktsionaalsete tähenduste põhjal (süntaksikeskne lähenemine) või funktsiooni ning vormi ühtsuse alusel (morfofonemaatilist realisatsiooni arvestav lähenemine) - vrd. Bondarko 1976:25-33. Käändekategooria süntaksikesksele käsitlusele pani 1935. a. teoreetilise aluse L. Hjelmslev teoses "La catégorie des cas" kuulutades otsesõnu: "Une catégorie grammaticale est définie par la valeur non par l'expression" (Hjelmslev 1935:77). Objektiivset tõsiasi, et on olemas ühelt poolt käänete tähendused ning teiselt poolt neid tähendusi väljendavad morfoloogilised elemendid, tunnustavad kõik uurijad. Küsimus seisneb tegelikult vaid termini **kääne** rakendamisel. Hjelmslevi seisukoha järjekindlaimaks edasiarenduseks on generatiivse grammatika tööd, kus terminiga **kääne** tähistatakse süvastruktuuri süntaktilis-semantilisi suhteid, mis seovad noomenifraasi verbiga, ning terminiga **käände vorm** (case form) nende suhete väljendamist ükskõik kas afiksitate, supletiivsuse, kliitiliste partiklite või sõnajärje abil (Fillmore 1968:21). Niisugusel kujul on kääne universaalne kategooria, mis esineb kõigis keeltes, ka seal kus noomen ei flekteeru (nt. hiina keeles - vrd. Hjelmslev 1935:68-69). Kui seejuures eeldatakse, et süvastruktuuri süntaktilis-semantilised suhted on universaalsed, tingib see terminipaari **avatud** ja **varjatud kategooriad** kasutuselevõtu, sest mõni neist suhetest ei pruugi konkreetsetes keeles üldse mingil moel väljenduda (Fillmore 1968:3) Puhtsüntaktiliselt määratleb käänet ka näi-

teks, V. Martõnov. ent eri käänete genereerimismehhanism tema käsitluses erineb oluliselt Ch. Fillmore'i omast (Martõnov 1982:76).

Ehkki Soome Grammatikakomitee käändedefiniitsioonis - "Ne eri suhteet, joissa nomini lauseen jäsenenä on toiseen lauseen jäsenen, ilmaistaan eri kaasuksilla eli sijamuodoilla. Ne muodot, jotka tässä suhteessa ilmaisevat samaa merkitystä, muodostavat yhden sijan" (Itkonen 1966a:261) ei sisaldu sõnaselgelt vormilise ühtsuse nõuet, on termin **kääne** läänemeresoome keeleteaduse praktikas kasutusel oma traditsioonilises tähenduses, mis tugineb vormi ja tähenduse ühtsusel. Mõlema komponendi kooskõpsustamiseks vajalikkusele juhtis tähelepanu R. Jakobson oma klassikalises käändekäsitluses "Beitrag zur allgemeinen Kasuslehre", rõhutada: "Wenn es/ ./ allzu gefährlich wäre, den Begriff der grammatischen Kategorie von ihrer objektiven Äusserung, d.h. von der lautlich verwirklichten grammatischen Form loszutrennen, so darf man andererseits den Begriff einer derartigen Kategorie von ihrem objektiven Werte, d.h. von der Bedeutung, die ihr in der Sprache ("langue") zum Unterschied von den anderen Kategorien zugehört, nie absondern" (Jakobson 1966:52). Traditsioonilise käsitluse korral saab morfofonemaatilise realiseerimise tegelikult koguni primaarseks kriteeriumiks käänete eristamisel, st. üheks käändeks loetakse kõik vormid, millel on ühesugune tunnus. Nii käsitletakse läänemeresoome algse akusatiivi funktsioone praegu genitiivi all kuivõrd akusatiiv häälikumuutuse $*m > n$ tagajärjel genitiiviga vormiliselt ühte on langenud. Diakrooniline vaatlusviis teeb neil algse vormilise erinevuse alusel muidugi vahet.

Traditsioonilisele käändekäsitlusele tuginedes osutub instruktiivi seisukohalt eriti oluliseks piiri tõmbamine käändekategooria ning adverbide vahele. Ka selles küsimuses puudub üldkeeleteaduses üksmeel ehkki probleem kerkis üles juba antiikajal Süntaksikesksete käsitluste korral kuulub vahe tegemine välise vormiga seotud küsimusteringi ega ole kuigi oluline. Näiteks L. Hjelmslev kes defineerib kääned äärmiselt abstraktselt kui kategooriat, mis väljendab suhet kahe objekti vahel (kõige laiemas mõttes) jõuab siit loogilise järelduseni: "Il est certain que la forme adverbiale doit être comptée parmi les cas" (Hjelmslev 1935:98). Seevastu on näiteks H. Sweet väitnud, et subjekti märkiv nominatiiv on ainus tõeline kääne, kõik teised noomenile lähedased vormid lauses on adverbid (refereeritud Fillmore 1968:6 põhjal). Indo-euroopa keeleteaduses on traditsiooniks jagada käänded abstraktseteks e. grammatilisteks ja konkreetseteks e. lokaalseteks. J. Kuryłowicz defineerib grammatilise käändena kääned, millel on primaarselt süntaktiline funktsioon, st. mille primaarseks funktsiooniks on osalemine transformatsiooniprotsessis. Konkreetsetel käändel on primaarselt semantiline funktsioon (adverbide tähendus), ent sekundaarselt kannavad needki grammatilisi funktsioone. Kuryłowiczi kontseptsiooni kohaselt on tõelised käänded ainult need konkreetsete käänded, mis on saanud sekundaarse süntaktilise funktsiooni; kõik muud, ainult semantilise tähendusega vormid on adverbid (Kuryłowicz 1964:179-206). Ehkki vastavad uurimused puuduvad, tundub pealiskaudsel otsustamisel et Kuryłowiczi poolt indo-euroopa käänete suhtes rakendatud transformatsiooninõue nihutaks mõnedki läänemeresoome "täisväärtuslikud" käänded adverbide hulka.

Väljaspool seda nõuet jääb aga piir grammatiliste ja semantiliste funktsioonide vahel ähmaseks. Kord peetakse, näiteks, instrumentaalset funktsiooni grammatiliseks (Lyons 1973:299), kord loetakse ta konkreetsete käänete funktsioonide hulka (Itkonen 1966a:268, Kuryłowicz 1964:193)

Niisiis pole funktsioonist lähtudes võimalik käände ja adverbi vahele piiri tõmmata. Iga-päevases praktikas käibiv ettekujutus käände ja adverbi erinevusest tugineb väitel, et käände on noomeni (ennekõike substantiivi) muutevorm, adverb aga muutumatu sõna. Käände ja adverbi eristamine noomeni mõistest lähtudes on sisuliselt tautoloogiline ning sedalaadi definitatsioonide paikapidamatust tõestab siit tulenev järeldus, et käändekategooria alla peaksid kuuluma kõik vormid, kus mingi üldise tähendusega vormiline element liitub substantiivi tüvele - nt. e *rida/misi*. Sageli jaotataksegi morfoloogilisi tunnuseid käändelõppudeks ja adverbilõppudeks just selle kriteeriumi põhjal. Näiteks nimetab T Särkkä ekstsessiivsetest partikliitest erinevalt - tegevusest või olukorrast lahkumist väljendavat ekstsessiivi "elavaks käändeks" kuivõrd niisuguses funktsioonis võib ekstsessiivi lõpp liituda ka substantiividele (Särkkä 1969:141). Käände süntaktilisel funktsioneerimisel tulevad aga arvesse mitmed lisategurid. Mõningaid neist on läänemeresoome keeleteaduses siin-seal esile toodud: on rõhutatud ühilduva adjektiivatribuudi esinemisvõimalikkust (Penttilä 1957:148) ja vaieldud selle üle, kui lai peab olema "täisväärtusliku" muutevormi leksikaalne realiseerumisdiapasoon (Rätsep 1977b, Hint 1979), kuid teoreetilist üldistust pole esitatud.

Indo-euroopa võrdlev-ajaloolises keeleteaduses on K. Brugmann juba sajandi algul kokkuvõtlikult loetlenud välised kriteeriumid, mis tulevad ilmsiks käändelõpu kivistumisel adverbilõppudeks. Muidugi ei saa ühe keelkonna käänetesüsteemi jooni teisele keelkonnale mehhaaniliselt üle kanda, sest eri keelkondade käänetesüsteemid võivad üksteisest oluliselt erineda. Loodame, et parema puudumisel võib aga aluseks võtta ka K. Brugmanni esitatud väliste kriteeriumide loetelu, kui sealt välja jätta punktid, mis puudutavad spetsiifiliselt indo-euroopa keeli (nt. grammatilise sooga seotud küsimused), ning lisada mõned kommentaarid. Niisiis, kui mingi morfoloogiline tunnus, mis on varem esinenud käändelõpuna, kivistub adverbilõppudeks, iseloomustavad teda järgmised jooned. 1) Tunnus liitub suletud arvule noomeneile; ka sellisel juhul võib substantiiviga kaasneda adjektiivatribuut, ent ka adjektiivatribuudi valik on suletud. 2) Tunnuse tähendus on kitsenenud või laienenud. 3) Mitmuslikke vorme kasutatakse ka siis, kui sisuline mitmus puudub. 4) Käänetesüsteemist, milles kõnealuse tunnuse abil käänet moodustati, on säilinud vaid üksikud, samuti adverbilõppude vormid. 5) Tunnus ei võta osa analoogiamuutustest. 6) Esineb vormilist uuenemist, st. adverbilõppude vormile lisatakse uusi, samatähenduslikke adverbilõppudeid. 7) Tunnus esineb süntaktilistes seostes, milles ta käändelõpuna ei esinenud (Brugmann 1911:672-676).

Instruktiivis suhtes on eriti olulised 1 ja 3. punkt. Läänemeresoome keeltele on iseloomulik, et käändevormis substantiiviga võib kaasneda ühilduv adjektiivne, numeraalne või pronominaalne atribuut. (Atribuudi ühildumist peetakse tavaliselt germaani või balti keelte mõ-

juks, ent kongruentsi esineb ka lapi mordva ja mari keeles -Itkonen 1966a:320-321). Ühilduva atribuudi esinemine instruktiivtarindeis ongi peamisi põhjus: miks instruktiivi ka eesti keeles aegajalt käändeks on tituleeritud. Ilmekaks näiteks kõnealuse kriteeriumi olulisusest käändetunnuse adverbistumisastme määramisel on juba mainitud ekstsessiiv. Noomenile liituvate, "elava käändena" kasutatud vormide hulgas on registreeritud ainult üks ühilduva adjektiivatribuudiga väljend **peenentä poikanta*, kusjuures tegemist on ilmse püsiühendiga, st. antud substantiiv esineb alati täiendiga ja alati ühe ning selle sama täiendiga - nt. *Siinä se o olt pienent poikant astikka* (Särkkä 1969:151) 'seal ta on olnud väiksest peale' (Adverbistumise lisatunnusena võib märkida kõnealuse väljendi esinemist alati koos samatähendusliku postpositiooniga - vrd. 6. punkt.) Instruktiivi käsitledes tulebki rõhutada seoses nn. püsiühenditega üleskerkivat aspekti adjektiivatribuudi kasutuses, mis eristab kivistunud väljendeid tavalistest käändevormidest: "kuivõrd atribuudil puudub otsene seos lause põhisituatsiooniga, siis enamikul juhtudel on teda võimalik lausest ära jätta, ilma et lause lakkaks olemast" (Erelt 1986:39) Üksikjuhtudel pole atribuudi ärajätmine küll võimalik ning teatud sõnaühendites osutub adjektiivatribuut ka tavaliste käändevormide korral obligatoorseks, ent enamasti sõltub atribuudi obligatoorsus põhisõna leksikaalsetest omadustest, mitte vormist (Rätsep 1978:71) Atribuudi fakultatiivsuse nõuet tavaliste käänete korral võib sõnastada järgmiselt: kui mingi verbiga saab mingis funktsioonis kasutada mingit substantiivi teatud käändes ilma atribuudita, siis saab sama verbiga kasutada samas funktsioonis sama substantiivi samas käändes ka mingi (ühilduva) atribuudiga, ja vastupidi. Illustratsiooniks öeldule võrreldagu järgmisi lauseid. a) Inessiiviga: *Ma elan linnas* (Kus?) ja *Ma elan suures linnas* (Kus?); b) instruktiiviga (rl) *Jalu talla ma Tallinna* (Mille abil?) ja *Ma magan palja jalu* (Kuidas?) Nagu näeme, on inessiivis liht- ja liittarind samatähenduslikud, instruktiivis aga erineva tähendusega: lihttarind väljendab vahendit, liittarind viisi.

Mis puutub 3. punkti siis siin võib läänemeresoome keeltes indo-euroopa keeltega võrreldes erinevusi olla. Indo-euroopa keeltes on deklinatsiooni morfoloogilised tunnused kumulatiivsed: üks ja see sama element väljendab korruga käänet, arvu (ja sugu). Indo-euroopa võrdlev-ajaloolises keeleteaduses peetakse noomeni vormi käändeks alles siis, kui ta juba eristab ainsuse-mitmuse opositsiooni st. kui leidub mingi teine vormiline element, mis väljendab sama käänet (ja sugu) aga erinevat arvu: "les formes casuelles sont des adverbes dénominatifs de provenance. Or il paraît qu'il y a au moins un critère formel qui permet de distinguer les deux catégories. Une forme ambivalente qui ne différencie pas les nombres (sing. : pl.) n'est pas encore une forme casuelle au sens propre" (Kuryłowicz 1977:143). Läänemeresoome keeltes on aga mitmuse paradigma isegi sünkroonses plaanis (väikeste eranditega) ainsuse omast tuletatav. Mitmuse tunnus on vormitasandil iseseisvalt väljenduv element ja läänemeresoome võrdlev-ajaloolises keeleteaduses on üldine seisukoht, et mitmuse paradigma tekkis ainsuse omast hiljem, sellele tuginedes (Laanest 1975:95). Järelikult peetakse käändeks ka neid vorme, mis veel

arvu ei eristanud. Tänapäeva läänemeresoome käänetesüsteemis kehtib siiski sisulise ainsuse / mitmuse ja vormilise arvutunnuse puudumise / esinemise korrelatsioon. Instruktiivil kõrval on siin ainsaks erandiks *jnek-komitatiiv millel ainsuse vorme üldse ei esine.

Niisiis võib läänemeresoome käändekategooria morfosüntaktilist realiseerumist kirjeldada malliga $(A \sim N \sim P) S / \pm y$. kus **A** = adjektiiv, **N** = numeraal, **P** = pronoomen, **S** = substantiiv; + ja - märgivad vastavalt arvutunnuse esinemist või puudumist; **y** märgib käändelõppu ja ümar-sulud väljendavad atribuudi fakultatiivsust. Ühilduva atribuudi kõrval võib täiendina esineda ka nimisõna või määrsõna. Käesolevas töös om samaväärselt täiendkomponendina käsitletud tavaliselt ka liitsõna esikomponenti, mille eristamine substantiivsest ja adverbilisest atribuudist tugineb sageli vaid ortograafilisel traditsioonil. Käändekategooria realiseerumise ühildumatu üldmall on $(X \sim Av) S^{\pm} y /$ kus **X** = substantiiv genitiivis või liitsõna esikomponent, **Av** = adverb, kohakäändes substantiiv või ühildumatu adjektiiv, numeraal või pronoomen. (Edaspidi jäetakse mallide esitamisel sümbol **y** märkimata.)

Senises eesti keele grammatilises traditsioonis on instruktiivil käsitletud kord käändena, kord adverbina. Et H. Stahl lähtub käänete esitamisel ladina käänetesüsteemist, on 1637 a. ilmunud esimeses eesti keele grammatikas kajastuvad üksikud instruktiivivormid esitatud ootuspäraselt adverbide all nt. alamjaotuses **adverbia qualitatis: *toisitas*** 'anders' (Stahl 1974:29) Adverbide all esitatakse instruktiivsed vormid ka järgmistes grammatikates, mis eesti keele käänetesüsteemis juba paremini orienteeruvad. E. Ahrens, kes eesti keele kirjeldamisel lähtub soome keelest, liigitab instruktiivsed vormid adverbide osas eraldi alamjaotise pealkirjaga **adverbial**, öeldes: "Dieser Casus, welcher im Finnischen auf *in* endet, und Nomina in Adverbe verwandelt, kommt in Ehstnischen nur noch verstümmelt vor" (Ahrens 1853:111-112) Esimesena käsitleb eesti instruktiivil omaette käändena M. Veske teoses "Untersuchungen zur vergleichenden Grammatik des finnischen Sprachstammes" (Veske 1873) Nii siin kui ka 1879. a. ilmunud teoses "Eesti keele healte õpetus ja kirjutuse viis" esitab Veske instruktiivil käänetetabelis viimase käändena. Kuid umbes samal ajal ilmunud teostes käsitlesid F.J. Wiedemann ja K. A. Hermann instruktiivivorme endiselt adverbide all (Wiedemann 1875, Hermann 1884) Käesoleva sajandi esimese poole kirjakeele grammatikais vaadeldakse instruktiivil kord adverbide all (nt. Jõgever 1919), kord käänete all viimase käändena ja seletava lisamärkusega (nt. Loorits 1923, Muuk Mihkla 1936). Tuliseks instruktiivil propageerijaks oli J. Aavik, kes andis 1920. a. välja koguni eraldi brošüüri "Elustet instruktiiv", kus ta käsitleb ka instruktiivil vormilise moodustamise reegleid ning pakub, peamiselt soome keelele toetudes, omalt poolt välja uustuletisi mida elav kõnekeel enam ei kasutanud. Ootuspäraselt vaatleb ta ka 1936. a. ilmunud "Eesti õigekeelsuse õpikus ja grammatikas" instruktiivil käändena. Arutlused instruktiivil ümber jätkuvad hiljemgi, ent nüüd peetakse teda juba kõikjal üksmeelselt adverbiks (nt. Kindlam 1959, Alvre 1964b, Villup 1969:21) Segadust tekitab veel ainult atribuudiga tarindite kokku-lahkukirjutamise probleem, mida arutati viimati 1980. a. veebruaris va-

bariikliku õigekeelsuskomisjoni istungil Lühemates käsitlustes pööratakse tähelepanu ka sisulistele probleemidele (Rätsep 1977b, Hint 1978, 1979).

Soome kirjakeele grammatikais käsitletakse instruktiivi üksmeelselt käändena. Soome murdekeeles on instruktiivi kasutus elavam kui eesti keeles ning käesoleva sajandi algul on instruktiiv idamurdeile toetudes ka kirjakeeles kunstlikult uuesti produktiivseks muudetud (Hakulinen 1979:106) Teiste läänemeresoome keelte ajaloolis-võrdleva kallakuga uurimustes vaadeldakse instruktiivi tunnust koos muude käändelõppudega, talle erilist tähelepanu pööramata.

Läänemeresoome instruktiivi tunnuse *n päritolu ning instruktiivi vormides sisalduva *j suhet paradigmaatilise mitmuse tunnusega *j on käsitletud mitmetes artiklites, millele viidatakse morfoloogia peatükis. Vormilisest küljest tekib instruktiivi kui käändevormi käsitlemisel kaks probleemi: a) instruktiivi keeleajalooline tunnus *n langeb kokku genitiivi tunnusega, b) vormilt mitmuslikud instruktiivtarindid ei pruugi väljendada sisulist mitmuslikkust. Et kahe käändevormi eristamisel on primaarseks kriteeriumiks just morfoloogiline opositsioon, peaks ainsuse vormide põhjal instruktiivi ja genitiivi üheks ning samaks käändeks pidama. Mitmuse vormides on morfoloogiline opositsioon olemas, kuivõrd instruktiiv kasutab arvu tunnust *j genitiiv aga tunnust *t või kahe tunnuse kombinatsiooni ¹

Instruktiivisüntaktilistest erijoontest ning semantilistest funktsioonidest läänemeresoome keeltes pole ühtegi üldistavat käsitlust ilmunud. Esile on tõstetud ainult kolme aspekti: a) instruktiivi tunnus liitub piiratud arvule substantiividele, b) instruktiivne substantiiv võib lauses esineda koos ühilduva täiendiga, c) sageli on täiendiks ühildumatu, kohakäände lõpuga atribuut (Penttilä 1957:195, Kangasmaa-Minn 1970:25, Rätsep 1977b, Hint 1978, 1979, Moreau 1980:22). A. Penttilä on esitanud ka suhteliselt põhjaliku loetelu instruktiivi funktsioonidest soome (kirja)keeles (op. cit. 439-445).

Käesoleva töö eesmärgiks on fikseerida kogutud näitematerjali põhjal instruktiivi võimalikud semantilised funktsioonid läänemeresoome keeltes ja üksikfunktsioonide morfosüntaktilised realiseerumismallid ning selgitada instruktiivi positsiooni läänemeresoome keelte käänetesüsteemi ajaloolises arengus. Töös vaadeldav ainek esindab keele kahte arengujärku: a) regivärsiliste rahvalaulude keel (eesti vadja, karjala ja Lääne-Ingeri rahvalaulude andmeil) ning b) hilisem murdekeel, mida eelmisele vastandades nimetatakse tinglikult tänapäeva murdekeeleks, ehkki osa kasutatud näitematerjalist on registreeritud eelmise sajandi teisel poolel.

---

¹P. Ariste ongi instruktiivina käsitlenud ainult mitmuslikke vorme ning lugenud kõik ainsuslikud *n-adverbid genitiiviks (Ariste 1952:105-106). Instruktiivi ja genitiivi mitmuse vormide morfoloogiline lahknemine on toimunud nende erinevate funktsioonide alusel (vt. 1.2.1) Funktsiooni ja vormi ühtsuse põhimõttest lähtudes (vrd. tsitaati R. Jakobsonilt lk. 6) on õigem ka ainsuslikke *n-vorme instruktiiviks lugeda, kui neid kasutatakse instruktiivi funktsioonis, ehkki nad vormilt ainsuse genitiiviga kokku langevad. Liiatigi võivad (eriti rahvalaulu keeles) ühe ja sama sõna *j-lised ning ilma *j-ta instruktiivivormid tähenduselt täiesti kattuda ning koguni ühes ja samas kontekstis suvaliselt läbiseigi esineda.

Kirjakeelte instruktiivikasutust ei analüüsita. Töö lõpus käsitletakse eraldi alajaotises ainult instruktiivi positsiooni tänapäeva eesti kirjakeeles. Et objektiivsetel põhjustel on eesti murdeid puudutav materjal kõige põhjalikum, esitatakse see kõikjal esimesena; järgnevad liivi vadja, soome, isuri (mille juures vaadeldakse ka Lääne-Ingeri rahvalaulude näiteid, ehkki pole välistatud, et osa neist kuulub soome keele ingeri murdesse). karjala (siin all ka lüüdi) ja vepsa keel.

Analüüsi aluseks olevad keelenäited pärinevad väga erinevatest allikatest. Käsikirjalistest materjalidest on uurimuse aluseks olnud J. Peegli kandidaadiväitekiri "Eesti vanade rahvalaulude keele morfoloogia" (Peegel 1954:269-281) kus instruktiivina on käsitletud küll ainult *j-lisi vorme, ning kaks instruktiivi funktsioonide alast Helsingi Ülikooli üliõpilaste laudaaturtööd: A. Kivi "Instruktiivin merkintötehtävät V. Porkan kokoamissa Länsi-Inkerin runoissa" ja E. Nylander "Instruktiivin ja komitatiivin merkintötehtävät Vienan läänin vanhoissa runoissa" Muus osas pärineb kasutatud näitematerjal trükitud tekstikogudest ja sõnaraamatutest ning Eesti NSV TA KKI-s ja Helsingi Ülikoolis leiduvatest kartoteekidest (EK, VK, SK, HSK, IK) Viiteta Lõuna-Karjala ja Lõuna-Vepsa näited on kirja pandud ekspeditsioonidel 1976. a. ja 1977. a. Boksitogorski rajooni karjalastelt ja 1981. a. vepslastelt. Töös on säilitatud viidatud allikmaterjalide transkriptsioon. Üldistavas kontekstis on kasutatud eesti ja soome keele puhul kirjakeele transkriptsiooni, isuri keele osas soome kirjakeele transkriptsiooni, karjala ja vepsa keele osas vastavate sõnaraamatute märksõnakuju (KKS, SVK) vadja keele osas KKI soome-ugri keelte sektoris valmiva vadja sõnaraamatu märksõnavormi liivi keele puhul toetatakse liivi vanasõnade (LVS) registri koostamise põhimõtetele. Kõiki läänemeresoome keeli puudutavas üldises kontekstis on tärniga (*) märgitult kasutatud üldläänemeresoomelisi rekonstruktsioone.

1 ÜLEVAADE INSTRUKTIIVI MORFOLOOGIAGA
SEOTUD PROBLEMAATIKAST

1 1 TÜVI

Astmevahelduskeeltes on instruktiivi tunnuse *-n* (vt. 1.2) või *-in* (vt. 1.3) liitumisel vo-kaaltüveliste kahe silbiliste astmevahelduslike sõnade tüvi häälikuseaduslikult nõrgas astmes: *jalan* < *jalka + *n*, *jaloin* < *jalka + *in*. Astmevahelduslike konsonanttüveliste sõnade tüvi on häälikuseaduslikult tugevas astmes: *hampa(h)an*, *hampa(h)in*.

Grammatilise kategooria realiseeruvus konkreetsest sõnast sõltub eeskätt sõna leksikaal-
sest tähendusest, st. sellest, kas sõna on mõeldav süntaktilises ja semantilises funktsioonis,
mida antud kategooria väljendab. Kuid on juhitud tähelepanu sellele, et teatud rolli võib
realiseeruvustõenäosuses mängida ka sõna fonoloogilise ehituse sobivus/sobimatus vastava kate-
gooria morfoloogilise vormiga (vrd. Penttilä 1957:195). Instruktiivi morfoloogiline vorm võib
kõige suuremaks takistuseks osutada eesti keele murretes, kus puudub paradigmaatilise *i*-mit-
mus: kuivõrd tunnus *-n* on eesti keeles kadunud (vt. 1.2.2), peaks neis murretes *j-line inst-
ruktiiv väljenduma süsteemivälise (või vähemalt puudulikult süsteemse) tüvevariandina, ilma
ühegi markantsema lisatunnuseta. Eriti segavaks osutub niisugune tingimus nõrgeneva tüvega
laadivahelduslikes sõnades, kus *j-lise instruktiivi häälikuline seos paradigmaatiliste vor-
midega liialt nõrgaks võib muutuda. Ka liivi keeles ei esine *i*-mitmus läbi kogu paradigma,
kuid seal puudub astmevaheldus ning tunnus *-n* on säilinud (vt. 1.2.2). Teistes läänemeresoo-
me keeltes on *i*-mitmus paradigmaatiline.

Astmevahelduseta, tugevneva tüvega laadivahelduslikes ning geminaatklusiili astmevahel-
dusega või hilise vältevaheldusega sõnades on eesti keeles probleemiks ainult mitmuse tüve
vokaal (vt. 1.3.2). nõrgeneva tüvega laadivahelduslikes sõnades aga kogu nõrgaastmeline tü-
vekuju. Vaadelgem *j-liste instruktiivivormide esindatust eesti murretes üksikute laadivahel-
dustüüpide kaupa.

1) (C)VCV : (C)VV. Nõrgaastmelised vormid: Se *poē* (nom. *poeg*). *sao* (nom. *sada*), Wiede-
mann *ao* (nom. *aeg*); mujal tugevaastmelised analoogiavormid: (vanu) *igi*, (üksi) *lugu*. 2) (C)VVC:
(C)VV või (C)VVC : (C)VVV. Registreeritud ainult *a*-mitmuslikke vorme: Khk *kiuwà* (nom. *kiud*),
Hls rl *riia* (nom. *riid*). 3) (C)VC₁C₂ : (C)VC₁V. Nõrgaastmelised vormid: Se *vihù* (nom. *vihk*)
Se Pst *lehì* (nom. *leht*) üldlevinud *jalu*; tugevaastmelised analoogiavormid Trv (üksi) *vihku*,

Vai (*paĭia*) *jaĕGo*. 4) CVVC₁C₂ : CVVC₁V või CVC₁C₂C₃ : CVC₁C₂V. Registreeritud ainult *a*-mitmuslikke vorme: Rei *tuisa* (nom. *tuisik*) laiema levikuga *viira* (nom. *viing*) 5) C₁ : C₂. Nõrgaastmelised vormid: Kod Nõo Ran Har San Vas Se (*ütsi*) *jäli* JMd Muh (*ütsi*) *jäli*, Wiedemann (*üksi*) *järi* (nom. *jäng*), Kuu rl. *kilvu* (nom. *kilpa), üldlevinud *seli*, *küli*; tugevaastmelised vormid: Khk Emm Kos Lüg Plt (*üksi*) *jälgi* Kam (*ütsi*) *järgi* 6) C₁C₂ : C₁C₁ Soodne tüüp nõrgaastmelise *j-ilise tüvevariandi jaoks: Lai (*kahè*)*Goñrè*, Muh (*päè*)*Goñnè* 'päev-päevalt' Plv (*päiv*) *koñni* rl *kõnnu* (nom. *kõnd*), *turre* (nom. *turd*), *kannu* (nom. *kand*), üldlevinud *linna*; Kodaveres ja saarte murdes *a*-mitmuslikud vormid: *peĕlä*, *piñnä*, *kilĕlä*. 7) Tugevaastmelise *i*-mitmusega laadivahelduslik tüüp on üldlevinud nt. *küüsi*, *reisi*, *täisi*.

Nagu näeme, ei ole astmevaheldus takistuseks instruktiivi moodustamisel murretes, kus *i*-mitmus on paradigmaatiline (eriti selgelt Setu murrakus). Teised murded kasutavad keerukamatel laadivaheldusjuhtudel häälikuseaduslikke *j-lisi instruktiivivorme ainult sõnadest, mille *i*-mitmuse tüve baasil on keeles muidki tuletisi või teisi käändeid kasutavaid püsiühendeid (vrd. *jalu/tama*, *jäli/tama*, *seli/li*, *küli/li*) Muudest sõnadest kasutatakse häälikuseadusliku vormi asemel kas *a*-mitmuslikku vormi (vt. 1.3.2) või astmeüldistusega tugevaastmelist analoogiavormi. Pole tõenäoline, et niisuguste tugevaastmeliste vormide taga võiks peituda tugevaastmeline *i*-mitmus. Vrd. nt. tarindi *üksi jäli* tugeva- ja nõrgaastmelist levikut. Tugevaastmeline *i*-mitmus on aga muudes käänetes peale genitiivi kasutusel Tartu, Võru, Mulgi ja idamurdes (Saareste 1955:96. kaart), kuid teda esineb paiguti ka Loode-Eestis ja rannikumurdes (Alvre 1967:24-25). Seega ei lange tugevaastmelise instruktiivi levik kokku tugevaastmelise *i*-mitmuse levikuga. Liiatigi esinevad tugevaastmelised vormid mõnikord nõrgaastmelisega ühes tarindis koos; nt. *ütsi viñku*.

Tugevaastmelisi vorme leidub peale mainitud laadivahelduslike sõnade muudiski tüüpides. J. Peegel on rahvalauludest registreerinud SJn *täisi mõeku* Han *veritisi mõeku* Vig *ihutud mõeka*, Kaa *pooli mõeku*, nähes niisugustes vormides instruktiivi asendumist partitiivi või illatiiviga (Peegel 1954:276).

Ka tänapäeva murdekeeles esineb sporaadiliselt analoogiavorme vältevahelduslikest sõnadest, mille fonoloogiline struktuur mingil moel ei nõua tugeva astme kasutamist: *pikki* ~ *pikku* (~ *pikkì* ~ *pikkù*), *põiki* (~ *põigì*); *kēli* (~ *kēlì*) *silmi* (~ *silmi*).

Tugevat astet esineb ka soome kagumurdeis rannikualadel vadjä keeles ning isuri keele Alam-Luuga murdes hilistes vormides, mis lähtuvad mitmuse genitiivist (Leppik 1975:158, 162, Laanest 1986:107) - nt. sm Yläm (*paljas*) *jalkoin* Muol (*paljai*) *jalhoi*; vđj Ko (*palĕlä*) *jalĕ* is Alam-Luuga (*kaksin*) *kertoin*.

Väga harva esinevate possessiivsufiksiga instruktiivivormide tüvi on astmevahelduslikest sõnadest ootuspäraselt tugevas astmes: sm En väiky omin väkini, omin lupinsa (Penttilä 1957:195). Karjala keeles esineb possessiivsufiksiga instruktiivi positsioonis selle asemel enamasti vormilt komitatiivne substantiiv. ehkki adjektiivatribuut jääb vormilt instruktiivseks: omin šulin jalkonēš, mie tulin omin lupinen', hiä elää omin varoinee (Genetz 1880:192). Vii-

dates sellele, et ka "tõelise" komitatiivi puhul on mõnikord "Kalevalas" ja sageli soome kirjakeeleski atribuut vormilt instruktiivis, kui ta *ne*-tunnusega kolme- või enamasilbiliseks muutuks, leiab A. Genetz siit lisatuge kahe käände ühisele päritolule, pidades lähtesufiksiks komitatiivi *ne*-d nagu mitmed teisedki (vt. 1.2.1). Rahvalaulu keeles võib karjalaski kohata possessiivsufiksiga substantiivi instruktiive: *En sano [omin sanoini], sanon [Jiesuksen sanoilla]* (SKVR II 769:40-41).

Sõnatüvede käsitlemisel tuleb peatuda ka tüvekonsonantide geminatsioonil. Nn. üldgeminatsioon, mis esineb juhtudel kus lühikesele rõhulisele järgneb rõhutu silp, milles esineb klusiili nõrgaastmelise vaste või *h* kao tagajärjel tekkinud pikk vokaal või diftong, on oma ne isuri ja vadja keelele, lõuna-Eesti ning osadele soome murretele. Kahesilbiliste sõnade instruktiivivorme seesugune geminatsioon ei haara, kuid paiguti on geminatsioon laienenud ka muudele pika vokaali või diftongi juhtudele, kohati esineb instruktiivis aga sporaadiliselt analoogilist geminatsiooni, mis teenib tõenäoliselt samasugust selgema markeerituse funktsiooni nagu ülalvaadeldud sporaadiliselt esinev tugev aste. Liivi keele tüvekonsonantide geminatsioon on erinevat päritolu kui kõnealune üldgeminatsioon (Kettunen 1938:XXXI) ning pole instruktiivi seisukohalt oluline.

Eesti keeles esineb geminatsioon peamiselt Lõuna-Eesti murdeis. Lõuna-Eesti häälikuseaduslikult gemineerunud tüvekonsonant on kadunud *h* ees III vältes, muude konsonantide kao korral II vältes (Kettunen 1962:193). Ka kahesilbiliste sõnade instruktiivvormides esineb Lõuna-Eestis geminatsiooni ehkki siin selleks häälikuseaduslikke eeldusi pole. Enamasti on instruktiivvormide analoogiline geminaat II vältes: Vas *hüüvi*, Rõu *señnù*, Har (*ütsi*) *Deñri*, Võn *vañnu ikki*. Ent võib kohata ka kolmandavältelist analoogilist geminaati: Nõo *vañnu ikki*, Hls *suvve*.

Kuna Idavadjas ja Matis alluvad reeglipärasele geminatsioonile kõik sõnad, milles rõhulise silbi järel esineb hilistekkeline diftong või pikk vokaal kusjuures tekkinud geminaat on lühike (Kettunen 1930b:119-121) siis on nendel aladel instruktiiviski, nii ainsuslikes kui mitmuslikes vormides nõrgaastmeline geminaat ootuspärane, kuivõrd *n*-i kadu on andnud pika vokaali (vt. 1.2.2) nt. M (*vizi*) *piñhã*, *kañhẽ*, *tsãzzi*, *keñvi*, *üvvi*, I *vãñhi*, *kañhẽ*. Läänevadjas esineb geminatsioon ainult kontraktsiooni teel tekkinud pika vokaali või diftongi ees. Geminaat on tugevas astmes (ibid.): *varraji*.

Soome murdeis esineb üldgeminatsioon väga laialdasel alal (Rapola 1966:24-30, Kettunen 1940: 2. kaart). Kuid osades murretes on geminatsioon laienenud algsetele diftongidele, haarates ka kahesilbiliste sõnade *i*-mitmuse vormid (ja imperfekti vormid) Niisiis jagunevad geminatsioonialused murded kaheks: 1) Häme, Kesk- ja Põhja-Pohjanmaa ning Kainuu murded, kus geminatsioon esineb kõikide diftongide ees, 2) Ala-Satakunna, Peräpohjola ning Savo murded, kus geminatsioon esineb ainult kontraktsiooni teel tekkinud diftongide ees. Teine grupp jaguneb omakorda veel kaheks, sõltuvalt diftongi kvantiteedist: a) Savo murded, kus algsed ning kontraktsiooni teel tekkinud diftongid kvantiteedilt erinevad, ning b) Ala-Satakunna ja

Peräpohjala murded, kus diftongide kvantiteedis erinevust ei ole (Paunonen 1973). Esimesest grupist võib instruktiivvormide seast leida järgmisi näiteid: Sääk Tyrvää Ruov *jalloin*, Kiim *varroin*; teise grupi kontraktsiooni teel tekkinud diftongi ees esineva geminaadi kohta: Antr Pari ~~karrei~~, Kurk *karrein*. Kuid instruktiivvormides võib Savo ja Peräpohjala murrete alal kohata geminatsiooni sporaadiliselt ka algsete diftongide või hilistekkeliste pikkade vokaalide ees: Ilo Sui Salm *jalloin*, Pors *kovviin*; ehkki üldisemad on siiski gemingerumata võrmid: Antr Muol *jaloí*, Rautu *jaloín*; vormides, kus diftongi järelkomponent on kadunud, geminatsiooni ei esine: Kauk Pari Sor *jalo*, Sul *jalon*.

Isuri keeles puudutab geminatsioon peamiselt Alam-Luuga murret, kus intervokaalne *h* on kadunud (*varrain*, *vennein*) ja mitmuse tüvi moodustatakse mitmuse genitiivi analoogial kus geminatsiooni võib kohata ka 2-silbilistes sõnades (*kässin* < *käsiñen).

1.2. FORMANT *n*

1.2.1 FORMANDI *n* PÄRITOLU

Instruktiivivi tunnuseks on *-n*. Varasemast arengujärgust võeti läänemeresoome algkeelde üle peale instruktiivi veel teisigi käändeid, mille tunnuseks on *-n* või mille tunnuses sisaldub *n*: *na-/nä* -lokatiiv. *n*-genitiiv. *jnek* -komitatiiv. Häälikumuutuse *n' > n* tagajärjel sai ka varasem *n'*-latiiv läänemeresoome keeltes tunnuse *-n*. Astmevahelduskeeled näitavad, et hiljemalt astmevahelduse tekkimise ajal pidi instruktiivi tunnus olema ilma vokaalita, kuid instruktiivi *n*-i on seostatud kõigi nimetatud sufiksitega.

Lokatiivi *-na/-nä* on üldsoomeugriline sufiks, mille põhifunktsiooniks on koha väljendamine. On oletatud seost ka indoeuroopa lokatiivse sufiksiga *-n ~ -en* (Čop 1975:55-57). Instruktiivi tunnus on peamiselt funktsionaalse läheduse alusel lokatiiviga sidunud juba M. Veske (Veske 1873). Põhjalikumalt on lokatiivi ja instruktiivi suhet käsitlenud L. Kettunen (Kettunen 1924, 1950). Ka Kettunen tugineb oma väites ennekõike instruktiivi ja lokatiivi funktsionaalsele lähedusele ning mõningatele paralleelsetele esinemisvõimalustele tänapäeva läänemeresoome keeltes. Kahe käände morfoloogilise lahknemise põhjuseks toob Kettunen selle, et instruktiiv olevat esinenud enamasti lausefoneetiliselt rõhutus asendis ja juba läänemeresoome algkeeles sageli pigem partiklina kui täisväärtusliku lauseliikmena, mistõttu alguses kadus vokaal niisugustes partiklisarnastes vormides, hiljem aga üldistus vokaali kadu sealt kõikidele instruktiivi juhtudele (Kettunen 1924:92-93). Vastu väideldes P. Ravilale, kes instruktiivi ja komitatiivi lokatiiv-essiivist häälikuseaduslikele arengutele tuginedes rangelt lahus hoiab (vt. allpool) väidab Kettunen, et rangete häälikuseaduste kõrval tuleb arvestada kõikvõimalike faktoritega, mis keele arengut mõjutada võivad: psühholoogiliste faktoritega, rõhusuhetega, sellega, missugust kategooriat antud vorm lauses esindab jne. (Kettunen

1950:29). Jääb siiski küsitavaks, kas on usutav uue, vormiliselt iseseisva käände tekkimine juhuslike partiklite analoogial kui sel uuel käandel ei ole kanda lähtekäandest selgesti lahknevat funktsiooni sest just funktsioonide osalisel kattumisel instruktiivi ja lokatiivi ühendamine tuginebki Instruktiivi ja lokatiivi keeleajalooliselt ühise algupära võimastust on põhjalikumalt tõestanud E. Itkonen (Itkonen 1957 1966b:72-74). Ehkki viimasel ajal pooldab enamik teadlasi instruktiivi *n*-i ühendamist genitiivi formandiga, ei ole lokatiivse päritolu teooriast lõplikult loobunud. Vt. nt. Zaitseva 1981:87 kus autor D. Bubrihile toetudes esitab selle ainsa seletusena. Kuna vepsa keeles astmevaheldus puudub ja vokaali kao tagajärjel instruktiiv ja lokatiiv ka häälikuseaduslikult vormiliselt täiesti ühte langevad, ei sisalda niisugune selgitus vepsa keele seisukohalt vaadetes tõesti mingeid vastuolusid.

On oletatud komitatiivi tunnuse *-*jnek* soome-ugri algupära ning seostatud seda ka indoeuroopa pronominaalsetes tüvedes esineva *n+V* -instrumentaaliga (Čop 1975:58-61). Ka läänemeresoome instruktiivi ühendamine komitatiiviga tugineb peamiselt nende funktsionaalsel lähedusel. Lisatuge niisugusele oletusele annab mõlemas sufiksis sisalduv element *j mis kummaski käandes sisulist arvu ei väljenda (vt. 1.3.3). Instruktiivi ja komitatiivi on üheks ja samaks käändeks pidanud juba E. Lönnrot ja J. Krohn, neile toetudes ka E. Setälä (Setälä 1899:380) Komitatiivi ja instruktiivi ajaloolist identsust pooldab ka B. Collinder (Collinder 1965a:54). Põhimõtteliselt seostab instruktiivi ja komitatiivi omavahel ka L. Kettunen, kuid erinevalt eelmainituist, kes peavad lähtesufiksiks komitatiivi tunnust (*i*)*ne(k)* millest sõnalõpulisel muutuse *e > i* tagajärjel arenes -*ni*, kust seejärel *i* kadus, peab Kettunen mõlema lähtesufiksiks lokatiivi *na/nä*-d, millest tuletab nii genitiivi (algselt daativ-genitiiv) instruktiivi possessiivsufiksiga komitatiivi kui ka *ni*-terminatiivi (Kettunen 1950). Viimasel ajal on lokatiivi komitatiivi ja instruktiivi ühist algupära püüdnud tõestada veel J.-L. Moreau, tuginedes peamiselt lapi andmetele (Moreau 1980). Komitatiivi ja lokatiivi ühise algupära teoorial on rohkesti pooldajaid (Maitinskaja 1979:124, Korhonen 1981:225, Hakulinen 1979:107).

Instruktiivipäritolu osas pooldatakse läänemeresoome keeleteaduses tänapäeval enamasti P. Ravila seisukohta, kes seostab instruktiiv*n*-i genitiiv*n*-iga (Ravila 1941). Kui eelmised hüpoteesid tuginesid peamiselt instruktiivi (osalisel) funktsionaalsel kattumisel lokatiivi või komitatiiviga, siis instruktiivi ja genitiivi ühise algupära teooria põhineb nende kahe käände formantide morfoloogilisel samasusel. Ainsuse vormides langevad mõlemad käanded täiesti ühte. Mitmuses on genitiivis arvutunnuseks *t* (või **j+t*) instruktiivis aga alati ainult *j. Seega avaldub nende kahe käände morfoloogiline opositsioon mitte käändeformandis endas vaid kasutatavas arvutunnuses.¹ P. Ravila juhib tähelepanu sellele, et peale läänemeresoome keelte kannab paljudes teisteski keeltes instruktiivi ja genitiivi funk-

¹ Ehkki nagu nähtub allpool (1.3.3), ei ole instruktiivi osas arvutunnusest rääkimine sisuliselt õigustatud. Seetõttu võiks genitiivi ja instruktiivi morfoloogilist opositsiooni läänemeresoome keelte raames näha siiski käändetunnuses endas: genitiivis -*n* instruktiivis -*in* (või -*n*).

sioone morfoloogiliselt identne sufiks, lokatiiv ja instruktiiv erinevad teineteisest häälikuliselt aga kõikides uurali keeltes. P. Ravila järeldeb siit, et algselt polnud genitiivi ja instruktiivi vahel vahet: *n* morfoloogilise tunnusega märkis lihtsalt määratust (vastandudes markeerimata vormile). Lahknemine toimus süntaktilisest funktsioonist lähtudes: genitiivi kasutati adnominaalselt, instruktiivi adverbaalselt.

K. Wiklund on soome, lapi, mordva ja samojeedi keelte alusel oletanud, et uurali algkeeles esines kõigis ainsuse paradigma obliikväändeis tunnus *-n*, mis koos possessiivsufiksiga esines ka kõigis mitmuse käändeis. Sisuliselt tähendab seegi, et *n*-i abil vastandusid ainsuse nominatiivile kõik muud käanded (refereeritud Collinder 1965 :131 järgi).

Genitiivi tunnusega esineb *-n* peale läänemeresoome keelte veel mordva keeles (hilisareng $n > n'$), mari keeles ja samojeedi keeltes (n või $t < n$) Permi ja ugri keeltes *n*-genitiiv puudub. Seepärast peab P. Ravila läänemeresoome-mordva ja samojeedi genitiive paralleelseks arenguiks, mille ühiseks lähteks on possessiivne adjektiivsufiks (Ravila 1941:77). Genitiivi *n*-i uurali või soome-ugri algupära eitab ka Gy. Farkās, kuid erinevalt P. Ravilast peab ta genitiivi (ja instruktiivi) formandi lähteks *n*-tüvelist demonstratiivpronoomenit (Farkās 1956:11-12) Ent on peetud võimalikuks ka genitiivi arenemist käändeks juba uurali algkeeles. Sellisel juhul oleks ta permi ja ugri keeltes hiljem kadunud (Itkonen 1966a:263). V. Tauli oletab uurali ja altai *n*-genitiivi ühist algupära (Tauli 1952:40). On püütud tõestada ka uurali-altai-indoeuroopa *n*-genitiivi ühist algupära (Čop 1975:53-55).

Näiteid instruktiivi funktsioone kandva *n*-i kohta võib aga leida kõigist soome-ugri keeltest, v.a. handi keel (H. Rätsep 1979:81; aga vrd. nt. hnd *kolmekesi* - Osnovõ 1974:249). Suhteliselt palju esineb niisuguseid *n*-ilisi adverbe volga keeltes. Toetudes sellele, et erinevalt genitiivist võib *n*-instruktiivi kohata ka permi keeltes, peab B. A. Serebrennikov *n*-i esialgseks funktsiooniks just instruktiivsuse väljendamist, mille baasil hiljem tekis mordva ja mari (ning võib-olla ka läänemeresoome) genitiiv (Serebrennikov 1967:15-17) Mari keeles on *-n* kõige produktiivsem adverbisufiks. Tähendus on tal enamasti just instruktiivne. I. S. Galkin on veendunud, et vähemalt algmari keeles (aga võib-olla varemgi) oli sufiks *-n* iseseisva instruktiivkäände tunnus, millel oli ka komitatiivne tähendus (Galkin 1964:25-28). Näib, et läänemeresoome instruktiivitunnuse ja volga keelte instruktiivsete adverbide *n*-tunnuse kokkukuuluvuses ei ole kahtlust (Bereczki 1978:87).

Seevastu kaugemates sugulaskeeltes samas funktsioonis esineva *n*-sufiksi (nt. u *ketten* 'kahekesi' ja *szēpen* 'ilusti') geneetilises ühtsuses läänemeresoome instruktiiviga kaheldakse (Hakulinen 1979:106-107) Permi keelte *n*-sufiksilised adverbid ühendatakse tavaliselt instrumentaalse käände sufiksiga, mis on tagasi viidav lokatiivi *na-/nä* -le (Grammatika sovremennogo udmurtskogo jazõka 1962:308, Sovremennõi komi jazõk 1955:255, Osnovõ 1974:248). Ka ugri keelte vastavad *n*-lõpulised vormid seostatakse lokatiivi *na-/nä* -ga (Osnovõ 1974:248-249), ehkki lokatiivi vokaal obi-ugri keeltes häälikuseaduslikult säilinud peaks olema. Mõ-

ningaid *n*-adverbe seostatakse *n'*-latiiviga (Osnovõ 1974:258). Ometi on volga keelte *n*-sufiksiga instruktiivsete adverbide käsitlemisel juhitud tähelepanu sellele, et permi ja uuri keeltes esineb *n* täpselt samas funktsioonis (Galkin 1964:26, Serebrennikov 1967:15).

Instruktiivset, instrumentaalset või laiemalt modaalset tähendust võib *n* (keeliti *n* > *t*, *ʔ*, *ŋ*) kanda ka samojeedi keeltes. Siingi langeb see vormiliselt kokku *n*-genitiiviga. Seetõttu oletatakse ka algsamojeedi keeles genitiivse-modaalse sufiksi *n* olemasolu, mis hargnes ühelt poolt genitiivi sufiksiks, teiselt poolt küllaltki erinevate funktsioonidega modaalseteks sufiksiks väljendades eeskätt just instruktiivsust, instrumentaalsust ja temporaalsust. Peetakse tõenäoliseks selle sufiksi geneetilist sugulust soome-ugri vastava *n*-sufiksiga ning mõlema ühist algupära uurali algkeeles, kuid otseselt instruktiivse või instrumentaalse *n*-käände eksteerimist uurali algkeeles siiski ei eeldata (Künnap 1971:153-154).

Mitmed uurijad on juhtinud tähelepanu sellele, et ka altai keeltes esineb *n*-sufiksiga instrumentaalseid adverbe. Järgnevalt esitatagu kitsamate funktsioonigruppide kaupa ülevaade mõningatest võimalikest paralleelidest läänemeresoome instruktiivi ja kaugemate keelte *n*-adverbide vahel.¹

L ä ä n e m e r e s o o m e : e *kuue mehe* 'mehed kuuekesi'; vjd *kgamē* 'kolmekesi'; sm *kahden ~ kaksin* 'kahekesi'; is *kolmem mēhen* 'mehed kolmekesi'; krj *tulimma nellän* 'tulime neljakesi'; volga : mr *kokt/ən* 'kahekesi' *kumət/ən* 'kolmekesi' *nələt/ən* 'neljakesi' *мыкы/н* 'paljukesi'; permi : ud *чөш/ен* '(kahekesi) koos' *ор/ен* 'üksinda'; km *kyk/ōn munōny* 'kahekesi lähevad' *modōdčim kujim/ōn* 'läksime kolmekesi' *нэль/ōн* 'neljakesi' *vit/ōн munisny* 'viiekesi läksid' *ōtk/ōн* 'üksi'; u g r i : hnd *qōlm/ən* 'kolmekesi'; mns *kit/an* 'kahekesi' *harm/an* 'kolmekesi' *nil/an* 'neljakesi'; u *kett/en* 'kahekesi', *harm/an* 'kolmekesi' *negy/en* 'neljakesi'; s a m o j e e d i : kms *kümä/n ~ kümē/n* 'kui palju?'; a l t a i : tr *иккё/н* 'kahekesi' *вунн/ән* 'kümnekesi'

L ä ä n e m e r e s o o m e : e *kolmi* 'kolmekaupa' *üksi lvi* 'ivahaaval'; lv *vīžin* 'viiekaupa'; vjd *kahzi* 'kahekaupa' *vähhūizi* 'vähehaaval'; sm *yksin lukien* 'ükshaaval lugedes'; krj *üksin miehiloin* 'ühe mehe kaupa'; vps *kahtsīn andnob* 'kaheksa kaupa annab'; volga : md *vejkeñ-vejkeñ* 'ühekaupa' *kavtoñ-kavtoñ* 'kahekaupa' *ketənən-kätənən* 'kümnekaupa'; permi : ud *кык/ен-кык/ен кошкызы* 'kahekaupa läksid ära' *соос сизьым/ен-сизьым/ен люкаськылызы* 'kogunesid seitsmekaupa' *сюрс/эн-сюрс/эн лыктйэы* 'tuhandete kaupa tulid' *дас/эн-дас/эн тырыны* 'kümnekaupa asetasid', *ор/ен-кык/ен плотина вылтй потйэы* 'ühe-kahe kaupa läksid üle tammi' *чөжъёс куин/ен-куин/ен лобизы* 'haned lendasid kolmekaupa' *ōжыт/эн ~ ичи/ен* 'vähehaaval' *трос/эн ~ уно/ен* 'palju (korruga)'; a l t a i : tšv *pěrchё/н* 'terahaaval' (vrd.

¹Mitte läänemeresoome keelte näited on võetud peamiselt järgmistest teostest: Galkin 1964: 25-28, Künnap 1971:152-153, Serebrennikov 1967:15, 238. Lisanäited komi keelest pärinevad teostest Sovremennõi komi jazõk 1955:148, 188, 255-256 ja Komi-permjatski jazõk 1962:297, lisanäited udmurdi keelest pärinevad teostest Grammatika sovremennogo udmurtskogo jazõka 1962:159, 301, 303, 307, 308 ja Udmurtsko-russki slovar 1948. Mansi keele näidete allikaks on Rombändejeva 1973:190.

e üksi ivi).

Läänemeresoome: e *jala*; lv *jālgis*; vdj *jangā*; sm *jalan*; krj *jallan*; vps *gaugān*; volga: mr *jol/ōn* ~ *jal/ōn*; permi: ud *pid/žn*; km *pod/ōn*; samojeedi: slk *ūde*; altai: tšv *чурән*; tr *jadaγyn* 'jalgsi'

Läänemeresoome: e *kaksi kalli* 'topelt hinnaga' *helli* 'hellalt' *usina* 'usinalt'; vdj *vālī* 'valesti', *tšilē* 'kiiresti'; sm *kuin* 'kuidas' *hyvin* 'hästi' *pahoin* 'halvasti'; krj *kadehin* 'kadedalt' *hyvin* 'hästi'; vps *čomin* 'ilusti'; volga: mr *пис/ын* ~ *пйсы/н* 'kiiresti' *яжо/н* 'hästi' *вйцкйж/ын* 'peenelt' *лел/йн* 'raskelt' *jūk/ән* 'valjult, häälega' (*jūk* 'hää!'). *šad/ән* 'vihaselt'; permi: ud *лушкөм/ен* 'salaja' *эеч/ен* 'heaga, hästi' *лек/ын* 'kurjalt, õelalt'; km *бур/өн* 'heaga' *гусь/өн* 'salaja' *дон/өн* 'kallilt (дон 'hind' дона 'kallis'), *лөг/өн* 'tigatedalt, vihaselt' ugrī: u *szépen* 'ilusti' *drága/n* 'kallilt' *biztos/an* 'kindlasti' *könny/en* 'kergelt'; samojeedi: slk *šō/n* 'hästi' *kaj/n* 'kuidas'; kms *nāma/n* 'selleks et' *nāmə/n* ~ *nāmə/n* 'selleks et, heaks'; altai: tr *ашшә/н* 'soojalt (ama 'soe'), *хаярр/ән* 'tigatedalt' (хаяр 'tige').

Läänemeresoome: e *küli* 'külili; küljega' *seli* 'seljaga, seljad vastamisi'; vdj *alaspäi* 'kummuli' *paheneppäi* 'pahempidi'; is *alaspäin* 'kummuli'; sm *nurin* 'pahunpidi'; krj *küllin* 'külili' *šellin* 'selili' *sellin sinuh* 'seljaga sinu poole' *alasmaksoin* 'pea alaspidi'; vps *minuheräi bokin* 'küljega minu poole' *süügän* 'seljad vastamisi'; permi: ud *кым/ин* 'rõhi ülespidi; näoli' (кым/ес 'otsaesine'), *солы мышк/ин* *пукыны* (kellegi ~ millegi poole) seljaga istuma' (мыш 'tagumine pool' мышкаэ 'taga'), *чук/ин* 'külili kaldu' *чук/ин-бек/ин* ветлыны 'taarudes käima' (Lõtkin: *čuk 'looklev. kõver' - бек/иртыны 'kõrvale painutama'), *мыддор/ин* ~ *азьдор/ин* берыктыны 'pahupidi ~ õiget pidi pöörata' (азь 'õige pool, esikülg' дор 'pool, külg'); km *кым/ынь* 'näoli kummuli'

Läänemeresoome: e *linna* ~ *linnu*, *kõnvi*, *viira* ~ *viiru* (vt. 2.2.2); permi: ud *бечоло/ен* 'reastikku, üksteise järel' (бечоло 'reasrakend').

Läänemeresoome: e *maa keeli*; sm *suomen kielen*; permi: ud *эуч кыл/ын* 'vene keeli'

Läänemeresoome: e rl *pirra* 'katki' *läks kiellä* 'läks kildudeks, puruks' *leiksisima karttuliD liistä* 'lõikasime kartulid liistudeks'; krj rl *laiva laššuin lohkieälla* laev laastudeks lõhkuda' *olut on osin jaettu* 'õlu on osadeks jagatud'; (vt. 2.5.2) volga: mr *шырп/ын* 'puruks, kildudeks' (шырпе 'kild'); samojeedi: kms *tali/n* 'katki kildudeks'

Läänemeresoome: e *liivi pestud* 'liivaga pestud'; vdj *tappās tšäzi* 'pekstakse kätega ~ käsitsi', *ampai akkunat avasi* 'hammastega avas aknad'; krj *Sormin soitti Väinämöine* 'sõrmedega mängis Väinämöine'; permi keeltes vastab sellele funktsioonile üsna täpselt paradigmaatiline instrumentaalne kääne (творительный падеж), mida peetakse arenenuks lokatiivist (*-на > -н): ud *гольык ки/ын* уд куты 'paljaste kätega ei sa võta' *карандаш/ен* гошъясько 'kirjutavad pliiatsitega'; ent vrd. ka samojeedi: slk *imakotar tü/n*

ammēinditi 'tulega põletas ta naise', juk *qarmboi/ʔ* 'noaga' *quttaelli/ʔ* 'käega'; a l -
t a i : tr *ayzyn* 'suuga'

L ä ä n e m e r e s o o m e : e *päizi päewa* 'päise päeva ajal' *selle talve* 'sel talvel'
sügüzi ~ sügize 'sügisel'; v d j *suvē* 'suvel' *kerrā* 'ükskord'; s m *kerran, sen syksyn* 'sel
sügisel'; k r j *toisin aijoin* 'teinekord' *kerdazen* 'ühe korra' (vt. 2.6); v o l g a : m r
keč/ən 'päeval' *кугарна/н ~ когарня/н* 'reedel', *эртыше тылз/ин* 'eelmisel kuul' *шуэ/н*
шөэ/н 'harva'; p e r m i : u d *жög/ен* 'varsti' *ваз/ен* 'varem' *ун/н* 'öösel' *дыр/ын-*
-дыр/ын 'aeg-ajalt' *нунал/ын-нунал/ын* 'harva, aeg-ajalt' (нунал 'päev') *вадес/эн-вадес/эн*
'aeg-ajalt; paiguti (вадес 'aeg; paik'); k m oñ/өн 'öösel'; u g r i : u *tél/en* 'talvel';
s a m o j e e d i : n e e n *pi/ʔ* j e n *fī/ʔ* n g *fi/η* s l k *pe/n ~ pe/t*, k m s *pi/n* 'öösel' j u r
jälēa/ʔ e e n *jēle/ʔ* n g *jale/η*, s l k *tēl/n ~ čēl/t*, k m s *tala/n* 'päeval'; a l t a i : t š v
qəl/ən 'talvel' u z b *эрта/н* 'homme hommikul', *кеч/ин* 'õhtul'; b š k *кыш/ын* 'talvel' я з / ы н
'kevadell'; tr *yaz/in* 'suvel', *kis/in* 'talvel'

Muidugi oleks permi ja ungari vasteid rangetele noogrammatilistele häälikuseadustele toetudes tõenäosem seostada *na-/nä* -lokatiiviga juhul, kui pidada genitiivi *n*-i neis keeltes kadunuks (vrd. Itkonen 1966a:263). Kuid toodud näited sunnivad siiski oletama, et vähemalt kuni permi keelteni välja on *n*-lõpulistel adverbide sufiksi näol tegemist sellesama tunnusega, mis läänemeresoome keeltes instruktiiviks on arenenud. Häälikumuutuste regulaarsust käsitledes peatub A. Laanest ka häälikumuutuste grammatilisel tingitusel. Ta märgib, et nimelt sõnalõpulistel *n*-i osas (eesti keele verbi ainsuse 1. isiku lõpp, karjala illatiivi lõpp) on läänemeresoome keeleteaduses ammugi varjatult tunnustatud, et muutevormide sufiks ei tarvitse alati häälikuseadustele alluda (Laanest 1982:189). Nagu eespool mainitud, on L. Kettunen lokatiivi ja instruktiivi ühist algupära tõestada püüdes samuti rõhutanud, et tähtsa grammatilise funktsiooniga häälik võib muidu regulaarsele häälikumuutusele allumata jääda. Instruktiivi *n*-i säilimine liivi keeles ja rudimentaarselt ka Lõuna-Eesti murdeis (vt. 1.2.2) peaks niisugust seisukohta läänemeresoome keelte raames veelkord tõestama. Siit lähtudes võiks pidada algse instruktiivse *n*-i säilimist permi keelteski täiesti usutavaks ka siis, kui genitiivi *-n* kadus. *n*-i säilimist nimetatud permi adverbitüüpides võis soodustada ka lokatiivist arenenud uue käände, instrumentaali tekkimine, mis häälikuseadusliku arengu *na > n* tagajärjel instruktiiviga kokku langes, liiatigi kuna mõlemad käanded, nagu korduvalt rõhutatud, funktsionaalselt lähedased on.

1.2.2. FORMANDI *n* ESINDATUS TÄNAPÄEVA LÄÄNEMERESOOKE KEELTES

Tänapäeva läänemeresoome keeltes on *-n* instruktiivi lõpust kadunud eesti ja vadja keeles ning osades soome murretes. Kao juhte esineb mujalgi Säilimise korral on *-n* võinud aluda lausefoneetilistele muudatustele.

Eesti keeles on *-n* sõna lõpust kõikjal kadunud, v.a. verbi esimene isik. Lõuna-Eestis ning osaliselt ka lääne ja saarte murretes on *-n* kadunud ka verbi esimeses isikus. *n*-i kadu Lõuna-Eestis peetakse varasemaks kui Põhja-Eestis (Kettunen 1943:106-107). Näiteid instruktiivist: *palja jalù, pikkì silmì, meistù, seŕvi, neljã mehè*. *-n* on instruktiivist kadunud ka rahvalaulu keeles, kuid Lõuna-Eesti lauludes võib ta siiski rudimentaarselt säilinud olla: Se *Siis mine äte aada peäle / Rinnun nenne ristì pääle; Oh minu kume kurgukene, / mis mul oli noorin polvin;* kolmel juhul vormid *joosten (~ josten), jalun (~ jalon ~ jallon)* (Peegel 1954:279); San *kas om pengi piimän mõstu / Lauva laasin kirjutedu* (ERL III:I 4987:15-16), Urv *kunnõs sa /.../ olli tun kõrra* (ERL III:2 6230:12). 1953. a. on J. Peegel Kanepis kahel korral kirja pannud vormi *paŕlan jalòn* (Peegel 1954:279). *n*-ilisi instruktiivivorme on registreeritud mujaltki: Krl *paŕlin jalùn, kuivin jalùn, Ran (kikki) vaŕbin* (EK). Kuna Lõuna-Eestis on *n* sõna lõpust kadunud varem kui Põhja-Eestis, eeldab J. Peegel et tõenäoliselt on instruktiivil Lõuna-Eestis olnud reduplitseeritud lõpp nagu liivi keeleski ja eesti tüübis *paremini* (op. cit.) Ent millega seletada siis toodud vormide nõrka astet? **jal-kainin* oleks häälikuseaduslikult andnud *jalGon ~ jalGun*. Seepärast tuleks neis lõunaeestilisteski vormides näha pigem juhte, kus algupärane *-n* on säilinud, tänu vajadusele markantselt funktsiooni eristada, nii nagu see L. Kettuneni hilisema seisukoha järgi on toimunud ka liivi keeles (vt. allpool) ¹

Liivi keeles on *-n* sõna lõpul kõikjal kadunud (Setälä 1899:379). Seetõttu on liivi mitmuslikud instruktiivivormid põhjustanud mõnevõrra segadust. Ainsuslik vorm, mida esineb väga harva, on häälikuseaduslikult ilma *n*-ita: *sg'uŕvã* 'suvel' *n*-i kadu võib täheldada muudiski instruktiivset päritolu sõnades nagu *ku, kui* 'kuidas' *ne, nei, kuštì(-kuštìn)* 'puhmhaaval' Ent üldiselt on *i*-diftongile tagasi viidavates instruktiivvormides liivi keeles *n* säilinud ning sealjuures palataliseerunud: *kakšìn* 'kahekaupa' *vižìn* 'viiekaupa' *paikkìn* 'paiguti' *pävin* 'päeviti' *mešsìn* 'metsa kaudu' Selle põhjal on E. N. Setälä oletanud, et liivi keeles pidi instruktiivi *n*-ile sõnalõpulisel *n*-i kao ajal järgnema mingi vokaal, ja nimelt *i*, mis sai põhjustada eelneva konsonandi palataliseerumise, kuivõrd progressiivne palatalisatsioon oleks vähe tõenäoline. Võrreldes liivi instruktiive eesti vormidega *kauemini, paremini*, leiab Setälä siit lisatuge instruktiivi ja *ne*-komitatiivi ühise

¹Eesti tüüpi *paremini* võib pidada (instruktiivseks) terminatiiviks (Alvre 1982) P. Alvre oletab samas, et ka liivi instruktiivi puhul võiks niisugune interpretatsioon arvesse tulla, kuivõrd geminaat *nn* aitaks seletada nõrka astet.

algupära tõestuseks (vt. 1.2.1): sõna lõpus instruktiivvormides häälikuseaduslikult $e > i$ (Setälä 1899:380). Oma varasemates töödes pooldab ka L. Kettunen seisukohta, et liivi instruktiivile peab olema järgnenud vokaal i (Kettunen 1938:LII). Instruktiivi reduplitseeritud lõpu liivi keeles eeldab ka L. Posti (Posti 1942:281) Hiljem on L. Kettunen mõõnnud, et liivi instruktiivis pole siiski võimatu n -i säilimine, alguses lausefoneetiliselt üksikvormiti, sealt aga üldistumine kõikidesse instruktiivvormidesse selgema markeerituse huvides. Samas tunnustab ta n -i progressiivse palataliseerumise võimalikkust (Kettunen 1960:180).

Vadja keeles on sõnalõpuline $-n$ vokaalistunud, mille tagajärjel eelnev tüvevokaal esineb pikana (Kettunen 1930b:97). Näiteid instruktiivist: *üüvi mēli, riñnā, silmi, kañhē meñhē, tšāzi, poigē, vīzi verkō*. Esineb ka lühikese vokaaliga lõppevaid vorme: *Jēstā suge nūmerid ühzi, sīs kahzi, keami, ja keami päivi, J tšūmmeni vōsi, J vähi, Ko ühsi kano, Ra ühzi tšivi, K L Li kahe*. Vokaali pikendust ei toimu, kui on säilinud hilistekkeline või algne diftong: *(keami)paq, (kūzi)sag, paļlai jangoi, (kahzi) pēnteroi*. Üksikutes vormides on $-n$ säilinud: *Kō (paļlā) päin, Po paļlai päin*. Idavadjas võib n -i asemel kohata hoopis g -d: *Isto-roža papikā neņepiG* 'mõlemad' vrd. samas *I neņepi issuzivad savvā takana* 'mõlemad istusid'. Et algne sõnalõpuline $*k$ on idavadjas säilinud G -na, kuid $-G$ on üldistunud sageli ka niisugustesse vormidesse, kus teda algupäraselt pole olnud (Kettunen 1930b:50) on G -lised vormid täiesti ootuspärased.

Soome kirjakeeles on $-n$ säilinud, kuid murdeti on esinemas küllaltki ebauhtlane. Neis murdeis, kus n on üldiselt säilinud, võib ta alluda lausefoneetilistele assimilatsioonidele: k ees $n > ŋ$; m ja p ees $n > m$ (mainitud assimilatsioonid esinesid tõenäoliselt juba läänemeresoome algkeeles - Tunkelo 1946:372); liikvidate ja poolvokaalide ees $n > l, r, j, v$, kusjuures tekkinud liikvida või poolvokaal võib olla nasaleeritud; s -i ja h ees võib lõpu n olla ühinenud eelneva vokaaliga nasaalvokaaliks. Kõige paremad lausefoneetilised eeldused n -i säilimiseks on seal kus järgnev sõna algab vokaaliga või k -ga - viimasel juhul küll enamasti $n > ŋ$ (Setälä 1899:372). Absoluutses lõpus on säilimiseks kõige vähem eeldusi. Registreeritud materjali põhjal võib instruktiivi osas välja tuua järgmised rühmad: 1) n -i kadu on üldine edelamurdeis, nt. TaiS Pern *palja jalvo*, PyhR *tyhi käsi*, TaiS Myn KarTl *pitki silmi*, KarTl *syrikare*. Ent k ees võib n siingi säilinud olla - nt. Kalan *mā pitki silmin kato-si*, Hali *palin kesi*. Esineb ka muid säilimisjuhte - nt. EurJ *ja avõpäjn tul*, LapTl *olkkan omin päin*. 2) Teiseks n -i kao piirkonnaks on kagumurded (v.a. Terijoki) - nt. Pari *tyhji sui*, Joh *tul tuhji käsi kotti*, Kauk *paljai hyppysi vaa ukko kiens kive, tarraikse paljai käsi kii*, Viip *mie käi kaupunnis paljai sääri*, Antr *se kasso vähä syrikarrei*; aga Teri *puhui sulo suin, aina liikkuvat naurusuin*. 3) Kuid n -i kadu, säilimiseks soodsatest lausefoneetilisest tingimustest hoolimata, võib kohata mujalgi eriti sageli Savo murde alal - nt. Mik *ku se oekee paljassa päe kenott*, Juv *ei lähek künsi eiko hampai*, Hart *olhan niitä jo sit toisim paeko öljylamppujae*. Edela- ja kagumurded välja arvatud, on teistes murretes siiski üldisemad juhud, kus n on säilinud, allunult küll sageli ülalmainitud lausefoneetilistele as-

similatsioonidele. Näiteid assimilatsioonist: Nmes oli juostava avosiäriv vaekk, vESS ja käsiv vethäv, Nmes ukko tuummi siellä takasimpuolij jottei, SomN ei sinne jūr paljain käsimentü, Karv reki hajos yksil luin.

Isuri keeles on instruktiivi n üldiselt säilinud (Laanest 1986:49) - nt. hüvin mēlin, jalGa pohin, kaiGin. Ka isuri keeles võib -n olla allunud ülalloetletud assimilatsioonidele - nt. kaiGin käivät, kolmem mēhen, kaksil^l lehmil^m piDi. Esineb ka kao juhte - nt. Hev mōi kahē veljän Gera, Soi kahe naize olima, mū kaigi māmā.

Karjala keeles on instruktiivivormides n üldiselt säilinud - nt. krjL täüwin šuloin, krjA (huaral) kobrin, krjP (hyvällä) mielin, krjA (kokas) hännin, krjL täyven kynnen, krjL täyven sydämen. Lausefoneetiliselt võib esineda samasuguseid assimilatsioone nagu soome ja isuri keeles - nt. krjL viiziv virstoin, kakšim marjazin, pal'lahim päim pihal järäjää, krjA vīzil^l lauvvoin, kullin kielim pyrritin, krjP kymmenin raijoin - või eelneva vokaali nasalisatsiooni - nt. krjL kaheš is'suimma rinnaš. n-i täielikku kadu võib karjala keeles kohata diftongi järel (Setälä 1899:374). Näiteid instruktiivist: krjL hoaral jalloi seizot, krjA pahoi sano, kakšin miehilöi rasboinikka. Aunuses võib instruktiivi n olla nõrgenenud kuni muutuse ni n > i (Genetz 1885:148, Ojansuu 1918:69-70). Selle tagajärjel esinevad siin hilistekkelise diftongiga lõppevad ainsuslikud instruktiivivormid - nt. jallai ~ dallai 'jalgsi' rinnai 'kõrvuti' verrai 'võrdsetena' kaglai 'kaelakuti' kahtei 'kahekesi' kymmenei 'kümnekesi' kuvvei 'kuuekesi' Väliselt samasuguseid vorme võib kohata ka lüüdis ja vepsas - nt. krjL konmen ~ konmei 'kolmekesi' vpsK jaugai ~ jougei 'jalgsi', eglei 'eile' vpsÄ egläi ~ eglēi, musei 'mullu' dougei 'jalgsi' - ehkki teateid muutuse n > i kohta vastavatelt aladelt pole. Tunkelo 1946:398 viib vepsa vormid tagasi lõpule *ain ~ *äin ~ *oin. Lüüdi vorme oleks võimalik interpreteerida hoopis illatiivina, kuivõrd lüüdis sõna lõppu sattunud h > i (Turunen 1946:249-250, Kettunen 1960:24). Toetudes aunuse materjalile, mida kogutud näidete hulgas on enim, interpreteeritakse järgnevas siiski kõik aunuse, lüüdi ja vepsa vastavad näited, kus positsioonis, milles sugulaskeeltes esineb ainsuslik instruktiiv - kasutatakse hilistekkelise diftongiga (ai ~ ei) lõppevat vormi samuti ainsuse instruktiivivormideks.

Vepsa keeles on n instruktiivi lõpus üldiselt säilinud, kusjuures i-diftongiliste vormide korral on n Kesk- ja Lõuna-Vepsas palataliseerunud (Tunkelo 1946:378-381) - nt. vpsÄ bobin, čomin, kaksin sadgin rublin, kahten; vpsK čomin, hibusin, higopäin, kumen; vpsL hon-don, üksin vozin, vizin kun, kahten, koumen. Võrreldes soome, isuri ja karjala keelega allub vepsa sõnalõpuline -n vähem lausefoneetilistele assimilatsioonidele. Esindatud on ainult muutused n > ŋ ja n > m - nt. vpsL kaksikerdon kertet, kaikim bokim mahtap. Lõpu -n võib olla kadunud mitmetest, tõenäoliselt instruktiivset päritolu adverbidest (Tunkelo 1946:394-399) - nt. vpsK kaksikovehizi, kovehi, kovehizi, kovehize, pahoi, piitöiči, vpsL huikti (vpsK huiktin) silö, ezmā, pahō (modaaladverbina); vpsÄKL oikti (vpsK ka oiktin) Enamasti on n kadunud ka ilma *j-ta algele tagasi viidavais adjektiivivormides - nt. aigemba, edemba, heredemba, hillemba, hotkemba, pahemba, teramba, nujemba; ehkki esineb ka üksikuid

n -i säilimisjuhte: vpsK vähemban, enamban. Kuid *n*-i kadu võib esineda ka suhteliselt selge instruktiivse funktsiooniga vormides - nt. vpsK *püštiti pei*, vpsÄ *püštimpäi* ('püstipäi').

1.3. FORMANT *j

1.3.1. FORMANDI *j PÄRITOLU

Valdavas enamikus instruktiivivormidest eelneb tunnusele *n* veel formant *j, mistõttu instruktiivse käsitletakse tavaliselt mitmuslike vormidena, kuivõrd *j on läänemeresoome keeltes paradigmaatiline mitmuse tunnus.

Paradigmaatilise mitmuse tunnuseks esineb *j obliikväändeis veel lapi keele absoluut- ses deklinatsioonis (Korhonen 1981:209) ning mõningate samojeedi keelte absoluut- ses deklinatsioonis (Collinder 1965b:133). Selle põhjal on oletatud *i*-mitmuse uurali algupära (nt. Col- linder 1965b:132-133) Mitmuse tunnuseks esineb *i* ka ungari keele possessiivses deklinatsioo- nis, ent seda peetakse üldiselt hiliseks arenguks. Uurali keeltes esinevat mitmuse tunnust *j on kõrvutatud koguni indoeuroopa keelte pronominaalsetes *o*-tüvedes esineva *i*-ga (Collinder 1965b:132) ehkki sügulist nende vahel peetakse vähe tõenäoliseks (Čop 1975:33).

Osa teadlasi (nt. P. Alvre ja P. Ravila) eitavad oletust, nagu võinuks *j kujuneda pa- radigmaatiliseks arvutunnuseks juba enne läänemeresoome-lapi ühisaega, ehkki peetakse võima- likuks paralleelset arengut ühisest lähtekohast ka samojeedi keeltes. P. Alvre seisukoha jär- gi on *j mitmuse tunnuseks välja arenenud pärast läänemeresoome keelte ja lapi keele eristu- mist volga keeltest koha- ja kollketiivsufiksist *ja/*jä obliikväändeis endis. Kohta ja kollektiivsust märkivana ulatub sufiks küll uurali aluskeelde välja (Alvre 1963).

P. Ravila peab obliikväänete *i*-mitmuslikku süsteemi samuti alles läänemeresoome-lapi ühisajal tekkinuks, kuid näeb tunnuse *j lähtekohana possessiivse tähendusega adjektiivisu- fiksist, millest algselt kujunes arvu suhtes neutraalne adverbiaalsete funktsioonidega kääne. Hiljem omandas tunnus *j teatud sõnaühendeis pluraali genitiivi tähenduse, kust ta seejärel kanti üle ka teistesse mitmuse käänetes (v.a. nominatiiv) samal ajal kui genitiivis tuli läänemeresoome keeltes nominatiivi eeskujul kasutusele tunnus *t (Ravila 1941:86 jj). Seesu- gune tuletuskeem tugineb lapi keele materjalil sest lapi keeles on ainsuse genitiivi tunnu- seks *n* (säilinud ainult lõunamurdeis) mitmuses aga kumulatiivne tunnus *j mis märgib üht- aegu nii arvu kui käänet (Korhonen 1981:212-213) Oma väite tõestuseks toob P. Ravila inst- ruktiivis ja komitatiivis kujunemise, kuivõrd nende kummagi vormi puhul ei pruugi morfoloogili- sele tunnusele *j vastata sisulist mitmuslikkust (Ravila 1941:45-46; 86). *j pidi kuuluma mõlema käände tunnusesse juba enne pluraali paradigma väljakujunemist. Ka J. L. Moreau peab instruktiivis ning komitatiivis esinevat *i*-d täiesti erinevaks mitmuse tunnusest *j, väites et instruktiivis ning komitatiivis on tegemist algse tunnuse -na/-nä lõppvokaali nõrgenemi-

sel nasaali ette epenteetiliselt tekkinud kompensatoorse $\tilde{i}$ -ga (Moreau 1980:21). L. Kettunen on juba varem juhtinud tähelepanu vastuolule, et seesugune käsitus eeldaks vormilt ainsuslike instruktiivijuhtude sekundaarsust (Kettunen 1950:28). Ometi toetavad sugulaskeelte andmed läänemeresoome ilma $*j$ -ta instruktiivivormide algupärasust ning näitavad, et läänemeresoome-lapi ühisajal pidi tunnus n ka üksi kandma instruktiivi funktsioone (vt. näiteid lk.18-20). Seetõttu ei saa instruktiivis esineva formandi $*j$ absoluutset lahushoidmist arvu märkivast $*j$ -st pidada õigustatuks.

1.3.2. FORMANDI $*j$ ESINDATUS TÄNAPÄEVA LÄÄNEMERESOOKE KEELTES

Häälikuloolise arengu käigus on tunnuse $*j$ lisamisel tekkinud algne diftong võinud läbi teha mitmeid muudatusi. Lühike ülevaade sõnatüübiti

Ühesilbilistes sõnades on pikk vokaal üldläänemeresoomelise häälikumuutuse tagajärjel tunnuse $*j$ ees lühenenud nt. e *päi*; *vdj sui*; *sm suin, päin, öin*; Savo murde alal võib kõigis positsioonides esineda diftongi järelkomponendi redutseerumist (Rapola 1966:374 jj) - nt. Valt *päen*, Mik *päe*; is *suin*; krj (*tina*) *vöin, šuin ~ suin, päin*;¹ vps *päin*. Lõuna-Vepsas esineb siingi diftongi järelkomponendi assimileerumine nagu ka kõigis järgnevais sõnatüüpides - nt. vpsL (*vizīn*) *kūn*.

Kahesilbilistes sõnades tekkis tunnuse $*j$ lisamisel rõhutus silbis diftong, mis on osaliselt juba läänemeresoome keelte ühise arengu ajal allunud häälikuseaduslikele muutustele. a -tüvelistes sõnades on tekkinud muutus *ai* > *oi*, kui esimeses silbis on illabiaalne vokaal ja *ai* > *ei*, kui esimeses silbis on labiaalvokaal. E. Itkoneni järgi ei ole (osaline) edasiareng *ei* > *i* häälikuseaduslik, vaid *i* on üle võetud teatud tüüpi e -tüveliste sõnade vastavatest vormidest, kus muutus *ei* > *ii* oli toimunud juba enne muutust *ai* > *ei* (Itkonen 1977). $\tilde{a}$ -tüvelistes sõnades on toimunud muutus $\tilde{ai}$ > *ei* > *i*, mille viimast faasi peab E. Itkonen samuti analoogiaüldistuseks. e -tüvelistes sõnades on toimunud muutus *ei* > *i*, mida E. Itkonen peab häälikuseaduslikuks üksnes nende e -tüveliste sõnade puhul, mille esimese silbi vokaal oli "raske" (ibid.) $\tilde{i}$ -tüvelistes sõnades on tunnuse lisamisel edasi arenenud üksikvokaal mistõttu ainsuse ja mitmuse häälikuseaduslike vorme ei ole morfoloogiliste tunnuste järgi võimalik eristada. o -/ö- ja u -/ü -tüvelistes sõnades tunnuse $*j$ lisamisel tekkinud diftongid ei allu ühisläänemeresoomelistele häälikumuutustele. Üksikeeliti esineb järgmisi

¹Karjala keeles võib ühesilbilistes sõnades ja mitmesilbilistes i -, o -, u -, $\tilde{u}$ -tüvelistes sõnades instruktiivis $*jn$ -tunnuse kõrval esineda ka lõpp -*loin*/-*löin* - nt. *peälöin*, *koivuloin*, *rattsuloin*, *šuloin*, *čöäššülöin*. *loi*/*löi* on karjala keeles paralleelne paradigmaatiline mitmuse tunnus $*j$ kõrval (Leskinen 1933:103).

edasiarenguid.¹

1. *a*-tüvelised sõnad, mille esimeses silbis on illabiaalne vokaal

Eesti keeles *oi > *o* > *u*: - nt. *jalu*, *rinnu*, *salgu*, *sõnu*, *targu*, *paigu*, Wiedemann *sa-
lu* (*sala + in*), rl. *mõõgu*, Kod *pahu* pahempidi' *o*-lisi instruktiivivorme on registreeri-
tud Võru murdest (eriti Setust) ja lääne murdest (ulatudes keskmurde alal Ristini) ning Hiiu-
maal - nt. Se *jalon*, *sõno*, *maõgõ*, *nagõ*, Plv Rõp rl. *jalo*; Kul LNg Mar Vig *jalõ*, Käi Rei
jalõ, Ris *jalo*. Mar (*üksi*) *zõnõ*. Üks *o*-line vorm on registreeritud ka Vaivarast: (*pa^lia*)
ia^lõ. Rahvalauludes on *o*-lisi vorme registreeritud ka Karksist ja Kolga-Jaanist: Krk *kaa-
lo*, *rõno*. KJn *rõno*. L. Kettunen peab Võru murdes mitmuse vormides esinevat *o*-d algupära-
seks, läänemurdes esinevat aga hilisemaks tagasiarenguks *u* > *o*. mis olevat toimunud esime-
se silbi labiaalvokaali mõjul (Kettunen 1962:156, 184). Instruktiivi andmed niisugust sele-
tust ei toeta: vormides nagu Ris *jalo* Mar *reⁿnõ*, LNg *pa^lõ* pole mingit alust oletada esi-
mese silbi vokaali mõju. Kui arvestada ka Vaivarast registreeritud vormi tohiks võib-olla
oletada *o* säilimist siiski palju laiemal alal kui Lõuna-Eesti. Võru murdest (Se Urv Har Rõu
Vas) on registreeritud analoogiavorm *pahe* (tarindis *pahepõli*) Wiedemannil ka lõunaesti-
line *tsilge*. Karulast ja Harglast on registreeritud samasugust analoogiavormi ka *i*-lisena:
pahi(*pooli*) Tõenäoliselt on nii *e* kui *i* üle võetud nende *a*-tüveliste sõnade vastavaist
vormidest, mille esimeses silbis on labiaalvokaal (vt. lk. 27). *e*-lisi vorme esineb ka Mulgi
rahvalauludes: Krk *marge*, *salge*, Hel *tine*. Et Mulgi murdes teist tüüpi *a*-tüvelistel
sõnadel esineb mitmuse vormides tavaliselt *i*, siis võib neid vorme pidada toetuvaks tuge-
vaastmelisele *e*-mitmusele, mis mulgi murdele omane on.

Vadja keeles üldiselt *oi* > *o* (Kettunen 1930b:160). Näiteid instruktiivist: *kehõ*, *arõ*,
(*ühzõ*) *hakkõ*, *pao*, *sao*. Kuid mitmuse käänetes esineb tavaliselt analoogiline diftong (Ket-
tunen 1930b:162). Diftongi võib kohata ka instruktiivis: *jalgoi*, *pahoi*, rl. *võnoi*, *vitsoi*.

Soome kirjakeeles on diftong säilinud, kuid muredeti on esinemas väga kirev Instruktii-
vivormide diftongiline esinemine kattub üldiselt *i*-mitmuse diftongilise esinemisega (vrd.
Rapola 1919:138) Mõningaid suhteliselt kindlailmelisi alasid võimaldab registreeritud mater-
jal siiski esile tuua. a) *oi* ≡ suuremas osas Satakunna ning Häme murdeist (ehkki vrd. Ala-
Satakunnale tüüpilist muutust *oi* > *o* instruktiivis Ikola 1931:171) - nt. HKyr Hyv Mart
Pom Vilj *jaloin*, Ruov Sääk Tyrvää *jalloin*, Viht *jalvoi*. Teiseks võrdlemisi selgepiirili-
seks säilinud diftongiga piirkonnaks on kagumurrete lõunapoolne osa - nt. Antr Heij Joutse
Jaa Kir Kive Uusvl *jaloï*, Rautu Vuor *jaloïn*. Diftong on säilinud ka Savo murrete idaosas,
nt. Ilo Salm *jalloïn* Tohm *jaloïn* - ja Peräpohjola murdeis ning Kesk- ja Põhja-Pohjanmaa
läänepoolsetel aladel (Kettunen 1940:207 kaart) - nt. Vet *ialoi(n)*, Rants *jaloïn*, Tor *pai-
koïn*, *pahoïn*. Ent diftongi võib kohata mujalgi - nt. Kuusa Sul Soi *jaloïn*. Diftongi järel-

¹Liivi keele vokalismil edaspidi eraldi ei peatuta, kuna algset diftongi esindab liivi keeles kõikial *i* (Kettunen 1938:XXVIII) nt. *sadin*, *kakõin*, *päikkin*, *kõrdin*.

komponendi redutseerumist esineb Savo murrete alal: Hir *jalo⁴*. b) *oi* > *o* häälikuseaduslikult edelamurretes (Rapola 1919:117) - nt. TaiS *jalvo*. Teiseks piirkonnaks on kagumurrete põhjapoolne osa nt. Kurk Pari Sor *jalo*. Niisugune areng on iseloomulik ka Savo murrete alal kusjuures diftongi järelkomponendist võib olla säilinud jälg järgneva konsonandi palataliseerumise näol - nt. Karst Kart Keit Kite Kuhmo MänH Sul *jalon*, Hir Viit *jalo*; Piek Kite *jalon⁴*. Ent samasugust arengut võib kohata laialdaselt mujalgi nt. HKyr Orim Vehk VirL *jalon*, Hui *jalvon*. c) *oi* > *õ* Lõuna-Pohjanmaa murdeis (Laurosela 1914:64).- nt. Ilm Isok Väh *jaloon*, Avus Kuort *jaloo*. Pikavokaalne instruktiiv haarab ka Karvia: *jaloon*. M. Rapola järgi moodustavad Sammatti, Nummi ja Pusula teise pikavokaalse saare (Rapola 1919:113): Sam *jalvoon*. Ent diftongi arengut pikaks esikomponendiks on registreeritud ka Kumis: *jaloon*.

Isuri keeles *oi* ≡ (Laanest 1986:83) Näiteid instruktiivist: *kerroin*, (*üksin*) *sikoin*.

Karjala keeles *oi* ≡. Näiteid instruktiivist: *jaloin* ~ *jalloin*, *kerroin*, *rahoin*. Viina rahvalauludest on registreeritud ka üksikuid *oi* > *o* näiteid: *rinnon* (SKVR I: 1 548: 125).¹

Vepsa keeles on diftong keelesisese arengu tulemusena murdeti erinevalt esindatud (Tunkelo 1946:778-783): vpsK *oi* ≡ või > *ei* ~ *õi* ~ *i* - nt. *pahoin*, *rintoin*, *paroin*, *sadoin*, *pahin*; vpsÄ *oi* > *ei* - nt. *kanein*, *karvein*; vpsL *oi* > *õ* - nt. *pahõn⁴*, *kertõn⁴*, (*vižim*) *patõn⁴*.

2. *a*-tüvelised sõnad, mille esimeses silbis on labiaalvokaal.

Eesti keeles on väidetavasti toimunud lahknemine sõltuvalt sõna esimese silbi pikkusest: *ei* > *i*, kui esimene silp on pikk, ja *ei* > *e*, kui esimene silp on lühike (Rätsep 1977a:10). Näiteid pika esimese silbiga sõnade (*ei* >) *i*-listest instruktiividest: murdeis üldine *kuivi*, Wiedemann *hulgi*, *otsi*, Muh (*päē*)*õõnni*. Se rl. (*kuu*)*konni*, (*nädali*)*konni*. Siia rühma peaks kuuluma ka sõna 'kõrv' instruktiiv *korvin, millest aga kirjakeeles ja murdeis üldiselt on kasutusel analoogiavorm *kõrvu*. Häälikuseaduslik *kõrvi* on levinud vaid Ida-Eestis (rannikumurdes, keskmurde idaosas, idamurdes ja Võru murde idaosas). Näiteid lühikese esimese silbiga noomenite instruktiivvormidest, milles oleks toimunud ootuspärane areng *ei* > *e*, kasutatud materjali hulgas pole. Ainus registreeritud lühikese esimese silbiga sõna esineb *i*-lisena: Kod *emi* (*kēli*) Seevastu esineb aga muutust *ei* > *e* laialdaselt nendest sõnadest, mille esimene silp on pikk. Eriti levinud on niisugused vormid Võru murdes: Se *hulge*, *summe*, *poe* (< *poikein), Plv *pulge*. Näiteid leidub ka mujalt: Muh (*päē*) *kõnnè*, Rid *uļģè*, Muh Põi rl. *turre* (*turd* : *turra* 'kuiv puu'), Muh rl *ruble*, Kod rl. *pulge*, Pil Tür rl. *hulge*. Samasugune areng peitub ka laia muredetaustaga kirjakeelse adverbil *otse* taga (< *otsein) L. Kettunen peab kõiki *e*-lisi mitmusevorme *a*-tüvelistes sõnades, mille esimeses silbis on labiaalvokaal, häälikuseaduslikeks (Kettunen 1962:190)

¹Aunuse, lüüdi ja vepsa hilistekkelise diftongiga vormid (nt. krJA *jallai* ~ *dallai*, vpsK *jaugai* ~ *jouggi*) loetakse edaspidises ainsuslikeks, häälikumuutuse *n* > *i* tagajärjel tekkinuiks (vt. 1.2.2)

Vadja keeles esineb antud rühmas nagu eesti keeleski kahesugust arengut (Tunkelo 1946: 799): $ei > e$, mille kohta registreeritud küll ainult üks instruktiiv ($v\bar{i}z\bar{i}$) $poig\bar{e}$; $ei > i$ - nt. $kevi$, $kuivi$, $(peri)pohji$, $rubl\bar{i}$.

Soome keeles $ei > i$. Näiteid instruktiivist: $nurin$ (nom. $nura$ 'vale, vasak' SKES) $kovi(n)$, $omi(n)$ $kuivi(n)$, $osi(n)$ $voimin$, $korvi(n)$ $pohji(n)$ $luvi(n)$, $koprin$. On registreeritud ka pikavokaalseid vorme: Pors $kovuiin$, Juv ($omil$) $luppiij$

Isuri keeles $ei > i$. Näiteid instruktiivist: $stugin$, $(jalGa)$ $pohin$. Pikavokaalsena esineb $murnim$ ($pain$)

Karjala keeles $ei > i$. Näiteid instruktiivist: $kobrin$, $korvin$, $kovin$, $omin$, ($kymme-$ him) $putin$, ($nellin$) $jupkin$, ($kaksin$) $kruskon$, $rublin$, $murgin$. Tveris ja Valdaiss on toimunud hilisareng $i > \bar{i}$: Tver $hormiin$.

Vepsa keeles $ei > \bar{i} > i$. Lühike i esineb Äänis- ja Kesk-Vepsas, pikk i Kesk- ja Lõuna-Vepsas. Tunkelo järgi on Kesk-Vepsa murdes tegemist algse pika vokaaliga (Tunkelo 1946: 824) Lõuna-Vepsas seevastu on toimunud hilisareng nagu teisteski mitmuse vormides $i > \bar{i}$. Näiteid instruktiivist: vpsÄ $bobin$, $čomin$, vpsK $bokin$, $čomin$, $muñni$, $bokim$, $kokin$, vpsL ($sadon$) $munin$, $muñni$. Erinevalt karjala keelest on vepsa keeles uuematel a -tüvelistel vene laensõnadelt tendents liituda oi -liste a -tüveliste sõnadega - nt. vpsK $rubloin$, vpsL $rublon$, $sumkon$, ($iksin$) $slovon$.

3. $\bar{a}$ - ja e -tüvelised sõnad. $\bar{a}$ - ja e -tüvelistes sõnades on kõikides läänemeresoome keeltes mitmuse paradigmas lühike i . Näiteid instruktiivist (vadjas on n -i kadu andnud vokaali pikenduse - vt. 1.2.2): e $sääri$, $keeli$, $pölvi$, $helli$, $hüvi$, $seli$, $lehmi$; vdj $mehi$, $süri$, $päivi$, ($kolmi$) $lehmi$, $leivi$, $silmi$; sm $mieli(n)$, $käsi(n)$ $selvin$, $selin$, $syrjin$, $silmi(n)$, $nelin$, $hyvi(n)$ $tyhji(n)$ $pitki(n)$ is $kolmin$, $päivin$, $lehmin$; krj $kielin$, $mielin$, $lapsin$, $hengin$, $hellin$, $silmin$; vps $polin$, ($töyzin$) $regin$, $silmin$, $selgin$.¹ Eesti ja vadja keeles esineb ka a -mitmust (vt. lk. 29) - nt. e rl $üksa$, $kaksa$, vdj Kr $üchsa$. Eesti keeles on sõnast 'pikk' idamurdeis (Avi Kod MMg Trm Vai) kasutusel analoogiavorm $pikk\bar{u}$. Karjala keeles on Tveris ja Valdaiss toimunud hilisareng $i > \bar{i}$: Valdai $hyvin$, $küllin$, $šellin$, $kakšin$, $sapsin$. Vepsa keeles esineb lõuna murdes taas ootuspäraselt hilistekkeline $\bar{i}$: ($üksin$) $lapsin$, $sukin$ ($supanojn$) $ajin$. Ka soome murdeis esineb pikavokaalseid vorme. Üks niisugune piirkond ulatub Lappeest Lappini (Kettunen 1940:209) - nt. Joh $monni$, Viip $silmi$, Asko $yksipuali$. Ent pikka i -d on kõnealuses positsioonis registreeritud mujaltki - nt. Ruov $poikkiselliin$, Keit $kaksii$, Vam $hulin$, Han $yksiin$ ($kuormii$)

4. i -tüvelised sõnad. Üldläänemeresoomelise häälikumuutuse tagajärjel langeb mitmuse paradigma häälikuseaduslik vorm kokku vastava ainsuse vormiga. Nii pole ka instruktiivis

¹Aunuse, lüüdi ja vepsa hilistekkeliise diftongiga vormid (nt. krjA $kahtei$, $mollei$, krjLü $koimei$, vpsÄ $eglei$ loetakse edaspidises ainsuslikeks, häälikumuutuse $n > i$ tagajärjel tekkinuiks (vt. 1.2.2).

algse *i*-sufiksiga vorm ilma *i*-ta vormist väliselt eristatav.

Eesti keeles võib häälikuseaduslikke instruktiive kohata peamiselt rahvalauludes - nt. Muh *ruusi*, Krk *laasi*, Rõn *toobi*; Wiedemann *päri*, *kivi*, lisaks *läppi*. Mitmuse vormide eristamiseks kasutatakse Lõuna-Eesti murdeis *e*-list mitmust (Kettunen 1962:190) mis on üle võetud *a*-tüvelistest sõnadest (*ei* < *ai) Sama *e* esineb ka instruktiivvormides - nt. Nõo Rääp *paare*, Plv Se *paare*, Har Rõu *paarõ*, Võn (*ütsi*)*Dükke*, Võn Kan Urv Har *vāde*, Se *toobe*, *paḡgè* (nom. *park* 'trobikond'). Hel rl. *lappe*. Teiseks võimaluseks ainsuse ja mitmuse eristamisel *i*-tüvelistes sõnades on *a*-mitmus. *a*-mitmuse päritolu kohta on mitmeid seletusi (Alvre 1964a). Levikult on *a*-mitmus küllaltki laialdane nähtus ulatudes ka vadja keelde. Paradigmaatilisel esineb ta Lõuna-Eestis ja Kodaveres (ibid.:58). Mitmuse partitiivis kasutatakse *a*-d kogu Põhja-Eesti alal (v.a. rannikumurre) kuid adverbilistes väljendites on *a* tuntud üle kogu Eesti (Univere 1955). *a*-mitmus esineb *i*- *u*- ja *e*-tüvelistes sõnades. *a*-lisi instruktiive esineb kõige enam saarte ja läänemurdes; idamurdest Kodaveres ja Laiusel; Lõuna-Eestist Võru murdes; vokaalharmoonia korral on tunnuseks *ä*-nt. Muh *paera*, rl. *roosa*, Rei *torma*, Kod *linḡā*, Khk Mus Põi Muh Phl Mar Kod Lai *tūkḡā*, Rid Vas Se *tūkḡā*, Puh Har *lihḡā*, Põi *juḡpā*, Jõh Kai Rei Phl *riḡtā*. Eriti levinud on *a*-lised vormid paarissõnades - nt. *kūra-kāra*, *lipa-lapa*, *sīra-vīra*, *tūka-lapa*, *tūka-punna*, *tūka-tomba*. Neid on registreeritud peamiselt saare ja lääne murdeist, ent ka mujalt.

Vadja keelest on registreeritud häälikuseaduslikud vormid: (*kaḡzi*) *nīti*, *kepi*, *tunnī*, *tšivi*.

Soome murdeis on enamasti kasutusel häälikuseaduslikud instruktiivid nt. *vīsin*, *kuvin*, *navin*, *kontin*. Etelamurdeis ja Ala-Satakunnas on *i*-tüveliste noomenite mitmuse vormides analoogiline diftong *ei* (või > *e*) (Rapola 1966:468) - vrd. eesti *e*-lised vormid *i*-tüvelistel sõnadel. Näiteid: Maar *kontein*, Kartl Muurl Pern Pyhm Tais *konte*.

Tänapäeva isuri ja karjala keelest pole *i*-tüveliste sõnade instruktiive registreeritud. Rahvalauludes kasutatakse häälikuseaduslikke vorme - nt. Lääne-Ingeri *kivin*, *kolkin*, (*kala*)*kontin*; krj *kupin*, (*kirjo*)*korjin*.

Vepsa keelest on registreeritud üks häälikuseaduslik vorm: vpsk (*nēllin*) *bučin*'.

5. *u*- *ü*- *o*- ja *õ*-tüvelised sõnad.

Enamikus eesti murretes esinevad ainult *u*-tüvelised sõnad. Diftongi järelkomponent on kadunud (*ui* > *u*) mistõttu häälikuseaduslikud mitmuse vormid langevad kokku vastavate ainsuse vormidega. Näiteid instruktiivvormidest, mis tõenäoliselt on tagasi viidavad *j-lisele diftongile: Lai (*pōli*) *sammu*, Plt rl *lipsu*, Nõo rl. (*kaḡsi*) *kannu*, Se (*kaḡsi*) *viḡhū*, Wiedemann (*pitku*) *sammu*, *rañnu*, *rāpsu*; mulgi murdest ka tugevaastmelised vormid: Krk (*üksi*) *viḡku*, Trv (*ütsi*)*luGu*, (*ütsi*)*viḡku*. Võimalik, et niisugune diftong peitub ka vormis *vīrū*. Nimelt on see sõna levinud läbisegi nii *a*- kui *u*-tüvelisena. Seega oleks teine võimalus interpreteerida see vorm *a*-tüvelise variandi häälikuseaduslikuks mitmuseks. Sama sõna *u*-tüvelise variandi instruktiiv on levinud ka *a*-mitmuslikuna: *vīrā*. Ainsuse

ja mitmuse vormide eristamiseks kasutataksegi *a*-tüvelistest sõnadest sageli *a*-mitmust (vt. lk. 29) Näiteid *a*-listest instruktiividest: Kod *kiġlġà*, *krġmà*, *ġġstà*, *ruāšà*, *raġġkà*, Khk *kiūwà*, Muh *rūda*, Põi (*üksi*)*nõua*, Rei *tuisa*, Se *ġiġpsà*, Kod Pal Ksi Vas Se *peġġġà*, Se Muh *piġġnà*. *e*-line analoogiavorm on registreeritud Muhu rahvalaulust: *veste* (nom. *vest* 'nuga, lõiketera').

Vadja keeles on diftongi järelkomponent kadunud, mistõttu mitmuslikud vormid langevad kokku vastavate ainsuse vormidega. Näiteid instruktiivist: *vġrù*, (*kahzġ*) *tūġġkū*, (*tuhattġmġ*) *kuvō*, *veġġkō*. Harva esineb analoogiline diftong - nt. J (*vġzi*) *kiui* (vrd. illabiaalsete *a*-tüvelistega). Ainsuse ja mitmuse vormide eristamiseks kasutatakse nagu eesti keeleski *a*-mitmust. Näiteid instruktiivist: *ġšġuzā*, (*ġšġummenġ*) *vġhgā*, (*vġzi*) *piġġhā*.

Soome kirjakeeles on diftong säilinud. Murdeis esineb diftongi säilimist, diftongi järelkomponendi redutseerumist ja kadu (millega võib kaasneda järgneva komponendi palataliseerumine) ja diftongi esikomponendi arengut pikaks vokaaliks (vrd. illabiaalsete *a*-tüvelistega) Näiteid instruktiivist: Hyv Län *kintuin*; PälJ (*kaksġn*) *kannū*, Hir *neuvoġ*, Viip *kintu*, Sot Kite *keinon*; Ilm *kintuun*, Laih (*viġsiġ*) *kaavoon*.

Isuri keeles on diftong säilinud: (*kaksġn*) *rġvvuin*, *vōroin*, *vġGoġn*; Lääne Ingeri rl. *pytkyin*.

Karjala keeles on diftong üldiselt säilinud - nt. *ehtoġn*, *viġkoin*, *keinoin*, rl. *ġes-sūġn*, *pessūġn*, *püssūġn*, *ġaššūġn*. Ent nagu näitasid *a*-tüvelised sõnad, võis rahvalauludes ette tulla ka diftongi järelkomponendi kadu (vt. lk. 27). Nii võiks interpreteerida vormi (*kolmin*) *koġvun* (SKVR I:2 853:30) ehkki rahvalauludes esineb sageli morfoloogilist ühildumatust (vt. 1.3.3) mistõttu vormi *koġvun* ei pruugi ilmingimata diftongilisele lähtele tagasi viia.

Vepsa keeles on diftongi järelkomponent säilinud Äänis- ja Kesk-Vepsa aladel kusjuures võib olla toimunud muutus *oi* > *ei*, *öi* (vrd. illabiaalsete *a*-tüveliste sõnadega) Näiteid instruktiivist: vpsk *hondoin* ~ *hondġin*, (*üksġn*) *piġjōġn*. Lõuna-Vepsas on diftongi esikomponent taas ootuspäraselt pikenenud - nt. (*sadōġn*) *ġsipūġn*, *hondōġn*.

Kolme- ja enamasilbilisi sõnu on kasutatud materjali hulgas registreeritud suhteliselt vähe, mistõttu neil pikemalt peatuda pole mõtet.

Eesti keeles on *a*-tüvelistes sõnades *i*-mitmuse paradigmas aset leidnud muutus *ai* > *i* (Rätsep 1977a:11). Näiteid instruktiivist: Wiedemann *kōweri*, *kūraki*, *wildaki*.

Vadja keeles on kolmesilbiliste *a*-tüveliste sõnade instruktiivis enamasti tunnuseks *o* (< *oi* < *ai*) nt. (*ġġlmġ* *ġšġummenġ*) *kopeġkō*, *palġkō*, (*kahzġ*) *vazġkō*; diftong võib olla ka säilinud nt. *pġntġroġ*. Esineb ka arengut *ai* > *i* - nt. *omenġ* (~ *omenō*) *tuhattġmġ*.

Soome murdeis on *a*-tüvelistel kolme- ja enamasilbilistel sõnadel üldistunud *i*-line varinat nt. *paremmġn*, *pahemmġn*, (*kaikġn*) *mokomġn*, *molemmġn*.

Karjala keeles on kolmesilbilistes *a*-tüvelistes sõnades enamasti toimunud muutus

ai > oi. Näiteid instruktiivist: abajoin; rl tarhinoin, lusikkoin, polttinoin, altti-
noin. Esineb ka muutust ai > i - nt. abajin, kaheksin; rl. utarin. Nelja- ja enamasilbi-
listes sõnades ai > i nt. rl. kintahattomin, hallattomin, jalatsittomin, šoapkattomin,
lakittomin. o-, ä-, u-, ü -tüvelistes sõnades on diftong säilinud nt. rl. survotuin.

Vepsa keeles on kolmesilbilistel a-tüvelistel sõnadel mitmuse paradigmas oi-tunnus
üldisem kui soome ja karjala keeles (Tunkelo 1946:802). Näiteid instruktiivist (vpsKÄ -oin,
vpsL -õn - vrd. 2-silbiliste sõnadega): kopeikoin, kaurigoin, jaššikõn, (vižžin) buhankõn,
butiškõn; keskvepsa kirjakeeles: školnikoin, stranišoin, krolikoin, kolesoin (Popova 1934)
Lõunavepsas esineb siiski ka muutust ai > i: (helin) sizarin.

s- ja h-sõnades on instruktiivis teise ja kolmanda silbi piiril esinenud intervokaal-
ne h, mis on reeglipäraselt kadunud eesti, vadja ja liivi keeles ning enamikus soome murre-
tes. Mitmuse paradigmas on i kokku sulanud tüvevokaaliga (ei > i) Keeltes ja murretes,
kus h on kadunud, võib hilistekkeline diftong (ai, ei või ii) olla allunud edasistele hää-
likumuutustele.

Eesti keeles on intervokaalne h kadunud. Hilistekkeline diftong peaks ootuspäraselt
olema säilinud nagu mitmuse partitiiviski: rattaid, põrsaid (Kettunen 1962:176). Instruk-
tiivivormides on aga kadunud ka tunnus -n ning diftong on jäänud sõna absoluutsesse lõppu.
Niisuguses positsioonis on kadunud ka hilistekkelise diftongi järelkomponent. Sama areng
on toimunud näiteks ka Kuusalu murraku mitmuse partitiivivormides, kus partitiivi tunnuse
kadudes on kadunud ka mitmuse tunnus: rikka, ratta (ibid.: 177) Näiteid instruktiivist:
Wiedemann (pitki) hamba, murdeis üldine palja (jalu, käsi jne.) Siia kuulub ka kõigis mur-
deis tuntud adverb ratsa < *ratsahin (Lönrot: ratsas substantiiv 'ratsahobune; ratsa-
nik'; adjektiiv 'ratsa-. ratsutav') ning Kod kärma (nom.kärmäs) Eesti keele andmeil
võiks seda tüüpi instruktiivi viia tagasi ka ilma *j -ta lähteile *paljahan, ent sugulas-
keelte ja osa murrete andmed, kus samu sõnu on samas funktsioonis kasutatud mitmuslikult
markeerituina, toetavad siiski ka eesti vormide *j -list lähet. KJn (kaksi)-raksi on tõe-
näoliselt tarindi esikomponendi analoogial tuletatud vorm, või on siin tegemist Lõuna-Ees-
ti mõjuga (vt. allpool)

Põhimõtteliselt samasuguse häälikuloolise arengu on läbi teinud ka vorm (kaksi) kalli
(Wiedemann) (< *kallihin)

Lääne- ja saarte murdes esineb hammas -tüübis mitmuse partitiivis hilistekkelise dif-
tongi asemel analoogiline u (Kettunen 1962:177) Sama võib kohata ka instruktiivis - nt.
Muh palju (jalu) Tõs palu (käsi) Jäm Jaa ratsu, Kod rl. kärmu. Peamiselt Lõuna-Ees-
tile, osalt ka saartemurdele on kõnealuste sõnade mitmusevormides iseloomulik üksik i (ena-
masilbiliste sõnade analoogial): vařgõd. vařgile (ibid.). Samadel aladel esineb instruktii-
vigi i -lisena: Nõo Ran Rõn palu (jalu) Muh pali (jalu) Rei palii (käsi), Ran (kikki)
vařbin, kärmi, Hel Hls Puh Trv (kašši)-rašši (nõrk aste ilmselt esikomponendi analoogial)

h -sõnadest on eesti keele materjali hulgas ainult üks näide üldistusega nõrgale astmele: Wiedemann (*targu*) *taŋwi*.

Vadja keeles on intervokaalne *h* selles positsioonis kadunud, hilistekkeline diftong on enamasti säilinud (Kettunen 1930b:86, 156). Näiteid instruktiivist: *paŋlai* (*jangoi*) *ampai*. Kuid esineb ka diftongi järelkomponendi kadu: Ko *paŋlā* (*jankeō*) Li *paŋlā* (*pāi*) Lu Ra J *raŋtsā*. On registreeritud üks analoogiavorm (*keamī*) *sampoī* - vrd. eesti lääne ning saarte murde analoogiliste *u*-liste vormidega.

h-sõnade instruktiividest on vadja materjali hulgas vormid Ko Ku *kīrē*, Li J *tšīrē* 'kiiresti' Tõenäoliselt on siin tegemist ilma *j-ta vormidega (*kīrehen > *kīrēn* ~ *tšīrēn* > *kīrē* ~ *tšīrē*) ehkki neid vorme oleks võimalik interpreteerida ka *j-listena (vrd. *paŋlā*, *raŋtsā*)

Soome murretes on *h* selles positsioonis üldiselt kadunud, v.a. Lõuna-Pohjanmaa murded, kus *h* on *s*- ja *h*-lõpuliste noomenite mitmuse tüves alati säilinud (Laurosela 1913:149). Näiteid Lõuna-Pohjanmaa murrete instruktiivvormidest: Kuort *hampahi*, *palijahi*, Avus *paliahi* Ilm Isok *paliahin*, Väh *paljahin*. Nähtus esineb ka Satakunna murdealale kuuluvas Karviäs: *paliahi* L. Kettunen on oletanud, et *h* säilimist nimetatud murdeis võib pidada Karjala-pärasuseks (Kettunen 1960:6) Teine piirkond, kus esineb vorme, milles *h* on säilinud, asub soome keeleala idaservas mis ongi täiesti ootuspärane, kui arvestada, et karjala keeles on *h* säilinud - nt. Sui Ilo *paŋlahin*, Salm *paljahin*.

Ülejäänud soome murretes on *h* kadunud nt. Jäms *kallin*. Hilistekkeline diftong on enamasti säilinud - nt. HeiJ Hyv JorJ Kuhmo Rants Rautu Ruov Soi *paljain*, Antr Joutse Jää Kive Sor UusVI *paljai*, Muol *paljai*, Sys Ruov Ver *hampain*, Pari Juv *hampai*; Savo murrete alal esineb diftongi järelkomponendi madaldumist: Joutse Lau Lep *paljaen*, Jyv *paljaen*, Juv *paljae*, Hirv *paljaej*

Edelamurretele on iseloomulik ka hilistekkelise diftongi järelkomponendi kadu, mistõttu kõnealuste sõnade *i*-lised instruktiivvormid sarnanevad väliselt ainsuse genitiiviga nagu eesti keeleski nt. KarTI Muuri Pern PyHM TaiS *paljan(konte)* Maar Pern TaiS *palja* (*jalvo*) Esineb ka diftongi järelkomponendi assimileerumist esikomponendiga pikaks vokaaliks: Num *paljaan*, Sam *paljaaj* (*jalvoon*) KanN *paljaan*, Kars *hampaa*. Kuusjokist ja Halikost on registreeritud ka *i*-lisi analoogiavorme: Kuusjo *pali* (*jalvō*) Hali *palin* (*kesi*) vrd. eesti keeles Lõuna-Eesti ja saartemurde *i*-liste vormidega.

Ka *h*-sõnades on hilistekkeline diftong *ei* üldiselt säilinud - nt. Imp (*omin*) *pe-rein*, Pari (*synjin*)*karrei*, Kurk (*syrin*)*karrein*; edelamurdeis aga kadunud - nt. KarTI (*syrin*)*kare*. Sulkavast on registreeritud *i*-line vorm (*syrin*) *karin*.

Isuri keele Soikola, Hevaha ja Oredeži murdes on intervokaalne *h* üldiselt säilinud, juhuslikku *h* kadu esineb Soikola murdes (Laanest 1986:42-43) Instruktiivi kohta on registreeritud ainult üks *h*-kaoline näide, seegi *i*-lisena: Soi *palin* (*kāzin*) Alam-Luuga murdes

on intervokaalne *h* regulaarselt kadunud; instruktiivvormid esinevad hilistekkelise diftongiga: *paĺlain* (*kássin*) Lääne-Ingeri rahvalauludes on *h* kadunud nt. *varpain*, *rattain*. *h*-sõnades võib Lääne-Ingeri rahvalauludes *h* säilinud olla: *heltehin* (*sanoin*) *vennehin* ~ *vennein*.

Karjala keeles on intervokaalne *h* kõikjal säilinud (Kettunen 1960:5) Näiteid *s*-sõnade instruktiivist: *hampahin*, *paĺlahin* (*jalloin*) *ratsahin*, rl. *seipähin*; *h*-sõnade instruktiividest: *tarbehin*, *kadehin*, rl. *venehin*, *rugehin*, *hurmehin*.

Vepsa keelest näiteid pole.

Sõnades, kus teise ja kolmanda silbi piiril on olnud **k* või **t*, esineb instruktiivis hilistekkeline diftong, mis üksikkeeliti võib olla monoftongistunud - nt. *e õige*, *Ran* (*paĺla*) *perze*; vdj *eikē*; sm *oikein*, *porsein*, *kevāin*; krj *kebein*, *oikein*, *peršein* ~ *perzein*. Eesti ja vadja keeles võib kahesilbiliste *e*-tüveliste sõnade analoogial esineda ka *i*-lisi vorme - nt. *e mis* (*palja*) *persi*, vdj *eiki*. Vepsa keeles on *k*-sõnad sisekao tagajärjel sattunud analoogia alusel kahesilbiliste *e*-tüveliste sõnadega ühte tüüpi nt. *perskin*.

1.3.3. FORMANDI **j* SUHE PARADIGMAATILISE MITMUSE TUNNUSEGA **j*

Nagu eelnevast ülevaatest nähtub, on instruktiivvormid enamasti morfoloogiliselt liitunud paradigmaatilisele *i*-mitmusele. Kus häälikuseaduslike *i*-mitmuslike vormide kõrvale või asemele on tekkinud muu päritoluga mitmuse tunnuseid kasutavaid vorme (nt. *a*-mitmus) või analoogiavorme, seal on niisugune paradigmaatiline tunnus üle võetud ka instruktiivi. J. Peegel on juhtinud tähelepanu sellele, et Muhu rahvalauludes esineb instruktiivi funktsioonis koguni *de-* ja *si-*mitmuslikke vorme: *Külap see kiik oleks kirjutatud*, / *Kure sulgede kojutud*, / *Ane sulgede aetud*, / *Tedre sulgu tehtud kiike*; *Tere see tuba turre köetud* / *Ahud algusí aotud* (Peegel 1954:277) Niisugune kasutus näib tõestavat, et *de-* ja *si-*tunnuse tungimise ajal mitmuse paradigmasse tajuti instruktiivivorme käändeliste mitmuslike vormidena. Paralleelseid *de-*lisi näiteid toob Peegel küll ka Setu rahvalauludest, kus *de* paradigmaatilise mitmuse tunnuseks ei esine: *Mullē poodi? sa pooli ruublidē*, / *Mullē viiksi viizikümnide*. Aga nii toodud rahvalaulunäidete kui ka paljude üldläänemeresoomeliste instruktiivikasutuste taqa, nagu **jalkoin*, **kásin*, **hampahin* jt. peitubki sisuline mitmus. Samas näitavad teised, samuti varased kasutusmallid, nagu **suin*, **päin*, **selin*, et ainuvõimaliku mitmuslikku tähendust *i*-l nendes vormides siiski olla ei saanud.

Võttes aluseks seisukoha, et paradigmaatiline *i*-mitmus tekkis alles pärast läänemeresoome keelte ja lapi keele eraldumist volga keeltest, võib pidada tõenäoliseks, et **j* tun-

gis instruktiivi tunnusesse just ajajärgul mil *i*-mitmus oli välja kujunemas. Ilmselt oli instruktiiv läänemeresoome keeltes juba varakult kahe võimaliku lõpuga: *-n* ja *-in*. Teise variandi võidule pääsemist soodustas selgem morfoloogiline eristus, eriti pärast seda, kui läänemeresoome keeltes tekkis häälikumuutuse *-m > -n* tagajärjel instruktiivi kõrvale uus koos verbiga tarvitatav *n*-kääne, mistõttu osadel juhtudel üks süntaktiline mudel võinuks väljendada kaht erinevat funktsiooni. Ka tänapäeva materjali analüüsid on paiguti võimatu otsustada, kas vastavat vormi tuleks interpreteerida akusatiiviks või ilma **j*-ta instruktiiviks. Enamasti toetas teist varianti ka sisuline mitmuslikkus, ehkki mõlemad võimalused olid arvu suhtes põhimõtteliselt neutraalsed. Nii võib kohata täiesti paralleelseid esinemusi: e *ninna ~ ninnu*; Wiedemann *kujwa ~ kujwi jalu*; vdj *kahē pōlē*, krj *kahem puolen*, sm *kahempuolen ~ e kašši pōli*. Liivi keelest on olemas näide, milles **j*-line instruktiivitunnus liitub mitmuse tunnusele *t - sugudin'* (Vääri 1974:66). Seda, et arvuline neutraalsus instruktiivile omane on, tõestavad eriti ilmekalt mitmed rahvalauludest pärinevad näiteid. A) Juhud, kus **j*-lised ning ilma **j*-ta vormid paralleelvärssides võrdväärsitena esinevad, nt. e *Küll meie kuuli kurva kõnva, / küll meie mõisti mõõlu meeli* (ERL II:1 2325:1-2) 'küll me kuulsime kurva kõrvaga ~ kurbade kõrvadega, küll me mõistsime mõruda meelega ~ mõrudate meeltega'; krj *Šiivin kakšič siugavia, / Jalan nellän juoksijie* (SKVR I:1 858:15-16) 'kahe tiivaga liuglevaid, nelja jalaga jooksvaid' *Kiellän kieliň koskomasta / Suun rumaň rupižomasta* (SKVR I L 1429:14-15) 'keelan keelega katsumast, inetu suuga külge hakkamast'. Ainus näide, kus morfoloogiline vorm näikse peegeldavat ka sisulist arvu, on *Laulo leuvoin liettieh, / Hampahin vezi-hakoh, / Parram paikkoihe pahoih* (SKVR I:1 154:27-29) 'laulis lõugupidi leettesse, hambaidpidi lahvandusse, habetpidi pahadesse paikadesse' ent variantides esineb viimaseski värsis *i*-line vorm: *Pannoim paikašša pahašša* (SKVR I:1 199:116, 509:116). B) Palju on näiteid täiesti läbisegi esinemise kohta, kus ka adjektiivne (numeraalne) atribuut ei pruugi oma põhisõnaks oleva substantiiviga **j*-tunnuse esinemise (või puudumise) poolest ühilduda nt. e *Läksin kodu kurva meeli* (ERL I:1 19:34) 'läksin koju kurval meelel. Omapärase kompaktsel rühma moodustavad **nen*-adjektiivide instruktiivid, mida eriti eesti rahvalaulu keeles kohtab suhteliselt sageli lõpuga *-tse/-tsi* või *-se/-si*, kusjuures *e*-lise variandi korral mida pole alust diftongilisele algele tagasi viia, võib põhisõna olla nii **j*-line kui ka ilma **j*-ta ja diftongilisele algele tagasiviidav *i* line variant esineb ainult koos **j*-lise põhisõnaga: *mesitse meele, alatse mõõgu, tulitse ~ tulise ~ tulitsi jalu*. J. Peegel peab niisuguseid *e*-lisi adjektiivivorme ainsuse genitiiviks ning oletab, et see on sekundaarne nähtus, algupärasemaks tuleb pidada arvus ja käändes ühilduvat tüüpi *tulitsi jalu* (Peegel 1954:278). Kõrvutades toodud näiteid karjala rahvalaulude näidetega, kus esineb ka tarindeid, milles ilma **j*-ta substantiivi laiendab **j*-line atribuut, näib siiski tõenäolisem olevat, et tegemist on just nimelt algupärase nähtusega ja need *e*-lised adjektiivivormid on kõige tavalisemad instruktiivivormid: *Ja-*

lan neljin juoksijoa (SKVR I:1 304:164-165) 'nelja jalaga jooksjaid' *Suun rutoin rupeamasta* (SKVR I 1 1439:57-59) '|kee|lan| kiire suuga külge hakkamast', *Suun sulin saneltuoni* (SKVR I:1 285:201) 'sula suuga ära sõnutu' Vormiliselt kontamineeruda võivad isegi selgepiirilise morfoloogilise opositsiooniga funktsioonid inS ja inD (vt. 2.4, 2.5): *pohjan joukko tulevi tuhansin miehen* (Nylander 1926:26) 'põhja jõuk tuleb tuhandete kaupa (~ tuhande mehega)'. C) Viimasena esitatagu näiteid, kus mõnes variandis on samades värssides kasutatud *j-lisi vorme, mõnes ilma *j-ta: e *akenud tina valetud* ja *akene tine valetu* (Peegel 1954:275-276) 'aknad tinaga valatud'; krj *Yksi kukku sulan äänen* (SKVR II 40:139) ja *Yksi kukku sulin äänin* (SKVR II 43:68) 'üks kukub sula häälega'; *Helmañ hienõñ heršujoa* (SKVR I:3 1689:36) ja *Helmoin hienoin heršujoa* (SKVR I:3 1682:44) 'peente hõlmadega ~ peene hõlmaga lööb'.

Sufiksité -n ja -in võimaliku funktsionaalse eristumise analüüs kuulub süntaksi alla. Eelnevad näited tõestavad aga, et instruktiivis ei pruugi element *j arvulist erinevust väljendada. Instruktiiviga funktsionaalselt lähedaste morfoloogiliste vormide arvulist neutraalsust võib kohata mujalgi. Näiteks käituvad mari keele sufiksité -la, -ge, -de (маскала 'nagu karu, karuna'; кок кидге 'mõlema käega'; кидде-йолде 'ilma käte ja jalgadeta') muidu igati nagu käände sufiksité, kuid arvutunnust nendega esineda ei saa (Sovremennõi mariiski jazök 1961:69-70).

2. INSTRUKTIIVI SEMANTILISED FUNKTSIOONID LÄÄNEMERESOOKE KEELTES

2.0. SISSEJUHATAVAID MÄRKUSI

Peaaegu kõik üldteoreetilised käändekäsitlused tuginevad arusaamal et igal käändel on mingi üldine tähendus ehkki konkreetse kontekstis võib vastav vorm üsnagi erinevaid tähendusi kanda: "Un cas, comme une forme linguistique en général ne signifie pas plusieurs choses différentes; il signifie une seule chose, il porte une seule notion abstraite dont on peut déduire les emplois concrets" (Hjelmslev 1935:85). Selle seisukohaga n ustub ka R. Jakobson, eelistades k ll terminile **p hit hendus** (signification fondamentale) terminit ** ldt hendus** (Gesamtbedeutung) (Jakobson 1966:54). Konkreetsed k ndek sitlused seavad endale eesm rgiks selle  ldt henduse leidmise, enamasti s steemselt koos teiste k nnete  ldt hendustega. Mingi k ndes steemi kui terviku eri k nnete  ldt henduste süstemaatilisel esitamisel on saavutatud silmapaistvaid tulemusi (Hjelmslev 1935, Jakobson 1966, Kury owicz 1977:141-156). Seevastu ühe kände erinevate alamtähenduste, st. kontekstis esinevate konkreetsete tähenduste fikseerimine on palju küsitavam ning t likam tegevus, mille resultaadi paratamatut subjektiivsust kõik uurijad on sunnitud tunnistama. Konkreetse vormi tähendus konkreetse kontekstis sõltub vormi aluseks oleva sõna leksikaalsest tähendusest ning konteksti tähendusest. Anal sides seniseid katsetusi kände alamtähenduste esitamisel ning tuues esile neis kasutatud klassifikatoorsete kriteeriumide ähmasuse, jõuab Ch. J. Fillmore koguni pessimistlikule järeldusele: "The suggestion that one can find clear special meanings associated wiht surfase cases fails to receive strong support from these studies" (Fillmore 1968:8). Fillmore eitab k ll isegi teoreetiliselt p hjendatud  ldt henduste fikseerimise v imalikkust, tunnistades siiski et k nnete t henduslikke suhteid k sitleva universaalse  ldteooria puudumise t ttu pole traditsioonilise k ndekategooria anal sिमiseks v lja pakkuda ühtegi teoreetiliselt p hjendatud alternatiivset lahendust (op. cit. 9).

Eriti kehtib kõik  eldu instruktiivi kohta. Nii on J.-L. Moreau l nemeresoome instruktiivist kirjutades v itnud: "Quant   ses fonctions le moins qu'on puisse dire est qu'elles sont   la fois obscures et limit es" (Moreau 1980:19). Sama on muuseas tunnistatud ka l nemeresoome instruktiiviga funktsionaalselt lähedase indo-euroopa instrumentaali suhtes: "Der Gebrauch des Instrumentals ist sehr mannigfaltig und verl uft f r den, der ihn darzustellen hat, mehr als der Gebrauch jedes anderen Kasus in  ste und Zweige" (Brugmann 1911:520). Ku-

na puudub teoreetiliselt põhjendatav vahe isegi käände grammatiliste ning semantiliste funktsioonide vahel (vt. sissejuhatus) pole käesolevas töös üritatudki anda viimsete finessideni ulatuvat süstemaatilist klassifikatsiooni. Jaotus on, otse vastupidi võimalikult üldine ning paratamatult mõneti ebasüstemaatiline.

Silmas pidades sissejuhatuses esitatud kriteeriume, mis osutuvad oluliseks käände ja ad-
verbi piiritlemisel, on iga funktsionaalse rühma siseselt (nii palju kui registreeritud mater-
jal võimaldab) püütud välja selgitada: a) leksikaalse valiku diapasoone (leksikaalne avatus /
suletus) b) (ühilduva) atribuudi esinemisvõimalused (süntaktiline vabadus / kivistumine)
c) *j-liste ning ilma *j-ta vormide morfoloogilise opositsiooni vastavus / vastamatus sisu-
lisele ainsuse-mitmuse opositsioonile.

2.1. INSTRUMENTAALNE INSTRUKTIIV

2.1.0. FUNKTSIOONI ÜLDISELOOMUSTUS

Instrumentaalne instruktiiv (inI) väljendab tegevuse sooritamise vahendit ja vastab kü-
simusele *mille abil?* Käesolevas töös on instrumentaalsust väga laialt mõistetud ning inI al-
la on koondatud kõik vormid, mis laiendavad ainult kindla tähendusega, vastava instruktiivse
substantiiviga sisuliselt seotud verbe. Nii on, näiteks sm *katsoa pitkin silmin* arvatud inI al-
la, aga *katsoa pitkällä kauloin* situatiivse instruktiivi alla (vt. 2.2.1). Muidugi jääb
ka seesuguse jaotusprintsipi korral piir ähmaseks, sõltudes sageli registreeritud näitelause-
te valikust. Paljud liitartidid on pealegi kaheselt interpreteeritavad - nt. e *võtsin kar-
tuleid palja küüsi* a) 'võtsin paljaste küüntega kartuleid' - inI b) 'võtsin kartuleid, küü-
ned paljad' - situatiivne instruktiiv.¹

---

¹Lausenäidetest on üldjuhul tõlgitud ainult instruktiivne artid ja selle põhi. Muud lau-
se elemendid tõlgitakse juhul kui nad on olulised instruktiivartidide täpsema tähenduse mõist-
miseks. Kui instruktiivartidide täpsem tähendus selgub kontekstist, mida näitelause ei peegel-
da, lisatakse vastavad selgitused sulgudes. Kui instruktiivartidide sõnasõnaline tähendus eri-
neb tunduvalt kontekstis ilmnevast ülekantud tähendusest, antakse tõlkes võrdusmärgiga seot-
tult mõlemad. Lauseid, millest eesti kirjakeele valdaja (eelnevate selgituste najal) eeldata-
vasti aru saab, ei tõlgita.

2.1 1 INSTRUMENTAALSE INSTRUKTIIVI ESINEMUS ÜKSIKKEELITI

Eesti keel

Tänapäeva eesti murdekeelest inl-d registreeritud peamiselt somaatilisse sõnavarra kuuluvate substantiivide baasil: *aru* (A *tark*; N *üks*)¹ *hammas* (A *pikk*) *hää* ~ *ään* (A **eane* 'valju')² *jalg* (A **tikine, tuline*; N *kaks, üks*; X *jooksu- tagu- umb-*; AV *ummis*; ilma atribuudita) *keel* (A *lihane*; N *pool*; P *oma, teine*; mitmete genitiivatribuutidega), *käbal* (paarisväljendeis) *käpp* (N *neli*) *käsi* (ilma atribuudita) *küüs* (A *küps, paljas*; X *apa-* *kulli*; paarisväljendeis) *silm* (A *pikk, suur*; N *üks*; ilma atribuudita). Väljaspool somaatilist sõnavara on registreeritud: **ratsas* (ilma atribuudita; arvestatud inl hulka lähtudes tähendusest 'ratsahobune' teises tähenduses adjektiiv 'ratsutav ratsa- - Lönnrot 1958) *samm* (A *pikk*; N *pool*) *sõna* (N *kaks, paar, pool, üks*; X *mõistu-*; ilma atribuudita)

Üldkasutatavad on atribuudita vormid sõnadest *jalg* ja **ratsas*; esimene malliga /S-/ tähenduses 'jalgsi' teine malliga /S+/ tähenduses 'ratsa' Nt. Trm *tuüD jala koDu* (EM IV 220) Põi *siis käidi ratsa* (Toomessalu 1969:204). Laialt on levinud ka ülekantud tähendusega ühendadverb *kahe jala ratsa* (Kuu VNg Lüg Tõs Pjg Jür Amb Koe) 'jalgsi' Tarind malliga /S+/ on registreeritud ka sõnast *käsi* tähenduses 'käsitsi' Nt. Lih *koD olüD jälle niukseD käsi lükkamese raüwäD* (EK *käsi*) Instrumentaalse tagapõhjaga **j-*lisi paarisvorme malliga /S+ S+/ on registreeritud sõnade *käsi, jalg, küüs, käbal* baasil. Nt. Khk *käsi jalu aGas põles aBis* (EK *jalu*) 'käte ja jalgadega = kogu jõuga' Wiedemann *küzi käpali (käbali)* 'mit Händen und Nägeln (kratzen, scharren)'; EK-s on viimane registreeritud ainult liitsõnalisena ja ähmastunud tähendusega: Krj *küiskabali kôz kakleüvD* 'käsitsi koos' Han *küiskabali tahäB tehä* 'salaja, vargsi Selgema instrumentaalse tähendusega /S+/ vorme on J.Hurt registreerinud Setust sõnade *sõna* ja *silm* baasil: *mehe' ikva' silmi, naiz'e' ikva' sõno* (Hurt 1907: 240) 'mehed nutavad silmadega, naised nutavad sõnadega'

Kõik atribuudiga tarindid on tugeva modaalse varjundiga; sageli on tähendus abstraherunud. Näiteid malliga /A ~ N S/-: Ran *eDimälD nellä käppä käpperDäB* (EK *käpp*) 'kakerdab neljakäpakil'; malliga /A[±] S+/: Muh *lämmäs karjüb ühnä eatse eäli; ta üijäB ühnä eatse eäli* (EK *eatse*) 'hüüab ~ karjub valjult' Kuu *küpe küüsi; oisin küll viimasi kobiku küpsi künsi* (EK *küpsiküüsi*) 'hoidsin hoolega, ihust ja hingest'; malliga /A S/+: Wiedemann *pitki hamba söma* 'ohne Appetit essen' Üldlevinud on viimase malliga tarindid põhisõna *silm* baasil - nt. Ran *vahib süri silmi kui elezõjä* (EK *silmi*) 'vahib suurte silmade-

¹Substantiivide järel on sulgudes esitatud registreeritud täiendkomponendid. Loetelu alguses ühilduvad adjektiivid (A) numeraalid (N) ja pronomendid (P); järgnevad liitsõna esikomponendid ning genitiivatribuudid muutmata kujul (X) ning adverbid (AV) mille alla on arvatud ka kohakäändes substantiivid ja ühildumatud adjektiivid, numeraalid ning pronomendid.

²Ristiga (+) on loetelus esitatud sõnad, mille nominatiivi tänapäeval enam ei kasutata (vrd. VMS *eatse* Muh 'valjusti').

ga' Khk mā ōDà pītki silm; (EK pikisilmi) 'ootan kannatamatult, igatsusega' Sõna keel kasutatakse instruktiivis kas genitiivatribuudiga või ühilduva pronominaalse või adjektiivse täiendiga; esineb enamasti *j-lisena, harvem ilma *j-ta mallidena /X S[±]/ ja /(A ~ P) S/[±]. Nt. Lüg palusin jumala kiele, VNg rākkis oma kiele(EK keele) Vön ma kengele nūt jūd'i-gēli' (EM III 294). Kod laps keneleB emi kiāli' (EK keeli) Numeraalse atribuudiga tarindeil võib modaalse tähendusvarjundi kõrval olla ka distributiivne varjund (vt. 2.5) - nt. Mär ta rākkis üksi sõnū (EK üksisõnu) 'rääkis sõnahaaval = aeglaselt, rõhutatult

Maksevahendit märkiva instruktiivina võib interpreteerida Leivu sufiksilise näite vī-zi sāhhusi mā vanas kabehēzēne Setu tõlget vīzi saq (EK sāhhusi) 'viissada (rubla) maksis ent paralleelvõimalusena tuleb siingi arvesse distributiivne instruktiiv 'viiesaja (rubla) kaupa'

Eesti rahvalaulu keeles on inI veel küllaltki elav. Selgelt instrumentaalse tähendusega /S+/ vorme on registreeritud 19 eri substantiivi baasil: *jalg, kael, keel, linakeel* (= piits) *pajukoor, õlekõrs, käsi, klaas liiv, piim, põlv, rind, ruut, roos, rubla, süli, teng* (rahaühik), *turd* 'kuiv puu' *tina*. Nagu näha, ei piirdu inI realiseerumine rahvalauludes somaatilise sõnavaraga, vaid on leksikaalselt vaba. Nt. Pär Rinnu rikku Riia linna, / Põlvi põltsamaa põleta, / Jalu talla ma Tallinna (Peegel 1954:272) 'rinnaga rikkun, põlvedega põletan, jalgadega tallan' Põi Lõin siis ohjula hobosta, / Linakeeli lipukesta (ERL I:156:34-35) 'lõin piitsaga' Kuu See viib süli tubaje / süli kannab kamberisse (ERL III:3 6606:36-37) 'sülega viib, kannab' Krk Mina manna keeli keelo / Keeli keelo, kaitsi kaalo (Peegel 1954:273) 'keelega keelasin, kaitsesin kaelaga (?)' Sageli väljendab instruktiiv ainet, materjali millest miski on valmistatud või mille abil vahendusel midagi tehakse: Muh uastas tehti ühed kingad, / Niegid vannete vanutud, / Pao kuori paigatetud, / Ole kõnsi õmmeldetud (Peegel 1954:276) 'pajukoorega paigatud, õlekõrtega õmmeldud' Muh "Tere nee lavad liivi pestud, / Tere nee pingid piimi pestud /.../ Raamid ruuda kirjutetud (Peegel 1954:275) 'liivaga pestud, piimaga pestud, ruutudega kaunistatud' Põi Tere tuba turne kõetud (ibid.) 'kuivade puudega kõetud' Üldlevinud *j -liste vormide kõrval leidub rahvalauludes ka üksikuid /S-/ vorme - nt. Hel akkena tina valetu (ERL III: 2 5197:56) 'tinaga valatud' Rahvalauludes esineb sõna *jalg* instruktiiv instrumentaalses tähenduses ka kujul /S+/ nagu nähtus näitest *Jalu talla ma Tallinna*. Ühenduses liikumist väljendavate verbidega on vormi tähendus abstrahbeerunud üldmodaalseks - nt. Se Jostes josi, jallon keuvi (Peegel 1954:279) 'kiiresti käis' vrd. ka Wiedemann sīs wõjksin jalu taewa minna 'gerades Weges'

Lisaks murdekeelest registreerituile on rahvalauludes muidki atribuudiga inI juhte. Somaatilisest sõnavarast lisanduvad loendisse *huul* (A peen) *hää* (A peen) *kõrv* (A kurb). *silm* (X ainu- itku-); muust sõnavarast *sõlm* (A põline) *teng* (N) Näiteid malliga /A S/-: Krk küll meie kuuli kurva kõrva (ERL II:1 2325:1) 'kuulsime kurva kõrva-ga', Noa Heidan peale hiitsed sõlmid, / pane sa põlise sõlmi (ERL III:2 5356:10-11) 'pane

põliste sõlmedega (?); malliga /A[±] S+/: Nõo *peene huuli sa pidanu, / peeni hääli sa hällit-sennu⁷* (ERL I: 1 224:17-18) 'peente huultega sa pidanud, peene häälega sa hällitsenud' Võrumurdelistest rahvalauludest registreeritud numeraalse atribuudiga tarindid malliga /N S/+ ja põhisõnaga *teng*, millel on algselt olnud maksevahendi tähendus, on antud kontekstis juba selgelt modaalse sisuga. Nt. Se *Üles um tett ütsi tingi, / Katsi tingi kasvatõõ* (Peegel 1954:274) 'tehtud ühe tengaga, kasvatatud kahe tengaga = odavalt' San *Är ti iks putu pooli tengi, / är ti iks kaku katsi tengi* (ERL III:2 6152:6-7). Viimast värsi on võimalik interpreteerida ka distributiivselt - 'kahe ~ poole tenga kaupa' -. kuivõrd jutt käib raha panemisest ning järgnevad värsid *visake väl'lä iks verevid / rooke väl'lä ruubelid*.

Liivi keel

Liivi keelest on registreeritud ainult üks instrumentaalse tähendusega instruktiivne vorm malliga /S+/ nimelt sõnast *jälga* tähenduses 'jalgsi' - nt. *ma tu'el jälgin* (Kettunen 1947:70) 'tuln jalgsi'

Liivi vanasõnad 1981 esitab instrumentaalses tähenduses tõlkega ka järgmise vanasõna: *va'nbist kuorõbbõd pi'vvän ku'bbõ, lapst pillõbbõd liskin jarä* 'vanemad korjavad peoga kokku, lapsed pilluvad loogustega ära' (LVS I 1981:111). Arvestades seda, et instrumentaalset tähendust kannab instruktiiv liivi keeles muidu ainult ühes adverbis, on tõenäosem interpreteerida toodud näidet distributiivsena 'peo(täite) kaupa, looguse(täite) kaupa' kuivõrd distributiivses funktsioonis on instruktiiv liivi keeles elavalt kasutusel (vt. 2.5.1.).

Vadja keel

Vadja keeles on tänapäeval instrumentaalses tähenduses kasutusel ilma atribuudita tarindid sõnadest *jalka* 'jalg' *meeli* 'meel' *ratsas, *rinta* 'rind' *silmä* 'silm' *tšäzi* 'käsi' *tšüüzi* 'kuus' *ääni* 'hääli' Näiteid /S+/ malli kohta: *tappäs tšäzi i pengettäs opezikā* (VK *open*) 'pekstakse käsitsi ja sõtkutakse hobustega' *ep piä reppiä tšüsi* (VK *tšüzi*) 'rebida küüntega' *miä en taho tätä silmi nähjä* (VK *silmä*) 'silмага = silmaotsas-ki näha' Sõnast *ääni* on nii /S+/ kui /S-/ malliga tarindeid registreeritud ainult ühendis sõnaga *itkeja* 'itkude laulja' nt. *āni itkeja on sukulain; paraikā vël on näitä ānē itkejita* (VK *āni*) 'häälega = valjult itkaja(id)'. (Vrd. samas funktsioonis ablatiivse vormiga *ānelt itkemin* 'itkude laulmine') Ühendis verbaalnoomeniga on registreeritud /S-/ malliga tarind sõnast *rinta*: *rinnā imettäjä naizikko* (VK *rinta*) 'rinnaga imetav naine' Sõnadest *jalka* ja *ratsas on vastavad instruktiivsed adverbid kasutusel samuti nagu eesti keeles /S-/: *mihes siä jalgā mēD* (VK *jalgā*); /S+/: *rattsä ajoim gpežē selläz* (VK

raatsä). Modaalise varjundiga on /X S+/ tarind *tööro-silmä* (VK) '(vaatama) tähelepanelikult, tigidalt'

Paarisinstruktiividest tarvitatakse vadja keeles malliga /S+ S+/ tarindeid sõnade *jalka, meeli, tääzi* baasil. Nt. *sis tämä rōmikoossa meni niku sahzēD nellätessē jangō i tääzzi* (VK *jalka*) 'läks neljakäpukil jalgade ja käte abil' *nī on pimiä, menet tääzi mieli* (VK *mēli*) 'lähed käte ja meelte abil = käsikaudu'

Vadja rahvalauludes on inl elavam. Lisaks mainituile on rahvalauludest registreeritud veel somaatilise sõnavara alalt instruktiivid substantiividest *ammaZ* 'hammas' *sōrmi* 'sõrm' *suu* 'suu'; muust sõnavarast *mesi* 'mesi' *viina* 'viin' *vittsa* 'vits'. Nt. *Ambai akkunat avasi* (VK *ammaZ*) 'hammastega avas', *Sise witsoi' wingutellas* (VK *vinguteanna*) 'vitsaga vingutas'; ainet väljendavalt *Siä mesi' mēllütteleet / Siä wīnoi' wīwütteleet* (VK *mēlütellä*) 'meega meelitad, viinaga viivitad'

Soome keel

Soome murretest on inI-d registreeritud järgmiste somaatilisse sõnavarra kuuluvate substantiivide baasil: *hammas* 'hammas' (ilma atribuudita), *hyppynen* 'sõrm' (A *paljas* 'paljas'), *jalka* 'jalg' (N *kaksi* 'kaks'; P *oma* 'oma'; atribuudita), *kieli* 'keel' (P *sama* 'sama'; genitiivatribuutidega) *kontta* 'jalg' (N *neljä* 'neli'), *kopra ~ koura* 'käsi pihk' (A *täysi* 'täis'; N *kaksi* 'kaks' *puoli* 'pool'; atribuudita), *korva* 'kõrv' (P *oma* 'oma'), *käsi* 'käsi' (A *sula* 'hell paljas, tühi' *vasen* 'vasak'; N *kaksi* 'kaks' *yksi* 'üks'; P *oma* 'oma'; X *avo-* avatud'; atribuudita) *kynsi* 'küüs' (atribuudita), *mieli* 'meel' (P *kaikki* 'kogu'), *nyrkki* 'rusikas' (A *sula* 'hell paljas tühi'). *ryömä* 'jalg' (N *neljä* 'neli'), *silmä* 'silm' (A *pitkä* 'pikk'; P *oma* 'oma'; atribuudita), *sormi* 'sõrm' (atribuudita), *suu* 'suu' (A *sula* 'hell'; atribuudita) *syli* 'süli' (paarisväljendeis), *varvas* 'varvas' (atribuudita). Väljaspool somaatilist sõnavara on registreeritud substantiivid **ratsas* 'ratsahobune' (atribuudita), *sana* 'sõna' (A *hyvä* 'hea') *suksi* 'suusk' (atribuudita), *voima* 'jõud' (X *kone-* 'masina' *käsi-* 'käe' *mies-* 'inim-'; Av *sillä* 'sel').

Näiteid atribuudita malli /S+/ kohta: *Rei sitte kouriv viskattiin nuri se tōiselles sējnälle* (HSK) 'käega visati (viljakott)' *KanA künsim pernak kuarittin, ei olluh härukoita* (HSK) 'küüntega kooriti' *Kiur sormil lasketä* (HSK) 'sõrmede abil arvutatakse' *Sod se sano tuossa nīn ankaran olēvan että sīn ei liku jal^akasin eikä suksin* (HSK) 'ei liigu jalgsi ega suuskadega' *HKyr kävi hampain ki* (SK *hammas*) 'võttis hammastega kinni', *VesS ja käsiv vēthäv venhessen* (Kettunen 1930a:131) 'käte abil tiritakse paati' *Sageli laien dab malliga /S+/ tarind instrumentaalses tähenduses niisugust verbi mis juba oma tähenduselt a priori vastavat vahendit eeldab; instruktiivse vormi lisamine on sellisel juhul pigem pleonastiline stiilivõte kui vajaliku info andmine. Nt. Viip kasso nyt silmi viimosel ker* (SKM 1945:239) 'vaata nüüd silmadega' *Sip meilän porsas on oikein silmin nähden ru-*

vennut kasvamaan (SK *silmä*) 'silмага nähtavalt Sod se rupes sùij jùomhan (HSK) 'hakkas suuga jooma'

Atribuudita substantiivi instruktiiv on levinud ka paarismalli /S+ S+/ kujul mida on registreeritud sõnade käsi, hammas, kynsi, syli baasil Nt. Kars *kyllä se tavarassa koossa pittää kynsi hampaa* (SK *kynsin hampain*) 'hoiab küunte ja hammastega = ihnsalt', Kuort *yrittää kynsin hampahi* (ibid.) 'püüab küunte ja hammastega = kõigest väest' KanN *sylinkäsi* (SK *sylinkäsin*) 'sülega (haarates)' Substantiivide *jalka* ja **ratsas* vormid on ka-sutusel nagu eesti keeleski - /S-/: Kiuk *monè kulkivà kirkkõ jalän* (SK *jalan*); /S+/: *ratsain* (SKES *ratsu*).

Atribuudiga tarindid võivad soome keeles olla selgema instrumentaalse tähendusega kui eesti keeles. Näiteid malli /A ~ N ~ P S/- kohta: Sääm *nin kahej jala se käveli* (SKM 1945:95) 'käis kahel jalal' VirL *ja sitte ruvetäv verkkoja lappamän kahen käjen* (Kettunen 1930a:282) 'kahe käega lappama' Rym *sit sanõta samän Giäle* (HSK) 'öeldakse samas keeles' Väh *menõ neljän kontan* (HSK) 'läheb neljakäpukil' Kõigi seesuguste tarindite potentsiaalses modaalsuses veenab siiski järgmine näide: Kive *oli puhen parsi, sanottiin morsiamest: männoo kahen kääjen kaiken mielen* (SK *käsi*) 'läheb kahe käe ja kogu meelega = meelsasti' Erinevate genitiivatribuutidega on registreeritud tarindeid sõna *kieli* baasil nt. *laulaa suomen kielen* (Kettunen 1947:253).

Näiteid *j-lise malli /A ~ N ~ P S/+ kohta: Raum *vasëmmin käsi se söi* (HSK) 'vasaku käega söi' Konn *se männoõ nelin kõnti* (SK *nelin kõntin*) 'läheb nelja jalaga = neljakäpukil' Sot *minä otan tuon jäniksen kiinni ihan sulin nyrkin* (SKM 1945:154) 'võtan kinni lausa hellade rusikatega = ilma püünise või püssita'; distributiivse varjundiga PieJ *otrrõ ja kährõ külüveittä tän täsin koprin ja ruvista puolin koprin* (SK *täys*) 'külvatakse täie ~ poole peoga (või 'peo kaup') Sagedaseks atribuudiks on pronoomen *oma*, kusjuures niisugusel tarindil on tugev modaalne tähendus: põhisõna on pigem pleonastiline lisand ning kogu tarindi tähendus taandub mõistele 'ise' (vrd. 2.2.3) nt. KalJ *muistan kaks tapausta, kaks tapausta omin korvin kulin* (HSK) 'oma kõrvaga kuulsin' HeiV *läks viemän karpijõ omij jalon* (Kettunen 1930a:160) 'läks omal jalgel = ei saatnud kedagi teist' Son *omin kätisä ottaja* (SK *käsi*) 'oma käega võtja = varas' Sor *ku hiä oikee omi silmi näk* (SKM 1945:355) 'oma silmadega nägi' Veelgi selgema modaalse varjundiga on järgmised näited: KarT1 *Kyl mää kato pitkisilmi* (SK *silmä*) 'vaatasin pikkade silmadega = imetledes' Viit *Väki outti pitkin silmin* (ibid.) 'ootas pikkade silmadega = kannatamatult' Teri *puhui sulo suin* (SK *suu*) 'rääkis sula suuga = ilusti meelitades' Hat *ei hyvän sanon toruta* (SK *hyvä*) 'ei heade sõnadega = lahkelt riielda'; täiesti üldmodaalse tähendusega on juba Lau *ne ol kaekki tehtävä omin ruokisa* (HSK) 'omal toidul (olles) teha' (vrd. 2.2.3).

Tänapäeva isuri keelest on inI-d registreeritud kahest somaatilisse sõnavarra kuuluvast substantiivist: *käsi* 'käsi' ja *jalka* 'jalg'; esimesest kujul /S+/: nt. *siit männiit, römähitiit käsän ja revitelitti se mato kaikk* (Porkka 1885:138) 'haarasid kätega' teisest kujul /S-/: nt. *mänin jalan Pitteriin* (Porkka 1885:146) 'läksin jalgsi'

Lääne-Ingeri rahvalauludes seevastu on inI kasutamine väga elav (Kivi 1931:2-20, 70-76, 121). Oluline on rõhutada, et puhtalt instrumentaalses funktsioonis võib instruktiivsiin esineda ka ühilduva täiendiga. Üldmall on seega /(*A ~ N ~ P*) S/±. On registreeritud 56 eritüvelise substantiivi instrumentaalset kasutamist: *airo* 'aer', *aisa* 'ais', *helma* 'hõlm', *heppoin* 'hobune', *jyvän* 'ivake', *kahmalo* 'kamal', *kappa* 'kapp', *kip-po* 'kruus', *keeli* 'keel', *kissa* 'kass', *kivi* 'kivi', *koira* 'koer', *kolkki* '(õlle)-kapp', *kalakontti* '(peergudest) korv', *koukku* 'ahjuroop', *kulkutorvi* 'hingetoru', *koorma* 'koorem', *käsi* 'käsi', *käsivarsi* 'käsivars', *kättyin* 'käeke', *kynsivarsi* 'küünarvars', *laiva* 'laev', *kultalankain* 'kuld lõng', *naakla* 'nael', *nappo* 'kulp', *nyrkki* 'rusikas', *paasi* 'paas', *palkka* 'palk', *palloin* 'pall', *peukalo* 'pöial', *pol-vi* 'põlv', *raha* 'raha', *rattahat* 'vanker (pl. t.)', *ratsu* 'ratsahobune', *raunio* 'kivihunnik', *rauta* 'raud', *rupla* 'rubla', *rooska* 'roosk', *piits* 'ruuna', *ruun* 'ruun', *sana* 'sõna', *sarvi* 'sarv', *silmä* 'silm', *sormi* 'sõrm', *suu* 'suu', *syli* 'süli', *uhlu* 'ämber', *varsukkain* 'varsake', *varvas* 'varvas', *vaski* 'vask', *veitsi* 'nuga', *vene* 'paat', *verkko* 'võrk', *versi* 'laul', *villa* 'vill', *vitsa* 'vits', *ääni* 'hää', Atribuudi funktsioonis esinevad adjektiivid *helte* 'helde', *hellä* 'hell', *kultain* 'kuldne', *kullaton* 'kuldamata', *paha* 'vilets', *musta* 'must', *suuri* 'suur' ning numeraalid.

Näiteid /(*A ~ N*) S/+ malli kohta: *Kääyy, káp|äellöö* / *Helmoin m|aata* | *h|uutajaa* | 'hõlmadega maad peksab', *Miä verkoin veititää* / ./ *Kala kontin kannetaa*'võrguga veetakse, korviga kantakse' *Miä uhluin ulpita*, / *Miä napoin naoitaa* / *Ja kapoilla kannetaa* 'ämbriga ulbitakse, kulbiga lüüakse, kapaga kantakse' *Kijät ruosin ropsittii* / *Ämmät nyrkkin nyskittii*, / *Näälät koukuin kohmittii* 'rooskadega ropsisid, rusikatega nügisid, ahjuroopidega klohmisid' *Miä ravvoïn raisitaa*, / *Teräsravvoïn temmoitaa* 'raudadega rebitakse, terasraudadega tõmmatakse' *Nii miä vitsoin vinguttaisin*, / *Nahkaruosin navvutaisin* 'vitsaga vingutasin, nahkpiitsaga peksin' *Aloin äänin äikytellä*, / *Aloin versin vieretellä*, / *Sanoïn heltehin sanella* 'häälega ägama, viisiga veeretama, heldete sõnadega rääkima' *Sanoïn itkiit saaren neiot* 'sõnadega itkesid' Sageli kaasneb instrumentaalsusele ka distributiivne varjund lisatähendusega 'palju' eriti kui atribuudiks on numeraal - nt. *Nuoret sousit, airot notkuit*, / *Kuusïn airoin kulliteltun* 'sõudsid kuue kullatud aeruga' *Kipoïn, kapoïn, kannettii*, / *Kipoïn, kapoïn, kolkin kolmin* 'kruusidega, kapadega kanti, kolme õllekapaga' Eriti selgelt tuleb distributiivsus esile näidetes, kus instruktiiv väljendab sõidu-, liiklemisvahendit - nt. *Ku t|ulloo* | *mainen matka*, / *Heposil-*

la tultakaa, / Kuusin kullatuin heppoisin, / Toisin k|uusin| k|ullattomin| / Kuusin ratsuin kullitellen, / Toisin k|uusin| k|ullattomin| 'tulge kuue kullatud hobusega ~ kuute kullatud hobustega jne' *Nii tuli tuhatin laivoim, / Ja vierä saoin venneehin* 'tuli tuhande laevaga ~ tuhandete laevadega jne'. Instruktiivi abil väljendatakse ka maksevahendit, tasu, vastusena küsimusele *mille eest? millega?* - nt. *Palkatkaa palkoin miehet* 'palga ke palga eest' *Miä opin orjuessa, / Pahoin palkoin piikuessa* 'opin orjaks, viletsa palga eest teenijaks' *Meille odrat ossetaa / . / Kagravakka keksin rublin, / Odravakka kolmin r|ublin| / Ruisvakka yheksin r|ublin|, / Vehnäväkka viel enemmän* 'ostetakse (iga) kaeravakk kahe rublaga, odravakk kolme rublaga, rukkivakk üheksa rublaga' Eraldi tähendusliku rühmana võib esile tuua juhte, kus instruktiiv väljendab ainet, millest või mille abil miski on tehtud - nt. *Mill on pää kivin kuottu, / Selkä raunioin raoittu, / Vatsa paasin paikkaeltu* 'pea on kivist kootud, selg kivivaredest tehtud, kõht paekiviga paigatud', *Velloin viitta villoin tehty, / Kultalankaisin kuottu* 'venna ürp (on) villast tehtud, kuld-lõngast kootud'

Ehkki valdav enamik Lääne-Ingeri rahvalauludes esinevaist vormidest on *j -lised, võib sporaadiliselt kohata ka / (A) S/- malliga tarindeid - nt. *Nii hään äänen äikytteli, / Kulkutorvin tuikutteli* 'häälega hädaldas, hingetoruga kaebles' *Veljet veitsen vyötteliit* 'vöötasid end nugadega' *Rahan suuren maksettuni* 'suure rahaga (kinni) makstud', *Partaat vasen valettu* 'pardad (on) vasest valatud'

Karjala keel

Karjala keeles on inI võrreldes teiste läänemeresoome keeltega veel tänapäevalgi suhteliselt sageli kasutatav ehkki leksikaalselt valikult piirdub ta siingi peamiselt somaatilise sõnavaraga: *hammas* 'hammas' (atribuudita), *jalka* 'jalg' (atribuudita), *kieli* 'keel' (A *kuulta* 'kuldne') *kopra* 'käsi, pihk' (A kova 'tugev' *täysi* 'täis'; X *jauho* 'jahu-'), *korva* 'kõrv' (atribuudita), *käsi* 'käsi' (N *kaksi* 'kaks; X *kinnas* 'kinnas-'; atribuudita), *kätvine* 'käeke' (P *oma* 'oma') *kynsi* 'küüs; jalg, käsi' (A *täysi* 'täis'; N *neljä* 'neli ; paarisväljendeis) *silmä* 'silma' (A *elävä* 'elav'; atribuudita), *suu* 'suu' (A *täysi* 'täis'; atribuudita). Väljaspool somaatilist sõnavara on registreeritud substantiivid ⁺(itše)väki 'jõud', *raija* 'põhjapöder' (N), ⁺*ratsas* (atribuudita), *reki* 'regi' (A *täysi* 'täis'), *rupla* 'rubla' (N) *markka* 'mark' (N).

Näiteid malli /S+/ kohta: krjL *koira* - *soräkkah tartui hambahin* (KKS I *häyhähteäköseh*) 'haaras hammastega säärest' Ka karjala keeles võib /S+/ malliga instrumentaalne instruktiiv esineda pleonastilise stiilivõttena - nt. krjL *nengozel kobuilal pideä olla syömistä, syö suin kogo tukkuh* (KKS II *kopuila*) 'sööb suuga kogu hunniku' krjL *en ni yhtä silmin nähnyt* (KKS I *hernakoittsija*) 'ei näinud kedagi silmadega' *j -liste adverbidenä on kasutusel veel *itševäin* (KKS I *itševäki*) 'omal jõul' ja *ratsahin* (SKES *ratsu*)

'ratsa'

Paaristarindeid malliga /S+ S+/ on registreeritud substantiivide *kynsi* 'küüs' ja *hammas* 'hammas' baasil - nt. krjA *kynzin hambahim pidäy kopeikaz rippuo* (KKS II *kynsi*) 'küünte ja hammastega peab kinni hoidma'

Malliga /S-/ tarindeid sõnadest *käsi*, *korva*, *silmä* tarvitatakse pleonastilise lisandi-na kivistunud väljendites koos kindlate verbidega - nt. krjA *käen koskettavao ei ole sinuz* (KKS II *koskettoa*) 'ei saa (isegi) käega katsuda' krjL *olin korvan kuuluvil, silmän nägyvil, nygöi tutah da tietäh* (KKS II *kuuluvilla*) 'kuulsin kõrvaga, nägin silmaga' Substantiivi *jalka* baasil tekkinud adverb on karjala keeles kujul /S-/: krjL *hevolgo tulit vai jallan* (KKS I *hepo*).

Näiteid liittarindeist malliga /N ~ A S/-: krjL *lapsi kähjeä lattiel nellän kynnen* (KKS II *kynsi*) 'komberdab neljal jalal' krjL *täyven kynnen juoksoo* (ibid.) 'jookseb täie jalaga = täie hooga' Näiteid malli /A ~ N ~ P S/+ kohta: krjL *täüvin šuloon leibie šöin* (Arst 1964:20) 'täie suuga šöin', krjA *hot kui kullin kielim pyrritin, ykskai jäi* (KKS II *kulta*) 'kuldse keelega = meelitavalt anusin' krjP *akkah koopšahti kakšoin käsön* (KKS II *koopshahto*) 'haaras kahe käega' krjL *kovin kobrim pideä roadoa konnul olles* (KKS II *kova*) 'tugeva käega = kõvasti tuleb tööd teha', krjL *sikä miestä mie elävin silmin en näe* (KKS I *elävä*) 'elavate silmadega = elusalt ei näe', (sama väljend täiesti abstraherunult üldmo-daalse tähendusega:) krjA *elävin silmin minä hānez en eruo* (ibid.) 'elavana ei lahu'

Liittarinditega võrreldes veidi selgema instrumentaalse tähendusega on /S+/ vormid liit-sõnadest - nt. krjL *elä jauhokobrin voatteida hiero* (KKS I *jauhokopra*) 'ära jahuse käega nühi', krjA *älä kinnaskāzin ota* (KKS II *kinnaskāsi*) 'ära kinnastatud käega võta'

Maksevahendit või tasu märkivana võib interpreteerida järgmisi vorme: krjA *paremb on savoin rublin kihl iškie* (KKS II *kihla*) 'saja rubla peale kihla vedada' Väljendites, kus instruktiivne vorm märgib otseselt hinda, on sel tugev distributiivne lisavarjund - nt. krjA *savoin rublin kondiempezāz maksettih* (KKS II *kontienpesä*) 'sada rubla maksti (iga) karu-pesa eest' Selgelt maksevahendit väljendab aga sufiksiline vorm - nt. krjA *niidun vougrai, heinähyizin maksoi* (KKS I *heinähyisin*) 'maksis heinaga'

Sõidu- või transpordivahendit märgib distributiivse varjundiga tarind malliga /N ~ A S/+ - nt. krjP *Enonšuuu tuotih kymmenin raijain kuta mitäi Kemistä* (KKS II *ku¹*) 'toodi kümne-te põhjapõtradega', krjL *täizän regin vedetihe hougod* (Turunen 1946:291) 'täie reega ~ täite koormate viisi veeti'

Karjala rahvalaulus realiseerub inl leksikaalselt avatud ja süntaktiliselt vaba malli-na / (A ~ N ~ P) S/± Registreeritud on teda 50 substantiivi baasil: *evä* 'uim', *hammas* 'hammas', *helma* 'hölm', *henki* 'hing', *jalka* 'jalg', *kakra* 'kaer', *kamahlo* 'kamal', *kanta* 'kand', *kenkä* 'king', *kieli* 'keel', *koipa* 'koib', *kopra* 'pihk', *kori* 'laev', *korva* 'kõrv', *kynsi* 'küüs', *kypärä* 'kübar', *kärny* 'käru', *käsi* 'käsi', *käsivarsi* 'käsivars', *kätynä* 'kääke', *laiva* 'laev', *leipä* 'leib', *livutti* 'suusk', *lyly* 'vasaku jala suusk'

markka 'mark' mesi 'mesi' mieli 'meel' niekka 'nöel' peukalo 'pikh' pursi 'purje-
kas' pyssy 'püss', raha 'raha' rattaat 'vanker (pl. t.) ratsu 'ratsahobune', ruis
'rukis' sana 'sõna' seiväs 'teivas' siipi 'tiib' silmä 'silm' sima 'mödu, mesi' sor-
mi 'sõrm' suu 'suu' suitset 'suitsed' syli 'süli' tarhina 'päitsed, valjad (? vt.
SKES)' terva 'tõrv', veitsi 'nuga' vene 'paat' vesi 'vesi' veri 'veri' eäni
'hää'l' Atribuudi funktsioonis esinevad ühilduvad adjektiivid hallaton 'hallatu' hieno
'peen' kajeh 'kade' kurja 'kuri' kevyt 'kerge', kierä 'õel kaval' kylmä 'külm'
punainen 'punane' rutto 'kiire' ruma 'inetu' sula 'hell' suuri 'suur' utunen 'udu-
ne' pronoomen oma 'oma' verbi kesksõnad pessüt 'pestud' lessüt 'kroovitud' survo-
'tambitud' ja numeraalid. Esineb ka genitiivatribuute.

Näiteid malli / (A ~ N ~ P) S/+ kohta: *Kiellän kielin koskomasta, / Suin rutoin rupie-
masta* (Nylander 1926:13) 'keelan keelega katsumast, kiire suuga külge hakkamast' *Ken lie-
nöy katson katehin silmin, / silmin kierin keksin* (KKS II kierä) 'vaatan kadedate silmade-
ga, uurin õelate silmadega' *Sormin soitti Väinämöine* (SKVR II 4:155) 'sõrmedega mängis',
Viisin sormin soittamah (SKVR II 152^a:41-42) 'viie sõrmega mängima', *Toitko huovalla ho-
peita / Eli kultoa hypärin* (Nylander 1926:14) 'tõid tekiga hõbedat või kübaraga kulda'
Sülin Sampuo piteli, / Käsi-varsin kallutteli (Kujola 1922:5) 'sülega hoidis, käsivartega
kallutas' *Ompele utusin niekloin, / Tina-niekloin tikko^vvale* (Nylander 1926:13) 'õmbleb
uduse nõelaga, tinaõelaga tikib' *En mie ampuoⁱn ajellut / Enkä püssüim püütantkänä* (Ny-
lander 1926:14) 'ma ei püüdnud püssiga' *Ait' on rauasta rakettu, / Terässeivoiin seisatel-
tu* (SKVR II 194:46-47) 'ait on terasvarvastega toestatud' *Eikä meän neito^ssija, /.../
suitsin seitsoin ottamiini, / Tarhinoin tavattamiini* (Nylander 1926:12) 'ei meie neidusid
(saa) suitsetega (seitsoin - paralleelne täitesõna) võtta, päitsetega tabada', *Veitsin
riibi rahkehehë, / Veitsin heboⁱzeñ lazetti* (Nylander 1926:13) 'noaga lõhkus rakmed, noa-
ga tappis hobuse' *Yksi kukku: sulin eänin* (SKVR II 43:68) 'kukub hella häälega' *Sih on
suonet solmie, / Minun käzin käüdüäni, / Herran hengin huolduoni, / Suin suurin puhelduoni*
(SKVR II 60:43-46) siis on sooned minu kätega üle käidud, härra hingega hoolitsetud, suure
suuga sõnutud'

Sageli väljendab instruktiiv liikumis- või sõiduvahendit nt. *Eikä ollun sitä vees-
sä / Evin kuusin kulkovie, / Kaheksin karehtivie* (SKVR I:1 630:43-45) 'kuue uimega kulge-
jaid, kaheksaga kargajaid', *Mikse olet minuk|i| luonun? / ./ Kylmin kenkin käytäväks' / Rat-
lahin ajeltavaks'* (Nylander 1926:12) 'miks oled minu loonud /.../ külmade kingadega käijaks,
vankritega taga aetavaks', *Se tulee punasin pursin / ./ Kirjokorjin kiiättä|vi|* (SKVR II
117:1-2) 'tuleb punaste purjelaevadega, kirjute laevadega kihutab' *Eksünütt on etittihe
/.../ Kesällä venoin kebein, / Talvella lülü-livutin* (Nylander 1926:14) 'otsiti suvel ker-
gete paatidega, talvel suuskadega', *Rammatt ratsuloin ajele, / Verisokiet venehin souva* (Ny-
lander 1926:12) 'sõidavad ratsahobustega, sõuavad venedega' Instruktiiv võib väljendada ka
maksevahendit nt. *Rahoin soatu, rahoin tuotu, / Savoim markoin maksettuni, / Tuhansin lu-*

nassettuni (SKVR I:3 1574:89-91) 'raha eest saadu, raha eest toodu, saja margaga (kinni) maksu, tuhande (margaga) lunastatu' Samuti võib instruktiiv väljendada ainet, millest või mille vahendusel midagi on tehtud - nt. *Muijen on siimatki sitasta, / Muijen maimat tervoin tehtü* (Nylander 1926:14) 'tõrvast tehtud' *Apattakkoa vävön oro / Lessüin leivim, pesüin kagroin, / Survotuin suvi-rugéhin* (Nylander 1926:12) 'söötke kroovitud leivaga, pestud kaertega, tambitud suvirukkiga' *Simoinko teäl' on sillat pešty, / Mesin lattiet lakaistu* (Nylander 1926:14) 'mõduga pestud, meega pühitud'

Karjala rahvalauluski domineerib *j-line mall Siiski võib täpselt samas funktsioonis varianditi kohata ka ilma *j-ta malli /(A ~ N) S/- või segamalli /(A ~ N)+ S-/ Näiteid malli /(A ~ N) S/- kohta: *Suun ruman rupijomasta* (Nylander 1926:16) 'inetu süuga külge hakkamast' *Helmañ hienoñ heršuoja* (Nylander 1926:29) 'peene hõlmaga lööb' *Kiellän kielen koskomasta, / Hampahan hajottamasta* (Nylander 1926:16), *Nellän jalan juoksevata* (SKVR II 156:99) *Rahan s|aatu| r|aatahainen|* (SKVR II 142:41) *Yksi kukku sulan eänen* (SKVR II 40:139). Näiteid malli /(A ~ N)+ S-/ kohta: *Suun rutoin rupeamasta* (SKVR I:4 1439:58), *Jalan neljin juoksijoa* (Nylander 1926:15). Oluline on märkida, et nimetatud mallid võivad ühes ja samas laulutekstis puhaste *j-liste mallidega täiesti läbisegi esineda - nt. *Kourin kuopueltoani, / Peukalon pieltüöni, / Sormin suoritettuoni, / Suun sulin saneltuoni* (Nylander 1926:16) 'peoga kraapides, põidlaga pidades, sõrmedega tehes, sula süuga sõnudes.'

Vepsa keel

Vepsa keelest on inI-d vähe registreeritud. Substantiivist *gaug* 'jalg' esineb malliga /S-/ adverb - nt. vpsK *astta gaugan'* (SVJ *gaugan'*). Instrumentaalse varjundiga on ka /S+/ malliga adverb substantiivist *käzi* 'käsi' - nt. vpsL *käziñ se i tartu* 'kätega ei tule kallale' Üldiselt on vorm *käzin* siiski pigem positsionaalse tähendusega ning teda kasutatakse peaaegu postpositsionaalselt - nt. vpsK *koin mäni kondjaha käzin'* (SVJ *käzin*) 'läks karule kallale' (vt. ka 2.9.3). Substantiivi *kel'* 'keel' ilma *j-ta vorm on registreeritud genitiivatribuudiga - vpsL *basib mejden kelen* (Kettunen 1943:253) 'räägib meie keeles'

2.1.2. ÜLDISTAVAT

Tänapäeva läänemeresoome keeltes on inI leksikaalselt suletud ning süntaktiliselt kivilinenud väljendusvahend. Selle realiseerumine piirdub kitsalt somaatilise sõnavaraga, millest väljaspool on registreeritud ainult üksikud substantiivid ('hääI' 'samm' 'ratsahobune' 'sõna' 'suusk' 'toit').

Selgelt instrumentaalset tähendust kannab instruktiiv ainult mallide /S+/ ja /S-/ korral. Enam levinud ning sagedamini kasutatavad on niisugused instruktiivivormid substantiivi-

dest **jalka* (/S-/ e vdj sm is krj vps; /S+/ e lv), **käsi* (/S+/ e vdj sm is krj vps; /S-/ krj) **silmä* (/S+/ e vdj sm krj; /S-/ krj) **rahas* (/S+/ e vdj sm krj), **suu* (/S+/ vdj sm krj), **hammas* (/S+/ vdj sm krj). Instrumentaalse tähendusega on ka kivilinenud paarismall /S+ S+/ mille leksikast üldlevinud sõnade loetellu võib lisada veel substantiivi **kynsi* (/S+/ vdj sm; /S+ S+/ koosseisus e sm krj) Instruktiivset vormi malliga /S[±]/ kasutatakse sageli pleonastilise stiilivõttena, ilma et ta kannaks mingit olulist infot.

Ka liittarindite põhisõna valik piirdub somaatilise sõnavaraga. Valdava enamiku moodustavad tarindid, mille põhisõnaks on jalga, kätt või viimase osa märkiv substantiiv (e *jalg*, *käpp*, *küüs*; sm *jalka*, *käsi*, *kontta*, *ryömä*, *hyppyinen*, *nyrkki*, *koura*; krj *kynsi*, *käsi*, *kopra*) Liittarinditeski on substantiivne põhi sageli vaid pleonastiline lisand, mis verbiga märgitud tegevuse jaoks on *a priori* eeldatav vahend. Nii laiendavad jalga märkiva põhisõnaga tarindid liikumist väljendavaid verbe; kätt või selle osa märkiva põhisõnaga tarindid laiendavad kandmist, haaramist, kinnihoidmist vms. väljendavaid verbe; tarindid, mille põhisõnaks on **silmä* laiendavad vaatamist (abstraheerunuma tähenduse korral ka ootamist) väljendavaid verbe; keelt või sõna märkiva põhjaga tarindid laiendavad kõnelemist või häälitsemist väljendavaid verbe jne.

Kõik liittarindid on tugeva modaalse tähendusega, kuivõrd põhisõna on pleonastiline ning kogu informatiivne rõhk langeb obligatoorsele kinnisatribuudile - nt. e *targa aru* = 'targalt' *jooksu jalu* = 'joostes'; sm *omin silmin* = 'ise'; krj *kovin kobain* = 'kõvasti'. Veelgi enam adverbistunud ühendites on nii põhi kui atribuut abstraheerunud oma algsest tähendusest, saades koos uue sisu - nt. e *piki hamba* = 'isutult' *käpse küüsi* = 'ihnsalt'; krj *täyven kynnen* = 'maksimaalse kiirusega'

Atribuudiga ning ilma atribuudita tarindite sisulist erinevust võib illustreerida järgmiste eesti näidete varal: 1) Se Mehe⁷ ikva⁷ silmi, naizē⁷ ikva⁷ sõno ja 2) Kuu üksisilmä vahib laeva, Jõe aina üksisanu korDas seDa. Esimesel juhul pole mingi atribuut juurde mõeldav ilma et lauses sisalduv vastandumine sealjuures ei neutraliseeruks. Teisel juhul muudaks atribuudi ärajätmine laused analüütiliseks.

Karjala ning soome keeles on mõningate põhisõnade korral atribuudi kasutamine paindlikum nt. krj *käzin* 'käega' *kaksin käzin* 'kahe käega' *kinnaskäzin* 'kinnastatud käega'. Samades keeltes on inI tänapäeval ka laiema leksikaalse valikuga kui ülejäänud keeltes.

Eesti, vadja, Lääne-Ingeri ning Karjala rahvalaulude põhjal võib väita, et varem on inI realiseerumist iseloomustanud leksikaalselt avatud ja süntaktiliselt vaba mall / (A ~ N ~ P) S/[±]. Rahvalauludest on instrumentaalses funktsioonis registreeritud kokku rohkem kui saja eritüvelise substantiivi instruktiivivorme. Atribuudi fakultatiivsust tõestavad, näiteks, Lääne-Ingeri *palkoin* 'palga eest' ~ *pahoin palkoin* 'viletsa palga eest', *sanoin* 'sõnadega' ~ *heltehin sanoin* 'heldete sõnadega'; krj *kielin* 'keelega' ~ *kurjin kielin* 'kurja keelega'

Rahvalaulu keeles kasutatakse **j*-lisi ning ilma **j*-ta vorme paralleelselt ja samatä-

henduslikena. Domineerivad siiski *j-lised vormid. Tänapäeva keeles on *j-lised vormid selgema morfoloogilise markeerituse tõttu võidule pääsenud, ehkki tänini võib kohata mõlema variandi paralleelset ja samatähenduslikku kasutamist.

2.2. MODAALNE INSTRUKTIIV

2.2.0. FUNKTSIOONI ÜLDISELOOMUSTUS

Modaalne instruktiiv väljendab tegevuse sooritamise või olukorras olemise viisi ja vastab küsimusele *kuidas?* Kitsama tähenduse alusel jaguneb modaalne instruktiiv omakorda kolmeks: 1) situatiivne (inSi) 2) positsionaalne (inP), 3) üldmodaalne instruktiiv

InSi on verbiga kõige nõrgemalt seotud ning esineb lauses *instructivus absolutus*'ena, näidates, missuguses seisundis või missugune mingi (loogilise) subjekti osa tegevuse sooritamise või olukorras olemise ajal on, nt. e *vahib ammuli sui* 'vahib, nii et suu on ammuli' Sisuliselt langeb inSi kokku *nominativus absolutus*'e kasutamisevõimalustega - vrd. e *vahib, suu ammuli* selle vahega, et instruktiiv seob noomenifraasi tugevamalt verbiga. Mõlemaid võimalusi võiks parafraseerida vastavalt a) 'vahib, nii et suu on ammuli' - instruktiiv, ja b) 'vahib ja suu on ammuli' - nominatiiv. InSi definitsioonist nähtub, et atribuut kuulub obligatoorselt tarindi koosseisu. InSi-s domineerib essiivne aspekt (seisundis olemine); üksikjuhtudel võib täheldada ka nõrka translatiivset aspekti (seisundisse sattumine) - vrd. 2.8.

InP võib väljendada a) subjektiivset asendit (keha / eseme ruumiline suhe iseendaga) - nt. e *kahekorra*; b) retsiprookset asendit (kahe või enama keha / eseme vastastikune ruumiline suhe) - nt. e *servi* 'servad vastamisi'; c) objektiivset asendit (keha / eseme suunatus millegi poole või kontakt sellega) - nt. e *seisis mu vastu üksi küli* 'seisis ühe küljega minu poole' Kui objektiivset asendit märkiva inP korral on kas keelelisest või keelevälisest kontekstist selge, mille poole keha / ese on suunatud, pole kohta või suunda märkivat laiendit vaja, nt. e *seli lamama* 'selili lamama, s.t. seljaga vastu maad' Enamasti kaasneb aga objektiivset asendit väljendava inP-ga välist objekti märkiv kohakäändes substantiiv või suunaadverb. Direktsionaalse aspektiga lausetes kuulub niisugune laiend selgelt verbi juurde ning selle vorm sõltub verbist - nt. e *langes seli maha, tõusis seli maast*. Lokatsioonalse aspektiga lausetes pole verbi ja laiendi omavaheline seos nii selge. Esineb juhte, kus *olema* verbiga kaasneb illatiivne laiend - nt. e *laud oli servi paku* 'laud oli serva-ga paku poole' Et niisugustes näidetes läheneb instruktiivse substantiivi ja kohakäändes substantiivi või adverbivaheline seos põhisõna ja atribuudi vahelisele seosele, on alljärgnevalt kõik vastavad kohakäändes substantiivid või adverbid loetud instruktiivse vormi juurde kuuluvaks, ehkki neid - muudest atribuudi võimalustest eristamiseks - nimetatakse siiski

laienditeks ja mallide koosseisu ei arvestata. Et instruktiiv on lokatsionaalsuse / direktionaalsuse suhtes neutraalne (vrd. 2.7.0, 2.8), võib inP väljendada nii asendis olemist, asendisse sattumist, kui ka (harva) asendist väljumist.

Üldmoodalne instruktiiv väljendab tegevuse sooritamise või olukorras olemise viisi ja on tähenduselt võrreldav tavaliste viisiadverbidega.

2.2.1 SITUATIIVSE INSTRUKTIIVI ESINEMUS ÜKSIKKEELITI

Eesti keel

Tänapäeva eesti murretes ja rahvalaulu keeles on inSi-d registreeritud järgmiste somaatilisse sõnavarra kuuluvate substantiivide baasil: *jalg* (A *kuiv, paljas, *õiene* 'õieli olev', *tuline*; Av *kingades, kinni, lahti, püsti*, rl. *sädemes, ri uppis, vallali*) *keel* (A *kurb; X leina*). *käsi* (A *paljas tühi*) *käevars* (A *paljas*), *meel* (A *hale, kurb, hull, mesine*). *perse* (A *paljas*), *pea* (A *paljas*), *reis* (A *paljas*) *silm* (A *tuline, vesine, püst* 'püstine'; N *pool*; Av *kinni*) *suu* (Av *ammuli*) *säär* (A *paljas, säesine*). Olulisi erinevusi inSi tarvitamisel tänapäeva murdekeele ja rahvalaulu keele vahel pole.

Domineerib (ühilduv) *j-line mall /A S/+ või /Av S+/ Näiteid: Muh rl. *Tullin siis tulitsi jalu, / Sain sinna säitsi sääri* (Peegel 1954:271) 'tuln jalad tulised, sain sinna, sääred sädemes' Kuu *sâB kuivi jalû läBi* (EK *jalû*) Kos *kuõsâ lähâD kinni jalû* (ibid.) 'lähed, jalad kinni = jalanõud jalas' KJn *eisi jalû mâs pikkali* (ibid.) 'pikali, jalad õieli Kod *kuDâ sa lähâD palja käsi* (EK *käsi*) Kod *naënè eì tghì palja päi kâëDâ* (EK *palja päi*), Emm *maGâB nâ põli siłmi* (EK *pooli silmi*) 'magab, silmad pooleldi lahti' Muh *tulli mõle püstâ silmi kallale* (EK *püsta silmi*) 'tuli kallale, silmad püsti = pärani lahti' Jõh *siè on loèlakkas / vahip sù lahti ehk ammuli sui* (EK *ammuli sui*)

On registreeritud ka üksikuid ilma *j-ta tarindeid. Näiteid malli /A S/- kohta: Hää rl. *Ema võtt kätte hullu meele* (ERL III:1 3945:12) 'võttis kätte, meel hull' HJn rl. *magaksin mesitse meele* (ERL II:1 2479:2). Trm *palja käsi ja palja peâ glin väljas* (EK *käsi*). Näiteid malli /Av S-/ kohta: Puh *kinni jala* (EK *jalû*) Rahvalauludes esineb sageli ühildumatut malli /A- S+/- nt. Kuu *tukkuksin tulitse silmi* (Peegel 1954:271), JMd *Ma tuln tulitse jalu* (ERL I:2 927:22) Saa *Siis lään kodu kurva keeli, / Kurva keeli, leina meeli* (Peegel 1954:270). Järgmist tarindit võib interpreteerida ka liitsõnalisena: Lüg *Miks on meie mehed kurvad /.../ Ale meeli allid kuued* (Peegel 1954.270) Malli /A- S+/ võib (harva) kohata ka tänapäeva keeles nt. Krk *ma lã tühjã käzi* (EK *käsi*) 'lähen, käed tühjad = ilma külakostita'

Liivi keel

Liivi keelest inSi-d registreeritud pole.

Vadja keel

Vadja keeles on inSi-d registreeritud järgmiste somaatilisse sõnavarra kuuluvate substantiivide baasil: *jalka* 'jalg' (A *pal্লাz* 'paljas', *kuiva* 'kuiv') *meeli* 'tuju' (A *üvä* 'hea'; Av *üviz* 'heas') *pää* 'pea' (A *pal্লাz*; Av *higõz* 'higis' *umalõz* 'purjus') *tšäzi* 'käsi' (A *pal্লাz*)

Esindatud on ainult *j-lised mallid /A S/+ ja /Av S+/. Näiteid: *miä mēn pal্লা jankõ* (VK *janka*) 'lähen paljajalu' *kuivi jangoi tulim üli sõ* (VK *kuivi jalgoi*) 'tulime, jalad kuivad', *vetti üvvi meli vassà* (VK *üvä*) 'võttis heal meelel vastu', *niku vohma pal-la päi häülüb* (VK *pal্লাz*) 'käib ringi palja peaga' *pal-la tšäzi seas evät tšäü* (ibid.) 'paljaste kätega = ilma relvata sõjas ei käi' *sis tulimma keiki kotüqsëë üviz mieli* (VK *mieli*) 'tulime heas tujus' *higes-päi rätap tüt tehä* (VK *higespäi*) 'rabab tööd teha, pea higine' *umane päi joutu polittsà* (VK *politts*) 'sattus purjus päi'

On registreeritud ka näide üleminekust adessiivsele kasutusele, kus substantiiv on adessiivis, adjektiiv instruktiivis: *miä tšäün pal-la jankoiñ* (VK *janka*)

Soome keel

Soome keelest on inSi-d registreeritud järgmiste somaatilisse sõnavarra kuuluvate substantiivide baasil: *hammas* 'hammas' (Av *irvillä* 'irves' *suussa* 'suus'), *hapsi* 'juuksed' (Av *hajalla* 'laiali') *henki* 'hing' (Av *häissä* 'hädas'). *iho* 'ihu' (A *paljas* 'paljas') *ien* 'ige' (Av *irvessä* ~ *irvissä* 'irves') *jalka* 'jalg' (A *kurainen* 'porine', *paljas* 'paljas' *puhdas* 'puhas'; X *avo-* 'lahti' *paljas-* 'paljas-' *saapas-* 'saapas-'; Av *paljassa*, *paljasti* 'paljalt' *pöksüttä* 'püksata') *kaula* 'kael' (Av *pitkillä* 'õieli') *kinttu* 'kints' (A *paljas*; X *paljas-*), *kontti* 'koib' (A *paljas*), *kopra* 'pikh' (Av *kokalla* 'õieli') *korva* 'kõrv' (Av *höröllä*, *hörössä*, *kuulolla*, *pörhällä* 'kikkis'). *käpä-lä* 'käsi' (A *paljas*) *käsi* 'käsi' (A *kylmä* 'külm' *paljas*, *tyhjä* 'tühi'; X *avo-*) *kin-nas-* 'kinnas-'; Av *ristissä* 'ristis'), *kynsi* 'küüs' (A *tyhjä*) *mieli* 'meel tuju' (A *haike* 'kurb'; Av *hyvillä* 'heas' *pahoilla* 'halvas'), *nahka* 'nahk' (A *ehüvä* 'terve' *paljas*) *nyrkki* 'rusikas' (A *tyhjä*) *pemppu* 'pepu' (A *paljas*), *perse* 'perse' (A *paljas*; X *avo-*) *pinta* 'nahk' (A *paljas*), *pää* 'pea' (A *paljas*, *selvä* 'selge'; X *avo-paljas-*; Av *paljassa*, *verissä* 'veres') *reisi* 'reis' (X *haja-* *kaha-* 'harali') *siipi* 'tiib' (Av *leveillä* 'laiali'), *silmä* 'silm' (A *selvä*; Av *avoissa* 'avatud' *itkus-sa* 'nutus', *kierossa* 'kõõrdi' *samoilla* 'samas' *takana* 'taga', *vesissä* 'vees') *suu*

'suu' (A *kuiva* 'kuiv' *kylmä* 'kül'm' *tyhjä*; X *hymy-* 'muigel' *nauru-* 'naeru-'; Av *avossa*, *naurussa* 'naerul') *sääri* 'säär' (A *paljas*; X *avo-*, *paljas-*) *sydän* 'süda' (X *iloroömu*) *syli* 'süli' (X *avo-*), *varvas* 'varvas' (A *paljas*). Väljaspool somaatilist sõnavara on registreeritud *kenkä* 'king' (A *kuiva*) ja *ovi* 'uks' (A *avoin*).

Registreeritud on ainult *j-lisi tarindeid. Kõige üldisem inSi realiseerumismall soome keeles on /Av S+/ - nt. Vaala *höröllä korvin künteli* (SK *korva*) 'kuulas, kõrvad kikkis' Mik ja ku se oeeke *paljassa päe kenott* (SKM 1945:4) 'kenutas paljapäi' Äht *kahtoo pithillä kaulon kun sika* (SK *kaula*) 'vahib, kael õieli' Puo *pittää istuos sen eäressä aevar ristissä käsän* (SKM 1945:158) 'istuma, käed ristic' Niv *avossa suin kahtele* (SK *avokäsin*) 'vahib, suu ammuli' Ilo *kiti kul löys niv vesissä silmin alako tiijustellaj* (SKM 1945:139) 'hakkas tihkuma, silmad vees' Oriv *takana silmin puikki ovesta pihalla* (SK *silmä*) 'lipsas õuele, silmad taga = kartlikult üle õla vaadates' Sah *samolla silmin kirkköm mentin* (ibid.) 'mindi, silmad samas = vahepeal magamata' Pol *levvèillä sivin siellä räppäelivät* (HSK) 'lehvitasid, tiivad laiali', Pol *küllä ne tulivattih hajalla hapsin meijjän talakõehen* (HSK) 'tulid, juuksed laiali' LapL *se tuli häissä heñnin ku ol' selekäräota katkennu kärnistä* (HSK) 'tuli hing hädas = vaevalt hinges' Hir *se ol' verissä päi* (HSK) 'tal oli pea verine'

Liitsõnalistes vormides on levinud esikomponendiks *avo-* ja *paljas-* - nt. Viit *Kengät pantiin nyyttyyj ja käveltii avojalo* (SKM 1945:167) 'käidi paljajalu' Viip *Mummo män kaupuntii paljas säärin* (SK *paljas*) 'läks paljasääri' Näiteid muude esikomponentide kohta: Teri *Ilo nähdä ihmisiä, jotka aina liikkuvat naurusuin* (SK *suu*) 'käivad ringi, suu naerul' Teri *Hän tuli vastaan hymy suin* (ibid.) 'tuli vastu, suu muigel' Miet *Soukom Bojäs sürek koira, kindaskäsi voit söivä ja säpasjalvo saunas kävi* (HSK) 'sõid võid, kindad käes, käisid saunas, saapad jalas'

Ühilduva atribuudi valik on suhteliselt piiratud. Kõige sagedamini on selleks adjektiiv *paljas*, veidi harvemini *tyhjä*, *selvä*, *kuiva*. Näiteid malli /A S/+ kohta: Soi *paljain jaloin kävelee* (SK *paljas*) PyHM *et paljankonte kylä mennä* (ibid.) Viip *Mie käi kaupunnis paljai sääri, ja oll sie toisiikki paljai sääri* (ibid.), Teri *Tässä on astuttu kuivin suin nyt ryyptään* (SK *suu*) 'on astunud, suu kuiv' Joh *Hää tul tyhji käsi kotti* (SK *käsi*) Esineb üksikuid näiteid, mis viitavad ka laiematele võimalustele atribuudi valikul - nt. Ruov *älä tulek kurasij jalloin* (HSK) 'ära tule poriste jalgadega' Kui *vähä haikeim mielin se toi sem pälärij* (HSK) 'tõi pisut kurva meelega Nmes *peäsitkö ehüvin nahkon* (HSK) 'pääsesid terve nahaga'

Isuri keel

Isuri keelest on inSi-d registreeritud järgmiste somaatilisse sõnavarra kuuluvate substantiivide baasil: *jalka* 'jalg' (A *paljas* 'paljas') *käsi* 'käsi' (A *paljas*), *meeli* 'tu-

ju' (A *hyvä* 'hea', *paha* 'halb'), *sääri* 'säär' (A *paljas*). Lääne-Ingeri rahvalauludest liisandub siia veel *silmä* 'silm' (A *vettoin*, *vesin* 'vesine').

Tavaliseks realiseerumismalliks on /A S/+ - nt. *a nūtta veitet̄i vaikko kui pakkaine / pallain kässin* (Laanest 1966:161) 'veeti palja käsi' *paljahij jaloin om pahhail lovaDa* (Nirvi 1971 *paljaz*) 'palja jalu on paha käia' *mū mänimmä hüvim mēlin* (Nirvi 1971 *mēli*) 'läksime heal meelel' rl *Mitä olet nii suruine, / Pään painat pahoin mielin* (Kivi 1931:120) 'langetad pea, meel paha' rl. *Mitä michiä tuvassa, / Nuo tantsit vettoisin silmin, / Mitä naisia t|uvassa| / Nuo lauloit vett|oisin| s|ilmin|* (Kivi 1931:120) 'tantsisid~laulsid, silmad vees' Rahvalaulust on registreeritud ka segatarind, milles põhisõna on adessiivis, atribuut instruktiivis: *Enkä tullt suruin suilla, / Enk olit mielillä pahoilla* (Kivi 1931:121) 'ma ei tulnud kurva suuga ega olnud halvas tujus'

Karjala keel

Tänapäeva karjala murdekeelest on inSi-d registreeritud järgmiste somaatilisse sõnavarara kuuluvate substantiivide baasil: *hântä* 'saba' (Av *jupassa* 'jalge vahel' *kokassa* 'rõngas' *töllässä* 'sorus'). *ien* 'ige' (Av *irvessä* 'irves') *jalka* 'jalg' (A *paljas* 'paljas'; X *avo-* 'lahti', *lika-* 'ligane'; Av *hoarassa*~*hoaralla* 'harkis' *rissassa* 'risti'), *kopra* 'pikh' (X *kala-*; Av *hoaralla* 'harali' *kokalla* 'õieli') *korva* 'kõrv' (A *paljas*) *käsi* 'käsi' (A *paljas*; X *kala-*) *mieli* 'tuju' (A *paha*; Av *hyvällä*~*hyvillä* 'heal', *pahalla* 'halval'), *perse* 'perse' (A *paljas*; X *kuore-* 'paljastatud') *peä* 'pea' (A *paljas*; X *avo-*; Av *kallalla* 'kaldu' *pystyssä* 'püsti') *reisi* 'reis' (X *kaha-* 'harkis'). *rinta* 'rind' (X *avo-*), *silmä* 'silm' (X *avo-*) *suu* 'suu' (X *avo-*).

Nagu loetelust näha, on karjala keele esinamus lähedane soome keelele. Kõige üldisem on mall /Av S+/- nt. krjL *hoaral jalloi seizot* (KKS I *hoaralla(h)*) 'seisid, jalad harkis' krjL *jallad rissaz* (~*rissaz jalloin*) moattih *mutšoi da sul(u)hani* (KKS I *jalka*) 'magasid, jalad ristas' krjA *kokas hännin juostah lehmäd* (KKS I *hântä*) 'jooksid, saba püsti', krjP *koira matkoo jupašša hännin* (KKS I *jupassa*) 'läheb, saba jalge vahel' krjA *huaral kobrin tuli* (KKS I *huaralla(h)*) 'tuli käsi õieli' krjP *no silloin kaikki rahvaš otettih hyvällä mielin vaštah* (KKN III 82) 'võeti vastu heal meelel', krjA *kallal peälöin katšoo* (KKS II *kallalla*) 'vaatab, pea viltu

Liitsõna esikomponentina esineb täiendi funktsioonis seoses viie substantiiviga *avo-* - nt. krjP *šeisuo avošilmin* (KKS I *avosilmissä*) 'seisab, silmad pärani' krjA *avopäin ei pie tuvva händy pihal* (KKS I *avopeä*) 'tuua paljapäi' Näiteid muude esikomponentide kohta: krjA *on eläjez elämisty kuoreperzein kävelemisty* (KKS I *eleä.*) 'käimine, perse kooritud = riided üles käänatud' krjP *vieläpä heän kahareisin rupesi šiih pešän šuulla šeisoall'ah* (KKS II *kahareisin*) 'seisma, reied harali'

Malliga /A S/+ tarindeis on ühilduva atribuudina registreeritud ainult *paljas* - nt.

krjL *paŕlahim päim pihal järäjää* (KKS I *järissä*). On registreeritud ka üks näide malli /A S/- kohta, atribuudiga *paha*: krjL *paham mielen höpsäkáz istuu* (KKS I *höpsäkkä*) 'istub, meel halb'.

Karjala rahvalaulu keeles on inSi sageli kasutatav väljendusvahend. Registreeritud on teda järgmiste somaatilisse sõnavarra kuuluvate substantiivide baasil: *huuli* 'huul' (A *hyypynyt* 'hüübinud'; Av *alla* 'all'), *jalka* ~ *jalkaine* (A *kenkäätön* 'kingatu', *jalatsiton* 'jalatsitu') *käsi* ~ *kätyine* 'käsi ~ käeke' (A *kintahaton* 'kindatu' *paljas*) *mieli* (A *paha*; Av *pahalla*) *nenä* 'nina' (Av + A *suulle lankenut* 'suule langenud'). *peä* ~ *peähyine* 'pea ~ peake' (A *öopkaton* 'mütsitu'; Av *alla*) *peälakone* 'pealagi' (A *lakiton* 'müt-situ'). *silmä* 'silm' (Av *verissä* 'veres' *vesissä* 'vees'). *sorka* 'sörg' (Av *jeässä* 'jääs') *suu* 'suu' (Av *alla*) Väljaspool somaatilist sõnavara on registreeritud *helma* 'hölm' (Av *hyyssä* 'keltsas'), *kypärä* 'kübar' (Av *kallella*) *runkane* 'vöökoht' (A *vyötön* 'vöotu').

Nagu näha, on rahvalaulus mõnevõrra rohkem ühilduva atribuudiga tarindeid. Enamasti on atribuudiks karitiivadjektiivid. Esindatud on nii *j-line kui ka *j-ta mall. Näiteid malli /A S/+ kohta: *Voinet pellon tulisen kyndiä / Kengättömin jalgasingo, / Vyöttömingö rungasingo, / Paljahn kädösän* (SKVR II 99:97-100) 'künda, jalad kingadeta, vöökoht vööta, käed paljad' *Mitäs olet pahoin mielin / Sekä huulin hyyp|ynyisin|* (SKVR II 27:32-33) 'oled, meel kurb, huuled hüübinud' Näiteid malli /A S/- kohta: *Keänti pellon keärmehisen / Aivan jallan kenkättömän, / Keän on kintahattoman* (SKVR II 115:48-50).

Väga üldine on siiski ka mall /Av S+/ - nt. *Niin veti verissa šilmin* (Nylander 1926: 59) 'vedas, silmad verised' *Mit' olet alla päin, pahalla mielin, / Kaiken kallella kypärin* (SKVR I:1 172:63-64) 'oled, pea norus meel hale, küber täiesti viltu' *Tuloo tuolta turhotelloo / Jeässä sorkin, Hyyssä helmoin* (SKVR II 724:27-28) 'tuleb, sõrad jääs, hölmad keltsas' Niisugused tarindid lähenevad juba positsionaalsele instruktiivile - nt. *j-liste ja ilma *j-ta vormidega segatarind *Siitä astu nuori Joukamoine / Alla päin, pahalla mielin, / Nenän suulle langennuisin* (SKVR II 32:38-40) 'astub, pea maas, meel paha, nina suule langenud' (vrd. 2.2.3).

Vepsa keel

Vepsa keelest on inSi-d registreeritud kahe somaatilisse sõnavarra kuuluva substantiivi baasil: *pä* 'pea' (X *higo-* 'higi'; Av *holiš* 'hooles') *suum* 'silm' (Av *umbes* 'umbes'). Kasutatakse *j-liseid malle - nt. vpsK *umbissilmin' vjätä* (Tunkelo 1946:379) 'silmad kinni mängida = pimesikku mängida', vpsK *higopäin' joksob kod'ihe* (SVJ *higopäin'*) 'jookseb, pea hicine'

selt malli /S+/ - nt. Nõo miù sizar jalù peDèð (EK *jalù*) 'põdes jalgadel (olles)', Muh r1 *Sees pole saani istujada, / Taga kannu seisajada* (Peegel 1954:276) 'kandadel seisjat' Kuu r1 *Mies on nurjatu minula / ./ seli süüb, seli magakse* (ERL III:3 6547:1-3 'seljaga (minu poole) sööb, seljaga (minu poole) magab'

Tavaliselt kaasneb objektiivset asendit märkiva inP-ga kohakäändes substantiivne laiend järelasendis. (Kui laiendiks on adverb, paikneb see instruktiivse substantiivi ees.) Lokatsioonalse aspektiga lausetes on laiend tavaliselt inessiivis - nt. Jõh r1 *Nied sõi-sid sõli meressa, / küli külmissa vesissa* (ERL I:2 1126:10-11) 'seisid selgapidi meres, külgepidi külmades vetes' VNg r1 *neidu põlvi põõsa'assa* (ERL III:1 4789:11) 'neiu (on) põlvipidi põõsas' Alati ei pruugi laiendi vorm siiski verbiga kooskõlas olla nt. Nõo *laùD olli seävi pakku* (EM III 192) 'laud oli servaga paku poole' Kuu *ülessui* (EK *üles-sui*) '(nõu on) suu ülespidi' Direktsionaalse aspektiga lausetes on laiend latiivse tähenduse korral illatiivis või allatiivis - nt. Hlj r1 *Rinnu laskis naine vaene / Rinnu laskis liepajale, / Küli laskis pormandalle, / Seli seinade najale* (Peegel 1954:272) 'rinnuli laskus leepajale, külili põrandale, selili seinade najale' Nõo r1. *ke lää süli tulesse, / ke lää põlvi põrentisse* (ERL II:1 1528:3-4) 'läheb sülepidi tulle, põlvipidi põlemisse' Ablatiivse tähenduse korral on laiend elatiivis - nt. Hls r1 *Kisk meid otseli ojasta, / küli külmista viista, / seli selge allikusta* (ERL III:1 4704:6-8) 'kiskus meid külgepidi külmast veest, selgapidi selgest allikast (lamamast)'

On registreeritud ka üksikuid instruktiivseid vorme malliga /S-/ - nt. Hls r1 *ke lääb süle tulesse* (ERL III:1 4460:6).

Harva võivad objektiivset asendit väljendada ka liittarindid. Registreeritud on neid substantiivide *jalg* (X *seisu*; Av *püsti*) ja *varvas* (Av *kikki*) baasil Siingi on üldine *j -line mall - nt. Jõh *õhtauode süüdi kui tüü juures, siis sõisujalu* (EK *jalù*) 'söödi püsti seistes' Ran *meni vahel ilib kikki varbin* (EK *kiki varbin*) 'hiilib kikiparvul' On registreeritud ka üks ilma *j-ta tarind: Pst *püštjala eð jēvva äm seistä ka mišt!* (EM I 187) 'püsti seista'

Asendit väljendavad ka mõningad mitesomaatilise sõnavara baasil tekkinud adverbid malliga /S+/ mille seos (oletatava) substantiivse nominatiiviga pole nii selge: *kallu* 'kummuli' (nom. *kald* 'kallak'), *lapa* ~ *lapi* 'lapiti' (nom. *lapp*) *looge* 'loogeldes' (nom. *look*), *põiga* ~ *põigu* 'põiki' (nom. *põik*) *rista* 'risti' (nom. *rist*), *vääde* 'viltu, libamisi diagonaalselt' (nom. *vää* 'keerdu, kõver vits') Malliga /S-/ esineb *rinnaku* 'kõrvuti' (nom. *rinnak*). Lausenäiteid: Lüg r1 *Kallu itked, eidekene, / Kallu itked kaivu päälla / Kallu kaivu kaane päälla* (ERL III:2 5687:6-8) Muh *paneme nüid lap-pi* (EK *lapa*) 'lapime (riide) kokku' Krk r1 *kust o Looja looge käinu* (Peegel 1954:273), Kui *läks peëGù üle tē* (EK *põigu*), Rei *nael rista sees* (EK *rista*). Har *vāDē leiGat hiuð* (EK *vääde*). (Vt. ka 2.9.3)

Liivi keel

Liivi keelest on registreeritud üks objektiivset asendit märkiv näide malliga /S+/ substantiivist *kilg* 'külg': *Ma p̄l̄ob kullin* (Sjögren 1861:304) 'magan külili'

Instruktiivne vorm sõnast *pää 'pea, ots, pool' on kaotanud iseseisva sõna funktsioonid ning muutunud suunda märkivaks järelliiteks *-pēd̄n ~ -pēdin' ~ -pēn'* - nt. *tagapēdi, ta'ggispēdi* 'tagasipole' *je'dd̄peidi* 'edasi' (Vääri 1974:69).

Vadja keel

Vadja keeles märgib subjektiivset asendit obligatoorse atribuudiga liittarind malliga /A ~ N ~ P S/+ substantiivide *kõrta* 'kord' ja *pää* 'pool, ots baasil. Näiteid: *pā n̄iti kahzi keäro* (VK *kahti*) 'pane kahekordselt' *tšierap silmää munat teizippai* (VK *teizippai*) 'keerab teistpidi' *paheneppai* (VK *šuba*) 'pahempidi' *pai* -liitelised adverbid võivad olla nii positsionaalse kui üldmodaalse tähendusega: *keikkipai* 'igat pidi; igat moodi' *kuippai* 'mis pidi, mis moodi'

Retsiprookset asendit märgib instruktiiv malliga /S-/ substantiividest *kõrva* 'kõrv' ja *rinta* 'rind' Mõlemad esinevad abstraheerunud tähenduses 'kõrvuti' - nt. *nī on sellä kehvā māza* (VK *keerva*), *issuvad rinnā* (VK *rinna*). Retsiprookse tagapõhjaga on ka malliga /S+/ adverb sõnast *tšāzi* 'käsi' - nt. *nī mennestši tšāzi* (VK *tšāzi*) 'minnaksegi käsitsi kokku = kaklema'

Objektiivse positsionaalse tähendusega instruktiivi malliga /S+/ on registreeritud soomaatilisse sõnavarra kuuluvate substantiivide *pää* 'pea, ots' *põlvi* 'põlv' *seltšā* 'selg' *suu* 'suu' *tšūltši* 'külg' baasil; muust sõnavarast esineb kirjeldatavas tähenduses *servā* 'serv' Näiteid: *nāvād oitōvōd lavvā servi* (VK *servā*) 'hoiavad serviti' *eittāp pglvi* (Kettunen 1930b:97) 'heidab põlvili' r1 *čūpāresi čūllī'pāzā* (VK *tšūllī*) 'kübar külili peas' *sui sūp sellī makkāB* (VK *sui*) 'suuga (minu poole) sööb, seljaga (minu poole) magab'

Kohakäändes substantiivilise või kohaadverbilise laiendi positsioon on vadja keeles samasugune nagu eesti keeles. Näiteid: *nežib anas sui, ni pātā ep tšāntānū* (VK *anassui*) 'lamab, suu allapidi' *rāizmān siñnua pāi seinā, etti ajuD mēvāD kahhē pōrē* (VK *pää*) 'lööma peadpidi vastu seinale' r1 *on pantu pāi pāivā neisemā / sui suā igkē* (ibid.) 'on pandud peaga päevatõusu poole, suuga sula jõe poole', *tšānā lānnikko anassui ~ anaspai* (VK *anassui*) 'keera pütt kummuli'

Soome keeles märgib subjektiivset asendit liittarind malliga /N ~ A S/+ substantiivi-
ie kerta 'kord' *puoli* 'pool' baasil Näiteid: Sys *pöksyllinkkoja keännettiin kaksin*
kerroj (SKM 1945:213) 'käänati kahekorra' Koke *värin puolim* (SK *väärin*) 'pahempidi'

Retsiprookses tähenduses on registreeritud instruktiivi malliga /S-/ substantiividest
korva 'kõrv' *rinta* 'rind' abstraheerunud tähendusega 'kõrvuti' Näiteid: Avus *isännät*
istuvat korvan penkissä (SK *korva*), MänH *minä istun äiteni kans rinnan kerkompenkissä*
 (SK *rinnan*). Viimane esineb ka ühilduva täiendiga: Nar *yhön rinnan* (ibid.) 'kõrvuti
 reas' Instruktiiv malliga /S+/ retsiprookses tähenduses esineb sõnast *nurkka* 'nurk'
 ühendis samatüvelise nominatiivivormiga: KanA *että ne melken oli nurkka nurkin ne talot*
 (HSK) 'olid peaaegu nurkapidi koos'

Objektiivset asendit märkivat instruktiivi on tänapäeva keeles registreeritud ainult
 sõna *selkä* 'selg' baasil Tavaliselt on malliks /S+/ - nt. Vet *em minä huomannuk ku mi-*
nä olin selin (HSK) 'olin seljaga (sinnapoole)'; harva esineb sama sõna ka malliga /S-/
 - nt. Saloi *paraan kun kääntyy vähä seljän* (HSK) 'keerab end veidi seljaga (siipoole)'.
 Kõnekäänulistes väljendites on malliga /S+/ instruktiivi registreeritud lisaks veel subs-
 tantiividest *rinta* 'rind' *perse* 'perse' ja *pää* 'pea'. Näiteid: Harlu *Päin mentävä,*
persein tultava (SK *päin*) 'pea ees sisse minna, perse ees välja tulla (õeldi väga väike-
 se maja kohta)' Kohakäändes substantiivilise või kohaadverbilise laiendi positsioon on
 samasugune nagu eesti ja vadja keeles - nt. SaaJ *käyvväähä sit seli seinää, päi päytää*
 (SK *selin*) 'asuge seljaga seina poole, peaga laua poole (õeldi võõrast lauda paludes)',
 TuuN *syksytalvest oli otava "rinnon etelään"* (SK *rinnoin*) 'rinnaga lõuna poole. Kuol
 se vene kaatu ja män iha alassui' (SKM 1945:262) 'läks päris kummuli' VirL *rauta_ämpär*
ülössui (HSK) 'raudämber suu ülespidi'

Isuri keel

Tänapäeva isuri keeles on subjektiivset asendit märkivana registreeritud malli /A S/+
 kasutust substantiivi *pää* 'pea, ots' baasil - nt. *miä panin paijan murnim päin* (IK *mur-*
nim) 'panin pahempidi'

Objektiivset asendit väljendab instruktiiv malliga /S+/ mida on registreeritud subs-
 tantiivide *pää* 'pea' ja *suu* 'suu' baasil ainult järelasendis koos eelneva kohaadverbiga
 nt. *miä män ettämpäin* (IK *ettämpäin*) lähen edasi' *viskajä sen tšerppaGon jokkēn*
avas suin (IK *alas*) 'viskab suuga alaspidi'. (Vt. ka 2.9.3.)

Lääne-Ingeri rahvalauludes märgib subjektiivset asendit liittarind substantiivi *ker-*
ta 'kord' baasil nii malliga /N S/- kui /N S/+ - nt. *Miä villon vitsikolle / kahen*
kerran kauhtanaksi (Kivi 1931:113) *Otsat ortee ojenna / Kaksin kerroin kaulaans* (ibid.)

'kahekorra'

Retsiprookses tähenduses esineb adverb substantiivi *rinta* 'rind' baasil nii malliga /S-/ kui /S+/ - nt. *Käykää rinnan Riian neijot* (Kivi 1931:108). *Noiskaa rinnoin Riian neiot* (ibid.) 'kõrvu'

Küllaltki rikkalikult on esindatud objektiivset asendit märkiv instruktiiv. Registreeritud on teda somaatilisse sõnavarra kuuluvate substantiivide *kopra* 'pihk' *külki* 'külg' *perä* 'tagumine pool' *polvi* 'põlv' *pää* 'pea', *selkä* 'selg', *suu* 'suu' baasil; väljastpoolt somaatilist sõnavara on esindatud *terä* 'tera' ja *lehti* 'leht' Kohakäändes substantiivne laiend on tavaliselt järelasendis. Näiteid lokatsionaalse aspektiga lausetest (laiend inessiivis või illatiivis): *Suin lumessa, päin veessä / Koprin hangessa kovassa* (Kivi 1931:116) '(on) suudpidi lumes, peadpidi vees, kättpidi kõvas hanges' *Selin seisoot alttarii / Päin viinavaattisee* (Kivi 1931:110) 'seljaga seisad altari poole, peaga viinavaadi poole' Näiteid latiivse aspektiga lausetest (laiend illatiivis): *Lehin maaha lentäkööt* (Kivi 1931:68) 'lehtipidi maha lennaku', *Orjut suistu suin lumme / Suin lumme, päin vettee / Koprin hankee kovaa* (Kivi 1931:116). Ablatiivse aspekti korral on laiend ablatiivis - nt. *Suin lumesta, päin veestä / Koprin hangesta kovasta* (Kivi 1931:116).

Üksikjuhtudel võib substantiivne laiend olla ka eesasendis - nt. *Nii luottis pohulle polvin* (Kivi 1931:105) 'langes põhule põlvili'

Karjala keel

Tänapäeva karjala keeles väljendab subjektiivset asendit obligatoorse atribuudiga liittarind substantiivide *kerta* 'kord' *niska* 'turi' *puoli* 'pool' *peä* 'pea' baasil Kasutatakse malli /A ~ N ~ P S/+ - nt. *ezimpuolin* 'näopool ees' *toizim päin* 'teistpidi' *nurinniskoin* 'pahempidi' *kaksin kerroin* 'kahekorra'

Retsiprookse tähendusega instruktiivi malliga /S-/ on registreeritud substantiividest *kakla* 'kael' ja *rinta* 'rind' - nt. krjL *hyö issutah rinnan* (KKS I *istuo*), krjA *rinnai riieheh, verrai viel, kaglai karzinah* (KKS II *kaklain*) 'kõrvuti rehealla, võrdsetena vett tooma, kaelakuti keldrisse'. Malliga /S+/ on registreeritud sõnade *rinta* ja *takaperä* 'tagumine pool' instruktiivi - nt. krjL *rinnoin riieheh* (KKS II *kiistoa*) 'kõrvuti rehealla' krjL *tagaperin seisomma* 'seisame seljad vastamisi'

Objektiivset asendit väljendab instruktiiv malliga /S+/ mida on registreeritud sõnade *esi* 'esimene pool' *häntä* 'saba' *jalka* 'jalg' *kohta* 'esipool; kõht' *kylki* 'külg' *latva* 'latv' *nenä* 'nina' *otsa* 'ots; pea' *perse* 'perse' *pokka* 'külg' *peä* 'pea' *selkä* 'selg' *vatsa* 'kõht' *vieri* 'äär' baasil Näiteid: krjL *tyttö hispetyttä bokin* (KKS I *hispetyttä*) 'hiilib, külg ees', krjL *pattšahat kyllein* (KKS II

kylin) 'langes külili' krjL *vačoin pöärähti* (Palmeos 1962:37) 'pööras end kõhuli' Tavaliselt esineb objektiivset asendit märkiv instruktiiv koos illatiivivormis järelasendis laiendiga, nii lokatsionaalse kui latiivse aspektiga lausetes - nt. krjL *ličikka, lučikka, ole sellin seinäh, ezin ittšeh* (KKS I *esin*) 'ole seljaga seina poole, näoga minu poole' krjP *ei pie männä jaloin jumalanvillah* (KKS I *jumalanvilja*) 'ei tohi minna jalgupidi jumalavilja' krjL *Mi on kohin perttih* (KKS II *kohin*) 'mis on esipoolega toa poole'

Harva on laiend eesasendis nt. krjP *Otava on kaikittši koittieh hännin* (KKS II *koi-tie*) 'on sabaga koidutähe poole' krjL *härpä tūleh očin, hebonē tūleh peržehen* (KKN 1:85) 'peaga tuule poole, persega tuule poole' Niisugune konstruktsioon läheneb juba postpositsionaalsele kasutusele nt. krjL *elä Jumalah jalloim mäne* (KKS I *jalka*) 'ära jumalat söima'. (Vrd 2.9.3.) Adverbilise laiendi korral on instruktiivne substantiiv alati järelasendis - nt. *aleskäsän, alazmaksin, alespäin, alassuin, etehkäsän, etehpäin* (KKS I).

Karjala rahvalaulu keeles on objektiivset asendit märkiva instruktiivi kasutamine tavaline. Lisaks ülalloeletud tänapäevastele võimalustele on instruktiivi malliga /S+/ registreeritud veel järgmistest somaatilisse sõnavarra kuuluvaist substantiividest: *hammas* 'hammas' *kieli* 'keel' *kopra ~ koura* 'pihk' *korva* 'kõrv' *kämmen* 'kämmal' *käsi* 'käsi' *kynsi* 'küüs' *leuka* 'lõug' *nokka* 'nokk', *parta* 'habe'; *perä* 'tagumine pool', *polvi* 'põlv' *rinta* 'rind' *sivu* 'külj' *sormi* 'sõrm' *suu* 'suu' *syli* 'süli' *syryjä* 'külj'; väljaspool somaatilist sõnavara *keula* 'kail' *kukka* 'õis' *palle* 'serv, äär' *pohja* 'põhi' *tyvi* 'tüvi' Näiteid: *Ilman polvin nouzomatta* (Nylander 1926:51) 'ilma põlvili tõusmata' *Šivuin šinttši keäntelihe* (Nylander 1926:49) 'küljega (süüpoole) esik pöördus' Nii lokatsionaalse kui latiivse aspektiga lausetes on tavalisemad illatiivse või (harva) allatiiv-adessiivse järelasendis laiendiga konstruktsioonid - nt. *Perin tuulehem makasi, / Paltien pahahan seähä* (Nylander 1926:47) 'magas taguotsaga tuule poole, servaga halva ilma poole' *Laulo leuvoin liettieh, / Hampahin vezi-hakoh, / Parram paikkoihe pahoih* (Nylander 1926:60) 'laulis lõugupidi leesse, hambaidpidi lahvandusse, habetpidi pahadesse paikadesse' *Tule kynsin kynnyksillä, / Polvin porstuan ovilla* (SKVR I:L 2520:7-8) 'tule küüsipidi künnisele, põlvipidi esikuuksele' Selgelt lokatsionaalse aspekti korral, seoses verbiga 'olema' võib laiend olla ka inessiivis - nt. *Jop⁷ on leuvoin liettiesšä, / Hampahin vezi-havošša, / Parroim paikašša pahašša* (Nylander 1926:60). Ablatiivse aspekti korral on laiend elatiivis või ablatiivis - nt. *Peäzet lammista kalattomasta, / . / Künzin külmästä kivistä, Hampahin vezi-havosta* (SKVR II 161:150-153) *Päin kiänny omilta mailta, / Perin muilta valkamoilta* (Nylander 1926:48) 'pöördus ära peaga oma maade poolt, päraga teiste valgmate poolt'

Üksikjuhtudel on laiend partitiivis - nt. *Kohtin kokka näitä maita, / Perin näitä valkimoja* (ibid.)

Sporaadiliselt esineb analoogilistes konstruktsioonides ka malli /S-/ - nt. *Halli haukku Pohjolassa / Perän peltohon syväähe, / Hännän maahan torkutellen* (Nylander 1926:58) 'tagumikkupidi sügavas põllus, sabaga maa poole liputades' *Šelän keitin keijahutti* (Nylander

1926:51) 'kummuli keedupoti keeras'

Järelasendis instruktiiv läheneb ka rahvalaulu keeles postpositsionaalsele kasutusele - nt. *Keännü näillä maille kohin* (SKVR II 112:18). Ühenduses adverbiga võib instruktiiv esineda nii ees- kui järelasendis - nt. *Suin ulos suhajamahan, / Ulos hännin häilümähän* (Nylander 1926:46) 'suuga ülespidi sabaga ülespidi'

Vepsa keel

Vepsa keelest on subjektiivset asendit märkivat inP-d malliga /N S/+ registreeritud sõna *kerd* 'kord' baasil - nt. vpsL *nece kaksinkerdön kertet* (SVJ *kaksinkerdoin*) 'kahekorra'

Retsiprookse tähendusega instruktiivi malliga /S+/ on registreeritud substantiivide *perze* 'perse' ja *süug* 'selg' baasil nt. vpsK *istta perskin'* (SVJ *perskin'*) 'istuda, seljad vastamisi' vpsK *istta selgin'* (SVJ *süugin'*).

Objektiivset asendit märkivat inP-d malliga /S+/ on registreeritud substantiividest *bok* 'kulg', *karv* 'karv', *mod* 'nägu', *oc* 'laup' *pohg'* 'pöhi' Laiendiga konstruktsioonis on instruktiivne vorm vepsa keeles alati järelasendis - nt. vpsÄ *panoba kesked saavad pöün ülahaks-päi karvein* (Tunkelo 1946:379) 'panevad kasuka karvadega ülespidi' vpsK *kol' Eijan kopatas päivannuuzmaao modoin'* (SVJ *mod*) 'surnu maetakse näoga itta'

Analoogilise malli alusel on vepsa keeles välja arenenud mitmeid liitadverbe, mille esikomponendiks on adverb (või selle lühenenud vorm) ja järelkomponendiks instruktiiv substantiividest *nišk* 'turi' *perze*, *pä* 'pea' *pol'* 'pool' *rint* 'rind', *süug* - nt. vpsK *panid paidan tagannindoin'* (SVJ *tagannindoin*) 'panid särgi valepidi selga' vpsK *kätakse tagan süugin'* (SVJ *kätakse*) 'selg pöörata' vpsK *tagapolin'* (SVJ) 'tagurpidi' vpsK *püšt' äimpäin* (SVJ) 'püsti' vpsK *murniniškoin'* (SVJ) 'valepidi kummuli' Instruktiivi asend kohakäändelise laiendi järel on viinud vepsa keeles eriti laialdase postpositsionaalse kasutuseni, mille baasil on välja arenenud koguni uued kohakäänded (vt. 2.9.3).

2.2.3. ÜLDMODAALNE INSTRUKTIIV

Üldmodaalne instruktiiv jaguneb realiseerumismallide alusel neljaks: a) liittarindid, mis on sama struktuuriga nagu instrumentaal-modaalsed ning situatiivsed tarindid, kuid tähenduselt abstraktsemad, b) malli /S[±]/ baasil tekkinud adverbid, c) malliga /S+ S+/ paarisadverbid, d) malli /A[±]/ baasil tekkinud adverbid.

Üldmodaalsete liittarindite täiendkomponendiks on kas ühilduv adjektiiv, numeraal või pronomen või ühildumatu adverb, genitiivtribuut või liitsõna esikomponent.

Ühe rühma üldmodaalsetest liittarinditest moodustavad väljendid, mille põhisõnaks on

somaatilisse sõnavarra kuuluv substantiiv: 'jalg' - nt. e Lüg väki *jalu lähēp rikkast* (EK *jalu*) 'lähēb vägisi'; 'kael' - nt. e Plt *koērāgaēlā (~ ülēgaēlā) teGēma* (EK *koerakaela*) 'ülepeakaela tegema'; 'silm' - nt. e Jür rl *ōōd said olla üksisilmi* (ERL II:2 2915:5) 'ol-la magamata', sm HKyr *Minā en nukkunu yhtāā viimē yōnā, minā lählin ihan yksin silmin Tamperelle kello viilen aikana aamulla* (SK *yksin*). Eriti palju on niisuguseid väljendeid sõna meel baasil kuivõrd sõna tähendus on iseenesest juba abstraktne ning ähmane (vrd. Wiedemann *mēl Sinn, Besinnung, Gesinnung, Absicht, Leist zu etwas, Vorsatz, Ueberlegung, Verstand, Vernunft, Gedächtniss*) - nt. e Plv *ma pinnuūtti giGe^t xīmēli* (EK *tõemeeli*) 'purjutasin tõsiselt' Krk rl. *nūūd ta hüppab ülemeeli* (ERL I:2 820:166) 'hüppab ülemeelikult', Se rl. *vāha meeli* (Pegel 1954:270) 'vihaselt' Wiedemann *hullaja-mēli ~ hullu-mēli* 'erschrecklich, arg'; krjA *olēksei bōže ei ūlīmigi t^oātān san^oā da i m^oāmān ni kudam^oā* (Leskinen 1933:110). Esineb ka ilma *j-ta tarindeid - nt. e Wiedemann *nelja silma* 'unter vier Augen' *raudaze südame* 'hartherzig', *se azi on hullu-mēle hukka läinud* 'die Sache hat man wahnsinniger Weise zu Grunde gehen lassen, die Sache ist erschrecklich zu Grunde gegangen', Rõu *tijmeele linnu rabati* (EK *tõemeeli*); krjL rl. *täyven sydämen* (KKS I *henkelline*) 'kogu jõust' rl. *ülen mielen* (Nylander 1926:19)

Teise rühmana võib esile tuua tarindid, mille täiendiks on numeraal kuid millel puudub distributiivne tagapõhi (vrd. 2.5) nt. e Puh Hel Hls Trv *kāksi-raāsi ~ KJn kāksi-raāsi* (EK *kaksi*), Wiedemann *kaksi ratsa*; vdj *kahzī reizī ~ kahzī ārō* (VK *reisi, āra*); sm Tyrvää *kahden reisin* (SK *pari*) Teri *kaksin hāron* (HSK) 'kaksiratsi'; e Põi *üksi nõuā* (EK *üksi nõua*) 'ühel nõul' Wiedemann *ūtsi mēli* 'einmühtig'; sm Hali *üksis neyvon* (Kettunen 1930a:13); Lääne-Ingeri rl *Eläkääkkä yksin tuumin, / Y|ksin| |tuumin| ja hyväisin, / Kaksin aivoin kaunikkaisin* (Kivi 1931:121) 'elage ühel nõul üksmeeles'

Omaette grupi moodustavad ühendid, mille põhisõnaks on substantiiv tähendusega 'viis, komme, tava' ja täiendiks kas ühilduv või allatiivi lõpuga pronoomen, harva ka adjektiiv - nt. e Wiedemann *teizi tau* 'anders' *kui tau* 'wie' *mõni tau* 'auf mancherlei Weise' *nī tau* 'so'; sm Sot *silläkeinon* (SKM 1945:154), Jan *sillä kurin* (Kettunen 1930a:32) Vim *sillä viisin ~ sillä tavoin* (SK *viisi*) Kuhn *tuolla keñnon* (Rapola 1919:138) Hir *sillä leiki* (HSK). Tõy *sillä konstih* (HSK) sel moel niimoodi' KalJ *hullun kurin* (HSK) 'hullu moodi'; krjP *millä keinoin* (KKS I *eris*) 'mil moel, kuidas' krjP *šillä keinoin* (KKS II *kuolla*) 'sel moel' krjP *šamalla keinojn* (KKN III:111) 'samamoodi' krjL *ni kuim puolin* (KKS II *kuin*) 'ei kuidagi'

Sagedaseks atribuudiks on pronoomen 'oma' kusjuures kogu tarindi tähendus, sõltumata põhisõna tähendusest ('jõud' 'luba' 'nõu' 'abi' 'nina' 'pea') on 'ise, iseseisvalt; ilma teiste abita' - nt. sm Kuol *omi luvī* (SKM 1945:266) Kite *omin neuvojsak* (SKM 1945:116), Ilo *omiv varojn* (SKM 1945:139). Vihti *omin nokin* (HSK), Loi *omin avuin* (HSK) Vihti *omiv valloin* (HSK); krjP *omin ehoin* (KKS I *ehto*); krjL *omim mielin* (KKS III *mieli*) (Vt. ka 2.1)

Muid näiteid *j-listest üldmodaalsetest liittarinditest: e Wiedemann *targu tarwi* 'vorsichtig, klüglich, vernünftig' Jjn *süre vaėvu* (EK *vaevu*); sm Sor *peri pohji* (SKM 1945: 353) 'põhjalikult', KosP *tyhjin toimim* (SK *tyhjä*) 'asjatult' Torn *vähissä voimin* (Salonius 1891:292) 'vaevaliselt', KanA *millä surminkam* (HSK) 'ei mingil tingimusel'; krjL *täy-zin tarbehin* (KKS II -ki) 'küllaldaselt' Esineb ka üksikuid liitsõnalisi üldistunud modaal- se tähendusega adverbe nt. lv *a'iliž jeņg-jeitiņ k'odāi* (Kettunen 1938 -*jeitiņ*) 'jooksis ningetult' is *ihaņ käimā jalGapohjin siņ kivem pāl, ei tarvinD veneht* (Nirvi 1971 *jalGa/ karDuD*) 'käisime jalad põhjas (vees oleva kivi peal) polnud paati vaja'

Harvem esineb ilma *j-ta malle - nt. e Wiedemann *hāda waewa* 'mit genauer Noth' Malli /A N/- laiemale kasutusele modaalises tähenduses viitab siiski Wiedemanni *süre pragina* 'mit grossem Geräusch'

Liittarindiliste abstraherunud instruktiivsete konstruktsioonide kõrval on läänemere- soome keeltes veel rida malli /S[±]/ baasil tekkinud adverbe, mida kasutatakse ainult ilma täiendita.

Malliga /S-/ adverbidest on eesti keeles registreeritud *kiista* (ainult rannikumurdes; nom. ⁺*kiist* 'võistlus') 'võidu' *mõistu* (nom. *mõist* 'mõistus'), *mārgu* (nom. *mārk* 'mõis- tus') 'arusaadavalt' *nalja* (nom. *nali*) 'naljalt, hõlpsasti' *seisu* (nom. *seis*) 'seistes, püsti' *võidu* (nom. *võit*). Näiteid: Vai *soitāmō kiista* (EK *kiista*). Trm *regGib meistū* (EK *mõistu*), Plt *anDis mulle seDa mārgū mōista* (EK *mārgu*) Krj *saa et nalja kade õhti* (Too- messalu 1969:142). VJg *seisu olema* (EK *seisu*) Krj *noored tüdrukud katsusid vahest tuld võidu üles puhuda* (Toomessalu-1969:111). Ainsusliku malli võimalikule laiemale kasutusele viitavad Tõstamaalt registreeritud näited: *nabina tõmmaDas* (EK *nabin*) 'nabinal' *koerā- kutsikkaD sõiD naGina leiBā* (EK *nagina*) 'nagistades' *lapsēD seiD nahena* (EK *nahina*) 'nahistades', samuti Wiedemanni *kilina kolina* 'klingelnd und klirrend (von zerbrochenem Gla- se)'. Näiteid teistest keeltest: vdj *aġab ġuttuġ naliġā* (VK *nalja*) 'räägib nalja pärast' *mitä hundu koirak tšīsā jōhzā* (VK *tšizā*) 'jooksevad võidu'; sm *kilvan* (SK) 'võidu'; krjP *šiiitā lähettih kilvan šoutamah* (KKS II *kilpoa*) 'võidu sõudma'.

Tavalisem adverbimoodustusmall on siiski /S+/. Eesti keeles on niisugusteks adverbideks, näiteks *jooni* (nom. *joon*) 'otse(kohe), vahetult', *lihva* (nom. ⁺*lihv* - vrd. Krk *lihvi lū- mā* 'kõrvale lipisema') 'viltu', *meeli* (nom. *meel*) 'meele järgi; meeleldi' *vaevu* (nom. *vaev*), *tuisa* (nom. *tuis*) 'tuisates, ülepeakaela', *torma* (nom. *torm*) 'tormates, ülepea- kaela'; rahvalauludest veel *kilvu* (nom. ⁺*kilb* 'võistlus') 'võidu' *riia* (nom. *riid*) 'riiel- des'; Wiedemannilt *wilju* (nom. *vili*) 'reichlich' Näiteid: Hls *eGa ta jyni ār ei palā* (EK *jooni*), Puh *vīmāne kubū panġti lihvā pāle, niGu kattūšse mūDu* (EK *lihva*), *še es jōvvākhi mēli tēitā* (EK *meeli*) Kuu r1 *Mis te kilvu kuuldenete* (Peegel 1954:274), Hls r1. *Riia tōisu tõmbelema* (ERL II:1 1378:7). Näiteid teistest keeltest: lv *anād ukst unāt vāldin* (Vääri 1974:68) 'uksed on lahti'; vdj *tšiuzā tēkutti vārttānā* (VK *tšiuzā*) 'nimme kukutas'

nahs mēp kaivō tūvvē tšiuzi (VK *tšiuzi*) 'läheb kiuste'¹ *võrõ ngissa tütä tetšemä* (VK *võrõ*) 'kordamööda tööd tegema'; sm *Ruov me ei oltu koskār vilo* (HSK) 'ei olnud riius'; is *võroin* (Laanest 1966:249) 'järgemööda' Lääne-Ingeri rl *Nii alkoi torin torrua / Alkoi riioin riiteliissä* (Kivi 1931:5) 'riieldes, riikalt riidlema'; krjL *vaivoin kergimma tu-na tänne* (Arst 1964:20) 'vaevalt jõudsime'

Malliga /S+ S+/ paarisadverbides võivad mõlemad komponendid olla selgelt seostatavad vastavate nominatiivvormidega, kusjuures tarindi tähendus on lihtsalt abstraheerunud. Sage li on üks komponentidest teisega kõlaliselt sarnaseks muudetud. Analoogiliselt kasutatakse instruktiivse malli eeskujul aga ka onomatopoeetilis-deskriptiivseid paarisväljendeid, mille komponentide nominatiivvormi keeles polegi Näiteid: e *Kuu tä selit mulle sen juuri jääni ärä* (EK *juuri jääri*) 'seletas põhjalikult' (nom. *juur*, ? *äär*) *Koe sê läks nâ kääni-väni* (EK *kääni-vääni*) 'läks loogeldes' (nom. *kään*, *vään*), *Muh sū riDeD neñna lippä lappä* (EK *lipa-lapa*) 'lagunenud, lohakalt' (nom. *lipp - paralleelsõna teisele komponendile, *lapp*), *Kuu siina viina laijaalla* (EK *siira viira*) 'segamini' (nom. *siing - paralleelsõna teisele komponendile; *viir*(g)), *Kuu tulevaD süli rüsi sisè* (EK *sülinrüsi*) 'tormates, ummisjalul' (nom. *süli*, ? *rüsi* 'pank, klomp') *Jäm ta räkkis nõnda äni väni* (EK *ääri veeri*) 'ettevaatlikult, vihjamisi' (nom. *äär*, *veer*). Eriti palju paarisinstruktiive esineb Wiedemannil - nt. *kõtsa kätša jöksma* 'mit breiten Hosen und Stiefeln laufen' (nom. ? *kätšas* 'Pumphose'). *puhra padra* 'durch einander gedrängt', *poza paza* 'mürrisch, verdriesslich' *pilla palla ~ pilli palla* 'zerstreut, unordentlich durch einander' *singe songe* 'verwirrt, uneben'. Näiteid teistest keeltest: vdj *sinne keiki ku jõsti suipäi* (VK *ruttiissa*) 'jooksid ülepeakaela'; sm *Pat lähti suimpäin* (SK *pää*) 'läks ülepeakaela' Sääj *akat juostah riivin reävin* (SKM 1945:390) 'jooksid ülepeakaela, segamini, laiali' *Savo isä pitkä, äit käänä, tättäret lipil-lapin* (Kettunen 1930a:247) 'tütred on lagunenud riietes' *Kars äeri vieri* (SK *vieri*) 'äaretasa (täis midagi)' Hui *afäv väriv värin* (Kettunen 1930a:17) 'singa-vonga (deskriptiivne adverb)' Ilo *ehojn tahojn* (Turunen 1956:77) 'meelega, tahtlikult' (nom. *ehto* 'tingimus' *tahto* 'tahtmine'); krjA *juurin jällin* (KKS I *juuri*-) 'üksikasjalikult' (nom. *juuri* 'juur' *jälki* 'jalg') krjL *myllyn kivet panivat jyrin järin* (KKS I *jyrin järin*) '(deskriptiivne adverb)'

Mallist /A±/ arenenud adverbid võivad olla tekkinud nii positiivi kui komparatiivi tüve baasil

Positiivi tüve baasil adverbe malliga /A-/ on registreeritud kõikidest läänemeresoome keeltest, v.a. liivi ja vepsa keel Näiteid: e (ida- ja rannikumurdest) Trm *sīs veški käis*

¹Eesti *t*-elemendiga vastet *kiuste* ~ *kiusta* peetakse *da*-infinitiivi instruktiiviks verbist *kiusta, mitte hilistekkeliste analoogilise konsonantühendiga substantiivide *kiust* : *kiustu*, *kiuste* : *kiuste* instruktiivvormideks (Univere 1970:182-183).

ilusa (EM IV 231) 'ilusti' *Kod kaõ ma kabina glen õñjanuð sîn ilman* (EM IV 367) 'kasinalt, vähe', Jõh *kõrgel ei akkand pada usina keema* (Pajatusi 1957:128) 'kiiresti'; mujalt on registreeritud ainult tugevaastmelisi vorme, mis võivad olla ka illatiivi või partitiivi vormid (vrd. 1 1.1) - nt. JMd *emà oedis ella minD* (EK *ella*) 'hoidis hellalt' Näiteid teis-test keeltest: vdj *tämä meni selvä* (VK *selvä*) 'läks kiiresti' *epene mēB vēnō* (VK *vēnō*) 'läheb aeglaselt' *tämä tōirē joHsi* (VK *tōirē*) 'jooksis kiiresti!'; sm Haak *nūt temmatā apa-ja kīrēñ kīrēñ kī* (Kettunen 1930a:287) 'tõmmatakse kiiresti-kiiresti!'; is *piittä.kīrē män-nä poiz tälDä* (IK *kīrē*) 'kiiresti minna' *heppoin välän kerstä* (IK *kerstä*) 'jookseb kii-resti' *hän männō hiljan* (IK *hiljan*) 'läheb aeglaselt!'; krjP *še niin hillän ruatau* (KKS I *hiljan*) 'töötab aeglaselt' rl. *Syön kypsēn keittämättä, / Palavaisen paistama|tta|* (SKVR II 142:30:31) 'söön küpselt, palavalt'

Üldisem on positiivi tüve baasil siiski mall /A+/ mida on registreeritud kõikidest läänemeresoome keeltest. Näiteid: e Plt *elli oittuð* (EK *helli*) 'hellalt' *Kod glið neñnā kuDoittuð / teēne silm üvi / teēne pahū* (EK *hüvi*) 'kootud parempidi, pahempidi' *Ran jōzē kārmi* (EK *kārmi*) 'kiiresti' *San asi om targū teitu* (EK *targu*) 'targalt', *San mā ülle täüsü välä* (EK *täisi*) 'täiesti!'; lv *tazīn'* (Vääri 1974:66) 'tasakesi' *broutš parazin, sis sad kõgas* (Sjögren 1861:412) 'sõida parajalt, aeglaselt', *täyžin' tulub ulz* (Kettunen 1947:70) 'täiesti, tervenisti tuleb välja!'; vdj *koko anen on eiki* (VK *eiki*) 'parempidi (kootud)' *vilisab aivuo kevi* (VK *kevi*) 'vilistab kõvasti' *samaš kerreš pajatetti teizi* (VK *teizi*) 'räägiti teisiti' *ku silmiekā eb vāta värī, süä on puhaz* (VK *värī*) 'ei vaata väärilti kõõrdi!'; sm KosHl *ne kuol hüvin* (Kettunen 1930a:87) 'kuivasid hästi' *Pors ja huusi kovviin* (Kettunen 1930a:139) 'hüüdis valjult' *RisJ ruostunut naula ei navin lähde puusta* (SK *navin*) 'ei lähe kergesti' *Toi Jussi keänti turkit nuri* (SKM 1945:199) 'keer- ras pahempidi' *Son jos tien viärin* (SKM 1945:63) 'teen valesti!'; soome keelest on regist- reeritud ka üks liittrarind malliga /N A/+; Jäms *kyllä sa vielä sen maksaa kaksin kallein* (SK *kaksi*) 'maksad kahekordse hinnaga' (vrd. e Wiedemann *kaksi kalli* 'doppelt so theuer'); isuri keelest on seda malli registreeritud ainult määramäärsõna funktsioonis - nt. *a ennen hüvin enemið* (Laanest 1966:46) '(oli) palju rohkem (vett)' (vrd. 2.9.2); krjL *kadehin katt- ūuo* (KKS II *kajeh*) 'vaatab kadedalt' krjL *nīn õitā küšü huvin* (KKN III 137) 'küsi- sib vaik- selt' krjL *roavoin hüvin* (Palmeos 1962:37). krjL *pagizoo pahoin* (KKS I *ilgie*) 'räägib inetult' rl. *Tulleeko tyhjin, tulleeko tuuen* (SKVR I:2 1017:190) 'tuleb tühjalt' rl. *et syöis kypsēn keittämättä, / palavaizin paistamatta* (SKVR II 136:198-199) 'ei söö küpselt, palavalt!'; vpsK *čomin' šatakse* (SVJ *čomin*) 'ilusti riietuda' vpsL *hondōñ radap sigā ke- renskē* (Kettunen 1943:247) 'halvasti teeb' vpsK *hubin' tehtud venēh* (SVJ *hubin*) 'halvas- ti tehtud' vpsÄ *hüvin hän pajatab* (SVJ *hüvin*) 'hästi räägib' vpsK *tariž har'gata istma- ha oiktin* (Tunkelo 1946:379) 'istuma õigesti sirgelt', vpsÄ *mindeji pahin pidetaze* (SVJ *pidada*) 'halvasti suhtutakse'

Adjektiivikomparatiivi tüve alusel moodustunud instruktiivseid adverbide on registreeritud kõikidest keeltest, v.a. liivi keel. Näiteid /A-/ adverbidest: e *Avi eõime parema* (EM IV 150) 'paremini' Jõh *inimene läks sinne, kust usinama sai* (Päjatusi 1957:155) 'kiiremini'; vdj *mē piigepā* (VK *perä*) 'mine kiiremini' *tē tširēpā* (VK *tširēpā*) 'tee kiiremini'; soome keelest on analoogilist tarindit registreeritud ainult hulka, määra näitavana - nt. Kuop *kuta enemmān* (SKM 1945:40) 'mida rohkem' (vrd. 2.4.2); is *tū hīvemen* (IK *hīva*) 'aeglasemalt' *aššu väl'jāmān* (IK *aštua*) 'astu kiiremini'; krjA *kus kast on huondeksel hätkembān* (KKS II *kasse*) 'on kauem'; vpsL *kudamb heredemba voib josta* (SVJ *heredas*) 'kiiremini joosta' vpsK *hillemba ajad, tagemba līenhed* (SVJ *hillemba*) 'aeglasemalt sõidad, kaugemale jõuad' vpsK *hotkemba mab* (SVJ *edeg*) 'kiiremini läheb' vpsA *odvemba anttaze* (Kettunen 1943:249) 'odavamalt antakse' vpsK *mō aujemba keäken sanu...* (ibid.) 'kiige valjemini ütlesime'.

Näiteid komparatiivi tüve baasil adverbidest malliga /A+/¹: e *Kuu ja nämād said ninda paremi edesi* (Alvre 1982:135) 'paremini'; vdj *tämä viel huunupī tšierti einoi* (VK *huunupī*) 'hullemalt pööras sovva *kevepī* (VK *kevepī*) 'sõua tugevamalt' *sie tād üvässi, a mie tān parapi* (VK *üvässi*) 'tean paremini'; sm *Savo se ruppeg kasvamām paremmi* (Kettunen 1930a:214) 'paremini kasvama' Kuop *sitā uhemmin* (SKM 1945:40) 'trotslikumalt', KanP *ettej ih'misev voij huonommij käüsäkkēk* (Kettunen 1930a:28) 'halvemini minna'; is *lätkä kovemīn* (IK *kovemīn*) 'rääkige valjemalt' *a ken ei jūnd se eli paremmīn* (IK *jūaG*) 'elas paremini'; krjA *kolak kello kuuluu kovembin da parembin* (KKS II *kolakka*) 'kuuldub kõvemini ja paremini' krjA *tereāmbi piäzizid* (KKS II *korie*) 'kiiremini pääsesid' Vepsa keelest malliga /A+/ adverbide komparatiivi tüve baasil registreeritud ei ole.

Üldmodaalse tähendusega on ka kõigis läänemeresoome keelid tuntud, pronoomenitüvede *ku ja *ne baasil arenenud adverbid malliga /P+/ tähenduses 'kuidas' ja 'nii'.

2.2.4. ÜLDISTAVAT

A) Tänapäeva läänemeresoome keeltes on inSi leksikaalselt suletud malliga tarind. Registreeritud on teda 34 somaatilisse sõnavarra kuuluva substantiivi baasil neist 17 ainult soome keelest, 2 ainult karjala keelest, 3 ainult soome ja karjala keelest. Soositumad põhisõnad on *käsi (e vdj sm is krj), *meeli (e vdj sm is krj), *pää (e vdj sm krj vps) *jal-ka (e vdj sm krj), *silmä (e sm krj vps), *persek (e sm krj) *reisi (e sm krj) *suu (e sm krj). Tänapäeva soome keelest on registreeritud inSi-d ka väljaspool somaatilist sõnavarra.

¹Eesti keele komparatiivi tüve baasil arenenud *paremini*-tüüpi adverbide on samuti peetud instruktiivseiks. P. Alvre on siiski veenvalt tõestanud, et õigem oleks lugeda neid terminatiivilõpulisteks (Alvre 1982).

Täiendkomponentidena on registreeritud: 1) 14 ühilduvat adjektiiv (neist 7 ainult soome keelest). Enamkasutatavad on *paljas - registreeritud 16 erineva substantiivi täiendina, *tühjä - 4 erineva substantiivi täiendina, *kuiva - 3 erineva substantiivi täiendina. Adjektiivid *selvä ja *külmä on registreeritud kumbki 2 erineva substantiiviga. Ülejäänud 9 ühilduvat atribuuti on registreeritud ainult seoses mingi kindla substantiiviga. 2) Erinevaid liitsõna esikomponente on registreeritud 14. Neist enamkasutatavad on **avo-* 'avatud' ja **paljas-*; esimene koos 9 erineva substantiiviga, teine koos 6 erineva substantiiviga. Ülejäänud 12 esikomponenti on registreeritud ainult koos ühe kindla substantiiviga. 3) Kõige levinum täiendi tüüp inSi jaoks on ühildumatu adverbiline täiend. Kokku on täiendi positsioonis registreeritud 38 eritüvelist adverb (neist 23 ainult soome keelest). Erinevate täiendkomponentide varieerumise osas pakuvad mitmekesisemaid võimalusi järgmised substantiivid: *jalka - 18 erineva täiendkomponendiga, *pää ja *silmä - kumbki 12 erineva täiendkomponendiga, *suu 9 ja *käsi 8 erineva täiendkomponendiga.

Olulisi erinevusi inSi esinemisel tänapäeva keele ja rahvalaulude vahel ei ole. Mõnevõrra laiema leksikaalse rakendusega on inSi siiski karjala rahvalaulu keeles.

Situatiivsust väljendavad tavaliselt *j-lised vormid. Eesti ja karjala keelest on registreeritud ka sporaadilisi ilma *j-ta vorme.

B) inP avaldub tänapäeva läänemeresoome keeltes leksikaalselt suletud ja süntaktiliselt kivilinenud mallidena. Rahvalaulude keeles on inP esinemus mõnevõrra mitmekesisem. Leksikaalset valikut piirab juba funktsiooni olemus, sest positsionaalses tähenduses saab instruktiivi kasutada ainult sõnadest, mis märgivad tegija või olija üht osa. Seetõttu domineerib siingi ootuspäraselt somaatiline sõnavara (13 substantiivi). Väljaspool somaatilist sõnavara esinevad substantiivid tähendusega 'kül' 'pool' 'tahk'

Subjektiivset asendit märkiv instruktiiv avaldub obligatoorse atribuudiga mallidena. Enamasti kasutatakse *j-lisi vorme. Ainult sõna *kerta baasil esineb kahesuguseid tarindeid: /N S/+ (vdj sm is krj vps) ja /N S/- (e is krj).

Retsiprookne instruktiiv esineb tavaliselt mallina /S+/ Sõnadest *korva ja *ninta on registreeritud kahesugust kasutust: *korva /S+/ (e), /S-/ (vdj sm), *ninta /S+/ (e is krj), /S-/ (vdj sm is krj).

Objektiivset asendit väljendab instruktiiv malliga /S+/. (Ainult karjala rahvalauludest ja soome keelest on registreeritud üksikuid /S-/ vorme.) Objektiivset asendit märkiv instruktiiv esineb tavaliselt koos laiendiga. Adverbi suhtes on instruktiivne vorm alati järelasendis. (Karjala rahvalauludest on üksikuid näiteid ka eesasendi kohta.) Kui laiendiks on kohakäändes substantiiv, paikneb instruktiivne vorm eesti vadj ja isuri keeles alati selle ees. Karjala keeles võib instruktiivne vorm paikneda nii laiendi ees kui järel. Vepsa keeles paikneb instruktiivne vorm alati laiendi järel. Järelasendis positsionaalse instruktiivi baasil on vepsa keeles välja arenenud eriti ulatuslik postpositsioonide süsteem (vt. 2.9.3).

Ehkki inP on verbiga tähenduslikult lähemalt seotud kui inSi, pole sisuline piir nende

vahel kuigi järsk vrd. nt. krj *astu alla päin* 'astub, pea all ~ norus' - inSi; is *on päin veessä* 'on peadpidi vees' vdj *aežib aas sui* 'lamab, suu allapidi' - inP. Tõenäoliselt on nii inSi kui inP tagasi viidavad ühesugusele absoluutse iseloomuga mallile: *päin alla, *päin veessä, *suin alla. Seega on igati ootuspärane ka atribuudi funktsioonis kasutatavate kohakäändes substantiiviliste või adverbiliste laiendite rohkus inSi-s.

C) Üldmodaalse instruktiivi kolm esimest tüüpi on leksikaalselt ja süntaktiliselt kivilinenud väljendusvahendid. Neljas tüüp, malliga /A[±]/ on leksikaalselt suhteliselt avatud adverbimoodustusviis.

2.3. KOMITATIIVNE INSTRUKTIIV

Komitatiivne instruktiiv on nii tähenduselt kui realiseerumismallidelt lähedane instrumentaalsele ja modaalsele instruktiivile, kuid erinevalt neist ei ütle ta otseselt midagi põhiverbiga väljendatava tegevuse sooritamise vahendite või viiside kohta ega ka tegija või olija seisundi, oleku või asendi kohta, vaid väljendab lihtsalt tegijaga või olijaga kaasnevate (välist) esete. Mitmed instrumentaalse või modaalse instruktiivi all toodud näited lähevad tähenduselt komitatiivsele instruktiivile, kuid selgelt ja ainult komitatiivset tähendust kannab instruktiiv vaid rahvalaulus. Näiteid: e Kse *Isa tuleb ihitse mõegu / Ema tuleb alatse mõegu / Sugu suuri rauda mõegu* (Peegel 1954:276) 'tuleb ihutud ~ alasti ~ raudse möögaga' Muh *Isa tulli ihutud mõegul, / Vennad veste käiatud* (ibid.) 'tulid käiatud nugadega'; Lääne-Ingeri (koos distributiivse lisavarjundiga) *Konnukla tytöt korriat / ./ Kaksin kassoin hartioilla, / Kolmin koittanin selässä, / Kolmin lintin koittanassa* (Kivi 1931:73) '(igal tüdrukul on) kaks patsi õlal kolm patsipaela seljas, kolm linti (igas) paelas'; krj *Lehmät on kivi kiviä, / ./ Paimenet pajušin šauvoin, / Lehmät leppäsän utarin* (Nylander 1926:29) 'karjused (on) pajukeppidega, lehmad lepaste udaratega'; "Kalevalast" *Lempo saakohon sinulla / Nuorin nei'in maataksesi, / Tyttärin eelläksesi* (Penttilä 1957:440) 'noorte neidudega magamiseks, tüdrukutega elamiseks'

Soome rahvalauludest on registreeritud komitatiivses tähenduses ka ilma *j-ta vorme nt. *Kirkkomäellä melskoavat / Viinapuolikon polvella, / Olutkannun kainalossa* (ibid.) 'pidutsevad viinapoolikuga põlvel õllekannuga kaenlas' (Vrd. siinjuures ka inP kohakäändelise laiendiga vorme.)

2.4. SOTSIATIIVNE INSTRUKTIIV

2.4.0. FUNKTSIOONI ÜLDISELOOMUSTUS

Sotsiatiivne instruktiiv (inSo) väljendab koos tegijate või koos olijate arvu ja vastab küsimusele *mitmekesi?* Arvsõnaline (harvem pronominaalne) atribuut kuulub obligatoorselt tarindi koosseisu. InSo on sisuliselt seotud lause loogilise subjektiga (vrd. 2.5.0), kusjuures teda kasutatakse ainult ühenduses elus tegijaga. Tarindi põhisõnaks on tavaliselt abstraktselt inimest märkiv substantiiv, mis tarindile sisulist informatsiooni ei liisa - nt. e *kahe inimese* = 'kahekesi' Harvem on põhisõnaks tegijat konkreetsemalt diferentseeriv sõna - nt. e *kahe vanainimese* = 'vanainimesed kahekesi'

InSo süntaktilist funktsiooni ei saa samastada subjekti funktsiooniga. Enamasti annab inSo lisainformatsiooni lauses süntaktiliselt (kas substantiivi või verbi isikulõpu näol) väljendatud subjekti kohta - nt. e *kahe mehe andsid* '(nad) andsid kahekesi' Kuid inSo võib esineda ka ilma subjektita lauseis a) kui verb on umbisikulises tegumoes - nt. vdj *kahē taō tapettī rīgā* 'kahe perega peksti reht' b) leksikaalselt apersonaalsete verbidega ühenduses - nt. krj *ilgevyttāy lähtiez üksin* 'hirm on üksi minnes' Seda, et inSo annab lihtsalt lause loogilise subjekti kohta lisainformatsiooni illustreerivad ilmekalt näited, kus elus subjektiga seoses esineb inSo elutuid esemeid märkivatest substantiividest - nt. e *tulime kahe paadi järjestikku* 'meie (subjekt) tulime kahe paadiga, mis olid teineteise järel'

Sotsiatiivsuse väljendamiseks kasutatakse tavaliselt ilma *j-ta vorme. Üldmall on seega /N ~ P S/-. Kuivõrd abstraktselt inimest märkiv sõna tarindile informatsiooni ei liisa, võib ta ka ära jääda. Kuid lihtmallid /N± / ja /P± / esinevad adverbina ka murretes, kus liittarindit ei tuhta. Kui tegijat diferentseeriv substantiiv on sealjuures sisuliselt vajalik, esineb ta niisugustel juhtudel nominatiivi vormis - nt. vps *akad kahten mänība* 'naised läksid kahekesi'

2.4.1. SOTSIATIIVSE INSTRUKTIIVI ESINEMUS ÜSIKKEELITI

Eesti keel

Tänapäeva eesti keeles on sotsiatiivne liittarind /N ~ P S/- elavalt kasutusel ranniku- ja idamurdes ning keskmurde vastavatel piirialadel (Jõe Kuu Amb VMr Sim Lai Pal joon). Näiteid: a) põhisõnaks abstraktselt inimest märkiv substantiiv - Kod *teēse emad glīd kuvvėkkeisi, kuvve inimese glīd ēnal* (EM IV 379) 'olid kuuekesi'. Vai *kolme mehe surivad vene sise* (EK kolm) 'kolmekesi surid' Kod *kūveGūmne seitōme mehe olime seäl* (EM II 235) 'kuuekümne seitsmekesi olime' Jõh *siis tōsseti ninda kümme kahetōist mehe sie trull*

vanhale (Pajatusi 1957:96) 'kümne kaheteistkümnekesi tõsteti' Jõh *siis akketi / .. / mit-me mehe* (ibid.) 'hakati mitmekesi'; b) põhisõnaks tegijat konkreetsemalt diferentseeriv substantiiv - VMr *elame sîn kahè vanà inimeze* (EK *kaks*) 'elame vanainimesed kahekesi'. Rak *meije oštíme kahe venna* (EM II 261) 'ostsime vennad kahekesi'. Lai *kolmè naèzè olid* (EK *naine*) 'naised kolmekesi olid'. Iis *keik viije oekse-vennakse olime alleialised* (EK *alleaaline*) 'kõik õed-vennad viiekesi olime'; c) põhisõnaks muu substantiiv - Sim *kahè perè elàvaD sial* (EK *kaks*) 'elavad kahe perega'. Vai *kahe vene tulivaD peräsikko* (ibid.) 'tulid kahe paadiga'. Wiedemann *nel'ja leiwa ühes peres* '(on) nelja leibkonnaga ühes peres'. Huvitav näide on registreeritud Tormast: *tēeme viije mehe ja viije pāva selle tōō valmis* (EK *viis*) 'teeme viie mehe ja viie päevaga', milles ühendi *viije pāva* sotsiatiivne, kokkukuuluvust rõhutav tähendus on ilmsem kui muudes ajainstruktiivides (vrd. 2.6). Üks malliga /N S/- tarind on registreeritud ka läänemurde alalt: Kir *kahè tüdrukku olime siäl* (EK *kaks*) 'olime tüdrukud kahekesi'.

Rahvalauludes on registreeritud ka üks lõunaeestiline näide, mida võiks interpreteerida inSo-na, ehkki sama hästi ka mitmuse nominatiivina, kuivõrd trükitekstis larüngaalklusiile pole märgitud: Plv *Keeli esä, keeli imä, / keeli vele viie-kuvve, / sõsaragi kate-kome* (ERL I:1 64:8-10) 'keelasid vennad viie-kuuekesi õed kahe-kolmekesi ~ viied-kuued vennad, kahed-kolmed õed'.

Üksiknumeraali baasil instruktiivsest adverbist on eesti keeles kasutusel tüüp /N+/ peamiselt arvsõnast üks' - nt. Kaa *õksi sai ka, aga see oli ikka putkestamine* (Toomessalu 1969:49) 'üksinda'. Muude arvsõnade korral on seesugune instruktiiv asendunud *kesi* liiteliste adverbidega (vt. 2.9.3). Rahvalauludes ning harva tänapäevalgi võib siiski veel instruktiivi kohata - nt. Se *mī katõi lätõi* (EK *kaksi*) 'läksime kahekesi'.

Malli /N-/ on eesti keeles registreeritud ainult ühel korral - Ris *olème nellà ven-nakseD* (EK *neli*) 'oleme vennad neljakesi'.

Liivi keel

Liivi keelest sotsiatiivse liititarindi kasutamist registreeritud pole. Üksiknumeraali instruktiivist on sõna 'üks' baasil kasutusel mall /N+/ - nt. *ma jelab sīt jukšin* (Sjögren 1861:298) 'elan üksinda'. Ülejäänud numeraalidest kasutatakse sotsiatiivses tähenduses postpositionaalsest konstruktsioonist arenenud sufiksilisi adverbe (vt. 2.9.3).

L. Kettunen on väitnud, et liivi keeles on kasutusel ka ilma *j-ta numeraali instruktiiv tuues näiteks *meg lā'm nēla mē'rrer* (Kettunen 1947:70) 'lähme neljakesi'. Välistelt klapib esitatud näide igati teiste läänemeresoome keelte /N-/ instruktiivse malliga. T.-R. Viitso peab seda aga ainsuse nominatiivi vormiks, kuivõrd ainsuse nominatiivi kasutamine kõnealuses funktsioonis on tuntud ka läti keeles (T.-R. Viitso suuline seisukohavõtt).

Vadja keel

Vadja keeles on instruktiiv malliga /N ~ P S/- laialdaseit kasutusel. Näiteid: a) põhisõnaks abstraktselt inimest märkiv substantiiv - *elimma siit kahē enhē* (VK *entōi*) 'olime kahekesi', *obrāzā kannettī nellā mehē* (VK *mēz*) 'kanti neljakesi'; b) põhisõnaks tegijat konkreetsemalt diferentseeriv substantiiv - *seitsē nasso meit eli, viijē veltseē, kahē searusseē* (VK *nahsi*) 'olime viie vennaga ja kahe õega', *elimma seittsemē naizikō* (VK *seitsē*) 'olime nais-d seitsmekesi'; c) põhisõnaks muu substantiiv - *kahē talō tapet-tē rīgā* (VK *kahsi*) 'kaks talu koos teksti reht'. Liittarindit võib lisaks numeraalile täiendada ka pronoomeni instruktiiv - nt. *keikhē keamē mindā tetšeisivāt kursia puumessi* (VK *keikkē*) 'kõik kolm inimat tegid'. Tarindi põhisõnaks võib olla ka personaalpronoomen - nt. *keikhī meijjē pōāb teh tūtā* (VK *keikhī*) 'meie kõik peame'.

Üksiknumeraali baasil on vadja keeles kasutusel mall /N-/ - nt. *kahhē pejettavad* (VK *kahē*) 'kahekesi põletavad', *meit on kūvve* (VK *kūsi*) 'olime kuuekesi'. Ka üksiknumeraalset adverbil võib laiendada ühilduv pronoomen 'kõik' - nt. *keikhī keamē vetettī sapjā var-nes tōin* (VK *keamēD*) 'kõik kolmekesi võtsid'. Arvõnast 'üks' on kasutusel mall /N+/ - nt. *piti ūhzi mōta kaamoj tussa* (VK *ūhzi*) 'pidi üksinda tulema'.

Pronoomeni baasil on kasutusel mall /P+/ - nt. *keikhī minūa obižoit-tāso* (VK *obižoit-tā*) 'kõik häbistavad', *isā emā neapī itkevad* (VK *itkeā*) 'mõlemad nutavad'. Pronoomenist 'mõni' on registreeritud siiski ka üks ilma *j -ta vorm: *kui menēē eli* (VK *menē*) 'mitmekesi?'.

Soome keel

Soome keeles on instruktiiv malliga /N S/- levinud peamiselt ida-, põhja- ja kagumur- retes, kuid üksikuid näiteid on registreeritud ka Kesk-Soome aladelt (kuni Põhja-Hämeni väl- ja (lõunapoolsem näide pärineb Juupajokist). Näiteid: a) põhisõnaks abstraktselt inimest märkiv substantiiv - VirL *ja ruvetām puistelemān nitā kahēk henpen* (Kettunen 1930a:282) 'hakati kahekesi', Torn *lähethiin kahen miehen rattastamhaan* (Salonius 1891;285) 'mindi kahekesi', Juv *mitä heitä lie olluna kolmee kymmenee miehee sillonii meijä aekoa* (SKM 1945: 15) 'neid oli kolmkümmend viis'; b) põhisõnaks tegijat konkreetsemalt diferentseeriv sub- stantiiv - Kir *meil olj kahe veljähse* (SKM 1945:323) 'oli kaks venda', Uus *kolme emännä vonnutetti* (HSK) 'naised kolmekesi itkesid'.

Soomes on sotsiatiivses tähenduses tuntud ka liittarind, milles põhisõna on *j -line ning seda täiendab kas ühilduv või kohakäändelõpuline pronominaalne või numeraalne atribuut - nt. Tyrv *mē mennän sinnek kaikhim miähi* (Kettunen 1930a:37) 'läheme kõik (koos)', Imp *pit tehä heiniä omin perein eikā sitä päiväläisii kannatta pitiä* (SKM 1945:355) 'tuli te-

ha oma perega', Kiur *monessa miehin kät ne sitä üritti* (HSK) 'mitmekesi üritasid' KänK *kolo-
missa miehin ne lähtivät kallän* (HSK) 'kolmekesi läksid'

Üksiknumeraalil põhinev mall /N-/ on tuntud kõikidel murdealadel - nt. HKyr *sitten
me kahden ajettiin kilpoa* (SK *kaksi*) 'kahekesi sõitsime', Simo *minun isä ja Pekkalaj ja
Kerolan isännät ne olik kolmesa porukassa* (SK *kolmi*) 'olid kolmekesi' Mall /N+/ on kasu-
tusel arvsõnast 'üks' harva ka arvsõnast 'kaks' nt. Pyl *joka üöllä üksin käü* (Kettunen
1930a:214) 'käib üksinda' Imp *kaksin on aina kauniimpi* (SK *kaksi*) 'kahekesi (olla)' Vorm
/N+/ arvsõnast 'üks' võib esineda ka sotsiaatiivse tähendusega kivinenud väljendite täiend-
komponendina nt. Äht *teki yksin puolin lapsen* (SK *puoli*) 'tegi üksinda lapse = sai val-
laslapse'

Pronoomeni baasil on kasutusel mall /P+/ - nt. Rov *sittem mentihin kaikin* (Kettunen
1930a:127) 'läksid kõik' Rov *molemin on töisa* (HSK) 'mõlemad on' Samasugune vorm võib
laiendada ka üksiknumeraali ilma *j-ta vormi - nt. Rov *ja saima kaheksan kukaaven tuomion
kaihin kolome* (Kettunen 1930a:127) 'saime kõik kolm'

Isuri keel

Isuri keeles on mall /N S/- tavaline. Näiteid a) põhisõnaks abstraktselt inimest märk-
kiv substantiiv - *höö männiid kahen meehen* (Laanest 1966:22) 'läksid kahekesi' *üheksän
henGen mü sid pimmä kolhozia* (IK *henGi*) 'üheksakesi pidasime'; b) põhisõnaks tegijat konk-
reetsemalt diferentseeriv substantiiv - *kahe naize olima* (Laanest.1966:104) 'olime naised
kahekesi' *kolmen siaroksen elliid* (Laanest 1966:16) 'elasid õed kolmekesi'

Üksiknumeraali instruktiivist on tuntud nii mall /N-/ kui ka /N+/ (viimane on regist-
reeritud ainult Lääne-Ingeri rahvalauludest) - nt. *mü issumma kahēn* (IK *istua*) 'istusime
kahekesi' rl. *yksin mäni, kaksin tuli* (SKVR I 1657:16) 'üksinda läks, kahekesi tuli' rl.
Lähemmä kahen kujalle / ja kolmin koan ettee (SKVR I 1648:15-16) 'lähme kahekesi ja kolme-
kesi' Haruldasena on Lääne-Ingeri rahvalauludest registreeritud malliga /N-/ vorm ka arvsõ-
nast 'üks': *Istu yhen iltasilla* (Kivi 1931:26) 'istub üksinda'

Pronoomenist 'kõik' on registreeritud malliga /P+/ vorm - nt. *mü üman kaigän tuzižsan-
neG* (IK *tuska*) 'oleme kõik'

Karjala keel

Karjala keeles on instruktiivi malliga /N S/- registreeritud ainult päriskarjala põhja-
murde alalt. Näiteid: a) põhisõnaks abstraktselt inimest märkiv substantiiv - *kahen henkev
vejät* (KKS I *ahkivo*) 'kahekesi vead' *aššutah kolmem miehen* (KKN III 135) 'lähevad
kolmekesi'; c) põhisõnaks mitte inimest märkiv substantiiv - *kämäsLivöi on eliä kahen pere-
ken yheššä pirtissä* (KKS II *kämäslivöi*) 'elada kahe perega ühes majas'

Üksiknumeraali instruktiivivorme on registreeritud karjala keele kõikidelt murdealadelt. Kasutusel on mall /N-/ - nt. krjP *kum mänettä kahen* (KKS II *kahen*) 'lähete kahekesi' krjL *tulimma nellän* 'tulime neljakesi', krjLü *müö olimme koamen muardas* (LMS *koamen*) 'olime kolmekesi' krjA *kymmenei niitetäh* (KKS II *kymmen*) 'kümnekesi niidetakse'

Üksikpronoomeni baasil on karjala keeles üldiselt kasutusel mall /P+/ - nt. krjL *ei kaikkiin tultu* (KKS II *kaikki*) 'kõik ei tulnud' krjL *sīd hūö itettih molemmin* (KKN III 15) 'nutsid mõlemad', krjLü *molembin olim siga* (Turunen 1946:281) 'mõlemad olime' Pronoomeni 'mõlemad' esineb ka kujul /P-/ - nt. krjL *lähemmö kahem mollen* (KKS II *kaksi*) 'lähme mõlemad kahekesi' krjA *i toatto da moamo kuollah mollei* (KKS II *kuolla*) 'surid mõlemad'

Arvsõnast 'üks' on kõikjal kasutusel mall /N+/ - nt. krjL *elä yksi tule, tule kahen* (KKN III 53) 'ära tule üksinda, tule kahekesi' Vaadeldava vormi baasil esineb samasuguseid kivistunud väljendeid nagu soome keeles - nt. krjL *yksim puolín jain elämäh* (KKS I *aijatoin*); 'üksinda jain elama = jain leseks'

Vepsa keel

L. Kettunen andmeil on Lõuna-Vepsas kasutusel olnud instruktiiv malliga /N S/- : *nu-taškāthō kaik koumen kojran* (Kettunen 1943:250) 'kõik koerad kolmekesi' Muajalt vepsa keelest niisuguse malliga instruktiivi registreeritud pole. Ka 1981. a. Lõuna-Vepsa ekspeditsioonil ei õnnestunud registreerida ühtegi niisugust väljendit. Isegi vanemad keelejuhid keeldusid otseselt ettesõõdetud näiteid omaks tunnistamast, kasutades ainult konstruktsioone, kus substantiiv on subjektina nominatiivi vormis - nt. *akad kahten mänība* (pro *kahten akan mänība*).

Üksiknumeraali instruktiiv malliga /N-/ on see-eest laialt kasutusel - nt. vpsL *hō kahten elaba* 'elavad kahekesi' vpsL *sēčas minē nelān putūba ciganad* 'mustlased tulid neljakesi vastu'

Üksikpronoomeni instruktiiv on kasutusel malliga /P+/ - nt. vpsL *jokskam kaikīn* (Kettunen 1943:250) 'jookseme kõik' vpsL *edō molembin' tīgā elimā, a nūgūd erīze* 'mõlemad elasime' Seesugune pronoomenivorm võib laiendada ka üksiknumeraalset adverbil - nt. vpsL *mānībat kaikīn koumen* (Kettunen 1943:250) 'läksid kõik kolm'

Numeraali 'üks' instruktiivi malliga /N+/ on vepsa keeles registreeritud ainult distributiivses tähenduses (vt. 2.5.2). Sotsiatiivses tähenduses kasutatakse sufiksilist vormi *ükspäinde* (SVJ)

2.4.2. INSTRUKTIIVSED MÄÄRA- JA HULGAADVERBID

Läänemeresoome keeltes kasutatakse määra või hulka märkivaid instruktiivseid adverbe, mis on vastavate distributiivsete adverbidega (vt. 2.5.1) samasuguses morfoloogilises ja tähenduslikus opositsioonis nagu muud inSo ja inD vormid. Need adverbid baseeruvad tüvedel tähendusega 'vähe' ja 'palju'. Näiteid: e *vähe*, vdj *vähä*, sm *vähän*, krj *vähän*, *äj-jän*, is *äijän*, vps *äjän*. Analoogiliselt kasutatakse ka komparatiivi tüvel baseeruvaid vorme - nt. is *enemen pariže* (IK *enemen*) 'karju rohkem' *vähemän lã* (IK *vähemän*) 'räägi vähem' vpsK *sovakorvha pandas hiinad enamban* (VKS *sovakorv*) 'pañnakse rohkem'

Tavalised on selles funktsioonis ka *sen-sufiksilised vormid, mis on arenenud *nen-liiteliste adjektiivide instruktiivivormi analoogial - nt. e Ran *paļļūķeze sāl oļļi sīs* (EM III 106) Ran *vēdīķkeze ikki sai* (EM III 107); vdj *vähäizē* (VK) ~ *vähäkkeizē* (VK *vähäkkein*); krjA *kodvažen huogaitti heboa* (KKS I *huokaittoa*), krjL *vielä roadau vähäzen* (KKS I *hapura*); is *andoi vägilē kriunoi vähäizēn* (IK *kriunot*); vpsK *istauzin' vähäizēn* (SVJ *istauta*).

Samas tähenduses esineb siiski ka üksikuid *j-lisi vorme - nt. vdj *vähäkkeizī* (VK *vähäkkein*) 'natukene' vpsK *äjän nägiba* (Kettunen 1943:251) 'paljud nägid'

Positiivi tüvel baseeruvaid määraadverbe kasutatakse ka adnominaalselt (vrd. 2.9.2).

2.4.3 ÜLDISTAVAT

Sotsiatiivne instruktiiv malliga /N ~ P S/- on ainuke instruktiivi kasutusfäär. mille elava tarvitamise areaal on tänapäeval geograafiliselt üsna kindlalt piiritletav: Kirde- ja Ida-Eesti Põhja-, Ida- ja Kagu-Soomé, Põhja-Karjala ning isuri ja vadja alad. Siiski kinnitavad üksikud kirjapanekud muudelt aladelt (eesti läänemurdes, vepsa lõunamurdes), et varem on liitmall laiemalt tarvitusel olnud.

Liittarindi põhisoona leksikaalse piiratuse määrab juba funktsiooni olemus. Enamasti on selleks inimene 'mees' 'naine' 'tüdruk' 'poiss' või sugulusastet märkiv substantiiv. harva muud elusobjekti märkiv substantiiv (nt. vpsL 'koer') või grupeeringut või elutut objekti märkiv substantiiv nagu 'perekond' 'maja' 'paat'. Liittarindi a+ribuudina esinevad arvsõnad alates 'kahest' või pronoomenid 'mitu' ja 'mõni'

Sotsiatiivse tähendusega adverbimall /N ~ P/ on tänapäevalgi laiemalt kasutatav. Adverbe malliga /N ±/ on registreeritud kõikidest läänemeresoome keeltest. Üldine on mall /N-/ (liivi keeles jääb selle esinemine küll küsitavaks; eesti keelest on registreeritud samuti ainult üks näide) Arvsõnast 'üks' on kõikjal kasutusel mall /N+/ (v.a. üks ilma *j -ta näide Lääne-Ingeri rahvalauludest ja vepsa keel kus on kasutusel ainult sufiksili-

ne vorm) mis üldiselt vastab distributiivsele tähendusele. Niisugune kasutus on mõnevõrra ootuspärane, kuivõrd arvu 'üks' korral ei ole sotsiatiivsuse ja distributiivsuse tähenduslik erinevus eriti terav. Selle analoogial on vormi /N+/ tarvitamine levinud ka arvsõnade 'kaks' ja 'kolm' sotsiatiivse tähendusega instruktiivvormidesse (alati ei pruugi muide, siingi vahe sotsiatiivse ja distributiivse tähenduse vahel nii ilmselge olla, kuivõrd 'kahe kaupa' = 'mitu korda kahekesi'). Alates arvsõnast 'kaks' on malliga /N±/ instruktiivse adverbilise asemel tavalisemad siiski instruktiivse postpositsiooniga *keskin tarindid või sellest postpositsioonist arenenud sufiksiga adverbid (vt. 2.9.3). Arvsõnast 'üks' on kasutusel mitteinstruktiivse päritoluga adverbisufiksiga vorme.

Instruktiivilise malliga /P±/ kasutatakse pronoomenitest 'kõik' ja 'mõlemad' (vdj sm is krj vps). Esimesest on kasutusel vorm /P+/ mis on seletatav samuti sellega, et antud pronoomeni tähendus välistab sotsiatiivsuse ja distributiivsuse opositsiooni. Pronoomenist 'mõlemad' on tõenäoliselt analoogia tõttu eelistatav samuti vorm /P+/. Vormi /P-/ on registreeritud vadja ja karjala keelest.

2.5. DISTRIBUTIIVNE INSTRUKTIIV

2.5.0. FUNKTSIOONI ÜLDISELOOMUSTUS

Distributiivne instruktiiv (inD) väljendab ajas või ruumis võrdselt jaotunud hulka ja vastab küsimusele *mitme kaupa?* Numeraalne atribuut kuulub obligatoorselt distributiivtarindi koosseisu. Distributiivsuse väljendamiseks kasutatakse *j-lisi vorme. Üldmall on seega /N S/+. Distributiivsuse ning sotsiatiivsuse väljendamisel kasutatav morfoloogiline opositsioon *j-liste ning ilma *j-ta vormide vahel on tähenduslikult põhjendatav: inSo väljendab üht hulka, inD mitut (võrdset) hulka. Erinevalt inSo-st võib inD seotud olla nii a) lause objektiga kui b) lause subjektiga. Distributiivsus väljendub kolme malli näol.

1) Mall /N S/+. Üldmall võib lause objekti või subjekti asendada - nt. a) vdj *miä annin nahziñ kahzi omeni* 'ma andsin lastele (igaühele) kaks õuna b) vdj *neli viizi mehi eli asusez* 'neli-viis meest oli (igas) paadis' Sama mall võib anda lisainformatsiooni lauses objekti- või subjektikäänete abil väljendatud objekti või subjekti kohta, - nt. a) vdj *kahzi khami pao tehtii nõppa* 'putru tehti kahe-kolme pajatäie kaupa' b) vps *kaik kaksin mehin siizutihe* 'kõik tõusid püsti kahe mehe kaupa'

2) Mall /N+/. Kui objekt või subjekt on objekti- või subjektikäänete abil väljendatud, esineb distributiivne instruktiiv enamasti siiski elliptilisel kujul mallina /N+/- nt. a) e *lõngu loetakse kolmi* 'lõngu loetakse kolme (lõnga) kaupa' b) vdj *lehmi eli küzi tšümmeni* 'lehmi oli 60 (lehma korraga)' /N+/- malli võivad adverbina kasutada ka mur-

ded, mis üldmalli enam ei tarvita.

3) Mall /S+/ Atribuut 'üks' võib lause objektiga seostuvas tarindis ära jääda nt. vps *otta leip panāzin* 'võta leib ühe tüki haaval' Kuid instruktiivil malliga /S+/ võib olla ka tähendus 'palju', distributiivsus jääb niisugusel juhul tahaplaanile nt. krj *pīdi |olla| kukkarollīzin dēngoa* 'pīdi olema kukrute viisi raha' Lisaks võib 3. malli abil väljendada ka-eeskätt essiivsust või translatiivsust. Niisuguse tarvituse korral on distributiivne tähendus sedavõrd ähmane, et numeraalne atribuut pole enam juurde mõeldav (vt. 5.2)

Distributiivse funktsiooni tähendus põhisõna leksikaalset valikut kuigivõrd ei piira: arvesse tulevad kõik loendatavuse tunnusega substantiivid.

2.5.1 DISTRIBUTIIVSE INSTRUKTIIVI ESINEMUS ÜKSIKKEELITI

Eesti keel

Eesti murdekeelest on täieliku malliga /N S/+ instruktiivi elavat kasutamist registreeritud ainult Setust - nt. a) *vīzi nagēò, kolmi nagēò jaeittaš* (EK nael) 'viie naela kaupa, kolme naela kaupa jagatakse' *ūtš is̄te haḡGule pārdē pāle, tenē aḡDe kätte kaksī vihū* (EK kaksī) 'andis kätte kahe vihu kaupa'; b) *kambit ol' pāri pōe* (EK paar) 'oli kaks poega (korruga)' Kuid Setuski võib täheldada instruktiivi taandumist ühelt poolt kivilinenud fraseologismidesse nt. *kolmi lehi māḡGimā* (EK kolmi) 'kolme lehe kaupa māngima = teatud kaardimāngu māngima' -. teiselt poolt kindlapiirilisse, nimelt tekstiili terminoloogiasse - nt. *kolmi laḡGō, loik kolmi ār* (EK kolmi lõnga) 'kolme lõnga kaupa lõikas' Distributiivse instruktiivi taandumisest annab tunnistust järgmine lõik: *ma ka kol' vūri vōidi kolmi tingi Dsaò mak ka ei s̄a t̄ast ārvu, miš tu "kolmi tingi tsaò"* (Mägiste 1977:58) '(üks setu öelnud teisele:) ka mina võitsin kolm korda kolmsada tenga (?). (juttustaja lisab:) mina ka ei saa sellest aru, mis see "k. t. t." (tähendab)' Mujalt Lõuna-Eestist ning Kodaverest on inD 1 malli registreeritud ainult atribuudiga 'üks' - nt. Trv *vihu vgettāš ütšivihku kätte* (EM I 195) 'võetakse ühe vihu haaval' Har *ma lōē maḡju ütšī Deḡhi* (EK üksiteri) 'loen terahaaval', Kod *ku koḡjatti eDra pāid / s̄is keik üksī keḡsi* (EK üksikōrsi) 'korjati kõrshaaval' Kod *kaks silmā ūvi, kaks pahū, perās üksī silmi* (EK hüvi) '(kootakse) ühe silma kaupa' Mujalt Eestist on inD 1. malli registreeritud veel lääne- ja saartemurde alalt, kuid ainult kivilinenud tarindis substantiivi kaarbaasil niitmiseiga seotud terminoloogias - nt. Käi *kui on nõrk lìn, s̄āB kaksī kāri nīDettūD* (EK kaksikaari) 'niidetakse kaks kaart korruga' Mar *nūiD nīDettašše üksī kāri* (EK üksikaari) 'niidetakse üks kaart korruga' Ka rahvalauludes on distributiivset liittarindit registreeritud just Lõuna-Eestis ning läänemurdes - nt. Rõn *Küll mi tunne toobi juua, / katsi kannu kalluskelli* (ERL I:2 1293:5-6) 'juua toopide viisi kahe kannu kaupa kalluta-

da' Mär Nüüd küsin rubli luku eest, / pooli rubli pulga eest, / sadasid sagara eest (ERL III:2 5999:1-3) 'küsin rubla (iga luku eest), pool rubla (iga pulga eest)'

Distributiivse tagapõhjaga liittarindeid, mille atribuudiks on 'üks' kuid tähendus on abstraherunud üldmodaalseks, tuntakse kõigil murdealadel, ehkki suurem osa neistki on registreeritud Lõuna-Eestist. Põhisõnana esinevad aru, jälg, järg, lugu, ots, pulk. Näiteid: Krk *paľlu om siul kül ärä kirjüdet, aga rāmat ei lā edēzi, si, kuřdap ūtsi aru pāl* (EK *üksiaru*) 'kurdab ühtelugu' Se *hōmmogu lā ūtsi jälī* (EK *üksi jälī*) 'läheb samu jälgipiidi' Trv *kolDen palas' tuli ūtsilugu* (EM I 98) 'pöles vahetpidamata' Har *no om ūtsi-otsē mittū halla jo?* (EK *üksiotse*) 'on järjest', Kuu *üksipulgi tuustitud einād vanķris lābi* (Pajatusi 1957:27) 'tuustiti põhjalikult'

Ka inD 2. malli on registreeritud peamiselt Lõuna-Eestist ja Kodaverest - nt. Pst *teisē korjattas siō māsē üles, edimeld ūtsi, siō katsi* (EK *kaksi*) 'korjatakse ühekaupa, kahekaupa' Suurematest arvsõnadest on inD-d registreeritud üksnes tekstiiliterminoloogias - nt. Krk *toimin kaņgās koņjats nellī // miul om kolmi suān ollū / om kā nellī ollū* (EK *neli*) 'korjatakse nelja lõnga kaupa, minul on olnud kolme, ka nelja lõnga kaupa' Se *pane kusi* (EK *kuusi*) 'pane kuue (lõnga) kaupa' Lei *ma tuē pa-kolmi* (EK *kolmi*) loen (lõngu) kolme kaupa' (prefiksi *pa* kohta vt. liivi keel). Sõnast 'paar' on inD-d peale Lõuna-Eesti registreeritud ka Muhust ja Laiusest, enamasti samuti tekstiiliterminoloogias, ent ka leksikaalselt vabas kontekstis - nt. Muh *kui zā paerā lukkēd / siō jevād ennēmini sāni* (EK *paara*) 'loed paarikaupa' Se *sap pan pāre* (EK *paar*) '(kanu saab hauduma panna) paarikaupa' Paarisinstruktiivi *üksi-kaksi* on registreeritud kõikidelt murdealadelt - nt. Mär *lōmad o üksikaksi laijale* (EK *kaksi*). Sageli on sel väljendil aga ühtaegu nii distributiivne kui sotsiatiivne tähendus - nt. Juu *sedazi ūksi-kaksi panemene tüittab ā kōa* (EK *kaksi*) 'ühe-kahe inimesega ~ ühe kahe inimese kaupa (kartulite panemine)' Kõige sagedamini kasutatav on instruktiiv sõnast 'üks' kuid selgelt distributiivset tähendust kannab ta üksnes Lõuna-Eestis, mujal on tähendus pigem sotsiatiivne 'üksinda'

Selgelt distributiivse tähendusega 3. malli elliptilise atribuudiga 'üks' on registreeritud samuti ainult Lõuna-Eestist - nt. Nõo *kaņgast laštass iks alanduzi / ütē alanduze kuatt ärä / siō lazet tēēze* (EK *alandusi*) 'lastakse ühe alanduse kaupa'

Liivi keel

Liivi keeles on inD 1. mall tuntud - nt. *ma mīs sadin' kō'elin' leđti* (Kettunen 1960: 180) 'müüsin 300 kaupa' Rohkem on registreeritud siiski 2. ja 3. malli - nt. *sīlkkōt sōbōd mīdōt sadin'* (Kettunen 1947:70) 'müüakse sadade kaupa' *tu'onēin' tu'elē* (Vääri 1974:67) 'tuhandete kaupa tulid' *ku sada lugub, siz veib vīžin' lu'ggō* (Kettunen 1938 *vīžin'*) 'lugeda viiekaupa' *kēvāt perimi'ed veitist pagāst magzēnōst vakkīn' villō* (Kettunen 1938 *vakkīn'*) 'võtsid vakkade viisi' *anda jega ūdōn vēnnigin* (Sjögren 1861:347) 'an-

da üks veering igauhele' *ni'em āndap tēlkin' sēmdī* (Vääri 1974:67) 'lehm annab tilkhaaval piima' *ka'l'di veib ēttamin' lu'ggō* (Kettunen 1938 *ēttam*) 'kalu võib kolmekaupa (pesakondade kaupa) lugeda

2. ja 3. mallis võib distributiivsust rõhutada lätilaenuline prefiks *pa* (vrd. *läti pa pāriem* 'paariviisi' *pa diviem* 'kahekaupa') nt. *ma vejtāp pa kakšīn'* (Kettunen 1938 *kaksin*) 'võtan kahekaupa' *pa seišīn'* (Posti 1942:281) 'seitsmekaupa' *sis jega üks ētab pa kopikīn* (Sjögren 1861:372) 'igaüks viskab ühe kopika'

Distributiivse malli järgi kasutatakse ka komparatiivset adverb *emīn'~jemīn'* 'rohkem (korruga) (positiiv *enā 'suur') - nt. *vejtā ī'din' alā vejtā emīn'* (Kettunen 1938 *ikšīn'*) 'võta üksahaaval ära võta rohkem korruga' (*ī'din'* on ebaregulaarne vorm, milles instruktiivi tunnus liitub numeraali *ikš* ainsuse genitiivivormile *ī'd* - Vääri 1974:59; vrd. reeglipärase instruktiiviga *ikšīn'*)

Vadja keel

Vadja keeles on inD leksikaalselt avatud ning sageli kasutatav väljendusvahend. Näiteid 1. malli kohta: a) *ugrittsā tehti kahzī pēnteroi* (VK *pēntera*) 'tehti kaks peenart (korruga) *nahsejē aronaišē tehtī settsemī pī, a vanoisē kahziteššēmī pī, mežxi aroD, a naisī arot tšūmmenī pī* (VK *pī*) 'tehti seitse ~ kaksteist ~ kümme piid (igale rehale)'; b) *menikkān sigar on i nelliteššimī nānnī, kahsteššimī i tšūmmenī i kumma kui* (VK *nānā*) 'on neliteist ~ kaksteist ~ kümme nisa (igal seal)' *jeka pōnez keamī palikō, keamī kepī* (VK *keppi*) '(lambakastral on igas pooles) kolm pulka, kolm keppi' Distributiivse malli avatust tõestab seegi et numeraalse atribuudi ja põhisõna vahel võib esineda ühilduv adjektiivatribuut nt. *kūzī sūrī leivī tehtī* (VK *auussa*) 'tehti kuus suurt leiba (korruga)' Tavaline on 1 malliga distributiivse instruktiivi kasutamine hinna märkimisel väljendamaks ühe ühiku hinda nt. *kasenna talwenna ewāt jawot mahsa linnas kui kōlmi' nellī' rublī'* (VK *keamī*) 'maksab kolm-neli rubla (üks kaaluühik)'

Näiteid 2. malli kohta: a) *esetti miskoi keamī, nellī, ūhzi* (VK *keamī*) 'osteti kolme-, nelja-, ühekaupa'; b) *lehmī eli kūzī tšūmmenī* (VK *kūzī tšūmmenī*) 'oli kuuskümmend (igas talus)' Nagu eesti ning liivi keeleski on lause subjektiga seotud inD lähedane või kohati kattuv sotsiatiivse tähendusega - nt. *kahzī keamī taossa tšāvvā* (VK *tao*) 'käivad kahe-kolmekesi ~ kahe-kolme kaupa (igast) talust (kinos)' Huvitav on täheldada, et vadja keeleski kasutatakse inD-d matemaatiliste jagamis- ning korrutamistehete kirjeldamisel nt. *kahs kertā keamī tušp kūš* (VK *keamī*) 'kaks korda kolm on kuus' (vrd. vepsa keelega).

Distributiivse malli alusel on vadja keeles kasutusel distributiivne adverb sõnast *vähā* 'vähe' - nt. *siā klipid niku kattš vähhī tšēlēkā* (VK *klippiä*) 'limpsid vähehaaval' Levinum on siiski *zī*-liiteline adverb nt. *tšihutettī pallozi* (VK *pallozi*) 'keedeti palju (korruga)' *pā vähhūizi sōrā* (VK *vähūizi*) 'pane vähehaaval'

Soome keel

Soome murdekeeles on 1 malliga inD elavalt kasutusel idamurdeis nt. a) Pol *nelin-kümmenin kilon sãj uamalla* (HSK) 'nelikümmend kilo sai (igal) hommikul (mõrrast särgi) PieJ *kaksintõesta lehmij ja kolomin hevosiin piettin* (HSK) 'kaksteist lehma ja kolm hobust peeti (korrage)' Nmes *sõehtemil lehmim piettij ja hevonej ja* (HSK) 'seitse lehma peeti ja hobune'; b) Kite *om meilã nütin kusi seihtemi henji* (HSK) 'meil on kuus-seitse hinge (korrage majas)' Üksikuid näiteid on siiski registreeritud ka põhjamurretest nt. Laih *antõvat sokeria kaupõst nim palio kuñ kukin otti, sarõñ kilõn sai joku* (HSK) 'sada kilo (korrage) sai mõni' Enam või vähem leksikaliseerunud liittarindit, milles atribuudiks on numeraal 'üks' tuntakse aga laiemaltki nt. Loi *mã ajättelin, et koska õñ kaikki üksin kappalein* (HSK) 'kõik (mööbel) on tükkideks' Vihti *üksin kiloõñ kun sitä müjei* (HSK) '(või müümine turul kestis kaua) kuna seda müüdi ühe kilo kaupa' YHär *mã aivan üksin karvõñ kattelin ne* (HSK) 'lausa ühe kõrre kaupa vaatasin (heinu, millesse sõrmus oli kadunud)' Mou *kaks miãstã lähti mum perããni / ./ yksin askelin* (SK *silmã*) 'tulid päris kannul', PyhJ *se purkatu iha üksilauvoi* (SK *yksinlaudoin*) 'läks täiesti puruks' Karv *reki hajos üksilluin* (SK *luu*) 'läks tükkideks

Üksiknumeraali baasil instruktiiv malliga /N+/ on ligilähedaselt samasuguse levikuga nagu liitmall - nt. Pol *ruõhõ kaksin tuhansil lèikottij järvestã* (HSK) roogu lõigati kahe tuhande kaupa järvest' Üsikinäiteid leidub siingi ka muudelt murdealadelt - nt. Joh *kiiskii ol monni tuhansii* (SKM 1954:252) 'õli mitmete tuhandete kaupa' Keit *enne kannettiinni kaks kuhilasta kerrassaa* (SKM 1954:171) 'kanti kahekaupa' Sagedamini esineb 2. malli seoses tekstiiliterminoloogiaga nt. Laih *vanathan puhũ jotta üksin kaitsheshen / toiset panõ kaksin* (SK *yksin*) 'ühe-kahekaupa pannakse (lõnga sukka)' Tei *üksin nisin kaksin kaitesen* (HSK) 'ühekaupa (pannakse lõngu) niide, kahekaupa sukka' Ka 2. mall võib esineda kivinenud väljendite komponentidena - nt. HKyr *voi pernat on niku yksin lujettuita* (SK *yksinluettu*) 'on nagu ükshaaval loetud = ühesuurused'

Isuri keel

Isuri keeles on inD leksikaalselt avatud ning sageli kasutatav väljendusvahend. Näiteid 1. malli kohta: a) *mõ kãksiGümmenzi kolmeGümmenzin stüGin üs sãman* (Laanest 1966:44) 'saame 20-30 tükki (säinaid ühe õõga)'; b) *kel oliD lãjan sũred perheD / nãl õlliD kaksin lehmim* (IK *pere*) 'oli kaks lehma (igas peres)' Esineb ka abstrahbeerunud liittarindeid atribuudiga 'üks' nt. *revittelliit hänen üksin luin* (Porkka 1885:138) 'rebiti täiesti katki'

Näiteid 2. malli kohta: a) *lamBahia kaksin kolmin nelin viizim* (Laanest 1966:76)

'lambaid (peeti) kaks, kolm, neli viis (igas talus)'; b) *kakšín oelliD* (Laanest 1966:86) '(igal talul) oli kaks (küüni)'

Karjala keel

Karjala keeles on inD samuti leksikaalselt avatud ning sageli kasutatav väljendusvahend. Näiteid 1. malli kohta: a) krjL *pidimä vanhalla aigää äijä lehmiä, kaheksin yheksin lypsäjin* (KKS II kaheksa) 'pidasime kaheksa-ühiksa lüpsilehma (korraga)' krjP *tšunoa kakšinkymmenivviisinki tšunoim peräh pantih ta, šitā kulettih* (KKS II kaksikymmen(tä)) '25 kelku (korraga) pandi järjestikku' krjL *šulalla veitäh viizin abajoin* (KKS I apaja) 'veetakse viis noodaveokorda (korraga)' krjA *kai tulou kymmenim puudin katšondukerdah* (KKS II katšontakerta) '(kala) tuleb kümnete puudade viisi (iga kord)'; b) krjA *ajjoitellen Honganoale seittšemin da kaheksin regilöin tuloo yksih abajih* (KKS I ajjoitellen) '7-8 koormatäit tuleb (korraga)' krjP *ta niin kaunehešta kukuttih, kakšin kolmin käkilöin* (KKS II käki) 'kukkusid kaks-kolm kägu (korraga) ~ käod kahe-kolmekesi' krjA *laukkupeszäs on viizin da kuuzin laukoin* (KKS III laukkapesä) 'sibulapesas on 5-6 sibulat' On registreeritud ka üks ühildumatu atribuudiga liittarind - krjL *kahessa hengin kezän olemma roadat* (KKS I henki) 'töötasime kaks inimest (korraga) ~ kahekesi' Distributiivne instruktiiv võib väljendada ka hinda - nt. krjL *miula oli hallakka, nellin rublin arššina* (KKS I haljakka) 'neli rubla (maksis iga) arssin' Instruktiivne liittarind atribuudiga 'üks' võib olla ka abstraheerunud, üldmodaalse tähendusega nt. krjA *yksin agjoin ei goštíteta* (KKS I akja 'tipp, latv') 'lihtsalt, tagasihoidlikult ei kostitata'

Näiteid 2. malli kohta: a) krjA *kakšín andoi kamfiettoi lapsil* (KKS II kaksí) 'andis kahekaupa' krjL *kolminkymmenin kandoa* (KKS II kolmekymmen(tä)) '30 kaupat kannab (viljavihke kuhja)'; b) krjA *kirpitsšynistoiz on savoin* (KKS II kirpitsšärista) 'telliskivihunnikus on sadu (telliseid)' Poraj *yhessä raitissa oli nellin puolín viijetä savoin* anzoa (KKS III neljä) 'ühes rivis oli 400-450 linnupaela' krjL *oli niidä, viizinkymmenin on ollut karjoissa* (KKS II karja) 'on olnud 50 (põhjapõtra ühes karjas)'

3. mall esineb kas elliptiliselt, nii et atribuut 'üks' on juurde mõeldav - nt. krjL *ottua leipiä panazin* 'võtta (ühe) tüki haaval' - või tähendusega 'palju' - nt. krjA *ga sit pidi kukkarollizin dengoa* (KKS II kukkarolline) (pidi olema) kukrute viisi' (vrd. ka 2.5.2).

Distributiivne mall on kasutusel ka adverbide *vähä* 'vähe' ja *äijä* 'palju' baasil nt. krjL *ahnas, kumban' äijin šyöü* (KKS I ahnas) 'sööb palju (korraga)'; komparatiivtüge baasil krjA *pane vähembin suuh, juututad lapsen* (KKS I juututtoa) 'pane vähem (korraga)' Tuntud on ka *zin* -lõpulised distributiivsed adverbid - nt. krjL *alloa lapsi kävellä vähäzin* (KKS I alkoa) 'hakkas vähehaaval'

Vepsa keeles on inD aktiivselt kasutatav väljendusvahend. Leksikaalselt valikult on ta täiesti vaba. Näiteid 1. malli kohta: a) vpsÄ *burnakad sadaze kaksin sadein rubl'in kuus* (Tunkelo 1946:379) 'saavad kakssada rubla kuus' vpsK *kümn'in kaur'igoin pašt'l'in minä lijbäd* (SVJ *kaur'ig*) 'kümme pätsi (korruga) küpsetasin'. vpsL *kaksin'tošt'kümn'in' but'inkon' vinad mön erašči* 'mõnikord müün kaksteist pudelit viina (ühele inimesele)'; b) vpsK *kaik kaks'in mehin siizutihe gurbatuš'in* (SVJ *kaksin*) 'tõusevad püsti kahe mehe kaupa' vpsL *ciganizoi'l' kaks'in' sunkon' ol' al' i iks'in'* 'oli kaks kotti või üks (igaühel)'. Instruktiiv kasutatakse ka hinna märkimisel - nt. vpsL *kolm'in' rubl'on' kinogram a leip pol'tošt rubl'ad* (Kettunen 1943:251) '(maksab) kolm rubla (iga kilogramm)'

Näiteid 2. malli kohta: vpsL *kaks'in' voip kaeda* 'kahe (vao) kaupa võib kaevata' vpsL *pol'in'tošt kahtenež dnūž* 'oleks olnud poolteist (klaasi praagat kummalegi)' Huvitava näitena on vepsa keelest registreeritud distributiivse tähendusega, malliga /N+/ instruktiiv tarvitamine koos postpositsiooniga *keskin b) tüüpi lauses - nt. vpsK *seitš'em'in' keskin' nap-sid' om dā kakes'in'* (Kettunen 1943:251) 'seitse last on ja kaheksa (igas peres)' (vrd. 2.9.3).

Keskvepsa kirjakeeles kasutatakse instruktiiv matemaatiliste jagamis- ja korrutamistehete kirjeldamisel - nt. *kikerdand i jagand 7 (seiemin) Häda 70-nespei 7-min, kuni ij jä nimida* (Popova 1934:27) 'Korrutamine ja jagamine seitsmega. Võta 70-st seitsmekaupaga ära, kuni ei jää midagi alles'

3. mall esineb kas elliptiliselt, nii et atribuut 'üks' on juurde mõeldav - nt. vpsL *kaivon vagōž'in' pāvāks* 'kaevan ühe vao päevas' - või tähendusega 'palju' - nt. vpsK *akad bonat poimiba, toiba kanme'in'* (Kettunen 1943:251) 'tõid kandamite viisi'

Distributiivset malli kasutatakse ka adverbide *vähä* 'vähe' ja *aijā* 'palju' baasil - nt. vpsÄ *mijan vähim pidetaze |kan'id|: kaksin da koumin' kan'in* (Tunkelo 1946:379) 'peetakse vähe (ühes talus kanu)' vpsÄ *asa äjin ota semnid kerdan* (SVJ *äjin*) 'ära võta palju (korruga)' Üldisem on siiski *zin-~zō* -liiteliste adverbide kasutamine (*nen-liiteliste adjektiivide *vähäne*, *väčkune*, *mučuinē* jms. baasil) - nt. vpsK *sō vähäiž'in'* (SVJ *vähäiž'in'*) 'söö vähehaaval' vpsL *väčkūzō vihmub* (SVJ *väčkūzō*) 'tibus vähehaaval' vpsL *mučuiž'in' elan* 'elan tasapisi'; komparatiivi tüve baasil vpsL *aṅkad dengōd' enambāž'in'* (Kettunen 1943:251) 'andke rohkem (igaühele)' Eelmiste analoogial ka vpsÄ *üht'everž'in' gägada ero* (SVJ *üht'everž'in'*) 'jagada võrdselt'

2.5.2 ESSIIIVSE VÕI TRANSLATIIVSE VARJUNDIGA DISTRIBUTIIVNE INSTUKTIIV

Nagu ilmnes eelmises lõigus (2.5.1), on b) tüüpi lausetes /N S/+ ja /N+/ mallidega instruktiivil sageli ühtaegu nii distributiivne kui sotsiatiivne tähendus. Samuti kaheselt interpreteeritavad on ilma numeraalse atribuudita, malliga /S/+ vormid hulka või kogumit märkivatest substantiividest, tähendades seega kas 'hulkade, kogumite kaupa' või essiivselt 'teatud hulga või kogumina; paljuke

Eesti keeles esineb niisuguseid vorme eriti sageli rahvalauludes substantiivide *hulk*, *park* (Se) *salk*, *summ*, *tsäük* (Se) baasil. Näiteid: Krk kun *neē undi ulge käive*, / *undi ulge*, *soe salge*, / *vana karu katsi-kolmi* (Peegel 1954:272). Se *Käüge' mie' hulgē ku ubina'* / *käügē tsäugē ku sibula* (ibid.) Se *Summē tullē eze sulazē'* / *Par'ge eze palgalize'* (ibid.). Tänapäeva murdekeelest on seesuguseid instruktiivivorme registreeritud substantiivide *hulk*, *park* (Se) *salk* baasil. Näiteid: Se *ēlā par'gē kävē* (EK *parge*), KJn *nōrēD inimeseD käväd tihti ikkē salgū* (EK *salgu*). Näiteid teistest keeltest: lv *ne tulbōd barīn* (Sjögren 1861:295) 'tulevad hulgakesi' *līndād lā'bād barīn'* (Kettunen 1938 *barīn'*) 'lähevad parves, parvedena' *pūōššid ja neītsēt kā'bēt pōrin'* pi'ts rañdō (Kettunen 1938 *pōrin'*) 'käivad paaris, paaridena, paarikaupa'; sm *Rei me seuroo sitte kaikki tehtii* (HSK) 'tegime hulgakesi koos (kõik talu tööd)' Samasuguses tähenduses instruktiivset substantiivi võib soome keeles täiendada ka ühilduv atribuut - nt. Haa *sūril laumon tulevat* (HSK) 'tulevad suurte salkadena

Analoogiliselt kahese tähendusega on mitmed teisedki vormid malliga /S/+ millel võib tajuda küll distributiivset tausta, ent mis abstraherunult on pigem üldmodaalse tähendusega, kusjuures esile kerkib kas essiivne või translatiivne aspekt (vt. 2.8)

Eesti murdekeelest on niisugust translatiivi registreeritud Kodaverest ja saartemurdest, substantiivide *jupp*, *kild*, *kiud*, *kriim*, *liist*, *lint*, *pind*, *põld*, *raas* baasil Sõnast *tükk* on näiteid ka Võru murdest; viimasel võib olla ka täiend - nt. Lai Muh *üksi tüka*. Rikkalikumalt näiteid leidub Wiedemannil

Näiteid essiivsest kasutusest: e Kod *lehmäl külē keik kriimā* (EK *kriima*) 'külg on kriimuline' Kod *näil one ēnāmāD peļlā keik / vai tükkā* (EK *põlla*) 'heinamaad on põlluribadena või tükkidena Se *tükkā tule kaiva māHha* (EK *tüka*) 'tükkidena ~ tükati tuleb' Phl *tükkā muē külē, tükkā muē sōē* (ibid.) 'tükati aeg-ajalt; Wiedemann *sāb lonīsa* 'es schneit in grossen Flocken' *pañgu* 'in Klumpen' *parma leikama* 'schoossvollweise schneiden' *sāb rañnu* 'es regnet oder schneit strichweise' *sāb rāpsu* 'es fällt feuchter Schnee, es schneit in grossen Flocken' *lumi sāb toīta maha* 'der Schnee fällt in grossen Flocken, *tsilge* 'tropfenweise, bei Wenigen' paarismalliga: LNG *kañjam oñ nüiD tükkā lapā ülēD aettuD* (EK *tüka-lapa*) 'tükati Khk *sēDā oli nōñDā tükka-tomBā* (EK *tüka-tomba*) 'oli tükkidena ja tom-pudena = ebaühtlaselt'; lv *uóktin ~ uóipin* (Sjögren 1861:37) 'hooti hoogudena' *tšupīn*

(ibid.) 'hunnikutena; karjakaupa' *rīndin, kōndin* (ibid.) 'ridadena' *kabālin'* (Kettunen 1938) 'tökkidena; kohati', *aina kazap kuštī-kuštīn'* (Kettunen 1947:70) 'kasvab puhmastena, puhmhaaval' *aina ka kazap tōkkin'* (Vääri 1974:67) 'kasvab salguti'

Näiteid translatiivsest kasutusest: e Pöi ta oli teišè teinD neñDa juppà (EK tüka) 'oli teinud juppideks' Kod leikšima karituliD lištà (EK liist) 'lõikasime liistudeks' Kod jänve veñnuD keik knīma (EM IV 316) 'on võtnud kriimuliseks' Muh rI Vitsa viiluku lõigati, / Kaegas kanniku jäeti (Peegel 1954:276) 'lõigati viiludeks, jäeti kannikaks' Kod rI Siis võtis kodu kaduda, / Pulge huoned pudetta (Peegel 1954:273) 'pulkadeks pudeneda'; paarismalliga: KJn kausš läks pira ja pinna puruks (EK pinna) 'läks pirdudeks ja pindudeks = täiesti katki' Hulgaliselt näiteid niisuguse translatiivse aspektiga distributiivse instruktiivi kohta esineb karjala ja Lääne-Ingeri rahvalauludes - nt. krj kirkko kirbitsõin levisi (SKVR II 292^a:61) 'lagunes tellisteks' Laiva laššuin lohkieⁱllä (Nylander 1926:54) 'lagunes laastudeks'; Lääne-Ingeri leikotti / Liha liusoain, nahka palsoain (Kivi 1931:114) 'liha lõigati liistudeks, nahk ribadeks'; koos ühilduva täiendiga: Paksuin leivin paisetaa, / Hoikin pythyin leikoitaa (Kivi 1931:114) 'küpsetatakse paksudeks leibadeks, lõigatakse õhukesteks viiludeks' (Translatiivse aspektiga olid ka mõned inD all toodud näited abstraherunud tähendusega liitarrindite kohta, mille täiendiks on 'üks' - nt. sm Karv reki hajos üksilluin 'lagunes täiesti' jmt.)

2.5.3. ÜLDISTAVAT

Liivi, vadja, isuri, karjala ja vepsa keeles ning soome keele ida- ja põhjamurdeis on inD malliga /N S/+ elavalt kasutatav ja leksikaalselt vaba väljendusvahend, mille suhtelist süntaktilist vabadust tõestab ühilduva adjektiivatribuudi esinemisvõimalus (vdj *kūzi sūri leivi*). Eesti keeles on leksikaalselt vabama tarvitusega üldmall kasutusel ainult Setu murrakus. Eesti ja soome ülejäänud murdealadel esineb üldmall kas ainult leksikaliseerunud tarindeina, milles atribuudiks on 'üks' või kindla tegevusalaga (kangakudumise, heinaniitmisega) seotud fraseologismides.

Malli /N+/ võib liivi, vadja, isuri karjala ja vepsa keeles ning soome ida- ja põhjamurdeis pidada kontekstuaalselt elliptiliseks vormiks. Eesti murretes ja soome ülejäänud aladel on mall /N+/ siiski mõnevõrra laiema levikuga kui üldmall kuid tema realiseerumine piirdub peamiselt arvsõnadega 'üks' ja 'kaks' kusjuures enamik näidetest pärineb kangakudumisega seotud kontekstist.

Essiivse või translatiivse varjundiga instruktiivi kohta on tänapäeva murdekeelest registreeritud peamiselt süntaktiliselt suletud kasutusega näiteid (mall /S+/); soome murdekeelest on siiski näiteid ka atribuudi esinemise kohta - mall /(A) S/+. Leksikaalset valikut piirab funktsiooni olemus, kuna vastava tähendusega vorme kasutatakse peamiselt hulka,

kogumit märkivatest substantiividest. Rahvalaulu keel tõestab, et kõnealuses funktsioonis ongi varem kasutatud süntaktiliselt vaba instruktiivi malliga / (A) S/+.

2.6. TEMPORAALNE INSTRUKTIIV

2.6.0. FUNKTSIOONI ÜLDISELOOMUSTUS

Temporaalne instruktiiv (inT) väljendab tegevuse sooritamise või olukorras olemise aega. Instruktiiv võib väljendada a) ühekordse tegevuse konkreetset toimumisaega või b) regulaarselt korduvat aega (distributiivne inT). Tähenduslikule opositsioonile vastab tavaliselt ka morfoloogiline opositsioon. Üldmallid / (A ~ N ~ P) S/- ja / (X ~ Av) S-/ väljendavad ühekordse tegevuse konkreetset toimumisaega ja vastavad küsimusele *millal?* Üldmallid / (A ~ N ~ P) S/+ ja / (X ~ Av) S+/ väljendavad distributiivset aega ning vastavad küsimusele *missuguste ajaühikute kaupa?* või *missugusel korduval ajal?* Harvem väljendab instruktiiv ka kestvat, pidevat aega, vastates küsimusele *kui kaua?* või *missuguse ajaühiku jooksul?*

Tarindi põhisõnana esinevad tavaliselt substantiivid tähendusega 'kord', 'aeg', 'hommik', 'õhtu', 'öö', 'päev', 'nädal', 'kuu', 'aasta', 'kevad', 'suvi', 'sügis', 'talv'; kindlates püsiühendites on levinud põhisõna ka 'iga'.

2.6.1 TEMPORAALSE INSTRUKTIIVI ESINEMUS ÜKSIKKEELITI

Eesti keel

Eesti keeles on mallid / (A ~ N ~ P) S/- ja / (X) S-/ tuntud kõikidel murdealadel, ehkki täpselt samas funktsioonis võib esineda ka nominatiiv või adessiiv. Näiteid ühekordse tegevuse konkreetse toimumisaja väljendamisest: Hls *tämä ölli keõra sãnu* (EM I 117) 'oli kord saanud', Krj *üks andis õhe korra õhele, teine andis teise korra tagasi jälle* (Toomesalu 1969:112) 'andis ükskord, teine kord', Jür ja omikku *kui oli ülesse tõusõ* (EM II 132) 'hommikul kui oli üles tõusnud', Kam *kolmanda päva sið læitð ilm selgele* (EM III 264) 'kolmandal päeval läks selgeks', Krj *kui mool õhe aastal einamaal jalgu kiñni kargas* (Toomesalu 1969:136) 'ühel aastal kargas'.

Eesti keeles võib ilma *j-ta instruktiiv väljendada ka üldist, konkreetset määratlemata aega või korduvat aega, mida teistes keeltes väljendavad tavaliselt *j-lised vormid nt. Se *vaèzile annepãvã viijãs* (Mägiste 1977:170) 'viiakse annepäeval ~ annepäeviti', Pst *sulane ölli süvve pereme sõgin, talve sei oma kãest* (EM I 181) 'suvel ~ suviti oli talvel ~ talviti sõi', Puh *eGa pühãBã õmmukku piap sulane sõgi palve pidãmã* (EM III 151)

'igal pühapäevahommikul peab' Muh *päēGoŋna lähèB* (EK päevkonna) 'päev-päevalt läheb'
Krk rl. see lää / ./ läbi konse kolme kõrra (ERL I: 1 451:10) 'läheb kolm korda'

Mallid /(A ~ N ~ P) S/+ ja /(X) S+/ on eestis haruldased. Elavamad kasutamist on registreeritud ainult Lõuna-Eestist, Kodaverest ja saarte murdest, sealtki vaid kahes väljendis: *iga päevi* ja *kond* -liitelistest sõnadest - nt. Se ma näkkà siñnù hoitma, laze *eGà pühäBäivi imà mat̄tuzè Bāžè* (Mägiste 1977:244) 'lasen igal pühapäeval' Kaa inime mene jääb pääkonne vanemaks (EK päevkonn) 'jääb päev-päevalt' Se rl Ega õks kuulõ-õi *kuukonni* / Ega näe-ei nädalikonni (Peegel 1954:274) 'ei kuule kuude kaupa, ei näe nädalate kaupa' Distributiivse tähendusega on ka adverb *aju ~ ajo ~ ao* (Wiedemann) 'ajuti' Kestvat aega väljendavad liittarindid substantiivi *iga* baasil - nt. Rei ta jähi *vanuigi* muistusest nõdraks (EK vanuigi) Emm vanamees pole enne veel *eluigi* kordagi puhkust saand (EK eluigi) 'pole eluea jooksul saanud'; rahvalaulust ka *põlvi* 'elupõlved' - nt. Jõh Põllumees on *põlvi rikas* / ametmees *ajuti rikas* (ERL III:1 4783:22).

Liivi keel

Liivi keelest on inT-d malliga /S-/ registreeritud samuti abstraktset aega märkivana nt. no munda *keṛḏ voʹl' seʹuṽvḏ nei ku* (Suhonen 1975:14) 'mõnikord oli suvel ~ suviti'

Instruktiiv malliga /(A) S/+ on liivi keeles tavaline ning väljendab kestust või korduvust. Näiteid: *tigerin' pāvin'* ta ap ti'e mit̄t̄ midāgiḏ (Kettunen 1938 *pāvin'*) 'päevad läbi ei tee midagi', ma *sḡtt̄b amin' pāvin' eñt̄s kōra meṭsḏ* (Kettunen 1938 *amā*) 'saadan oma karja (alati) terveks päevaks metsa' *tāuzin' āigin' sḡp kīt̄t̄* (Vääri 1974:57) 'täis-aegadel saab õelda' *pāvin' ta is̄tiz ruja jūs* (Kettunen 1938:LIII) 'päevade kaupa istus' *voʹl' selli tūli āiga / nādilin' pē'leiz* (Suhonen 1975:14) 'nädalate kaupa kestis' *ē'dāgin' mēg lā'mḏ rāndḏ* (Kettunen 1938 *ē'dāG*) 'an den abenden (oder für ganze abende)' ta *strēkk̄in' jūoB* (Kettunen 1938 *strēk̄*) 'joob aeg-ajalt' un *trēkin van̄klist doktor pāl* (Sjögren 1861:373) 'vahete-vahel vaatas' *īrgin' um s̄'el̄dḏ* (Vääri 1974:59) 'ajuti on selge'

Vadja keel

Vadja keeles on mall /(A ~ P) S/- tavaline ühekordse tegevuse konkreetse toimumisaja märkimisel - nt. *kerā portnoi nukku makāma* (VK nukku) 'ükskord jäi magama' *ženiha juttēēb āmmāle ettei teile nūt kazēē kerā min bene viql esettu ulāgoj* (VK *ulāga*) 'seekord pole veel ostetud', *tāmā nādiuz jo aikā kurissāmā, i vīmize kurissāz* (VK *viimeine* 'viimane kord') 'viimaks poos enese' Viimane sõna esineb ka *j -lisena: *vīmeizi* 'viimast korda; viimaks' (VK).

Harva võib *j-ta mall väljendada ka abstraktset aega - nt. *sūtšüzü tuleb riigā tap-pamisēē aika* (VK sūtšüzü) 'sügisel ~ sügiseti tuleb'

Ka mall / $(A \sim N \sim P)$ S/+ on vadja keeles tavaline ja märgib tavalist, korduvat aja-ühikut - nt. *tām on saunas keami tunni* (VK sauna) 'ta on kolm tundi (tavaliselt, alati)' *brātšinoit pietti keami, nellī, vīzi päivi* (VK keami) 'peeti kolm-neli-viis päeva (igal aastal)' Samas tähenduses on registreeritud ka./N- S+/ tarindeid - nt. *kui tuli sūr pūhā, sis pūhitetti seitsē* (pro seittsemē) *näteli* (VK pūhitā) 'pūhitseti seitse nädalat (alati)'

Huvitav on analoogilise malliga instruktiivi kasutamine ka vanuse märkimisel - nt. *ngisti eppemā seittsemē vōzi* (VK seitse) 'hakati seitsmeaastaselt (alati)' (Vrd. vepsa keelega.)

Soome keel

Soome keeles kasutatakse malli / $(A \sim N \sim P)$ S/- kõigil murdealadel ja ta väljendab konkreetset aega nt. Hali *sattus kerra nī et* (Kettunen 1930a:12) 'juhtus kord', NurJ *kolmannen kerran meni koira hakemā prinsessā* (Kettunen 1930a:70) 'kolmandat korda läks' MänH *Tuomas kulk sen syksyn konneen kanssa talosta talloo* (SKM 1945:227) 'käis sel sügisel' Hir *ehä se ijā käike kestä*(HSK) 'ei kesta kogu ea' KanA *kaiken suuvē piti meil-lä tässä korttēria* (HSK) 'kogu suve pidas'

Ka mall / $(A \sim N \sim P)$ S/+ on soomes laialt tarvitata. väljendades korduvat abstraktset aega - nt. Heino *palohā siel valkeat juhlaōjn* (Kettunen 1930a:81) 'pölesid pidu-õiti' Hir *tōisi kevvāi se o mustemp tōisi kevvāi harmāmp* (HSK) 'mõnel kevadel on' KanA *āmun' illoñ kävil lüpsämässä, ei päivällä tarvinnuk käärä* (HSK) 'hommikuti ja õhtuti käis' - Sporaadiliselt esineb kõnealuses funktsioonis ka segamini *j-lisi ja ilma *j-ta vorme - nt. Yläm *tää suora huicku on niin kehnova kulkiija syksyn keyvāin* (SKM 1945:234) 'on sügiseti ja kevaditi' Kasutatakse palju *j-lisi tarindeid sõna 'aeg' baasil - nt. Ilo *useimmin aejjon* (SKM 1945:144) 'enamasti' Sui *toizin aijoin* (SKM 1945:359) 'teinekord' Atribuut võib olla ka adessiivis - nt. kestvat aega märkivalt Valt *minnäe olin niillä aejon* Ronkaalassa *koppelon salolla piikana* (SKM 1945:150) 'olin sel ajal'

Isuri keel

Isuri keeles on mall / $(A \sim N \sim P)$ S/- samuti tuntud konkreetset aega märkivana - nt. *oli ühen kerran tabahtunt morkoma kauppa* (Porkka 1885:142) 'oli ükskord juhtunud' Lääne-Ingeri rahvalauludes võivad konkreetset aega märkivates tarindites *j-lised ja ilma *j-ta vormid läbisegi esineda nt. *Huusi kerroin, huusi toisen* (Kivi 1931:44) 'hüüdis ükskord, hüüdis teist korda'

Mall / $(A \sim N \sim P)$ S/+ väljendab kas selgelt distributiivsust - nt. *üks kert ikä*

päivä / a kevät pöle i kaksin kertoin vetti (Laanest 1966:156) 'kaks korda (päevas) veeti' või üldist, tavaliselt korduvalt ajaühikut - nt. *kaksin toizin viGoin / ja kaksin kuin ja / kui millain talvi oli / n̄n kauan olti* (IK k̄u) 'kaksteist nädalat ja kaks kuud oldi (tavaliselt)' *a sit kulleDeltin kolmin nellim päivin* (Laanest 1966:72) 'pidutseti kolm-neli päeva (alati tavaliselt)'; Lääne-Ingeri rl. *Anoppi ajojn torruu, / Toisjn ajojn ar-mahtaa* (Kivi 1931:136) 'aeg-ajalt tõreleb, aeg-ajalt andestab' Lääne-Ingeri rahvalauludes on temporaalse instruktiivi realiseerumine leksikaalselt avatum kui mujal - nt. *Nii al-koi illojn päätä pessä, / Kukojn lauluin kuivatella* (Kivi 1931:135) 'õhtuti pead pesta, ku-ke laulu ajal kuivatada'

Karjala keel

Karjala keeles väljendab mall / (A ~ N ~ P) S/- peamiselt ühekordse tegevuse konkreetset toimumisaega - nt. krjL *kohtuudu akka kolmannen kerran do* (KKS II kolmas) 'jääd rasedaks kolmandat korda' -, kuid võib väljendada ka ühekordset kestvat aega - nt. krjL *myö elämä tiälä toizen kuun* (KKS II kuu) 'elame teist kuud' krjA rl. *Kahten vuuvon katshottavu, / Kolmen vuuvon kosittavu* (SKVR II 99:89-90) 'kahe aasta jooksul vaadatavat, kolme aasta jooksul kositavat'

Mall / (A ~ N ~ P) S/+ on karjala keeles väga levinud. Ta võib väljendada (ühekordset) kestvat aega - nt. krjA rl. *Kolmin vuosin kosittavu / kaksin vuosin kaupittavu* (SKVR II 91:48-49). Enamasti märgib ta siiski abstraktset, tavalist aega - nt. krjL *anna vai akal enzi vuozin sananvalda* (KKS I hoka) 'anna esimeste aastate jooksul' krjL *vahnoin puolin paha eländä lienee* 'vanuigi tuleb' krjL *kaikin aijoin kala vesil, yksin aijoin abajil* (KKS I aika) 'alati on, mõnikord on'; ka adessiivse atribuudiga: krjP *keyhyš vanhoilla päivin tuli* (KKS II keyhys) 'vanas eas tuli' - või distributiivset aega - nt. krjL *kymmenin kerroin hos käy nädälis* (KKS II kymmen) 'kümme korda nädalas käi' krjL *hõän ei kažva vuožinoin, a čõäsšülöin i minuttoinoin* (Palmeos 1962:38) 'kasvab aastate ~ tundide ~ minutite kaupa', krjA *nädälilöin olit toizes talos* (KKS II kylmätä) 'nädalate viisi olid' krjA *kaksin ehtin jällei pietäh kizoi* (KKS II kisa) 'kaks õhtut järjest peeti (alati)' krjA *kolmanzim päivin pyhitetäh* (KKS III kolmaspäivä) 'kolmapäeviti peetakse'

Vepsa keel

Kuna vepsa keeles astmevaheldus puudub ning lõpukao tagajärjel on essiivi lõpp samuti (*na >) n nagu instruktiivis, ei ole vepsa keeles mingeid morfoloogilisi kriteeriume, eristamaks inT-d essiivist, mis aega väljendavana on tuntud teisteski läänemeresoome keeltes. Et aga osade n-tunnusega vormide süntaktiline kasutamine vepsa keeles lan-

geb kokku teiste läänemeresoome keelte inT süntaktilise kasutusega, võib neid vorme ka vepsa keeles instruktiiviks pidada.

Mall / $(A \sim N \sim P)$ S/- väljendab vepsa keeleski ühekordse tegevuse konkreetset toimumis- aega - nt. vpsÄ *däl'gmäizen kerdaižen huzaidab v'ell'enke* (Tunkelo 1951:150) 'viimast korda sõidab' -. kuid võib väljendada ka korduvat aega, ilma distributiivse varjundita nt. vpsL *kahten kerdan käl'imä kuzg₁* 'kaks korda käisime'

Üldisem on mall / $(A \sim N \sim P)$ S/+, mille tähendusvarjundid võivad olla väga mitmesugused. Näiteks korduvust, distributiivsust väljendavalt - vpsL *ku kaksin kerdön' ajejen* (Kettunen 1943:251) 'kaks korda (päevas) mõtlen' vpsL *hedal'in' vižin' magadabad* (ibid.) 'viis nädalat magavad (alati)' -. kestvat ühekordset aega väljendavalt - vpsL *vižin' kun' bol'nicus olin'* 'viis kuud olin' - (ühekordse tegevuse) abstraktset aega väljendavalt (atribuut ineesiivis) vpsÄ *kūlištš' poliš-ein tuloba* (Tunkelo 1951:160) 'kuulis poole öö ajal' vpsK *eglej verin poliš-pein'* (Kettunen 1943:252) 'läksin poole päeva ajal magama vpsK *kol' mužik polišigin* (SVJ *polišigin*) suri keskeas', vpsK *norišpäin' mina kazakoičin' bohatil'e* (SVJ *norišpäin'*) 'nooruses teenisin'

Vepsa keeles võidakse *j-list instruktiivi kasutada ka vanuse märkimisel ilma igasuguse distributiivse varjundita - nt. vpsL *vaškane jo viž vot a netine üksin vozin' da kaksin' da kolmin'* 'Vaska on juba viieaastane, aga need: üheaastane, kaheaastane ja kolmeaastane'

2.6.2. INSTRUKTIIVSED AJAADVERBID

Lisaks käsitletud elavatele mallidele on kõigis läänemeresoome keelis veel mitmeid vanu kivistunud ajaadverbe, nii *j-lisi kui ilma *j-ta. Üldlevinud on, näiteks ilma *j-ta *eilen (SKES) *ennen (SKES *ensi*) . *hiljan (SKES *hilja*) e vdj sm 'hilja' (sm is vdj krj vps 'aeglaselt'). *kauan (SKES *kauka*) e vdj sm 'kaua' (lv sm ka *j-lise vormina); *j-listena *amoin (SKES) *harvoin (SKES *harva*) *milloin (SKES *mi*) 'millal' *silloin (SKES *se*) 'siis' *muinoin ~ mulloin (SKES *muu*) *ensin (SKES *ensi*) 'enne, varem' (*sen ja *sin sufiksi kohta temporaalsetes adverbides vt. Alvre 1978.)

2.6.3. ÜLDISTAVAT

InT on ainukene instruktiivi kasutusvõimalus, kus funktsiooni siseselt võib täheldada morfoloogilist opositsiooni mis on enam-vähem vastavuses teiste käänete ainsuse-mitmuse opositsiooniga. Opositsioon pole siiski päris selgepiiriline. Ka tänapäeva keeltes võivad erinevad morfoloogilised vormid esineda ühes ja samas funktsioonis koguni ühe ja sama sõna

baasil - vrd. nt. e Muh *пәдҗоһна* ~ Kaa *пәәкonne* 'päev-päevalt' Karjala ja Lääne-Ingeri rahvalaulude keel näitab, et algselt on ka temporaalses funktsioonis *j-lisi ja ilma *j-ta vorme täiesti suvaliselt läbisegi kasutatud. Funktsionaalse ja morfoloogilise opositsiooni korrelatsiooni võib pidada sekundaarseks. Eeskujuks on siin tõenäoliselt olnud inSo ja inD vahel esinev tähendusliku ning morfoloogilise opositsiooni korrelatsioon.

InT on ka ainuke süntaktiliselt vaba mall tänapäeva läänemeresoome keeltes, mis leiab elavat tarvitamist kõikides murretes (v.a. eesti keel, kus *j-list malli on registreeritud ainult osades murretes ning sealgi leksikaalselt piiratult).

Instruktiiv pole küll kusagil ainuke aja väljendamise võimalus; tema kõrval võib aega väljendada ka adessiiv. nominatiiv või essiiv. distributiivset aega peamiselt adverbisufixid *sin ~ *tin (mis on küll samuti instruktiivset päritolu)

2.7. LOKAALNE INSTRUKTIIV

2.7.0. FUNKTSIOONI ÜLDISELOOMUSTUS

Morfoloogiliste elementide abil võib keel eristada nelja tähtsama ruumilise suhte opositsiooni: latiivsus (küsimus *kuhu?*) lokatiivsus (küsimus *kuu?* ablatiivsus (küsimus *kuu?*) ja prolatiivsus (küsimus *miu kaudu?*) (Kuryłowicz 1964:189). Läänemeresoome keeltele on iseloomulik kohakäänete kolmeaspektilisus, s.t. kolme esimese opositsiooni selgepiiriline markeeritus kahes sarjas: kolme sisekohakäände ja kolme väliskohakäände abil. Prolatiivsust läänemeresoome keeled nii üheselt selge morfoloogilise tunnuse abil ei erista. Ajalooline prolatiivi tunnus *tsek ~ *tšen esineb kõikides keeltes ainult ebaproduktiivse adverbisufiksina (Laanest 1975:111-112) ning prolatiivsust väljendatakse peamiselt pre- või postpositsionaalsete konstruktsioonidega.

Lokaalne instruktiiv (inL) on kõigi nelja opositsiooni suhtes neutraalne ja võib väljendada nii latiivsust, lokatiivsust, ablatiivsust kui ka prolatiivsust, sõltuvalt verbi tähendusest ning kontekstist (vt. ka märkus lk. 93). Leksikaalselt valikult on inL väga kitsas. Ta esineb ainult kas obligatoorse atribuudiga tarindeina, mille põhisonaks on substantiiv tähendusega 'pool' (1. tüüp) või fakultatiivse pronominaalse atribuudiga tarindeina, mille põhisonaks on distributiivse varjundiga /S+/ vorm substantiivist tähendusega 'koht' (2. tüüp).

2.7 1 LOKAALSE INSTRUKTIIVI ESINEMUS ÜKSIKKEELITI

Eesti keel

Eesti keeles on 1 tüüpi inL kasutusel malliga /N ~ P S/+. Registreeritud on teda Tartu ja Võru murdest. Näiteid: (latiivselt) *Vas ta tsusk' heñnäst ku nāsli k̄iigi põli* (EK *kõigi pooli*) 'toppis ennast igale poole'; (lokatiivselt) *San k̄ikk̄i põli omma' s̄ure^k karttoli* (ibi) 'igal pool on'; (ablatiivselt) *Se k̄atsi-puõli tute^e rahvast* (EK *kaksi*) 'kahelt poolt tuleb'; (prolatiivselt) *Se ja vazaraga l̄ü' t̄äkkune p̄ähä ja tsuska' k̄atsi b̄õli väidzega s̄idse* (EK *kaksipooli*) 'torka kahelt poolt sisse'

Distributiivse tagapõhjaga vorm /S+/ sõnast *paik* on tuntud Põhja-Eestis ja rannikumurdes - nt. *KJn m̄üristamese v̄ihm k̄äib p̄aeGū* (EK *paigu*) 'käib paiguti, kohati'

Liivi keel

Liivi keelest 1 tüüpi inL-i registreeritud pole.

2. tüüp esineb samuti ilma täiendita nagu eesti keeleski - nt. *paikin vol' l̄ünda, pai-kin vol' palas* (Sjögren 1861:318) 'paiguti oli'

Liivi keelest on registreeritud ka leksikaalselt avaramale valikule viitavad selgelt prolatiivse tähendusega vormid *rāndin'* 'piki randa' (Vääri 1974:65) ja *mõtsin'* 'metsa kaudu' - nt. *ma tu'el mētsin'* (Kettunen 1947:70).

Vadja keel

Vadja keeles on 1 tüüpi inL ühilduvana kasutusel kujul /N S/-. Näiteid: (lokatiivselt) *kahõõ puolõõ issuvad kahs tyttärikkoa* (VK *põlõ*) 'kahel pool istuvad'; (prolatiivselt) *kahõ puõlõ šokkei müõ t̄inkkuzivad* (ibid.) 'kahelt poolt mööda põski tilkusid' Sagedamini on atribuut kohakäändes - nt. *ühed sēisoas ühes põlõ* (ibid.) 'seisavad ühel pool', *kuras põlõ, eikeas põlõ* (ibid.) 'vasakut kätt, paremat kätt Harva on põhisõna *j-line - nt. *mēlepas puoli* (VK *põli*) ~ *mēlepis̄ põli* (VK *mēlepi*) 'mõlemal pool'

Soome keel

Soome keeles on 1 tüüpi inL-i registreeritud nii *j-lisena kui ilma *j-ta. Näiteid: (latiivselt) *Keu pellavaspjot pant̄in kahem puole' aijallek kuivamā* (SK *puoli*) 'pandi kahele poole'; (lokatiivselt) *Savo pit istua k̄in pakassa molemm̄in p̄ain* (Kettunen 1930a:228) 'pidi istuma mõlemal pool' Tavalisem on ühildumatu liittarind, kus põhisõnaks on sõna *puoli* ilma *j-ta instruktiivivorm ning atribuudiks ruumiliste suhete kolmeaspektilisust eris-

tavas väliskohakäändes adjektiiv- numeraal või pronoomen - nt. Pyl *Kattilasaari jääpi oikialle puolen* (SK *puoli*) 'jäeb paremale poole' Rans *läkspä kummalta puolen tahansa* (ibid.) 'läks ükskõik kummalt poolt'

2. tüüpi inL-ist on soome keeles laialdaselt kasutusel liittarind. Atribuut võib sealjuures põhisonaga käändes ühilduda - nt. Eli *toisim paikom missä on kaivo mäntiev vieres* (Kettunen 1930a:97) 'teistes kohtades ~ mujal kus on', Hals *oli joteņki samoin kohin rappuset* (HSK) '(majas) oli samas paigas (trepp kui teisteski majades)' Laialdasem on siiski mall /Av S/+, kus atribuudiks on ruumiliste suhete kolmeaspektilisuse seisukohalt markeeritud vorm - nt. (latiivselt) Jor *ja mänti üvestän nillem päekon'* (Kettunen 1930a:171) 'mindi nendesse paikadesse'; (lokatiivselt) Kiih *niihen aikoin kun kahvista oli vielä hyvin vähän tiijetty näillä paikojn* (SKM 1945:123) 'oli neis paigus vähe teada' Rei *sielä vetisillä päikog hejniko oli hejkompija* (HSK) 'vesistes paikades oli'; (ablatiivselt) Ilo *jospa hiän kaikkovaa pois näiltä main* (SKM 1945:144) 'läheb neist paigust' PieJ *jotta tuota otak, semmoisista päekon karvoja ja seinärakköm päj ja semmoisista päekom mistä di hevonen iteh hampäellän soaj ja* (HSK) 'võta niisugustest kohtadest'

Isuri keel

Tänapäeva isuri keele osas läbitöötatud materjali hulgas inL-i ei esinenud. Lääne-Ingeri rahvalauludes esinevad *j-line ja ilma *j-ta variant 1 tüüpi inL-is samaväärseina - nt. *kahe puole kaatukaa* (Kivi 1931:99) 'kukkuge kahele poole' *Alloit kaatuit kaksin puolin* (Kivi 1931:97) 'kukkusid kahele poole'

2. tüüpi inL on Lääne-Ingeri rahvalauludes mõnevõrra laiema leksikaalse valikuga kui mujal, haarates ka kunta-liitelisi substantiive - nt. *Kirkkokunsin pappi kiitti / Maa-kunsin suku suvasi* (Kivi 1931:22) 'kirikkondades kiitis, maakondades armastas'

Karjala keel

Karjala keelest on 1. tüüpi inL-i registreeritud substantiivide *puoli* 'pool' ja sünonüümse *tšura* baasil (esimesest malliga /N ~ P S/[±] teisest malliga /P S/-) Näiteid: (latiivselt) krjP *huiskutettih vettä kahem puolen* (KKS I *huiskuttoa*) 'pitsiti kahele poole'; (lokatiivselt) krjA *tšuran toizen ollah koavundan täh tuved* (KKS I *hoasja*) 'mõlemal pool on'; krjA *kaikim puolin oli viäry* (KKS II *kaikki*) 'igal pool oli'; (ablatiivselt) rI *Puolen tulou kirjo-korja / Toizem puolen purjeh-puuve* (Nylander 1926:38) 'ühelt poolt, teiselt poolt tuleb'; (prolatiivselt) krjL *muga pagizoo, kai vohti kahempuolen šokis tippuu* (KKS II *kaksi*) 'tilgub kahelt poolt mööda põski' Rahvalaulus võivad *j-lised ja ilma *j-ta vormid ka ühes tarindis koos esineda - nt. *kahem puolin aita kaatu* (Nylander 1926:45). Esineb ka väliskohakäändes atribuudiga tarindeid, kuid kuna päriskarjala murdes on allatiiv ja

adessiiv vormiliselt ühtē langenuid, ei võimalda seegi ruumilist kolmeaspektilisust alati eristada - nt. *tällä puolen ~ äillä puolen* (KKS II *karhissella*) 'siia poole, seal pool' Ad-nominaalselt kasutatavad ilma *j-ta vormid sõna, *puoli* liitsõnaliste konstruktsioonide baasil lähenevad prepositsioonidele (vrd. 2.9.3) - nt. krjP *tuosta esipuolen kyluštä mäni peittoh* (KKS I *esipuolen*) 'läks sauna esist pidi', krjP *kuivattoa pitäy alaní, jottei kalat männä alapuolen alasisista* (KKS I *alapuoli*) 'ei läheks madaliku alt läbi' Rahvalauludest on registreeritud ka koos prepositsioonidega tarvitatavat prolatiivset instruktiivi - nt. *Kun veteli myötä virroin / Kun veteli vasta virroin* (SKVR I L 285:3-4) 'vedas päri voolu, vastuvoolu' *Jo vetävi vilton virron* (SKVR I L 285:7) 'veab viltuvoolu'

2. tüüpi inL esineb karjala keeles ka ühilduva täiendiga - nt. krjL *toizin kohin* (KKS II *kohta*) 'muis paigus'

Vepsa keel

Vepsa keel eelistab 1 tüüpi inL-is malli /N S/-. Näiteid: (latiivselt) vpsL *kahten puolen jagardab hibused* (Kettunen 1943:252) 'kahele poole jagab' (lokatiivselt) vpsK *kahten puolen rahvas siistat kirkatas urran* (SVJ *kirkta*) 'kahel pool seisis' Ent põhisõna võib olla ka *j-line - nt. (ablatiivselt) vpsK *snapud levitamēi navane kahte polin'* (SVJ *kahte polin'*) 'kahelt poolt laotatakse laiali'

2. tüüpi inL-is kasutatakse ka liitarrindit - nt. vpsK *kaikim kokin'* (Turunen 1946:282) 'kõikjal'

2.7.2. ÜLDISTAVAT

Esimest tüüpi inL esineb eesti keeles ainult *j-lisena. Teistes keeltes on registreeritud nii *j-liseid kui ka ilma *j-ta vorme; domineerivad viimased. Vadja, soome ja karjala keel eelistavad tarindeid, kus atribuudiks on ruumilise kolmeaspektilisuse suhtes markeeritud välis- või sisekohakäände lõpuga adjektiiv, numeraal või pronoomen. 2. tüüpi inL on kõigis keeltes ootuspäraselt *j-line, kuivõrd põhisõna on distributiivse tähendusvarjundiga.

Et inL on leksikaalselt kitsas ja suletud ning süntaktiliselt kivinenud väljendusvahend, tekib küsimus, kas instruktiivil ongi olnud kohta märkivat funktsiooni. 2. tüüpi võib kindlasti pidada inD erijuhuks, mis on saanud kohafunktsiooni tänu põhisõna tähendusele (vrd. 2.5). 1 tüüpi inL ei ole inP-st küll sama üheselt tuletatav, ent arvestades sõna *pool* abstraktsust, võib sedagi pidada inP erijuhuks (vrd. 2.2.2). Kohta näitavas funktsioonis osutusid instruktiivsed ühilduvad tarindid ebapiisavaks, mistõttu atribuudile lisati ruumilise kolmeaspektilisuse suhtes markeeritud kohakäände tunnus. (Segatarindi tekkimist soo-

dustas ilmselt ka inSi ühildumatu atribuudi eeskjuju ning inP kohakäändes laiend.) Instruktiiv sobimatust iseseisvalt kohafunktsiooni väljendada näitab seegi et 1 tüüpi inL on kasutusel peamiselt adnominaalselt, kohta märkiva substantiivi ees (vt. 2.9.3).

2.8. MUID FUNKTSIOONE

Lisaks käsitletud seitsmele põhifunktsioonile võib instruktiiv üksiksõnuti muidki tähendusi kanda.

Nagu esitatust ilmnes, on distributiivsus abstraktsem funktsioon kui ülejäänud kuus ning võib esineda lisatähendusena ka instrumentaalse, modaalse, temporaalse ja lokaalse tähendusega tarindite juures. Samasugused abstraktsemad funktsioonid on essiivne ning translatiivne funktsioon. Erinevalt distributiivsest funktsioonist ei moodusta nad aga omaette selgeid rühmi. Distributiivse tähenduse esinemist ja puudumist väljendab instruktiiv ka morfoloogilise opositsiooni abil (2.4.0, 2.5.0, 2.6.3), kuid essiivsuse-translatiivsuse opositsiooni suhtes on instruktiiv morfoloogiliselt neutraalne¹

Essiivne ja translatiivne aspekt ilmnevad ähmasemal või selgemal kujul kõikides käsitletud funktsioonides, v.a. inI. Situatiivses ja üldmodaalses instruktiivis (2.2.1 2.2.3) domineerib essiivne aspekt, ent samu vorme võib osaliselt kasutada ka translatiivses tähenduses - nt. e Pha mā vēts; eññast pal'jo jalù 'võtsin endal jalad paljaks'. InSo-s domineerib samuti essiivne aspekt; nõrka translatiivset aspekti võib täheldada seoses verbiga jääma nt. sm jäivät kahe miehe 'jäid kahekesi' InT kaheaspektilisuse näiteks võib tuua liivi ǫ'dǫgin' 'õhtuti' või 'terveks õhtuks' Eriti selgelt tulevad essiivsus ja translatiivsus esile inD-s (2.5.2) ning inP-s (2.2.2) ja inL-is (2.7); viimastes lisandub neile veel kolmas, ablatiivne aspekt.

Siiski võib leida ka üksikuid näiteid, kus essiivsus ja translatiivsus esinevad suveräänsete tähendustena. Näiteid essiivsest instruktiivist: e Urv taa tull' mul täüsilehmi pii-mä, kah hää vaganõ lehmäkene (EK täüsilehmi) 'tuli täisealise lehmana' Wiedemann õhwi 'als junge Kuh' MMg r1. Milles hobu ummis rauus, / Milles täku täüsi naelu (Peegel 1954: 274) '(on) täielikult naelutatud'; Lääne-Ingeri r1 Suitset kullin kuumoittiit (Kivi 1931: 74) 'kullana kumasid'; krjA huorin kävvä (KKS I huorin) 'käia hoorana' r1. Laampahan ka-

¹ Laiemas tähenduses kasutatakse essiivsuse-translatiivsuse ja lokatiivsuse-latiivsuse märkimiseks termineid *lokatsioonalsus-direktsionaalsus*. Ehkki läänemeresoome keeled neid kahte aspekti tavaliselt morfoloogiliste tunnuste abil eristavad, ei peeta neid sisuliselt opositsionaalseiks funktsioonideks, vaid ühe ja sama tähenduse variantideks, mille kasutamine sõltub verbi iseloomust või konstituentide struktuurist (Fillmore 1969:25-26; vrd. ka lokaalse ja intralokaalse seisundimodaali käsitlust Rätsep 1979:47-51).

pitat on lusikkoin (Nylander 1926:13) 'on lusikateks' *Kuin kala tulim palavi* (Nylander 1926:31) 'tulena põleb' *Tulin vuatties valuize, / Hurmehin hiivät sobasse* (ibid.) 'tulena valguvad, verena hiilivad (?)' Näiteid translatiivsest instruktiivist: e Kod rl. *pane minu hobu ummisraudu, / pane minu täkku täisi naelu* (ERL II:1 1981:4-5); krj rl *Verin mättähät mänöövät* (Nylander 1926:31) lähevad vereks = veriseks' Nii essiivses kui translatiivses funktsioonis esineb sporaadilisi ilma *j-ta vorme - nt. krj rl. *Heühtenet tulen sadauve* (Nylander 1926:32) 'sajavad tulena' *Kuin suka veren tulove* (ibid.) 'tuleb vereks = veriseks'

Mõnikord võib instruktiivne vorm vastata küsimusele *mille poolest? mida arvesse võttes?* (respektiivne instruktiiv) - nt. krj rl. *Joko naisin naurettihi / . / Vain on herjattih hevosin* (Nylander 1926:61) 'kas naerdi naiste pärast või laimati hobuste pärast' *Rikko s|eppo| I|lmari|sen / Käsín liikkumattomax, / Jaloin astumatt|omax|* (SKVR II 31:7-9) 'vigastas sepp Ilmarise kätest liikumatuks, jalgadest liikumatuks' Enamasti esineb respektiivne instruktiiv siiski ka rahvalauludes adnominaalselt (vrd. 2.9) - nt. *silmin sokiana, käsín rampana, / kolmesta kohden koukussa* (Penttilä 1957:444) 'silmist pimedana, kätest vigasena, kolmest kohast konksus' Et ka tänapäeva keeltes on respektiivne instruktiiv kasutatav ainult adnominaalselt - nt. sm *suurin piirtein samanlainen, molemmín puolin nukkainen kangas* - on A. Penttilä käsitlenudki respektiivset instruktiivi adnominaalsete vormide a|l (Penttilä 1957:444). Rahvalaulu näited tõestavad siiski et respektiivne instruktiiv on kasutatav ka adverbaalselt; adnominaalseid juhte võib pidada elliptiliseks (vrd. 2.9.1).

Respektiivse instruktiivina võib käsitleda ka päritolu märkivat instruktiivi. Enamasti kasutatakse päritolu märkimisel instruktiivse sufiksiga *sin-lõpulisi* adverbe - nt. krjL *suguzin, krjA rodužin* (KKS I *anuksilaine*) 'soo poolest' Harva esineb siiski ka puhtaid instruktiivivorme nt. krjP *mištä kylin olet kotosin* (KKS II *kotosin*) 'mis külast'

Mõningaid näiteid leidub ka kausaalsust märkiva instruktiivi kohta - nt. Lääne-Ingeri rl. *Vai itet punapanemin* (Kivi 1931:76) 'nutad punapanemise tõttu'; krjP *mišta šyin heän korvariešan ašnitšou* (KKS II *korvarieska*) 'miks'

2.9. ADNOMINAALNE INSTRUKTIIV

2.9.0. ÜLDIST

Instruktiiv ja genitiiv lahknemise põhjuseks oli nende erinev süntaktiline kasutamine: instruktiiv arenes adverbaalselt kasutatavast *n*-käändest, genitiiv adnominaalselt kasutatavast (1.2.1) Kuid nii nagu genitiiv on saanud sekundaarseid adverbaalseid funktsioone, on instruktiivilgi sekundaarseid adnominaalse kasutamise võimalusi Adnominaalne instruktiiv jaguneb kolmeks: 1) adjektiiv funktsioonis adnominaalne instruktiiv, 2) instruk-

tiivsed määra- ja rõhumäärsõnad, 3) instruktiivsed pre- ja postpositsioonid.

2.9.1. ADJEKTIIVI FUNKTSIOONIS ADNOMINAALNE INSTRUKTIIV

Kõige sagedamini kohtab instruktiivseid vorme (eriti instrumentaalse tähendusega) verbaalnoomeni täiendina. Et verbaalnoomen säilitab verbi rektsiooni on seesugune kasutus ootuspärane, ning niisuguseid juhtumeid on käsitletud võrdväärseina adverbaalse instruktiivi-ga. Kui mõnd instruktiivset vormi on registreeritud ainult verbaalnoomeni täiendina - nt. vdj *rinnā imettāja naizikko, ānī ~ ānē itkeja* (vt. 2.1 1) - võib siiski väita, et antud vorm on oma esialgse süntaktilise funktsiooni minetanud.

Instruktiivsed vormid võivad esineda aga ka muude substantiivide täiendina tavalise adjektiivatribuudi või predikatiivi funktsioonis nt. e Se a *hūodõr' om tēmēli-nimi* (EK *tõemeeli*) 'on tegelik nimi', Se *tõõmeeli inimene* (ibid.) 'tõsine inimene'. Kod *pahū sil-mād ja üvī silmād* (EK *pahu*) 'pahempidised silmad ja parempidised silmad' Kaa *rinnu töö* (EK *rinnu*) 'raske töö' Muh *kūli tūl o minna* (EK *kūli*) 'küljelt puhuv tuul' MMg *neil eij olnu ühteGi eštiGēli senā* (EM IV:494) 'eestikeelset sõna' Kir *peēGā vaod* (EK *põiga*) 'põigitised vaod' Rõu *inimese pikku tükē* (EK *pikku*) 'inimese pikkune tükk' Ran *kui tēēnē varvās sūrē varBaga ütē pikkū* (ibid.) 'kui teine varvas on suure varbaga ühepikkune'; sm Haas *sūnin tuultahan tosi on* (SK *syrintuuli*).

Niisuguse kasutuse aluseks võib olla süntaktiline metatees: e *lõi lapi lauaga* < *lõi lauaga lapi*. Samahästi võivad niisugused tarindid olla päritolult elliptilised: e *lõi la-pi lauaga* < *lõi lapi oleva lauaga*, *tõemeeli nimi* < *tõemeeli pandud nimi*, *pahu silmad* < *pa-hu kootud silmad*.

Adnominaalne, atribuudina või predikatiivina kasutatav instruktiiv on võrreldav adver-bistunud kohakäändeliste vormidega nagu e *aukus silmad*. Adverbide kasutamine adjektiivi funktsioonis on vähemalt eesti murretes laialdaselt tuntud nähtus (Neetar 1970)

2.9.2. INSTRUKTIIVSED MÄÄRA- JA RÕHUMÄÄRSÕNAD

Määra- ja rõhumäärsõnad võivad laiendada nii käänd-. pöörd- kui ka määrsõnu, seetõttu on vastavate vormide klassifitseerimine kitsalt adnominaalseks mõnevõrra tinglik.

Määramäärsõnadeks võivad olla arenenud /A+/ adverbid (vt. 2.2.3). Enamtarvitatavad vormid põhinevad adjektiividel *kova, *oiketa, *paha, *hüvä. Näiteid: vdj on *kevi kōū-hä* (VK *kevi*) 'on väga vaene' sm Petä *ei myō kovin kauvan siellä asuttu* (SKM 1945:135) 'me ei elanud seal kuigi kaua'; e Pal *meil oli kâ eēGē sūr tōminGas* (EK *õige*) 'meil oli

ka päris suur toomingas'; vpsÄ *pahoin' hüvä h'istit* (SVJ *pahoin'*) 'väga hea inimene'; is no se oli *hüvin musto* (Laanest 1966:176) 'no see oli väga must' Tõenäoliselt on *j-lisele algele tagasi viidav ka e Kaa *nee pinnad on ullu vihased* (Toomessalu 1969:30) 'need pinnud on väga valusad'

Ka üksikud terminatiivse tähendusega vormid (küsimus *kuhu maani?*) lähenevad määradverbidele - nt. e Mär *servi täis* (EK *servi*) 'servani täis' Vai *älä vala ni silmi täis* (EK *silmi*) 'ära vala nii pilgeni täis'; võib-olla ka Hel rl *üts oli rinnu rikas meessi*, / *Toine kaalu kange meessi* (Pegel 1954:273) 'rinnuni rikas, kaelani (?) kange':

Järgmise laialdaselt kasutatava rühma moodustavad inSo-st lähtuvad vormid (vt. 2.4). Määra- ja rõhumäärsõnana tarvitatakse *j-lisi vorme arvsõnast 'üks' ja pronoomenist 'kõik'. Näiteid: e Krj *untisi tapetud öksi* (Toomessalu 1969:127) 'tapeti ainult hunte', sm Sääk *meiram palo kaikki sillor rakennus / ./ üksim poikail lakikkim palo* (SK *yksin*) 'iseigi poiste mütsid põlesid ära' krjÄ *yksin diekkon jorotti tänäpäi* (KKS I *jorottoa*) 'ainult diakon jorutas'; vdj *keiki tuop kahesä mēs* (VK *keiki*.) 'üldse tuleb kaheksa meest', vdj *tšiuutto gli moršitettu keiki* (ibid.) 'särk oli täiesti kortsutatud' Harvem kasutatakse määramäärsõnana ka instruktiivi arvsõnast 'kaks' - nt. sm Imp *kaksin* (SK) 'liiga'. Ka hulka märkivaid instruktiivseid adverbe (vt. 2.4.2) tarvitatakse määramäärsõnadena - nt. krjL *še on vähäzen kummallini azie* (KKS II *kummaline*) 'see on pisut imelik asi' Omaette rühma moodustavad sotsiatiivse tähenduse baasil arenenud *j-lised ja ilma *j-ta suhet või määra väljendavad adverbid, mida kasutatakse koos komparatiivi vormidega - nt. sm *eineen ~ hieman ~ himpun ~ hitusen ~ hiukan ~ hiukkasen ~ hivenen ~ joukon ~ koko joukon ~ paljon ~ vähän ~ vähäsen ~ monin kerroin ~ monin verroin* (parempi) Instruktiiv sõnast *verta võib komparatiivi ees esineda ka postpositsioonina koos genitiivse põhisõnaga (vrd. 2.9.3) nt. e vaksa *võrka pikem*, sm *metrin verran pitempi, sen verran vahvampi*.

Liittarindilise määramäärsõnana kasutatakse respektiivse tähendusega instruktiivi nt. sm Ker *kaeki puoli toemekas talon pitäjä* (SKM 1945:37) 'igati toimekas talupidaja'

Lisaks mainituile esineb läänemeresoome keeltes veel mitmeid vormilt instruktiivseid määra- ja rõhumäärsõnu, mida pole võimalik siduda kindlate adverbaalsete funktsioonidega. Nii *j-lise kui ka ilma *j-ta variandiga on esindatud, näiteks, e *aiva ~ aeva* (VMS) vdj *aivō* (VK) sm *aivan ~ aivin ~ aivon* (SKES), is *aivoin* (IK) krj *aivan ~ aivin ~ aiven* (SKES) 'üsna; väga'; sm *vain ~ vaan*, vps *vai* (Kettunen 1943:518) 'ainult' Ilma *j-ta vormidena esinevad, näiteks, sm *ihan* (SK) is *ihan* (IK) 'täiesti üsna'; e *liia* (VMS 1982) sm *liian* (SK) is *liijan* (IK) 'väga; täiesti' Eesti keeles võib rõhutava funktsiooniga instruktiive kasutada ka mõningate redupliktiivsõnade esikomponendina - nt. *vagusi valge* 'lausa valge', *haru harva* 'väga harva' (Mäger 1966, Alvre 1972)

2.9.3. INSTRUKTIIVSED PRE- JA POSTPOSITSIIONID

Nagu rõhu- ja määramäärsõnad nii on ka enamik pre- ning postpositsioone tuletatavad kindlast adverbaalsest funktsioonist.

Ühe rühma moodustavad inP baasil arenenud suunda märkivad postpositsioonid, mis esinevad kas elatiivse ja ablatiivse põhisõna järel (täheendusega 'poolt') või illatiivse ja allatiivse põhisõna järel (täheendusega 'poole') (vrd. 2.2.2). Kuna põhisõna kääne sõltub verbist, mitte postpositsioonist, puudub terav piir juhtude vahel kus instruktiivset vormi võib lugeda iseseisvaks positsionaalse täheendusega lauseliikmeks, kus postpositsiooniks. Eesti ja liivi keelest niisuguseid postpositsioone registreeritud pole. (Liivi *-pēdān ~ -pēdin' ~ -pēn'* on registreeritud ainult koos adverbitüvedega.) Postpositsioonidena kasutatakse /S+/ vorme substantiividest **jalka, *käsi, *niska, *pää* Näiteid: vdj *natta vizgataz enttäs päi* (VK *päi*) 'tatt visatakse endast eemale' sm Sul *kun naimisiin mennyt nainen käy miehelästä jaloin isänsä kodissa* (SK *jaloin*) 'kui abielus naine käib mehe juurest isakodus' Nmes *tiältä Hämmeestä käsin* (SKM 1945:146) 'sealt Häme poolt' Soa *Ensiks lähimmä kirkolle päin* (SKM 1945:119) 'alguses läksime kiriku poole'; krjP *kontie matkai hillakkaiseh metsästä jaloin* (KKS I *jaloin*) 'karu tuli tasakesi metsa poolt' krjA *ajjaspuudu vedäv aidah niškoin* (KKS I *aijaspuu*) 'aiapuid veetakse aia juurde'. Vepsa keeles on positsionaalse kasutuse baasil välja arenenud käändelõpp substantiivi **pää* instruktiivist - nt. vpsA *tulen metsäspäi* (Tunkelo 1951:154) 'tulen metsast' vpsA *oiktan tésarapäi külob lindijine pajatab* (ibid.) 'kuuleb, (et) parema tee haru pool linnuke räägib', vpsK *hän abidoitud gumanaspäi i raffaspäi* (SVJ *abidoittaa*) 'ta on solvunud jumala ja rahva peale'. Samu postpositsioone kasutatakse ka suunaadverbidega nt. vdj *tāz mēvād ettēpäi* (VK *etē*) 'lähevad jälle ettepoole' lv *tagāpēdi, ta'ggispēdi* (Vääri 1974:64) 'tagasipidi'.

Illatiivse põhisõnaga kasutatakse ka mitte ruumilisi suhteid väljendavaid postpositsioone - nt. krjA *hivondah niškoin otidgo kovažimed* (KKS I *hivonta*) 'kas sa ihumise jaoks võtsid kõvasi' vpsK *noidihe polin' mina en tēda nimida* (SVJ *polin'*) 'nõidadest ei tea ma midagi'; viimane esineb siiski ka genitiiviga: vpsL *ma sanun ištšēn' polin'* (Tunkelo 1946:380) 'ma räägin endast'

Harva kasutatakse positsionaalse täheendusega instruktiivi **päin* ka prepositsionaalselt partitiivse substantiivi ees - nt. vdj *päi rantä* (VK *päi*) 'ranna poole' sm *Kalan antaa laivan mennä päin tuulta* (SK *luuat*) 'lase minna pärituult' NurJ *anto koht päin tauluu* (SK *päin*) 'andis lausa vastu vahtimist'. Prepositsionaalselt koos partitiivse põhisõnaga kasutatakse ka instruktiivi **perin* (nom. *perä*) - nt. e Plv *perä veē* (EK *päri*) 'päripäeva', lv *perin' pāuvvā* (Suhonen 1975:10) 'päripäeva' - ja **pikkīn, *poikkīn* - nt. sm Sul *pitki vei pintoo* (SKM 1945:17) 'piki veepinda' is *uin poigīn jokkē* (IK *poigīn*) 'uju

sin risti üle jõe' e Lai *peigi tēd* (EK *põiki*), Kod *pičku külgi* (EM IV 309) 'piki külgi' - e rl. ka *lappin nt. Hjn *piki välja, põiki välja, / lapi välja, laia välja* (ERL II:2 3095:3-4).

Omaette rühma moodustavad inL-iga kokku langevad liittarindid, mida tarvitatakse kas pre- või postpositiivselt. Üldisem on prepositsionaalne kasutus (põhisõna partitiivis) - nt. e Se *hobezeł lōze hire' kalsi põli kála* (EK *kaksi*) vdj *kahēē puonēē värājīt seiso-zivad neddād* (VK *põnē*) 'kahel pool väravat' sm Vilj *me vasemman kälen tietä* (SK *käsi*) 'vasemat kätt teed' Ka prepositsionaalse tarvituse juures võib atribuut eristada ruumilist kolmeaspektilisust - nt. sm Tär *toisela puolev väälä on kirkko* (Kettunen 1930a:136) 'teisel pool väina on kirik' Hui *mutta pojjat heitti onkensat togsellej ja togsellep pug-len kiuvē* (Kettunen 1930a:19) 'heitsid ühele ja teisele poole kivi' Harva on põhisõna genitiivis. Siis võib instruktiivtarindit kasutada kas prepositsionaalselt - nt. sm Torn *kai-vat suuren kuopan alasinpuolin portin* (Salonius 1891:286) 'kaevad värava alt läbi' - või postpositsionaalselt - nt. sm Rääk *kuluki mäin toisela puolen* (SKM 1945:107) 'läks teisele poole mäge' Rääk *kuulen kirkumista ja vaivotusta mäin toiselta puole* (ibid.) 'kuulen teiselt poolt mäge' Ka distributiivse varjundiga lokaalne instruktiiv on andnud kaassõnu - nt. e *paigu* mida kasutatakse nii ruumiliste kui ajaliste suhete väljendamiseks postpositsionaalselt koos genitiivse põhisõnaga: Muh *ühnä eelläma paigū köidi vahel* (EK *paigu*) 'üsna Hellamaa küla lähedal' LNG *leüna paigō* (ibid.) 'lõuna paiku'. Samal substantiivil baseeruvast liitsõnast on registreeritud prepositsionaalne kasutus partitiivse põhisõnaga: Emm *kerik keõkpaigu külä* (EK *keskpaigu*) 'keset küla'

Mitmetes keeltes väljendatakse sotsiatiivsust sõna *keske /S[±]/ vormilise postpositiiooni abil (Alvre 1972:222-223) (vrd. 2.4). Tarindi numeraalset põhisõna peetakse tavaliselt genitiivseks (Tunkelo 1946:381) - ent kui võrd täpselt samas funktsioonis kasutatakse /N-/ instruktiivset vormi võib siin näha juhtu, kus instruktiivsele vormile vähese markeerituse tõttu lisandus veel sama funktsiooniga instruktiivne postpositiioon (vrd. sissejuhatusest Brugmanni 6. kriteerium). Näiteid: is *männiit kolmen kezen* (Porkka 1885:130). krjL *myö olemma kolmen kesse* (KKS II *kolme*) vpsÄ *kūdeņ kesken venēhes* (Kettunen 1943:250). Huvitav on märkida, et vepsa keeles esineb samatüveline postpositiioon ka lause objektiga seoses, kuid siis ka objekti käändes, s.t. partitiivi lõpuga: vpsL *tēgimā kōmen kesked* 'tegame kolm (last)' Eesti liivi ja vadja keeles on postpositiioon sulanud eelneva instruktiiviga kokku - nt. e Hls *vījeksi meid oļļi* (EM I 125) lv *lā'mā kā'tskin mē'rrā* (Vääri 1974:61) 'lähme kahekesi' mēg *uom kūškin* (Vääri 1974:62) 'oleme kuuekesi', vdj *tšūmmenā'tšezziē* (VK) 'kümnekesi' Eesti keeles võib selle sufiksiga kontamineeruda veel teinegi instruktiivne sufiks *-(s)tin ~ *-(s)ten - nt. Lai *neljakkēiđti*, Jõe *kaheGeste* (EK). Sama kaassõna esineb prepositsionaalselt tähenduses 'keset' (Alvre 1972) - nt. is *kezen lapsia* (IK *kezen*) -, verbi juures abimäärsõnana 'pooleli' - nt. vdj *tōtā tšezzē eb jātā* (VK *tšezzē*) - ja määramäärsõnana - nt. krj *kesken* 'mitte päris' (KKS II)

Genitiivse põhisõnaga esineb veel määra näitav postpositsioon sõnast *verta - nt. e Wiedemann *mõga mõõra warandus* 'ein Vermögen von dem Werthe des Schwertes (vrd. ka 2.9.2).

Lisaks nimetatud kolmele tähenduslikule grupile leidub muidki instruktiivseid pre- ja postpositsioone. Temporaalse tähendusega on *ennen - nt. sm *ennen* (nii pre- kui postpositsioonina - Penttilä 1957:445), e *enne hommikut*. Osa kaassõnu pole adverbaalsete funktsioonidega üheselt seostatavad - nt. krjL *miun jytym pagizi* (KKS I *jytym*; nom. *-jytys* 'millegi moodi olev') 'rääkis minu moodi' vpsK *hece knig napside varhuin* (SVJ *varhuin*) 'see raamat on laste jaoks'. Eesti keeles kasutatakse postpositsionaalselt ka II infinitiivi instruktiive *pidi, saati ~ saate, taudi ~ taute* - nt. Muh *küisi pidi kiinni*, Aud *omigust saati*, Lüg *midä taute sie käib* 'mismoodi see käib' (Univere 1970:183-187).

3. KOKKUVÕTE

3.1 INSTRUKTIIVI MORFOLOOGILINE ISELOOMUSTUS

Läänemeresoome instruktiivi keeleajalooline tunnus on *-n, mis esineb ligilähedastes funktsioonides vähemalt kuni permi keelteni välja. Läänemeresoome keeltes on paralleelselt kasutusele tulnud ka tunnus *in, milles sisalduv element *-j on tõenäoliselt sama päritolu kui paradigmaatiline tunnus *j ehkki ta instruktiivis arvu ei väljenda. Siiski on *in-tunnuselised instruktiivvormid käitunud kõikjal üldiselt samuti nagu paradigmaatilise i-mitmuse vormid: nad on allunud samadele häälikuseaduslikele muutustele ning võtnud osa samadest analoogiamuutustest (vrd. sissejuhatuses Brugmanni 5. kriteerium) Kõige keerulisem on in-tunnuseliste instruktiivvormide positsioon nendes eesti murretes, kus paradigmaatiline i-mitmus on kasutuselt taandunud (vrd. Brugmanni 4. kriteerium). Ebasüsteemilisest, nõrgalt markeeritud vormist hoidumiseks on seal kasutusele tulnud rida spetsiifilisi analoogiavorme. Kõrvalekaldeid paradigmaatilistest mitmusevormidest esineb aga teisteski keeltes. Olulised neist on järgmised:

1) Eesti murdeis, kus puudub paradigmaatiline i-mitmus, aga harvemini ka teistes eesti murretes kasutatakse nõrgeneva tüvega astmevahelduslikes sõnades mõnikord tugevat aset. 2) Lõuna-Eestis ja soome murretes, kus tüvekonsonantide geminatsioon ei haara paradigmaatilisel kahesilbiliste sõnade tüve, võib instruktiivvormides siiski geminatsiooni kohta. 3) Vadja keeles, kus paradigmaatilistes mitmuse vormides on tavaliselt analoogiline diftong, esineb instruktiivvormides (sagedamini kui mujal) häälikuseaduslikke diftongi järelkomponendi kaoga vorme. 4) Eesti murdeis esineb a-mitmus instruktiivis laialdasemal alal kui paradigmaatilistes mitmuse vormides. 5) Osades eesti ja soome murretes langevad a- ja h-sõnade *j-lised instruktiivid diftongi järelkomponendi kao tagajärjel kokku ilma *j-ta vormidega, ehkki paradigmaatilised vormid on diftongi säilitanud. (Siiski: seal kus vastavas sõnatüübis esineb paradigmaatilisel analoogiatüvi, on instruktiivgi analoogilises vormis.)

Häälikuloolise eripärana, mis ei puuduta küll vormi paradigmaatilisust, tuleb esile tuua veel in-tunnuse säilimist liivi keeles ning nii n- kui in-tunnuse rudimentaarseid säilimist Lõuna-Eestis.

3.2. INSTRUKTIIVI ÜLDTÄHENDUS NING ALAMTÄHENDUSTE OMAVAHELISED SESED

Genitiivi ja instruktiivi tunnuse ühise algupära teooria järgi peaks *n*-i algne funktsioon olema puhtgrammatiline: kahe noomeni ühendi või noomeni ja verbi ühendi esikomponendi markeerimine. Käsitletud materjali põhjal tuleb läänemeresoome instruktiivi lugeda siiski hoopis semantilisi funktsioone kandvaks vormiks.

Tänapäeva läänemeresoome keeltes võib eristada instruktiivil 6 suuremat tähendusrühma: instrumentaalne, modaalne (jaguneb situatiivseks positsionaalseks ning üldmodaalseks) sotsiatiivne, distributiivne, temporaalne ja lokaalne tähendus. Rahvalauludes esineb instruktiiv ka komitatiivses funktsioonis.

Tõenäoliselt on instruktiiv algselt märkinud tegevuse / olemisega kaasnemist, sealjuures eristamata, kas asjaomane objekt tegevuses aktiivselt osaleb, tegevusele / olemisele mingi iseloomustava aspekti lisab või tegevuse / olemisega lihtsalt kaasneb. Niisuguses üldises tähenduses on instruktiiv olnud leksikaalselt avatud ja süntaktiliselt vaba, arvu suhtes neutraalne vorm, mis kasutas paralleelselt tunnuseid *-n* ja *-in*. Ka regivärsilise rahvalaulu keeles moodustavad nimetatud kolm tähendusvarjundit veel suhteliselt kompaktsel rühma ning konkreetse juhu instrumentaalne, modaalne või komitatiivne funktsioon on tingitud kontekstist. Tänapäevaks on instrumentaal-modaalne instruktiiv lahknenu erineva morfosüntaktilise realisatsiooniga alamfunktsioonideks. Selgema markeerituse tõttu on võidule pääsenud **j*-lised vormid.

Oletatavast üldtähendusest on otseselt tuletatav ka loogilise subjekti arvulist määraväljendav *inSo* ning subjektiga kaasnev *inD*, mis algselt on väljendanud tegevusega kaasnevate subjektide arvu. Teiste käänete eeskujul kus **j* on paradigmaatiliseks mitmuse tunnuseks, on toimunud instruktiiviski tunnuste ning funktsioonide korrelatiivne lahknemine: vormilt ainsuslik instruktiiv hakkas väljendama üht hulka, vormilt mitmuslik mitut (võrdset) hulka.

Regivärsilise rahvalaulu keeles võib leida veel *n*- ning *in*-tunnuse samatähenduslikku kasutamist subjekti arvulisel iseloomustamisel. Hiljem on lahknemise tulemusel tekkinud distributiivne tähendus laienenud: juba rahvalaulu keeles võib distributiivsus esineda ka teiste funktsioonide lisatähendusena (kui atribuudiks on numeraal). Seoses distributiivse funktsiooni laienemisega ka lause objekti kvantitatiivse iseloomustamiseni toimus distributiivse tähenduse täielik iseseisvumine. Seetõttu võib tänapäeva läänemeresoome keelte *inSo* ja *inD* suhet ainult tingimisi teiste käänete ainsuse / mitmuse vormide suhtega võrrelda.

Temporaalse funktsiooni seos oletatava üldtähendusega on mõnevõrra abstraktsem. Regivärsilise rahvalaulu keeles kasutatakse ka temporaalses funktsioonis **j*-lisi ning ilma **j*-ta vorme sageli paralleelselt ja samatähenduslikult. *inSo* ja *inD* eeskujul on toimunud vormide ja funktsioonide korrelatiivne lahknemine, mille tagajärjel tänapäeva keeltes väljendavad ainsuslikud vormid ühekordse tegevuse konkreetset toimumisaega ning mitmuslikud vormid

korduvat aega. Kahe sarja piir pole siiski ka tänapäeval päris järsk.

Pole alust oletada, et instruktiiv oleks kunagi kandnud otseselt lokaalseid funktsioone. Registreeritud kohta väljendavaid instruktiivtarindeid võib pidada teiste funktsioonide erandjuhtudeks.

3.3. INSTRUKTIIVI ERI FUNKTSIOONIDE MORFOSÜNTAKTILISED REALISEERUMISMALLID

Algne tegevusega kaasnemist väljendav leksikaalselt avatud, arvu suhtes neutraalne instruktiiv funktsioneeris süntaktiliselt vaba mallina $(A \sim N \sim P) S/\frac{n}{in}$. Tänapäevaks on iga alamtähenduse jaoks välja kujunenud oma morfosüntaktiline põhimall ning osalisi kattumisi arvestamata on kõik funktsioonid juba välise realisatsiooni järgi eristatavad (vt. tabel 2)

Selgelt instrumentaalselt tähendust kannab ainult lihtmall $/S^{\pm}/$ ja paarismall $/S+ S+/.$ Üldmodaalset tähendust kannab peamiselt obligatoorse atribuudiga liitmall $/A \sim N \sim P S/\pm$ (lisaks kivilinenud $/S^{\pm}/$ ja $/A^{\pm}/$ adverbid ning $/S+ S+ /$ paarisadverbid) Karjala ja soome keeles on võimalik üksikute substantiivide näitel instrumentaal-modaalse instruktiivi realiseerumist kirjeldada tingimisi fakultatiivse atribuudiga malli $(A \sim N) S/\pm$ abil.

InSi, inP, inSo ja inD on juba funktsiooni tähendusest tingitult obligatoorse atribuudiga mallid. Situatiivne tähendus väljendub põhimallina $/Av S^{\pm}/$ harvem leksikaalselt piiratud valikuga ühilduva atribuudiga mallina $/A \sim N S/\pm$. InP mallid kattuvad osaliselt teiste funktsioonidega, kuid tänapäeva keeltes on ta väheste eranditega leksikaalselt valikult eelmistest erinev. Subjektiivset asendit väljendab obligatoorse atribuudiga mall $/N \sim A \sim P S/\pm$. Retsiprookne, osaliselt ka objektiivne asend väljendub lihtmallina $/S^{\pm}/$, mis kattub inI põhimalliga. Konkreetse vormi tähendus võib sõltuda kontekstist, nt. e *rinnu rikun* 'rinnaga rikun' - inI, ja *rinnu laskis* 'laskus rinnuli' - inP. Üksiksõnuti võib keelesiseselt olla toimunud morfoloogiline lahknemine nt. e *jala minema* 'jalgsi minema' - inI ja *jalu pödema* 'jalgadel pödema' - inP. Objektiivset asendit märkiv inP on tavaliselt siiski süntaktiliselt komplitseeritum, sest temaga võib kaasneda kohakäändes laiend. Direktsionaalse aspektiga lausetes kuulub laiend selgelt verbi juurde, kuid lokatsioonalse aspektiga lausetes läheneb inP-ga kaasnev laiend situatiivse *instructivus absolutus*'e kohakäändelisele või adverbilisele täiendile. Mõlemad kasutused on tuletatavad ühisest absoluutse iseloomuga mallist:

*on suin lumessa (inP) < **on, suu lumessa*

*on höröllä korvin (inSi) < **on, korvat höröllä*

Sisuliselt erinevad nominatiivsed ja instruktiivsed absoluuttarindid selle poolest, et instruktiiv seob noomenifraasi veidi tihedamalt verbiga. Tarindeid võiks parafraseerida

vastavalt: 'on ja kõrvad on kikkis' (nominatiiv). 'on, nii et kõrvad on kikkis' (instruktiiv). Arvestades tarindi absoluutset tagapõhja ning inP laiendi võimalikku mõju, on inSi-s kohakäändelõpulise või adverbilise laiendi rohkus atribuudi funktsioonis täiesti ootuspärane.

InSo väljendub obligatoorse atribuudiga mallina /N ~ P S/- ja inD vastavalt /N S+/. Adverbilisse kasutusse taandunud või elliptiliselt esinevad mõlemad ka lihttarindeina: inSo malliga /N-/ harvem /N+/ või /P±/ ja inD malliga /N+/, translatiivse või essiivse lisatähenduse korral või elliptilise atribuudi 'üks' korral ka /S+/-

Süntaktiliselt vaba realiseerumismalliga on instruktiiv tänapäeva läänemeresoome keeltes ainult temporaalses funktsioonis. InSi ja inL-i atribuudi ning inP laiendi mõjul võib ka temporaalseis väljendeis atribuut olla kohakäände lõpuga, nimelt adessiivis.

Lokaalse funktsiooni realiseerumine on morfo-süntaktiliselt substantiiviti kõige rangelalt piiratud. Et tegemist on teiste funktsioonide erijuhtudega, kopeerib inL neid ka väliselt. Kompenseerimaks instruktiivi neutraalsust läänemeresoome keeltes üldiselt väljendatava ruumilise kolmeaspektilisuse suhtes, on lokaalseis tarindeis kasutusele tulnud ruumilise kolmeaspektilisuse suhtes markeeritud kohakäände lõpuga atribuut, mille kasutuselevõttu on tõenäoliselt soodustanud ka inSi ühildumatu atribuudi eeskuju.

3.4. INSTRUKTIIVI LEKSIKAALSE VALIKU DIAPASOON

InI, inSi, inP ja inL on kõikides tänapäeva läänemeresoome keeltes leksikaalselt suletud kasutusega. Avatuks võib pidada ainult üldmodaalse tähendusega /A±/ adverbimoodustusmalli. InI, inSi ja inP põhisona valik piirdub peamiselt somaatilise sõnavaraga. Obligatoorse atribuudiga instrumentaal-modaalsete ja situatiivsete tarindite valikut võib tänapäeva keeltes pidada samuti põhimõtteliselt suletuks, ehkki substantiiviti kõigub atribuudi valikudiapasoon registreeritud materjalis ühest 30-ni (30 erineva täiendkomponendiga on instrumentaal-modaalses ja situatiivses funktsioonis kokku registreeritud substantiivi *jalka) Enamike põhisonade korral kõigub atribuudi valik 2-3 eri komponendi vahel. Eelistatuimaks atribuudiks on adjektiiv *paljas, mida kõnealustes funktsioonides on registreeritud 18 eritüvelise substantiivi täiendina (neist 8 substantiivi on registreeritud ainult selle täiendiga) Teisel kohal on liitsõna esikomponent *avo-, mida on registreeritud koos 9 eritüvelise substantiiviga. Enamike täiendkomponentide (eriti adverbiliste) näol on siiski tegemist põhisonaga semantiliselt seotud kinnisatribuutidega. Regivärsilise rahvalaulu keele instrumentaal-modaalset ja situatiivset instruktiivi võib pidada nii põhisona kui atribuudi valikult leksikaalselt avatuks.

InP leksikaalne valik on veelgi piiratum. Subjektiivset asendit märkiva inP põhisona-

valik piirdub substantiividega *kerta, *pooli, *pää (lisaks üksikud sünonüümid). Retsiprookset ning objektiivset asendit märkiva inP leksikaalne valik on mõnevõrra laiem, kuid mõlemad funktsioonid piirduvad tänapäeva keeltes üksikute somaatilisse sõnavarra kuuluvate substantiivide vormidega või abstraheerunud tähenduse saanud adverbidega. Ka rahvalaulu keeles pole inP leksikaalne valik kuigivõrd laiem, sest seda piirab juba funktsiooni olemus.

InL on tänapäeva keeltes leksikaalselt kõige kitsama valikuga, täiesti kivinenud funktsioon. Rahvalaulu keeles on valik veidi laiem, kuid mitte oluliselt.

InSo ning inT leksikaalne valik pole kuigi mitmekesine, kuid selle piiratus on tingitud funktsiooni enda kitsusest. Keeltes, kus vastavaid funktsioone aktiivselt kasutatakse, võib mõlemaid malle pidada (funktsiooni piires) leksikaalselt avatuiks.

Leksikaalselt valikult on täiesti avatud üksnes inD, mida keeltes, kus ta aktiivselt kasutusel on, saab tarvitada kõikidest loendatavuse tunnusega substantiividest.

3.5. INSTRUKTIIVI KASUTUSAKTIIVSUS ERI LÄÄNEMERESOOKE KEELTES

Töö aluseks olnud ca 6000 näitest moodustab eesti keele osa umbes 31%; järgnevad karjala - 18%, vadja - 16%, soome - 15%, vepsa - 9%, isuri - 8% ja liivi - 2%. Suures osas on disproportsioon tingitud läbitöötatud materjali ulatusest ja valikust, mille määrasid vähemalt osaliselt objektiivsed tingimused (eriti mis puutub eesti ja vadja keele suhteliselt suurt osakaalu) Seetõttu pole mõtet kvantitatiivsetele näitajatele tuginedes keeli omavahel võrrelda. Arvesse võttes ainestiku kvalitatiivset omapära võib siiski mõningaid üldistusi teha ka instruktiivi suhtelise kasutusaktiivsuse kohta eri keeltes.

Kõige elavam ja mitmekesisem on instruktiivi kasutamine tänapäeva karjala ja soome keeles. Nendes keeltes esineb instruktiiv peaaegu kõikides funktsioonides aktiivsemalt kui ülejäänud läänemeresoome keeltes (v.a. inSo liitmall mida on soome keelest registreeritud ainult Põhja-, Ida- ja Kagu-Soome aladelt ning karjala keelest üksnes päriskarjala põhjamurdest). Üksikute substantiivide süntaktiline tarvitatus on neis keeltes veel tänapäevalgi lähedane algsele, fakultatiivse atribuudiga instrumentaal-modaalsele instruktiivile.

Enam-vähem võrdsetena järgnevad vadja ja isuri keel. Vadja ja isuri keel kasutavad samuti kõiki funktsioone, kuid - registreeritud materjali põhjal otsustades - veidi kitsama leksikaalse valikuga kui soome ja karjala keel.

Vepsa keeles on instrumentaal-modaalse ja situatiivse instruktiivi kasutus ülalmainitud keeltega võrreldes küllaltki kesine. InSo liittarindit ei tarvitata üldse. See-eest on aga inD kasutamine - registreeritud materjali põhjal otsustades - vepsa keeles elavam kui kusagil mujal.

Eesti keeles on obligatoorse atribuudiga instrumentaal-modaalne ja situatiivne inst-

ruktiiv ning inI ja inP kõigil murdealadel enam-vähem võrdselt piiratult kasutusel olles kõikjal leksikaalselt suletud ning süntaktiliselt kivinenud. Erandi moodustab ainult Setumaa, kus võib täheldada inI mõnevõrra aktiivsemat kasutamist. Ülejäänud funktsioonide osas on Põhja- ja Lõuna-Eesti murretes silmatorkavaid erinevusi. Põhja-Eesti muredes tarvitavad inSo-d (ranniku- ja idamurre) kuid inD-st ainult kivinenud väljendeid; temporaalses funktsioonis *j-lisi tarindeid on registreeritud ainult saarte mures ja Kodaveres; inL esimest tüüpi pole kuskil registreeritud. Lõuna-Eestis kasutatakse inD-d palju elavamalt (eriti Setus), kuid inSo-d ei tunta üldse; temporaalse funktsiooniga *j-lised tarindid on leksikaalselt piiratuna tuntud (sagedamini kasutatakse taas Setus); inL esimest tüüpi tarvitatakse üsna sageli (eriti Setus), teist tüüpi seevastu pole üldse registreeritud. Niisiis on eesti murretes instruktiiv kõige elavamana säilinud Setus. Mujal võib elavaks pidada ainult Kirde- ja Ida-Eesti inSo kasutust.

Liivi keele materjali kaduvväike osakaal peegeldab üsna selgelt keele omapära. Suhteliselt aktiivselt ning vabalt kasutab liivi keel ainult inD-d ja inT-d. Teistes funktsioonides on liivi keeles säilinud vaid üksikud kivistunud adverbid.

Üksikfunktsioonide taandumist või aktiveerumist keeliti või muredeti ning selle tagajärjel välja kujunenud küllaltki kirjut geograafilist jaotust võib pidada keelte / murrete siseseks hiliseks arenguks.

3.6. INSTRUKTIIVI KATEGORIAALNE KUULUVUS

Arvesse võttes kõiki sissejuhatuses esitatud kriteeriume korraga, ei funktsioneerinud instruktiiv üheski tänapäeva läänemeresoome keeles täisväärtsliku käändena.

Täisväärtsliku käände ühilduvale realiseerumismallile $(A \sim N \sim P) S / \text{ty}$ vastab ainult inT; seegi tingimisi kuivõrd ainsuse / mitmuse opositsioon pole selgepiiriline. Adverbistumise kasuks kõneleb siin aga Brugmanni 2. kriteerium, sest tähenduse kitsenemise tõttu on inT leksikaalselt kitsa valikuga. (2. kriteeriumiga püstitatud nõuded tulevad instruktiivi adverbistumisel arvesse kõikjal, kus oleme sunnitud tunnustama, et leksikaalse valiku kitsus või atribuudi obligatoorsus tulenevad juba alamfunktsiooni olemusest.) Brugmanni 1. kriteeriumi järgi kuulub käändekategooria alla ainult inD karjala, vepsa, isuri ja vadja keeles ja soome keele ida- ning põhjamurdeis, kuid käändelisuse vastu räägib taas tähenduse kitsusest tingitud obligatoorse atribuudi nõue antud funktsioonis, samuti komplitseeritud suhted inSo-ga. Ülejäänud funktsioonid on kõik leksikaalselt suletud (vt. 3.4). Brugmanni 3. kriteeriumi järgi kuuluvad inI inSi, inP ja inL, samuti üldmodaalne instruktiiv kindlalt adverbikategooriasse; inSo ja inD ning inT kuuluvad käändekategooriasse ainult tingimisi. Brugmanni 4. ja 5. kriteerium tulevad instruktiivi adverbistumise määramisel arves-

se peamiselt eesti keele murretes, kus puudub paradigmaatiline *i*-mitmus (vt. 3.1). 6. ja 7. kriteerium ei ole piiri tõmbamisel nii aktuaalsed, sest nende rakendamine puudutab nii-igi ilmseid adverbe. 6. kriteeriumi alla kuuluv materjal käesolevasse töösse ei mahtunud, ent kriteeriumi maksvusest ka instruktiivi ajaloos võib näitena esitada *stin ~ *tin-liite lisamise nõrgalt markeeritud instruktiivsetele adverbidele: e *ilusa/sti, teisi/ti, samuti* postpositsiooni või adverbisõnuse *kesken ~ *keskin tarvitamise sotsiaatiivses funktsioonis (vt. 2.9.3) 7 kriteeriumi järgi kuulub adverbide hulka adnominaalne instruktiiv.

Teisalt tuleb aga tunnistada, et otsustades iga üksiku kriteeriumi järgi eraldi kuulub instruktiiv (ühes või teises funktsioonis ühes või teises murdes) ka tänapäeval käändekategooria alla. Instruktiivi süntaktilist "ebakäändelisust" tänapäeva läänemeresoome keeltes võib pidada tingitaks tervikliku käände lagunemisest erineva morfosüntaktilise realisatsiooniga (ning osaliselt erineva leksikaalse valikuga) kitsasteks alamtähendusteks. Käänete tähenduslikku külge käsitleva universaalse teooria puudumise tõttu jääb lahtiseks, kuivõrd niisuguses lagunemises on süüdi tegurid, mis põhjustavad teistegi käändevormide adverbistumise, ja missugust osa siin on mänginud instruktiivi tähenduslik külge. Võib ainult oletada, et arvulises neutraalsuses on süüdi instruktiivi alamfunktsioonide ilmne "adverbilikkus" või koguni üldtähenduse liigne semantilisus.

L I S A D

L I S A 1: Tabelid

SILPIDE ARV JA TÜ- VEVOKAAL	KAHESILBILISED SÕNAD												KOLME- SILBILISED α-TÜVELISED SÕNAD
	a				ä	e	i	o, u, ü					
	ai > oi		ai > ei										
KEEL	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	
e	u, o	e i	i, e	u	i	u	i	a	i	e a ä	u	a e	i
vdj	o, oi		i, e		i		i	a	i		o, u, ü, ui	a	o, i
sm	oi, o ⁱ o, õ		i, ī		i, ī		i, ī		i	ei e	oi, o ⁱ , ui, üi, u, ü, õ		i
is	oi		i		i		i				oi, ui		
krj	oi, o		i, ī		i, ī		i, ī		i		oi, ui, üi, u(?)		oi, i
vps	oi, ei, õi i, õ		i, ī	oi õ	i, ī		i, ī		i		oi, ei, õi, õ, ü		oi, õ, ī

T a b e l 1. Registreeritud instruktiivvormide tüvevokaali areng tunnuse *j lisamisel.

1 - häälikuseaduslik areng, 2 - analoogiaareng.

FUNKT SIOON KEEL	inI		inIM		inSi	
	1	2	1	2	1	2
e	/S+/ *	/S-/ /S+ S+/ 	/A ~ N S/+	/A ~ N S/- /X S±/ /Av S+/ 	/A S/ +	/A S/- /Av S+/
lv		/S+/ 		/X S+/ 		
vdj	/S+/ 	/S-/ /S+ S+/ 		/X S+/ 	/A S/+ /Av S+/ 	
sm	/S+/ 	/S-/ /S+ S+/ /(A ~ N)S/± 	/A ~ N S/+	/X S-/ /Av S+/ 	/Av S+/ 	/A S/+ /X S+/
is		/S±/ 				/A S/+
krj	/S±/ 	/S+ S+/ /(A ~ N) S/± 	/A ~ N S/+	/A ~ N S/- /X S+/ /Av S+/ 	/Av S+/ 	/A S/± /X S+/
vps		/S± / 		/X S-/ 		/Av S+/ /X S+/

T a b e l 2. Instruktiivi eri funktsioonide morfo-süntaktilised realiseerumismallid tänapäeva läänemeresoome keeltes.

inI selgelt instrumentaalse tähendusega mallid (vt. 2.1); inIM - instrumentaal-modaalse tähendusega mallid (vt. 2.1) ja üldmodaalsed liitmallid (vt. 2.2.3 - üldmodaalsed adverbimoodustusmallid /S± / /A± / ja /S+ S+ / on tabelist välja jäetud); inSi - situatiivse tähendusega mallid (vt. 2.2.1); inP - positsionaalse tähendusega mallid (vt. 2.2.2); inSo - sotsiatiivse tähendusega mallid (vt. 2.4); inD - distributiivse tähendusega mallid (vt. 2.5); inT temporaalse tähendusega mallid (vt. 2.6) Kitsalt piiritletud ja komplitseeritud lokaalse tähendusega malle (vt. 2.7) pole tabelisse kantud. InI, inIM, inSi ja inD

inP			inSo		inD		inT
subjektiivne	retsip.	obj.	1	2	1	2	
/A ~ N ~ P S/+ /N S/-	/S±/	/S+/	/N ~ P S/-*	/N ¯ /	/N S/+*	/N+/ /S+/	/(A ~ N ~ P) S/- /(A ~ N ~ P) S/+*
		/S+/		/N+/ /N+/ /S+/	/N S/+ /N+/ /S+/		/(A ~ N ~ P) S/±
/A ~ N ~ P S/+	/S±/	/S+/	/N ~ P S/-	/N ¯ / /P±/	/N S/+ /N+/ /S+/		/(A ~ N ~ P) S/±
/A ~ N ~ P S/+	/S-/	/S+/	/N ~ P S/-*	/N ¯ / /P+ /	/N S/+* /N+/*	/(A) S/+	/A ~ N ~ P) S/± /Av S+ /
/A ~ N ~ P S/+	/S-/	/S+/	/N ~ P S/-	/N ¯ / /P+ /	/N S/+ /N+/ /S+/		/(A ~ N ~ P) S/±
/A ~ N ~ P S/+ /N S/-	/S±/	/S+/	/N ~ P S/-*	/N ¯ / /P±/	/N S/+ /N+/ /S+/		/(A ~ N ~ P) S/± /Av S+ /
/N S/+	/S+/	/S+/		/N-/ /P+ /	/N S/+ /N+/ /S+/		/(A ~ N ~ P) S/± /Av S+ /

juures on eraldi välja toodud keeles kasutatav põhimall (1. tulp) ning üksiksõnuti kasutatavad mallid (2. tulp) Tärn (*) märgib, et malli tarvitatakse ainult kindlal murdealal

L I S A 2 : Töös esinevate instruktiivivormide register¹

Eesti keel

aasta; vt. ühe	hamba; vt. piki	iga pühapäeva hommiku 84
ainusilmi (39)	haru 96	iga pühapäevi 85
aiva 96	harvu (88)	igi; vt. elu-. vanu
aju 12 85	hella 65	ihitse mõõgu 68
alandusi 77	helli 19 28 65	ihutud mõõga 13
alatse mõõgu 34 68	hilja (88)	ilusa 65
ammu (88)	hommiku 84	inimese; vt. kahe, kuue, vana-
ammuli sui 49 50	hulgi (~-e) 27 82	itkusilmi (39)
annepäeva 84	hullaja meeli 62	ivi; vt. üksi
apaküüsi (38)	hullu 96	jala 19 38 102; vt. kahe, kinni,
aru; vt. targa, üksi	hullu meele 50 62	püst-
eatse hääli 38	hullu meeli (50) 62	jalu 8 12 21 26 39 (55) 56 102;
eatsi hääli 38	huuli; vt. peene	vt. jooksu-. kingades, kin-
eesti keeli 95	häda vaeva 63	ni, kuiva, kuivi, käsi lah-
eile (88)	hääli; vt. eatse, eatsi,	ti, palja, püsti seisu,
eluigi 85	peeni	sädemes, tagu, tikitse, tu-
enne (88) 99	hüvi 14 28 65 95	lise, tulisi, umb-. ummis, up-
halemeeli 50	hüvi pooli 55	pis, vallali, vägi-. õiesi, üksi

¹ Registris on instruktiivivormid esitatud eesti ja soome keeles vastavate kirjakeelte transkriptsioonis ja alfabeedis, kusjuures erinevate murdeliste variantide korral eelistatakse kirjakeelepärasemat; isuri ja karjala keele osas kasutatakse soome kirjakeele transkriptsiooni ja alfabeeti; vadja keele vormid on esitatud KKI soome-ugri keelte sektoris valmiva vadja sõnaraamatu koostamisprintsipi alusel (osaliselt teoreetiliste üldistustena, nn. "varimärksõnadena"); liivi keele osas on toetunud väljaande "Liivi vanasõnad eesti, vadja ja läti vastetega" (LVS) registri koostamise põhimõtetele; vepsa keeles pole eri murrete näiteid ühtlustatud, murdeliste variantide korral esitatakse kõik tekstis reaalset esinevad vormid.

Sulgudes on märgitud need leheküljenumbrid, millel vastav sõna või sõnaühend esineb kas ainult nominatiivis või ainult läänemeresoomelise rekonstruktsioonina.

jooksu jalu (38) 48
jooni 63
jooste 21
jumala keele 39
jupa 29 (82) 83
juudi keeli 39
juuri jääri 64
jäli; vt. üksi
järi; vt. üksi
kaari; vt. kaksi, üksi
kaela; vt. koera-
kaelu 26 39 96
kahe inimese 69
kahe jala ratsa 38
kahekeste 98
kahe-kolme sõsara 70
kahe korra 49 55
kahe korre 13
kahe mehe 69
kahe paadi 69
kahe pere 70
kahe tüdruk 70
kahe vanainimese 69 70
kahe vene 70
kahe venna 70
kaksi (~-a) 28 70 77; vt.
üksi
kaksi kaari 76
kaksi kalli 19 31 65
kaksi kannu 29 76
kaksi pooli 34 90 98
kaksi ratsa (~-i) 31 62
kaksi sõnu (38)
kaksi tengi 40
kaksi vihu 29 76
kalli; vt. kaksi
kallu 56
kanniku 83
kannu 13 (55) 56
kannu; vt. kaksi
kasina 65
kaua (88)
keele; vt. jumala, oma
keeli 13 28 39; vt. juudi,
kurva, leina, lihatsi
lina-. maa, oma, omi
pooli, teisi
keskpaigu 98
kiista 63
kiki varba (~-u) 21 31 56
kilina kolina 63
killa 13 19 30 (82)
kilvu 13 63
kingades jalu (50)
kinni jala 50
kinni jalu 50
kinni silmi (50)
kiua 12 30 (82)
kiuste (~-a) 64
kivi 29; vt. üksi
klaasi 21 29 (39)
koerakaela 62
kolina; vt. kilina
kolmanda päeva 84
kolme korra 55 85
kolme mehe 69
kolme naise 70
kolmi 18 75 77
kolmi lehi 76
kolmi lõngu 76
kolmi naelu 76
kolmi tengi saju 76
-konna; vt. päev-
-konni (~-e); vt. kuu-. nädala-.
päev-
koori; vt. paju-
kootsa kaatsa 64
korra 84; vt. kahe, kolme. nel-
ja, teise, tolle, ühe
korre; vt. kahe
kriima 30 82 83
kui (66)
kui tau 62
kuiva jalu 34
kuivi 27
kuivi jalu 21 34 50
kulli küüsi (38)
kurva keeli 50
kurva kõrva 34 39
kurva meeli 34 (50)
kuue inimese 69
kuue mehe 18
kuuekümneme seitsme mehe 69
kuukonni 27 85
kuusi 77
kõigi pooli 90
kõnnu 13
kõrsi; vt. õle-. üksi
kõrva; vt. kurva
kõrvu (~-i) 19 27 55
kõveri 30
kõbali (38); vt. küüs-. küüsi
kõevers; vt. palja
kõiatud veste 68
kõpa; vt. nelja
kõarma (~-i~-u) 31 65
kõasi 38 (39); vt. palja, tühja
kõasi jalu 38
kõäni vääni 64
kõära; vt. kõüra

küli 13 19 55 56 95;
     vt. üks1
 kümne-kaheteist mehe 69
 küpse küüsi 38 48
 küpsi küüsi 38
 küüraki 30
 küüra käära 29
 küüsi 13 38 (55); vt. apa-
     kulli küpse, küpsi
     palja
 küüsi käbali 38
 küüskäbali 38
 ladvu 55
 lahti jalu (50)
 lapi (~-a ~-e) 29 56 95 98;
     vt. lipa, tüka
 lehi 12; vt. kolmi
 lehmi 28; vt. täisi
 leinameeli (39) (50)
 leinameeli 77
 leiva; vt. nelja
 lihatsi keeli (38)
 lihva 29 63
 liia 96
 liista 19 30 (82) 83
 liivi 19 39
 linakeeli 39
 linda 29 (82)
 lipa lapa 29 64
 lipsu (~-a) 29 30
 lontsa 82
 looge 56
 lugu; vt. üks1
 lõngu; vt. kolmi
 maa keeli 19
 marge (~-u) 26
 meele; vt. hullu, mesitse,
     tõe-

meeli 63; vt. hale, hulla-
     ja, hullu, kurva, lei-
     na, mesitse, mõõlu,
     tõe-. viha, üks1, üle
 mehe; vt. kahe, kolme, kuue,
     kuuekümne seitsme, küm-
     ne-kaheteist, mitme,
     nelja, viie
 mesitse meele 34 50
 mesitse meeli (50)
 mitme mehe 70
 mullu (88)
 mõistu 21 63
 mõistu sõnu (38)
 mõlemi tahu 55
 mõni tau 62
 mõõga; vt. ihutud
 mõõgu 26; vt. alatse, ihit-
     se, pooli rauda, täi-
     si verise, veritsi
 mõõlu meeli 34
 märgu 63
 nabina 63
 nagina 63
 naelu 26; vt. kolmi täisi
     viisi
 nahina 63
 naise; vt. kolme
 nalja 63
 nelja 70
 nelja korra 55
 neljakesti 98
 nelja käpa 38
 nelja leiva 70
 nelja mehe 21
 nelja silma 62
 neli 77

nii (66)
 nii tau 62
 noori põlvi 21
 nõua; vt. üks1
 nädalakonni 27 85
 oma keele (38) 39
 oma keeli (38)
 omi keeli 27 (38) 39
 otse (~-i) 27 55; vt. üks1
 paadi; vt. kahe
 paari (~-e~-a) 29 77
 paari *poji 76
 paari (~-a) sõnu (38)
 padra; vt. pudra
 pahu 26 65 95
 pahe (~-i) pooli 26 (55)
 paigu 26 90 98; vt. kesk-
 paju koori 39
 pa kolmi 77
 palja jalu 8 13 21 26 31 (50)
     93
 palja käsi 31 50
 palja käevarsi (50)
 palja küüsi 37 (38)
 palja pea 50
 palja perse (~-i) 33 (50)
 palja päi 50
 palja reisi (50)
 palja sääri (50)
 paljukese 74
 palla; vt. pilli (~-i)
 pangu 82
 parema 66
 paremi 66
 parge 29 82
 parma 82
 pasa; vt. posa

pea; vt. palja
 peapooli 55
 peene huuli (39) 40
 peene hääl (39) 40
 pere; vt. kahe
 perse (~-i); vt. palja
 pidi 99
 piima 21
 piimi 39
 piki (~-u) 13 28 95 98; vt.
 ühe
 piki hamba 31 38 48
 piki sammu 29 (38)
 piki silmi 21 (38) 39
 pill (i) palla 64
 pinna 13 30 (82) 83
 pirra 19 83
 poji 12 27; vt. paari
 pooli; vt. hüvi, kaks, kõi-
 gi, pahe (~-i). pea
 pooli keeli (38)
 pooli mõõgu 13
 pooli rubli 77
 pooli sammu 29 (38)
 pooli silmi 50
 pooli sõnu (38)
 pooli tengi 40
 posa pasa 64
 pragina; vt. suure
 pudra padra 64
 pulgi (~-e) 27 83; vt. üksi
 punna; vt. tüka
 põigu (~-a~-i) 13 56 95 98
 põlise sõlmi 39
 põlla 13 30 82
 põlvi 28 39 (55) 56 85; vt.
 noori
 päeva; vt. anne-, kolmanda,
 päisi viie
 päevi; vt. iga püha-
 päevkonna 85 89
 päevkonni (~-e) 13 27 85 89
 päi 25; vt. palja
 päisi päeva 20
 päri 97
 püstjala 56
 püsti jalu (50) (56)
 püsta silmi 50
 raasa 30 (82)
 raka 30
 rannu 29 82
 ratsa (~-u~-i) 31 38; vt.
 kahe jala, kaks
 rauda mõõgu 68
 raudse südame 62
 reisi 13; vt. palja
 riia 12 63
 rinna 19 34 55
 rinnaku 56
 rinnu 13 19 21 26 34 39 55
 56 95 96 102
 rista 29 56
 roosa (~-i) 29 (39)
 ruble (~-i) 27 (39) 77;
 vt. pooli
 ruuda 30 39
 räpsu 29 82
 rüsi; vt. süli
 saati (~-e) 99
 saju 12; vt. kolmi tengi,
 viisi
 salgu (~-e) 26 82
 salu 26
 sammu; vt. piki pooli
 seisu 63
 seisu jalu 56
 seli 13 19 28 49 (55) 56
 selle talve 20
 servi 21 49 55 56 96
 siira viira 29 64
 silma; vt. nelja
 silmi 13 38 48 96; vt. ainu-
 itku, kinni piki, pooli,
 püsta, suuri tuli(t)se,
 vesise, üksi
 singe songe 64
 sui (55); vt. ammuli üles
 summe 27 82
 suure pragina 63
 suure vaevu 63
 suuri silmi 38
 suve 14 84
 sõlmi; vt. põlise
 sõnu 14 26 38 48; vt. kaks
 mõistu, paari pooli ük-
 si
 sõsara; vt. kahe-kolme
 sädemes jalu (50)
 säsitse sääri 50
 sääri 28; vt. palja, säsitse
 südame; vt. raudse
 sügise 20
 sügisi 20
 süle 56
 süli 39 55 56
 süli rüsi 64
 tagu jalu (38)
 talve 84; vt. selle
 targa aru (38) 48
 targu 26 65
 targu tarvi 32 63

tarvi; vt. targu	tüka lapa 29 82	võidu 63
tahu; vt. mõlemi teisi; vt. ka ta(v)u	tüka punna 29	võrra 96 99
tanna; vt. tüka	tüka tomba 29 82	vägi jalu 62
ta(v)u; vt. kui mõni nii teisi üksi	umbjalu (38)	vähe 74
taudi~taute 99	ummis jalu (38)	vääde 29 56
teise korra 84	uppis jalu (50)	vääni; vt. kääni
teisi keeli (38)	usina 19 65	õekse; vt. viie
teisi tahu ~ ta(v)u 9 55 62	usinama 66	õhvi 93
tengi (39); vt. kaks kol- mi pooli üksi	vaeva; vt. häda	õige 33, 95
teri; vt. üksi	vaevu 63; vt. suure	õiesi jalu 50
tikitse jalu (38)	vagusi 96	õlekõrsi 39
tilge 26 82	vallali jalu (50)	ääri; vt. juuri
tina 35 39	vanainimese; vt. kahe	ääri veeri 64
tine 26 35 (39)	vanu igi 12 14 85	ühe aasta 84
tolle korra 21	varba; vt. kiki	ühe korra 84
tomba; vt. tüka	veeri 55; vt. ääri	ühe pikku 95
toobi (~e) 29 76	veidikese 74	üks (v-a) 28 70 77 96
torma 29 63	velje; vt. viie-kuue	üks aru (38) 77
torta 82	vene; vt. kahe	üks ivi 18
tsäuge 82	venna; vt. kahe	üks jalu (38)
tuisa 13 30 63	vennakse; vt. viie õekse	üks jäli 13 77
tuli(t)se jalu 34 (38) 50	veritsi mõõgu 13	üks järi 13 (77)
tuli(t)se silmi 50	vesise silmi (50)	üks kaari 76
tuli(t)si jalu 34 (38) 50	veste 30; vt. käiatud	üks kaks 77
turre 13 27 39	viha meeli 62	üks kõrsi 55 76
tõemeele 62	vihu 12; vt. kaks üks	üks küli 49 55
tõemeeli 62 95	viiekesi 98	üks lugu 12 29 77
täisi 13 65	viie-kuue velje 70	üks meeli 62
täisilehmi 93	viie mehe 70	üks nõua 30 62
täisi mõõgu 13	viie päeva 70	üks otse (~i) 77
täisi naelu 93 94	viie õekse vennakse 70	üks pulgi (~e) 77
tüdruk; vt. kahe	viiluku 83	üks silmi (38) 48 62 76
tühja käsi 50	viira (~u) 13 19 29 55; vt. siira	üks sõnu 26 (38) 39 48
tüka (~e~i) 29 82; vt. üks	viisi naelu 76	üks tavu 55
	viisi saju 39	üks teri 14 76
	vildaki 30	üks tengi 40
	vilju 63	üks tüka (~e~i) 29 82
		üks vihu 12 13 29 76

Liivi keel

āigin'; vt. tāužin'
 amīn' pāvin' 85
 barīn' 82
 ētamin' 78
 ī'din' 78
 ikšīn' 70 78
 īrgin' 85
 jālgin' 19 40
 je'ddōpēdin' 57
 jemīn' 78
 jeng-jetīn' 63
 kakšīn' 21 26; vt. pa
 kabālin' 83
 killin' 57
 kopēkin'; vt. pa
 kōgin' (88)
 kō'lin'; vt. sadīn'
 kō'dskin' 98
 kui 21 (66)
 kūžkin' 98
 kuštī-kuštīn' 21 83

kōrdin' 26 83
 liskīn 40
 mūlin (88)
 mōtsīn' 21 90
 nei 21 (66)
 nē'la 70
 nādīīn' 85
 pāikin' 21 26 90
 pa kakšīn' 78
 pa kopīkin' 78
 parāzin' 65
 pa seisin' 78
 -pēdōn, -pēdin' 97; vt.
 tā'giž- , je'ddō-
 perīn' 97
 pi'vvin' 40
 pōrin' 82
 pāvin' 21 85; vt. amīn',
 tīerin'
 rāndin' 90
 rīndin' 83

sadīn' 26 77
 sadīn' kō'lin' 77
 seisin'; vt. pa
 strēkin' 85
 sugūdin' 34
 sō'vvō 21 85
 tā'gižpēdōn 57 97
 tazīn' 65
 tīerin' pāvin' 85
 tīlkin' 78
 tōkin' 83
 trēkin'; vt. strēkin'
 tšupīn' 82
 tu'ontin' 77
 tāužin' 65
 tāužin' āigin' 85
 ūoktin ~ ūoipin' 82
 vakīn' 77
 vāldin' 63
 vērnigin' 77
 vīžin' 18 21 77
 ō'dōgin' 85 93

Vadja keel

aaroo 26; vt. kahzii
 aivoo 96
 alas pāi 19 57
 alas sui 57 68
 ampai 19 32 41
 eglee (88)

enne (88)
 en'nee; vt. kahōō
 eteepāi 97
 higōs pāi 51
 hullupii 66
 il'ī'aa (88)

jalgaa 19 40
 jalgoo (~oi) 26 (41); vt. pal'-
 l'ai kuivii
 jalgoo i tšāzii 41
 kahstōššōmii 78
 kahzii 18 22 78

kahzii aaroo 62
 kahzii kõlmii pao 75
 kahzii kõrroo 57
 kahzii niitii 29
 kahzii omenii 75
 kahzii peentōroi 22 78
 kahzii reizii 62
 kahzii tüküü 30
 kahziitōššōmii pii 78
 kahzii vazikoo 30
 kahōō 14 22 71
 kahōō ennee 71
 kahōō mehee 22
 kahōō poolōō 34 90 98
 kahōō sōsaruhōō 71
 kahōō taloo 69 71
 kaloo; vt. ühzii
 kazōō kõrraa 85
 kavvaa (88)
 kepii 29; vt. kõlmii
 kilui; vt. viizii
 kopeikoo; vt. kõlmōōtšūmmenii
 kui (66)
 kui mōnōō 71
 kui päi 57
 kuivii 28
 kuivii jalgoo 51
 kuras poolōō 90
 kuuzii sao 22
 kuuzii suurii leivii 78 83
 kuuzii tšūmmenii 75 78
 kuuvvōō 71
 kuvoo; vt. tuhattōmii
 kõikii 71 96
 kõikii kõlmōō 71
 kõikii meijee 71
 kõikii päi 57
 kõikōō kõlmōō mindāa 71
 kõlmii 22 78
 kõlmii kepii 78
 kõlmii lehmi 28
 kõlmii nell'ii rublii 78
 kõlmii nell'ii viizii päivii 86
 kõlmii palikoo 78
 kõlmii pao 22
 kõlmii päivii 22
 kõlmii sampoi 32
 kõlmii tunnii 86
 kõlmōō 18; vt. kõikii
 kõlmōō tšūmmenii kopeikoo 30
 kõrraa 20 85; vt. kazōō
 kõrroo 26; vt. kahzii
 kõrvaa 57
 kõvii 14 28 65 95
 kõvōpii 66
 lehmi; vt. kõlmii
 leivii 28; vt. kuuzii suurii
 meelii (40) (41); vt. tšāzii,
 üvii üviZ
 mehee; vt. kahōō, nell'ää
 mehii 28; vt. nell'ii viizii
 mesii 41
 meijee; vt. kõikii
 mindāa; vt. kõikōō kõlmōō
 mōnōō; vt. kui
 naizikoo; vt. seittsemee
 nal'āa 63
 nell'ii 78
 nell'iiitōššōmii nān'ii 78
 nell'ii viizii mehii 75
 nell'ää mehee 71
 nii (66)
 niitii; vt. kahzii
 nōlōpas poolii 90
 nōlōpii 22 71
 nōlōpiis poolii 90
 nān'ii; vt. nell'iiitōššōmii
 nātelii; vt. seittsemee
 omenii ~ omenoo 30; vt.
 kahzii
 pahōnōppāi 19 57
 paho 26
 palikoo 30; vt. kõlmii
 pal'iai jalgoil 51
 pal'iai jalgoo 13 22 32 51
 pal'iai päi 22 32 51
 pal'iai tšāzii 51
 pal'iozii 78
 pao 26; vt. kahzii kõlmii
 parapii 66
 peentōroi 30; vt. kahzii
 peripohjii 28
 pigōpaa 66
 pihaa; vt. viizii
 pii; vt. seittsemii, kahzii-
 tōššōmii tšūmmenii
 pohjii; vt. peri-
 poigōō 22; vt. viizii
 poolii; vt. nōlōpiis, nōlōpas
 poolōō; vt. kahōō, kuras,
 õikōas, ühes
 põlvii 57
 päi 57 97; vt. alas, ettee,
 higōs, kõikii, kui pa-
 hōnō, pal'iai, sui tōi-
 zii, umalōs
 päivii 28; vt. kõlmii kõlmii
 nellii viizii
 rattsaa 32 40
 reizii; vt. kahzii
 rinna 22 40 57 95

rublii 28; vt. kõlmii nellii
 sampoi; vt. kõlmii
 sao 26; vt. kuuzii
 seittsemee naizikoo 71
 seittsemee nätelii 86
 seittsemee voozii 86
 seittsemii pii 78
 sel'ii 57
 selvää 65
 servii 57
 silmii 22 28 40; vt.
 tšeero-
 sui 25 (41) 57; vt. alas
 sui päi 64
 suurii 28
 suvee 20
 sõrmii (41)
 sõsaruhsoõ; vt. kahõõ
 sūtšüzüü 86
 taloo; vt. kahõõ
 tšeero-silmii 41
 tšezzee 98; vt. tšümmenee
 tšiiiree 19 32 65
 tšiiireepää 66
 tšiiisaa 63
 tšiuzaa ~ tšiuzii 30 63 64
 tšivii 29; vt. ühzii
 tšäzii 14 19 22 40 (41) 57;
 vt. jalgoo, pall'ai

tšäzii meelii 41
 tšü'l'ii 57
 tšümmenee tšezzee 98
 tšümmenii 78; vt. kuuzii
 tšümmenii pii 78
 tšümmenii vihгаа 30
 tšümmenii voozii 22
 tšüüzii 40
 tuhattõmii 30
 tuhattõmii kuvoo 30
 tunnii 29; vt. kõlmii
 tõizii 65
 tõizii päi 57
 tüküü; vt. kahzii
 umalõs päi 51
 varai 14
 vazikoo; vt. kahzii
 vellesee; vt. viijee
 vihгаа; vt. tšümmenii
 viijee vellesee 71
 viimeizee 85
 viimeizii 85
 viinai 26 41
 viiruu 30
 viizii kilui 30
 viizii pihaa 14 30
 viizii poigõõ 28

viizii võrkoo 22
 vitsoi 26 41
 vooroo 64
 voozii; vt. seittsemee,
 tšümmenii
 võrkoo 30; vt. viizii
 võõnoo 65
 vähii 14 22 78
 vähäizee 74
 vähäkkõizii 74
 vähäkkõizõõ 74
 vähää 74
 vähüizii 18 78
 väärü 19 65
 õikii 33 65
 õikõas poolõõ 90
 õikõõ 33
 äänee 40 95
 äänii 40 95
 ühes poolõõ 90
 ühzii (~-a) 22 28 71 78
 ühzii hakoo 26
 ühzii kaloo 22
 ühzii tšivii 22
 üvii 14
 üvii meelii 22 51
 üviZ meelii 51

Soome keel

aamuin illoin 86
 aivan ~ aivin (~-on) 96
 ajoin; vt. näillä, toisin,
 useimmin

alasinpuolin 98
 alassuin 58
 ammoin (88)
 askelin; vt. yksin

avoimin ovin (52)
 avojaloin (51) 52
 avokäsin (41) (51)
 avopersein (51)

avopäin 22 (54)
avoissa silmin (54)
avossa suin 52
avosäärin 23 (52)
avosylin (52)
avuin; vt. omin
ehoin tahoin 64
ehüvin nahoin (51) 52
eilen (88)
eineen 96
emännän; vt. kolmen
enemmän 66
ennen (88) 99
ensin (88)
haaroin; vt. kaksin
haikein mielin (51) 52
hajalla hapsin (51) 52
hajareisin (51)
hampain 32 41 (42); vt.
     irvillä, kynsin, suussa
hapsin; vt. hajalla
harvoin (88)
hengen; vt. kahden
hengin; vt. häissä, kuusin
     seitsemän
hevosin; vt. kolmin
hieman 96
hiljan (88)
himpun 96
hitusen 96
hiukan 96
hiukkasen 96
hivenen 96
hullun kurin 62
huonommin 66
huulin 28
häissä hengin (51) 52

höröllä korvin (51) 52
hörössä korvin (51)
hymysuin 52
hyppysin; vt. paljain
hyvillä mielin (51)
hyvin 19 28 65
hyvin sanoin (41) 42
ihan 96
ihoin; vt. paljain
ikenin; vt. irvessä, irvissä
ilosydämin (52)
illoin; vt. aamuin
irvessä ~ irvissä ikenin (51)
irvillä hampain (51)
itkussa silmin (51)
iän; vt. kaiken
jalan 19 (41) 42; vt. kahden
jaloin 15 26 27 97; vt. avo-
     kurasin, omin, paljain,
     paljas-. paljasti puh-
     tain, pöksyttä, saapas-
joukon 96; vt. koko
juhlaöin 86
kaavoin; vt. viisin
kahareisin (51)
kahden 18 72
kahden hengen 71
kahden jalan (41) 42
kahden käden (41) 42
kahden miehen 71 93
kahden puolen 34 90
kahden reisin 62
kahden veljeksensä 71
kaiken iän 86
kaiken mielen (41) 42
kaiken suven 80
kaikin 72

kaikin kolmen 72
kaikin miehin 71
kaikin mokomin 30
kaikin puolin 96
kaksin 18 28 72 79 96
kaksin haaroin 62
kaksin kallein 65
kaksin kannuin 30
kaksin kerroin 58
kaksin kourin (41)
kaksin käsin (41)
kaksintoista lehmin 83
kaksin tuhansin 79
kallein 32; vt. kaksin
kannuin; vt. kaksin
kappalein; vt. yksin
karein 15; vt. syrjin
karvoin; vt. yksin
kauan (88)
kauloin; vt. pitkillä
keinoin 30; vt. sillä, tuolla
kengin; vt. kuivin
kerran 20 86; vt. kolmannen
kerroin; vt. kaksin, monin
kevään 33; vt. syksyn, toisin
kielen; vt. saman, suomen
kierossa silmin (51)
kiiren 65
kiloin; vt. nelinkymmenin,
     sadoin, yksin
kilvan 63
kinnaskäsin (51) 52
kintuin 30; vt. paljain,
     paljas-
kohdin; vt. samoin
kokalla kourin (51)
koko joukon 96

kolmannen kerran 86
kolmen 72
kolmen; vt. kaikin
kolmen emännän 71
kolmen kymmenen miehen 71
kolmesta kohden 94
kolmin hevosin 79
kolmissa miehin 72
konevoimin (41)
konstin; vt. sillä
kontan; vt. neljän
kontin 29; vt. neljin, paljain
koprin; vt. kourin
korvan 58
korvin 28; vt. höröllä, hörös-
sä, kuulolla, omin, pör-
hällä
kourin 28 41; vt. kaksin,
kokalla, puolin, täysin
kovin 15 28 65 95
kuin 19 (66)
kuivin 28
kuivin kengin (52)
kuivin suin 52
kummalta puolen 94
kuormin; vt. yksin
kurasin jaloin (51) 52
kurin 29; vt. hullun, sillä
kuulolla korvin (51)
kuusin seitsemän hengin 79
käden; vt. kahden, vasemman
käpälin; vt. paljain
käsien 23 28 41 (42) 94 97; vt.
avo-, kaksin, kinnas-
kylmin, omin, paljain,
ristissä, sulin, sylin,
tyhjin, vasemmin. yksin
käsivoimin (41)
kylmin käsin (51)
kylmin suin (52)
kynsin 41 (42); vt. tyhjin
kynsin hampain 22 42
lapin; vt. lipin /
laudoin; vt. yksin
laumoin; vt. suurin
lehmin; vt. kaksintoista,
seitsemän
leikin; vt. sillä
leveillä siivin (51) 52
liian 96
lipin lapin 64
luin; vt. yksin
luvin 28; vt. omin
main; vt. näiltä
miehen; vt. kahden, kol-
men, kymmenen
miehin; vt. kaikin, kolmis-
sa, monessa
mielen; vt. kaiken
mielin 28; vt. haikein, hy-
villä, pahoilla
miesvoimin (41)
milloin (88)
millä surmin 63
mokomin; vt. kaikin
molemmin 30 72
molemmin puolin 94
molemmin päin 90
monessa miehin 72
monin 28
monin kerroin 96
monin tuhansin 79
monin verroin 96
muinoin (88)
mulloin (88)
nahoin; vt. ehyvin, paljain
naurussa suin (52)
naurusuin 22 52
navin 29 65
neidin; vt. nuorin
neljin 28
neljin kontin (41) 42
neljinkymmenen kiloin 79
neljin ryömin (41)
neljän kontan (41) 42
neuvoin 30; vt. omin, yksis
nokin; vt. omin
nuorin neidin 68
nurin 19 28 65
nurkin 58
näille paikoin 94
näillä ajoin 86
näillä paikoin 94
näiltä main 94
nyrkin; vt. sulin, tyhjin
oikealle puolen 94
oikein 33
olutkannun 68
omin 28
omin avuin 62
omin jaloin (41) 42
omin korvin (41) 42
omin käsin (41) 42
omin luvin 13 28 62
omin neuvoin 62
omin nokin 62
omin perein 32 71
omin päin 22
omin ruokin 42
omin silmin (41) 42 48
omin valloin 62

omin varoin 62
 omin väin 13
 osin 28
 ovin; vt. avoimin
 pahemmin 30
 pahoilla mielin (51)
 pahoin 19 26
 paikoin 26; vt. näille. näil-
     lä semmoisista, toisin
     vetisillä
 paljain 32
 paljain hyppyisin 22 (41)
 paljain ihoihin (51)
 paljain jaloin 13 22 32 (51) 52
 paljain kintuin (51)
 paljain kontin 32 52
 paljain kápälin (51)
 paljain käsin 22 23 32 (54)
 paljain nahoin (51)
 paljain pempuin (51)
 paljain persein (51)
 paljain pinnoin (51)
 paljain päin (51)
 paljain säärin 22 52
 paljain varpain (52)
 paljasjaloin 13 (54)
 paljaskintuin (51)
 paljaspäin (51)
 paljassa jaloin (51)
 paljassa päin 22 (51) 52
 paljassäärin 52
 paljasti jaloin (51)
 paljon 96
 paremmin 30 66
 pempuin; vt. paljain
 perein; vt. omin
 perin pohjin 63
 persein 33 58; vt. avo-
     paljain
 piirtein; vt. suurin
 pinnoin; vt. paljain
 pitkillä kauloin 37 (51) 52
 pitkin 28 97
 pitkin silmin 22 37 (41) 42
 pohjin 28; vt. perin
 poikkiselin 28
 puhtain jaloin (51)
 puolen; vt. kahden, kummalta,
     oikealle, toisella, toi-
     selle, toiselta
 puolin; vt. alasin, kaikin,
     molemmin, takasin, vää-
     rin, yksin
 puolin kourin (41) 42'
 päin 25 58 97; vt. avo-, mo-
     lemmin, omin paljain,
     paljas- paljassa, sel-
     vin, suin, verissä
 pöksyttä jaloin (51)
 pörhällä korvin (51)
 ratsain (41) 42
 reisin; vt. haja-, kaha-
     kahden
 riivin reävin 64
 rinnan 58; vt. yhden
 rinnoin 58
 ristissä käsin (51) 52
 ruokin; vt. omin
 ryömin; vt. neljin
 saapasjaloin (51) 52
 sadoin kiloin 79
 saman kielen (41) 42
 samoin kohdin 91
 samoilla silmin (51) 52
 sanoin; vt. hyvin
 seitsemän lehmin 79
 seljin 28 58; vt. poikki
 seljän 58
 selvin 28
 selvin päin (51)
 selvin silmin (51)
 semmoisista paikoin 91
 sen syksun 20 86
 seuroin 82
 siivin; vt. leveillä
 silloin (88)
 sillä keinoin 62
 sillä konstin 62
 sillä kurin 62
 sillä leikin 62
 sillä tavoin 62
 sillä viisin 62
 sillä voimin (41)
 silmin 28 41 94; vt. avossa,
     itkussa, kierossa, omin,
     pitkin, samoilla, sel-
     vin, takana, vesissä,
     yksin
 sormin 41
 suin 25 (41) 42; vt. alas-,
     avossa, hymy-, kuivin,
     kylmin, nauru-, naurus-
     sa, sulo-, tyhjin, ylös-
 suin päin 64
 suksin 41
 sulin käsin (41)
 sulin nyrkin (41) 42
 sulosuin 22 (41) 42
 suomen kielen 19 42
 surmin; vt. millä
 suurin laumoin 82

suurin piirtein 94
 suussa hampain (51)
 suven; vt. kaiken
 säärin; vt. avo-. paljain,
     paljas-
 syksyn; vt. sen
 syksyn kevään 86
 sylin (41) (42); vt. avo-
 sylin käsin 42
 syrjin 28 95
 syrjin karein 22 32
 sydämin; vt. ilo-
 tahoin; vt. ehoin
 takana silmin (51) 52
 takasin puolin 23
 tavoin; vt. sillä
 toimin; vt. tyhjin
 toisella puolen 98
 toiselle puolen 98
 toiselta puolen 98
 toisin ajoin 86
 toisin kevään 86
 toisin paikoin 22 91
 tuhansin; vt. kaksin, monin
 tuolla keinoin 62
 täysin kourin ~ koprin (41) 42

tyhjin 28
 tyhjin käsin 22 (51) 52
 tyhjin kynsin (51)
 tyhjin nyrkin (51)
 tyhjin suin 22 (52)
 tyhjin toimin 63
 tyttären 68
 uhemmin 66
 useimmin ajoin 86
 vain ~ vaan 96
 valloin; vt. omin
 varoin 15; vt. omin
 varpain (41); vt. paljain
 vasemman käden 98
 vasemmin käsin (41) 42
 veljeksensä; vt. kahden
 verissä päin (51) 52
 verran 96
 verroin; vt. monin
 vesissä silmin (51) 52
 vetisillä paikoin 91
 vierin; vt. äärin
 viinapuolikon 68
 viirin vaarin 64
 viisin 29; vt. sillä
 viisin kaavoin 30

viloin 64
 voimin 28; vt. kone-, käsi-
     mies-, sillä, vähissä
 vähissä voimin 63
 vähän 74, 96
 vähäsen 96
 väin; vt. omin
 väärin 65
 väärin puolin 58
 äärin vierin 64
 öin 25; vt. juhla-
 yhden rinnan 58
 yksin 18 72 79 96
 yksin askelin 79
 yksin kappalein 79
 yksin karvoin 79
 yksin kiloin 79
 yksin kuormin 28
 yksin käsin (41)
 yksin laudoin 79
 yksin luin 23 79 83
 yksin puolin 28 72
 yksin silmin 62
 yksin neuvoin 62
 ylössuin 58

Isuri keel

airoin (43); vt. kuusin
 aisoin (43)
 aivoin 96
 ajoin 87; vt. toisin
 alas suin 19 58
 eklen (88)
 enemen 74

ennen (88)
 ensin (88)
 etteen päin 58
 hellin (43)
 heltehin (43)
 heltehin sanoin 33 43 48
 helmoin 43

henken; vt. üheksän
 heppoisin (43); vt. kuusin
     kullatuin, kymmensin,
     viisin kymmensin
 hiivemen 66
 hiljan 65 (88)
 hoikin pytkyin 83

hüvin 65 96
 hüvin meelin 23 53
 ihan 96
 illoin 87
 jalan 43
 jalka pohin 23 28 63
 jaloin; vt. paljahin
 jyväisin (43)
 kahen 23 72
 kahen kerran 58
 kahen meehen 72
 kahen naisen 23 72
 kahen poolen 91
 kahmaloisin (43)
 kaikin 23 72
 kaksin 72 79 80
 kaksin kerroin 13 58 87
 kaksin kassoin 68
 kaksin kuin 87
 kaksikymmensin kolmekymmen-
     sin stuukin 79
 kaksin lehmin 23 79
 kaksin poolin 91
 kaksin rivuin 30
 kaksin ruplin 44
 kaksin toisin viikoin 87
 kapoin 43
 kalakontin 29 43
 kassoin; vt. kaksin
 kauvan (88)
 keelin (43)
 kerran; vt. kahen, yhen
 kerroin 27 86; vt. kaksin,
     toisen
 kesen 98; vt. kolmen
 kliree 65
 kipoin 43
 kirkkokunsin 91
 kissoin (43)
 kivin 29 (43) 44
 koirin (43)
 koittanin; vt. kolmin
 kolkin 29 (43); vt. kolmin
 kolmen kesen 98
 kolmen meehen 18 23
 kolmen siaroksen 72
 kolmin 28 72 79
 kolmin koittanin 68
 kolmin kolkin 43
 kolmin lintin 68
 kolmin nelin päivin 87
 kolmin ruplin 44
 kontin; vt. kala-
 koormin (43)
 koprin 59
 koukuin 43
 kovemiin 66
 kuin (66)
 kuin; vt. kaksin
 kukoin lauloin 87
 kulkkutorvin (43) 44
 kullattomin (43) 44
 kullin 93
 kultaisin (43)
 kultalankaisin (43) 44
 kunsin; vt. kirkko-. maa-
 kuusin airoin 43
 kuusin kullatuin heppoisin 44
 kuusin ratsuin 44
 käsin 43; vt. paljahin
 käsivarsin (43)
 kättyisin (43)
 kylin (59)
 kynsivarsin (43)
 laivoin (43); vt. tuhatin
 lankaisin; vt. kulta-
 lauloin; vt. kukoin
 lehin 59
 lehmin 28; vt. kaksin
 leivin; vt. paksuin
 liijan 96
 lintin; vt. kolmin
 liusoin 83
 luin; vt. üksin
 maakunsin 91
 meehen; vt. kahen, kolmen
 meelin; vt. hyvin, pahoin
 milloin (88)
 murniin päin 28 58
 mustin (43)
 naakloin (43)
 nahkaroosin 43
 naisen; vt. kahen
 napoin 43
 nelin 79
 niin (66)
 nyrkin 43
 paasin (43) 44
 pahoin (43)
 pahoin meelin 53
 pahoin palkoin 44 48
 paksuin leivin 83
 paljahin jaloin (52) 53
 paljahin käsin 32 33 (52) 53
 paljahin säärin (53)
 palkan (43)
 palkoin (43) 44 48; vt.
     pahoin
 palloisin 43
 palsoin 83
 paremin 66

perin (59)	saoin venneehin 44	varpain 33 (43)
peukaloin (43)	sarvin (43)	varsukkaisin (43)
pohin; vt. jalka	selin 59	vasen (43) 44
poikin 97	siaroksen; vt. kolmen	veitsen (43) 44
polvin (43) 59	sikoin; vt. yksin	venneehin 15 33 (43); vt. saoin
poolen; vt. kahen	silloin (88)	verkoin 43
poolin; vt. kaksin	silmin (43); vt. vesisin,	versin 43
punapanemin 94	vettoisin	vesisin silmin (53)
päin 59 68; vt. etteen, mur-	sormin (43)	vettoisin silmin 53
niin	stuukin 28; vt. kaksikymmen-	viikoin 30; vt. kaksin toisin
päivin 28; vt. kolmin nelin,	sin kolmekymmensin	viisin 79
yksin	suin 25 (43) 59; vt.	villoin (43) 44
pytkyin 30; vt. hoikin	alas	vitsoin 43
rahan (43); vt. suuren	suruin suilla 53	vooroin 30 64
rahoin (43)	suuren (43)	vähemmän 74
ratsuin (43); vt. kuusin	suuren rahan 44	vähäizen 74
rattain 33 (43)	suurin (43)	väljämän 66
raunioin (43) 44	sylin (43)	väljän 65
rauvoan 43; vt. teräs-	säärin; paljahin	äjjän 74
riioin 64	terin (59)	äänen (43) 44
rinnan 59	teräsrauvoan 43	äänin 43
rinnoin 59	toisen kerroin 86	yheksän henken 72
rivuun; vt. kaksin	toisin ajoin 87	yheksin ruplin 44
roosin 43; vt. nahka-	torin 64	yhen 72
ruplin (43); vt. kaksin, kol-	tuhansin laivoan 44	yhen kerran 86
min, yheksin	tuumin; vt. yksin	yksin 72
ruunin (43)	uhluin 43	yksin luin 79
sanoin 43 48; vt. heltehin	varrain 15	yksin sikoin 27
		yksin tuumin 62

Karjala keel

aijoin; vt. kaikin, toisin	alapuolen 92	ales päin 60
yksin	alasmaksoin 19 60	alla huulin (54)
aivan (~ -in ~-en) 96	alassuin 60	alla päin 54 68
akjoin; vt. yksin	ales käsin 60	alla suin (54)

alttinoin 31
 apajoin (~ -in) 31; vt. viisin
 aivoin; vt. kaksin
 avojaloin (53)
 avopäin 53
 avorinnoin (53)
 avosilmin 53
 avosuoin (53)
 ehoin; vt. omin
 ehtoin 30; vt. kaksin
 eklein (88)
 elävin silmin (44) 45
 ennen (88)
 ensi vuosin 87
 esin (59) 60
 esin puolin 59
 esipuolen 92
 eteh käsin 60
 eteh päin 60
 evin (45); vt. kuusin
 eänen (46); vt. sulan
 eänin (46); vt. sulin
 hallattomin 31 (46)
 hampahan (45) 47
 hampahin 33 34 44 (45) 60;
     vt. kynsin
 harvoin (88)
 hellin 28
 helman (45); vt. hienon
 helmoin (45); vt. hienoin,
     hyyssä
 henken; vt. kahen
 henkin 28 (45); vt. herran,
     kahen, kahessa
 hepoisin 94
 herran henkin 46
 hienoin (46)

hienoin helmoin 35
 hienon (46)
 hienon helman 35 47
 hiljan 65 (88)
 hoaralla jaloin 23 53
 noaralla koprin 23 53
 hoarassa jaloin (53)
 huorin 93
 hormin 28
 hurmehin 33 94
 huulin; vt. alla, hyypynyisin
 huvin 65
 hännin (59) 60; vt. jupassa,
     kokassa, töllässä, ulos-
     hännän 60
 hätkempän 66
 hyvillä hyvällä mielin 23 53
 hyvin 19 28 65
 hyypynyisin huulin 54
 nyyssä helmoin 54
 ikenin; vt. irvessä
 irvessä ikenin (53)
 itševäin 44
 jalan 19 23 27 (44) 45; vt.
     kenkättömän, neljin,
     neljän
 jalkaisin; vt. kenkättömin
 jalatsittomin 31
 jalatsittomin jaloin (54)
 jaloin 27 (45) (59) 60 94 97;
     vt. avo-, hoaralla, hoar-
     rassa, jalatsittomin,
     lika-. neljin, paljahin,
     rissassa
 jauhokoprin (44) 45
 jeässä sorkin 54
 jupassa hännin 53

jupkin; vt. neljin
 juurin jälin 64
 jälin; vt. juurin
 järin; vt. jyrin
 jyrin järin 64
 jytyin 99
 kahareisin 53
 kaheksin 31 46
 kaheksin yheksin lypsäjin 80
 kahen 23 28 73
 kahen henken 72
 kahen mollen 73
 kahen perehen 72
 kahen puolen 34 91
 kahen puolin 91
 kahen vuuven 87
 kahessa henkin 80
 kaikin 73
 kaikin aijoin 87
 kaikin puolin 91
 kaklan 23 59
 kakroin (45); vt. pessyin
 kaksin 28 80
 kaksin ehtiin 87
 kaksin kerroin 59
 kaksin kolmin käkilöin 80
 kaksin kruškin 28
 kaksin käsin (44) 45 48
 kaksinkymmenin viisin tšuo-
     noin 80
 kaksin marjaisin 23
 kaksin miehilöin 23
 kaksin siivin 34
 kaksin vuosin 87
 kalakoprin (53)
 kalakäsin (53)
 kallalla peälöin 53

kallella kypärin 54
 kamahloin (45)
 kannoin (45)
 katehin 19 33 (46) 65
 katehin silmin 46
 keiqqin 30; vt. millä, samalla, sillä
 kenkin (45); vt. kylmin
 kenkättömin jalkasin 54
 kenkättömän jalan 54
 kepein 33 (46)
 kepein venoin 46
 kerran; vt. kolmannen
 kerroin 27; vt. kaksin, kymmenin
 kertaisen 20
 keuloin (60)
 kesken 98; vt. kolmen
 kielen (45) 47
 kielin 28 34 (45) 46 48 (60);
 vt. kullin, kurjin
 kierin (46)
 kierin silmin 46
 kilvan 63
 kinnaskäsin (44) 45 48
 kintahattoman käen 54
 kintahattomin 31
 kintahattomin käsin (54)
 kintahattomin kätyisin (54)
 kirjokorjin 29 46
 kirpitsöin 83
 kohin (59) 60 61; vt. toisin
 koivin (45)
 koivuvin ~ koivuloin 25; vt.
 kolmin
 kokalla koprin (53)
 kokassa hännin 23 53
 kolmannen kerran 87
 kolmansin päivin 87
 kolmen 23 28 73
 kolmen kesken 98
 kolmen miehen 72
 kolmen vuuvun 87
 kolmin koivuvin 30
 kolminkymmenin 80
 kolmin vuosin 87
 koprin 28 (45) 47 (60); vt.
 hoaralla, jauho-, kala-,
 kokalla, kovin, täysin
 korjin (45); vt. kirjo-
 korvan 45
 korvin 28 (44) (45) (60); vt.
 paljahin
 kotvaisen 74
 kourin; vt. koprin
 kovempin 66
 kovin 28
 kovin koprin (44) 45 48
 kruškin; vt. kaksin
 kuin (66)
 kuin puolin 62
 kukin (60)
 kukkarollisiin 76 80
 kullin kielin 23 (44) 45
 kuorepersein 53
 kupin 29
 kurjin (46)
 kurjin kielin 48
 kuun; vt. toisen
 kuusin evin 46
 kuvven 23
 käen 45; vt. kintahattoman
 käkilöin; vt. kaksin kolmin
 kämmenin (60)
 kärrylöin (45)
 käsin (44) (45) 48 (60) 94;
 vt. ales-, eteh, kaksin,
 kala-, kinnas-, kintahat-
 tomin, minun, paljahin
 käsivarsin (45) 46
 kätyisin (45); vt. kintahat-
 tomin, omin, paljahin
 kylin 19 28 59
 kylin; vt. mistä kylin
 kylmin (46)
 kylmin kenkin 46
 kymmenen 23 73
 kymmenin kerroin 87
 kymmenin puutin 28 80
 kymmenin raijoin 23 45
 kynnen; vt. neljän, täyven
 kynsin (44) (45) 60; vt. nel-
 jin
 kynsin hampahin 45
 kypsän 65
 kypsän 65
 kypärin (45) 46; vt. kallella
 laivan (45)
 lakittomin 31
 lakittomin peälakoisin (54)
 lapsin 28
 lassuin 19 30 83
 latvoin (59)
 laukoin; vt. viisin kuusin
 lauvoin; vt. viisin
 leivin (45); vt. lessyin
 leuvoin 34 60
 leppäisin utarin 68
 lessyin 30 (46)
 lessyin leivin 47
 likajaloin (53)

livutin (45); vt. lyly-
 lusikkoin 31 94
 lylylivutin 46
 lylyn (45)
 lypsäjin; vt. kaheksin yheksin
 maksoin; vt. alas-
 marjaisin; vt. kaksin
 markoin (44) (46); vt. savoin
 mesin (46) 47
 miehen; vt. kolmen, tuhansin
 miehin; vt. kaksin, neljin,
 yksin
 mielen; vt. pahan, ylen
 mielin 28 (46); vt. hyvillä,
 hyvällä, pahalla, pahoin
 omin, yli
 millä keinoin 62
 minun käsin 46
 minuttoiloin 87
 mistä kylin 94
 mistä syin 94
 molemmin 73
 mollen 28 73; vt. kahen
 muurnin 28
 myötä virroin 92
 naisin 94
 neljin 80
 neljin jalan 35 47
 neljin jupkin 28
 neljin kynsin (44)
 neljin ruplin 80
 neljän 18 73
 neljän jalan 34 47
 neljän kynnen (44) 45
 nenin (59)
 nenän; vt. suulle lankenuisin
 netälilöin 87
 niekloin (46); vt. tina-,
 utusin
 niin (66)
 niskoin 97; vt. nurin
 nokin (60)
 nurin niskoin 59
 oikein 33
 omin 28 (46)
 omin ehoiin 62
 omin kätyisin (44)
 omin mielin 62
 omin sanoin 14
 osin 19
 otsin (59) 60
 pahalla mielin (53) 54
 pahan mielen (53) 54
 pahoin 23 65
 pahoin mielin (53) 54
 pajuisin sauvoin 68
 palasin 80
 palavaisen 65
 palavaisin 65
 paljahin jaloin 33 (53)
 paljahin korvin (53)
 paljahin käsin (53)
 paljahin kätyisin 54
 paljahin persein (53)
 paljahin päin 23 (53) 54
 palaisin 80
 paltien 60
 parempin 66
 parran 34 60
 parroin 34 60
 perehen; vt. kahen
 perin 60; vt. taka-
 persehen 60
 persein 33 (59); vt. kuore-
 paljahin
 perän 60
 pessyin 30 (46)
 pessyin kakroin 47
 peukalon (46) 47
 peähyisin; vt. Šoapkattomin
 peälakoisin; vt. lakittomin
 pohjin (60)
 pokin 59
 polttinoin 31
 polvin 60
 punaisin (46)
 punaisin pursin 46
 puolen 91; vt. ala-. esi-
 kahen, sillä, toisen,
 täällä
 puolin; vt. esin, kahen,
 kaikin, kuin, vahnoin,
 yksin
 puolin viijettä savoin 80
 pursin (46); vt. punaisin
 puutin; vt. kymmenin
 päin ~ peälöin 25 (59) 60;
 vt. ales, alla, avo-
 eteh, kallalla, palja-
 hin, pystyssä, toisin
 päivin; vt. kolmansin, vah-
 noilla
 pyssyin 30 46
 pystyssä päin (53)
 rahan (46) 47
 rahoin 27 46
 raijoin (44); vt. kymmenin
 ratsahin 33 44
 ratsuloin 25 46
 rattahin 46
 reisin; vt. kaha-
 rekin; vt. seitsemin kahek-
 sin, täysin

rinnan 23 59	sorkin; vt. jeässä	toisin päin 59
rinnoin 27 59 (60); vt. avo-	sormin 19 46 47 (60); vt. viisin	tšunoin; vt. kaksinkymmenin
rissassa jaloin 53	suin ~ suuloin 25 44 (46) (60);	viisin
rotusin 94	vt. alas alla, avo-. ru-	tšuran; vt. toisen
rukehin 33 (46); vt. survotuun	toin, suurin, täysin, ulos-	tšöässylöin 25 87
suvi-	suitsin 46	tuhansin 46
ruman (46)	sukusin 94	tuhansin miehen 35
ruman suun 34 47	sulan (46)	tulen 94
runkasin; vt. vyöttömin	sulan eänen 35 47	tulin 94
ruplin 28 (44); vt. neljin,	sulin (46)	tuumin; vt. yksin
savoin	sulin eänin 35 46	täysin koprin (44)
rutoin (46)	sulin suun 35 47	täysin rekin (44) 45
rutoin suin 46	survotuun 31 (46)	täysin suuloin 23 (44) 45
rutoin suun 35 47	survotuun suvirukehin 47	täysin tarpehin 63
samalla keinoin 62	suulle lankenuisin nenän 54	täyven kynnen 23 (44) 45 48
sanoin (46); vt. omin	suun (69); vt. ruman, rutoin,	täyven sytämän 23 62
sauvoin; vt. pajuisin	sulin	täällä puolen 92
savoin 80; vt. puolin viijettä	suuren (46)	töllässä hännin (53)
savoin markoin 46	suurin (46)	tyhjin 65
savoin ruplin 45	suurin suin 46	tyvin (60)
seipähin 33 (46)	sytämän; vt. täyven	uloshännin 61
seivoin; vt. teräs-	syin; vt. mistä	ulossuin 61
seitsemän kaheksin rekilöin 80	sylin 46 (60)	utarin 31; vt. leppäisin
seitsoin 46	syrjin (60)	utusin (46)
selin 19 28 (59) 60	takaperin 59	utusin niekloin 46
selän 60	tarhinoin 31 46	vahnoin puolin 87
siivin (46); vt. kaksin	tarpehin 33; vt. täysin	vahnoilla päivin 87
sillä keinoin 62	tereämpin 66	vaivoin 64
sillä puolen 92	tervoin (46) 47	vasta virroin 92
silmin 28 44 (46); vt. avo-. elävin, katehin, kierin, verissä	terässeivoin 46	vatsoin (59) 60
silmän 45	tinaniekloin 46	veitsin 46
simoin (46) 47	tinävöin 25	venehin 33 46
sivuun 60	toisen kuun 87	venoin; kepein
šoapkattomin 31	toisen puolen 91	veren (46) 94
šoapkattomin peähyisin (54)	toisen tšuran 91	verin (46) 94
	toisin aijoin 20	verissä silmin 54
	toisin kohin 92	verran 23 91

vesin (46)
 vesissä silmin (54)
 vierin (59)
 viikoin 30
 viisin apajoin 80
 viisin kuusin laukoin 80
 viisinkymmenin 80
 viisin lauvoim 23
 viisin sormin 46
 viisin virstoin 23
 vilttoin virroin 92
 virroin; vt. myötä, vasta,
 vilttoin

virstoin; vt. viisin
 vuosin ~ vuosiloin; 87; vt.
 kaksin, kolmin
 vuuvun; vt. kahen, kolmen
 vähempin 80
 vähäisin 80
 vähän 74
 vähäsen 74 96
 väin; vt. itše-
 vöin; vt. tina-
 vyöttömin runkasin 54
 äijin 80

äijän 74
 yksin 69 73 96
 yksin aijoin 87
 yksin akjoin 80
 yksin miehiloim 18
 yksin puolim 73
 yksin tuumim 62
 ylen mielen 62
 ylimielim 62

Vepsa keel

aigemba 23
 bobin 23 28
 bokin' 19 28 (61); vt. kaikin'
 bucin'; vt. nelin'
 buhankon'; vt. vižin'
 butjakon' 31; vt. kaksintošt-
 kumnin'
 eipun'; vt. sadon'
 čomin' 19 23 28 65
 edemba 23
 eglen 23 28
 ein; vt. poliš-
 enamban 24 74
 enambaaziin' 81
 ezmaa 23
 gagan' 19 23 27 47
 gälgmäižen kerdaižen 88
 heredemba 23 66
 hibusin' 23
 higopain' 23 54

hiilemba 23 66
 holišpäin' (54)
 hondoin' ~ hondein ~ hondon'
 23 30 65
 hotkemba 23 66
 huiktin' 23
 hubin' 65
 hüvin' 65
 igin'; vt. poliš-
 iksin'; vt. üksin'
 jaššikön' 31
 jaugan'; vt. gagan'
 kahesin' ~ kahcin' 18 81
 kahten 23 69 73
 kahten kerdan 88
 kahten pomen 92
 kahtepolin' 92
 kaikin' 73
 kaikin' bokin' 23
 kaikin' kokin' 92

kaikin' koumen 73
 kaksikoveriži 23
 kaksin' 81 88
 kaksin' kerdon' 23 61 87
 kaksin da koumin kangin 81
 kaksin mehin 75 81
 kaksin sadein rublin 23 81
 kaksin sumkon' 81
 kaksintoštäkumnin' butjakon' 81
 kangin 27; vt. kaksin da
 koumin
 kanmein' 81
 karvein 27 (61); vt. ulahaks-
 -pai
 kaurigoin 31; vt. kumnin
 kelen; vt. meiden
 kerdan; vt. kahten
 kerdaižen; vt. gälgmäižen
 kerdon' 27; vt. kaksin'
 kesken; vt. küden

keskin; vt. seičmin
 koiran; vt. koumen
 kokīn' 28; vt. kaikīn'
 kopeikoin 31
 kolesoin 31
 koumen 23; vt. kaikīn'
 koumen kesked 98
 koumen koiran 73
 koīmīn' 88
 koīmīn' rublōn' 81
 koveri 23
 koveriže 23
 koveriži 23; vt. kaksī-
 krolikoin 31
 kūn'; vt. vižīn'
 kūden kesken 98
 kāžīn' 47
 kümīn' kaurīgoin 84
 kapsīn'; vt. üksīn'
 kujemba 23 66
 mehin; vt. kaksīn'
 meiden kelen 47
 meembīn' 73
 modoin' 61
 mučuižīn' 81
 muoi 23 (88)
 munīn'; vt. sadōn'
 mur'ni ~ murgni 28
 mur'niniškoin' 61
 nedalīn'; vt. vižīn'
 nel'an 73
 nel'in bučīn' 29
 nelīn' sizarīn' 31
 niškoin (61); vt. mur'ni-
 norišpäin 88
 ocj'n' (61)
 odvemba 66

oiktīn' 23 65
 padōn'; vt. vižīn'
 pahemba 23
 pahin ~ pahōn' ~ pahoin' 23 27
 65 96
 pačažīn' 76
 pamoin 27
 pein; vt. päin
 perskin 33 61
 pijtōiči 23
 pijōin'; vt. üksīn'
 pohgin' (61)
 požen; vt. kahten
 polīn' 28 (61) 97; vt. kahte-
 tagas-
 polīn'tošt 81
 polišein 88
 polišigin' 88
 polišpejn' 88
 päi 97
 päin' 25 (61); vt. higo-
 holīš-. pūštīn
 päin ~ pein'; vt. noriš-
 poliš-
 pūštīn päin 24 61
 rēgin; vt. tōuzīn
 rindoin 27 (61); vt. tagan-
 rubloin ~ rublōn' ~ rublīn 28;
 vt. kaksin sadgin, koīmīn'
 sadōn' cipūn' 30
 sadōn' munīn' 28
 sadōin 27
 seičmin 81
 seičemin keskin' 81
 selgin; vt. süugin'
 silmin' 28; vt. umbis
 sioi 23 (88)

sizarīn'; vt. nelīn'
 školnikoin 31
 soovōn'; vt. üksīn'
 stranicoin 31
 sumkōn' 28; vt. kaksīn'
 surin' supaloin 28
 süugin' 19 28 61; vt. tagan-
 taganrindoin' 61
 tagansüugin' 61
 tagaspolin' 61
 t'eramba 23
 tōuzīn' rēgin 28
 umbis silmin' 54
 vai 96
 vagōžīn' 81
 varhuin 99
 veržīn'; vt. ühte-
 vižīn' buhankōn' 31
 vižīn' kūn' 23 25 87
 vižīn' nedalīn' 87
 vižīn' padōn' 27
 vozīn'; vt. üksīn'
 väčkūžō 81
 vähemban 24
 vähin 81
 vähäižen 74
 vähäižīn' 81
 äjīn' 28 74 81
 äjän 74
 ühteveržīn' 81
 üksīn' kapsīn' 28
 üksīn' pijōin' 30
 üksīn' soovōn' 28
 üksīn' vozīn' 23 88
 ul'haks päi karvegin 61

L I S A 3: Instruktiiv tänapäeva eesti kirjakeeles

Eesti keeles oli instruktiiv juba XIX sajandil taanduv nähtus. Teda kasutati peamiselt kindlakskujunenud väljendites, kus vähene morfoloogiline eristatus ei saanud tekitada tähenduslikke arusaamatusi. Pärast sõnalõpulise *n* -i kadumist ning *l*-mitmuse osalist muutumist kasutamiskõlbmatuks seoses keele morfonoloogilise süsteemi teisenemisega, hakkas **j*-line instruktiiv eesti kirjakeeles realiseeruma üksnes puudulikult süsteemse tüvevariandi näol ilma ühegi selgema lisatunnuseta (vrd. 1 1) (Ilma **j*-ta instruktiiv langes juba niigi genitiiviga vormiliselt täiesti kokku.) Seetõttu hakati instruktiivsetele vormidele eelistama sufiksilisi, paremini eristuvaid vorme (*kõrvu* > *kõrvu/ti*, *kolme* > *kolme/kesi*; vrd. sissejuhatusest Brugmanni 6. kriteerium). Paiguti aga asendati instruktiiv mõne teise, kindlamatunnuselise käändega (*pärani silmi* > *pärani silmil* ~ *pärani silmadega*)

Instruktiivki kunstlikku produktiivseks muutmist soome kirjakeeles soodustas keele morfonoloogiline süsteem, mis kasutab selgelt markeeritud, paradigmaatilist *l*-mitmust ning kus instruktiivi tunnus *n* on häälikuseaduslikult säilinud. Soomlaste eeskujul püüdis J. Aavik 1920-ndail aastail instruktiivi kõigist rakustest hoolimata ka eesti kirjakeelde tagasi tuua. Ajal mil Aavik oma keeleuendusliku tegevuse käigus instruktiivi propageerima hakkas, oli kirjakeeles säilinud veel üsna vähe selgelt instruktiivseid väljendeid. Siiski oli olemas hulk instruktiivse päritoluga pisisõnu (*kui*, *ni* jms.) üksikuid adverbide, mille seost algvormiga, isegi kui see keeles veel kasutusel oli, polnud võimalik esimesel pilgul tajuda (*eile*, *ratsa*, *mullu* jms.) ning mõningaid püsiühendeid (*palja jalu*, *palja päi* jms.). J. Aavik lähtus oma tegevuses paljuski keele ilu printsiibist. Just instruktiivi vormiline elegantsus oligi see, mis talle eriti imponeeris. Ta kirjutas: "Seda instruktiivide kadumist Eesti keelest tuleb kahetseda, sest et seeläbi .. Eesti keel vaesemaks on jäänd ühe niisama ilusa kui mõnusa vormi ja ütlemisviisi poolest; instruktiivi kõrval tunduvad tema funktsiooni täitvad komitatiivid, koguni adessiivid kui talupojad ja tõusikud põlise aristokraadi kõrval" (Aavik 1920:11).

J. Aaviku ettevõtmist peetakse läbikukkunuks, sest tema pakutud uudisvormidest pole peaaegu ükski keeles aktiivselt kasutusele tulnud. Sellegipoolest ei saa alahinnata J. Aaviku osa instruktiivi propageerimisel, mille tulemusena tollal veel olemasolnud vormid säilisid ning on tänini tarvitatavad. Ja mitmeid keeleerksamaid kirjanikke ning tõlkijaid on Aaviku tegevus inspireerinud kõnealust vormi stilistiliselt sobivas kontekstis kasutama.

Järgnevalt esitatagu lühike ülevaade *j-liste instruktiivvormide moodustamisega seotud morfonoloogilistest probleemidest ja instruktiivi potentsiaalsetest semantilistest kasutussfääridest eesti kirjakeeles koos mõningate õigekeelsuslike seikadega.

1. Ülevaade *j-liste instruktiivvormide morfonoloogiast

Tegurid, mis määravad instruktiivi formaalse realiseeruvuse, on üldjoontes needsamad, mis *i*-mitmuses üldse (ja eesti morfoloogias mujalgi) olulist osa etendavad: astmevahelduslikkus ja selle liik, tüvevokaal silpide arv. välde. Astmevahelduslikkuse mõju on ambivalentne: puhtspekulatiivselt võttes peaks astmevahelduslikkus olema soodustav tegur. sest kuivõrd instruktiivil puudub käändelõpp, saab ainsuse nimetavast erinev aste omaette markeerijaks. Ent enamiku laadivaheldustüüpide puhul muutub astmevahelduslikkus takistavaks asjaoluks (vt. allpool). Tüvevokaali seisukohalt jagunevad (kahesilbilised) noomenid *i*-mitmuse tüve moodustamisel kaheks: 1) *a*- ja *e*-tüvelised sõnad, mille mitmuse tüvi häälikuseaduslikult erineb ainsuse omast: *a*-listel *u*-. *i*- või *e*-lõpuline, *e*-tüvelistel *i*-lõpuline; 2) *i*- ja *u*-tüvelised sõnad, mille häälikuseaduslik mitmuse tüvi langeks kokku ainsuse tüvega (vt. 1.3.2). Viimastest on instruktiiv murdekeeles levinud enamasti *a*-mitmuslikuna, ent kirjakeeles tuleks selline võimalus kõne alla üksnes erilise arhailisuse rõhutamisel. Kirjakeel on *i*- ja *u*-tüveliste sõnade mitmuse paradigmas morfoloogilise opositsiooni säilitamiseks võtnud lõunaeesti murrete eeskujul kasutusele *e*-lõpulise analoogiatekkelise tüvevariandi. Instruktiivvormi vaadeldes tundub, et keeleajalooline taust mängib teatavat rolli tänapäevani. Nimelt on *a*- ja *e*-tüvelistes sõnades mitmuslikult markeerimata vormi kasutamine üldjuhul välistatud (v.a. üksikud laadivaheldusjuhud - vt. allpool), seevastu *i*- ja *u*-tüvelistes sõnades võib *e*-lise variandi kõrval tunduda üsna vastuvõetav ka *i*- / *u*-line, s.t. häälikuseaduslikult "õige" ent tänapäeva keeles mitmuslikult markeerimata variant nt. *albi sõnu kõnelema, palja kintsu jooksmä* jms.; rääkimata mitmetest laadivaheldusjuhtudest nagu *üksi kihhi* (pro *kihe*) *üksi halu* (pro *hale*). Ilukirjanduslike neologismide seas võibki seesugust moodustust kohata - nt. *minagi kord suuri-sõõmu / valgusest jõin õitsemisrõõmu* (Alver 1966:26).

Võrreldes muude *i*-mitmuse vormidega, toob markantse käändelõpu puudumine instruktiivi puhul kaasa veel hulgaliselt lisasekeldusi. Sageli langeb täiesti "õigesti" moodustatud instruktiiv vormi poolest kokku sama sõna mõne teise paradigmaatilise vormiga ja on seetõttu mõeldav üksnes niisuguses positsioonis, kus kontekst vormi grammatilise tähenduse üheselt ära määrab.

Järgnevalt antakse ülevaade sellest, missugustest tüüpidest ja mis kujul on instruktiiv eesti kirjakeeles formaalselt mõeldav. missugustes tüüpidest on ta piisavalt markantne üheselt oma funktsiooni väljendama, missugustes homonüümne muude vormidega.

1 Kolme- ja enamasilbiliste sõnade (ÕS 1976 tüübid 1-7: *osuti, ohutu, lapsik, album, tore, ase, seitsmes*; osaliselt ka 10. tüüp: *jõukas*) *i*-mitmuse vormid on kirjakeeles diftongilised. Instruktiivis on diftong võimalik üksnes ühesilbiliste sõnades. Murdeis on kolme- ja enamasilbilised *a*-tüvelised sõnad *i*-mitmuses tavaliselt *i* lised; instruktiivgi on *i*-line (vt. 1.3.2) J. Aaviku õhutusel on kirjakeelde tunginud suhteliselt arvukalt niisuguseid *v*-partitsiibi instruktiivivorme nt. *krabisevi, lehvivi, vabisevi* jms. Ehkki kirjakeele seisukohalt pole need vormid tõepoolest vastavate sõnade paradigmaatilise mitmuse tüvega kooskõlas, nagu M. Hint on märkinud (Hint 1979:207), võib neid pidada siiski igati funktsionaalseiks. Ka *ase*-tüüp on **j*-lisena vastuvõetav nt. Aaviku *südami*, ehkki mõeldav oleks ka ilma **j*-ta vorm (*valutavi*) *südame*. Kahtlasem on **j*-liste instruktiivivormide moodustamine *eda* -adjektiividest (*tore* -tüüp). ehk küll siingi on J. Aavik välja pakkunud *tigedi (silmi)* kuid siiski ka *nobeda (sõrmi)* Probleemaatiliseks osutuvad 10. tüübi *jas* -liitelised sõnad, mis fonoloogiliselt vastuvõetamatu ühendi *ji* vältimiseks on mõeldavad üksnes *a*-listena (liittarindi ühe osisena, kui teine on **j*-liselt markeeritud) nt. *masaja (jalu)* Ka *u*-tüvelised sõnad tuleksid kõne alla ainult mitmuslikult markeerimata vormidena - nt. *metsiku (silmi)* Küsitavaks jääb instruktiivi teoreetiline võimalikkus *seitsmes* -tüübis (mida pole mõtet lähemalt analüüsida, sest semantiliselt ei ole järgarvude instruktiiv reaalne) ning kolme- ja enamasilbilistest *i*-tüvelistest sõnadest. Viimastest oleks vorm mõeldav üksnes *e*-lisena. Formaalselt tuletatav oleks instruktiiv ka võõrsõnalises 49. tüübis (*muuseum*), kust ta oleks *e* -line ja langeks kokku mitmuse genitiiviga.

2. Kahesilbilised III-vältelised sõnad (tüübid 8-16: *kõrge, veski, jõukas, tähtis, kindel, ankur, number, aus, loend*, v.a. osa 10. tüübist - vt. eelmine punkt - ja astmevahelduslikud sõnad 11. 12. ja 14 tüübist, nagu *aher : ahtra, õnnis : õndsas*, mis kuuluvad 7 alajaotisse) Kirjakeeles on siingi paradigmaatiline *i*-mitmus diftongiline, ent **j*-line instruktiiv ei tule kõnesoleval juhul arvesse. Seepärast on J. Aavik kasutanud üksikvokaalseid, ainsuse omastavaga, osaliselt ka nimetavaga kokkulangevaid vorme - nt. *nukra (meeli) raske (südami) selge (päi, sõnu) julge (toone)*

3. Kahesilbilised II-vältelised sõnad (41 tüüp: *tubli*) ja *lauljanna*-tüüp. Kirjakeeles pole *i*-mitmus võimalik ning kõne alla tuleks vaid mitmuslikult markeerimata vorm, mis langeb kokku ainsuse nimetava ja omastavaga - nt. *kus jälle roosa varvu lapsed jooksvad heinas* (Under 1936:215). Keelemänguliselt on P.-E. Rummo kasutanud küll siingi mitmuslikult markeeritud vormi (*levivi*) *pidžaamu* (Rummo 1985:137).

4. Kahesilbilised I-vältelised sõnad (tüübid 40, 43-48: *kõne, nimi, vilu, udu, kõva, saba, pesa*) *kõne*-tüüpi kuuluvad sõnad, mis on sama struktuuriga nagu keeleajalooliselt *h*-ga lõppenud lahtise esisilbiga sõnad. Häälikulooline areng andnuks *i*-mitmuses diftongi *ei*. Kirjakeeles niisugust mitmušt ei kasutata. Instruktiiv peaks olema *e* -line (vrd. teisi kahe-

silbilisi tüüpe, mille mitmuse paradigmas on diftong). Niisugusena tuleks kõne alla atribuu- di funktsioonis tüübi ainus adjektiiv *vale*. Tarindi põhisõnana oleks seesugune struktuur vaevalt mõeldav, sest vormiliselt langeb ta kokku ainsuse nimetava ja omastavaga. *nimi*-tüü- bi alla on ÕS 1976-s koondatud üsna erinevalt käänduvad sõnad, ent instruktiivi aspektist on tüüp ühtne: ainsuse nimetavas *i*-lised, omastavas *e*-lised vormid. *i*-mitmus, mida kirja- keel ei tarvita, oleks *i*-line. Seega langeb instruktiiv kokku ainsuse nimetavaga. Niisugu- ne ongi üldtarvitav (*ava*)*süli* (ÕS 1976) ülejäänud tüübid jagunevad ÕS-i järgi kaheks: a) 44. ja 45. tüüp (*vilu*, *udu*) kus *i*-mitmus pole mõeldav, ning b) tüübid 46-48 (*kõva*, *sa- ba*, *pesa*), kus *i*-mitmus on mõeldav. Esimesest tüübist on Aavikul vorm *nisi* (nom. *nisa*) ja mitmuslikult markeerimata vormid *aru*, *klvi*. Siia rühma kuulub ka neologism (*päevi*)*jadu* (Baturin 1985:24). Teise rühma sõnadest pakub Aavik välja, näiteks, *nini*, *kehi* (nom. *nina*, *keha*); kirjakeeles üldlevinud on (*pooli* ~ *teisi* ~ *üksi*) *sõnu*, (*üksi*) *ivi*.

5. Ühesilbilised sõnad (tüübid 88-90: *luu*, *idee*, *koi*) Reaalselt kasutatav on instruk- tiiv ainult *luu*-tüübis - nt. üldlevinud *sui*, *päi* (nom. formaalselt *pää*). Aavikult ka *lui*, *tei*, *tõi*. Diftongilisena saaks vormi teoreetiliselt moodustada ka *idee* -tüübis. *koi*-tüü- bis tuleb arvesse mitmuslikult markeerimata variant - nt. (*kaksi*) *peo* (*kandma*).

6. *ne-* ja *s-*sõnad (tüübid 17-26) jagunevad ÕS-i järgi *i*-mitmuse moodustuse poolest ka- heks: need, kus *i*-mitmus on diftongiline (17-21), ja need, kus *i*-mitmus on *i*-line (22-26) (Hiljem on seda normingut muudetud - vt. Hint 1980.) Instruktiiv on kõikides *ne-* ja *s-*sõna- des *i*-line, seega 23-26. tüübis (*üldine*, *oluline*, *raskus*, *harjutus*) langeb ta kokku mitmu- se osastavaga, 22. tüübis (*teine*) langeb instruktiiv mitmuse osastavaga kokku ainult kirja- pildis, ent häälduses tuleb ilmsiks välteerinevus. Tüüp on küllalt kasutatav - nt. üldlevi- nud *teisi*, *lahtisi*, Aavikult *kinnisi*, *vikasi*.

Astmevahelduslikud sõnad

7. Tugevneva astmevaheldusega sõnad (tüübid 27-39: *mõte*, *saade*, *kolle*, *aine*, *ratas*, *vilgas*, *teivas*, *võõras*, *küünal*, *aken*, *kannel*, *tütar*, *liige*) moodustavad ühtse rühma, sõltu- mata astmevahelduse liigist ja mallist, sest instruktiiv on siin alati tugevas astmes, s.t. *i*-mitmuse tüveks on niikuinii markantsem tüvevariant. Et instruktiivis diftong pole võima- lik, jääb vorm mitmuslikult markeerimata, langedes kokku ainsuse omastavaga. Niisugune on üldkasutatav adverb *ratsa*. Lääne- ja saarte murdes on sagedamini käibel siiski *u*-liselt markeeritud variandid nagu *palju* (*jalu*) (vt. 1.3.2). Murdelisele analogiale toetudes ongi J. Aavik propageerinud seda tüüpi sõnu *a*-liste vormide kõrval ka *u*-listena - nt. *palja* *kamba* ~ *kambu* - ent alati tugevas astmes - nt. (*paremi*) *tahte*. Ka kirjakeeles on seda tüüpi *a*-lised sõnad levinud *u*-listena, kuid sealjuures nõrgaastmelistena - nt. (*kiki*) *varvu*. M. Hint kurdabki et läheks vaja koletuid lisareegleid vormi *varvu* moodustamiseks. (Hint 1979). Koletuid lisareegleid nõrga astmeni jõudmiseks pole sugugi vaja, ehkki markee-

rituse huvides võiks *a*-tüvelistes sõnades küll *u*-list varianti eelistada. Ühemõttelises kontekstis on küll **j*-liselt markeerimata vormidki täiesti aktsepteeritavad - nt. *Ma hak-
kasin aeglaselt, justnagu võõrajalu ära minema* (Baturin 1985:125).

Nõrgeneva astmevaheldusega sõnade juures mängib olulist osa astmevahelduse tüüp.

8. Geminaatklusiili astmevaheldusega ning hilise vältevaheldusega sõnad (tüübid 59-75, 77-83) on instruktiivi moodustamiseks üldjoontes kõige sobivama struktuuriga. Teoreetiliselt on neist kõigist mõeldav üksikvokaaliga markeeritud mitmus, mida toetab omalt poolt nõrk aste, ilma et häälikuline seos ainsuse nimetavaga sealjuures liialt hapraks muutuks. Et eesti keele ortograafia alati II ja III vädet ei erista, pole tüübid 69-74 ja 83 (*õrn, külm, järv, hall, toon, paks, tühi, suur*) kirjapildis küll niisama üheselt interpreteeritavad nagu ülejäänud, sest nende instruktiiv on homograafiline mitmuse partitiiviga - nt. *vaatas suuri silmi* (kuidas? - II välde, instruktiiv; mida? - III välde, partitiiv) Suulises kõnes niisugune segav asjaolu muidugi arvesse ei tule. Seda tüüpi sõnadest esineb NA+ vorme¹ üsna sageli - nt. üldlevinud *pooli, sõrmi, huuli, hõlmu, hääli*; lisaks J. Aavikult *sõbru, ohje, nurgi, metsi*. Sufiksilise astmevaheldusega 82. tüübist pole instruktiive registreeritud. Põhimõtteliselt pole ta ka niisama soodus kui teised tüübid, sest NA+ langeb kokku mitmuse genitiivi lühema variandiga nt. *õnnelike (hääli)* ja *õnnelike (inimeste)*

9. Kõige problemaatilisem rühm on laadivahelduslikud sõnad (tüübid 50-58, 76) Veidi isemoodi laadivaheldustüüp (tüübid 84-87: *uus, vars, käsi*, keeleajalooliselt ka *kaas*) on siiski suhteliselt soodne. Kõigi ülejäänute puhul tuleb NA+ instruktiivis kõne alla ikkagi eeskätt ainult neist sõnadest, mille nõrgaastmelisest *i*-mitmuse tüvest on keeles muid tuletisi või teisi käändeid tarvitavaid püsiühendeid - nt. *tiib : tiivu (tiivu/line)* *jalg : jäli (jäli/tama)* *külg : küli (küli/li)* *selg : seli (seli/li)* *nahk : nahu (nahu/tama)* *sulg : suli (verisuli/s)* *põsk : põsi (punapõsi/ne)* *leht : lehi (lehi/tsema)*, *täht : tähi (tähi/staevas)* *rind : rinnu (rinnu/ni)* *kand : kannu (kannu/l)* *õlg : õlu (õlu/lt langema)* (vrd. ka 1.3.2). Analüüsides sõnu, mille NA+ tüvel baseeruvaid vorme kirjakeeles ei kasutata, saab need laadivahelduse komplitseerituse astme ning kerkivate küsimuste ja nende võimalike lahenduste järgi jagada kaheksasse struktuurirühma, kusjuures rühmasiseselt võib olulist osa etendada ka tüvevokaal (vt. eespool *a-*, *e-* ning *i-*, *u-* tüvede kohta). (Nagu käsitletud tüüpidegi korral, põhineb hinnang "vastuvõetav" - "vastuvõetamatu" ka laadivahelduslike sõnade juures suurelt jaolt autori subjektiivsel keeletajul ega pruugi alati teoreetiliselt põhjendatav olla.)

¹ Edaspidi kasutatakse vormide kirjeldamisel järgmisi lühendeid: NA+ = nõrgas astmes vorm, mitmuslikult markeeritud; NA- = nõrgas astmes vorm, mitmuslikult markeerimata; TA+ = tugevas astmes vorm, mitmuslikult markeeritud; TA- = tugevas astmes vorm, mitmuslikult markeerimata.

9.1. (C)VCV : (C)VV (*iga : ea, lugu : loo*). Kirjakeele jaoks vastuvõetav NA+ pole mõeldav. *a*-tüvelistest sõnadest tuleks kõne alla TA+ (= pl. part.) - nt. (vooklevi) *ridu*, (vanu) *igi*, (üksi) *ube*, (omi) *lube* -; *e*-tüvelistest TA+ (= sg. nom.) - nt. (salajasi) *vägi* -; *u*-tüvelistest oleks mõeldav kas TA- või NA- (= sg. gen.) - nt. (üksi) *lugu*, (üksi) *kubu*, (muigavi) *näo*.

9.2. (C)VVC : (C)VV (tüüp 76: *pood*). Kirjakeeles on NA+ siingi mõeldamatu ning kõne alla tuleks üksnes NA- (= sg. gen.) - nt. (üksi) *kiu*, (kahanevi) *jõu*, (määratsevi) *voo*.

9.3. (C)VVC : (C)VVV (*põud : põua, hiid : hiiu*). Kirjakeeles oleks *a*-tüvelistest sõnadest mõeldav NA+ - nt. *taiu* (nom. *taig*) -. kui ei teki fonoloogiliselt sobimatut ühendit nagu *lõuu (nom. *lõug*), *pöij (nom. *pöid*) Viimasel juhul aitab välja *e*-line variant *oõie* (vrd. *tühje* pro *tühji), kuid esimesel juhul oleks võimalik üksnes TA+. *u*-tüvelistest sõnadest oleksid mõeldavad nii NA- (= sg. gen.) kui ka NA+ - nt. *loiu ~ loie* (hääli)

9.4. (C)VC₁C₂ : (C)VC₁V (*koht : koha, usk : usu*). Kõige vastuvõetavam näib olevat NA- (= sg. gen.), sõltumata tüvevokaalist - nt. *ara* (meeli), (suitsevi) *tahi*, (teisi) *tahu*. Ilukirjanduses on leidnud kasutamist ka TA+ - nt. *hüüdis lõkendavi palgi* (Traat 1985:42).

9.5. CVVC₁C₂ : CVVC₁V või CVC₁C₂C₃ : CVC₁C₂V (*roosk : roosa, järsk : järsu*) Nii *a*- kui *u*-tüvelistest sõnadest oleks võimalik NA+ - nt. (üksi) *piisu*, *järse* (meeli) -. ent vastuvõetavam näib siiski NA- - nt. *laisa ~ järsu* (meeli)

9.6. C₁ : C₂ (*kurb : kurva, sadu : saju*) Peaaegu kõikide seda tüüpi sõnade NA+ oleks kirjakeeles homonüümne mingi teise sõnaga - nt. *pada : paju, rada : raju, haab : haavu*. See-tõttu oleks vastuvõetav üksnes NA- - nt. *kurva* (silmi) *närva* (meeli) *saja* (tiivu) (Under 1981:145). Üksiksõnuti oleks mõeldav siiski ka instruktiivide NA+ - nt. (pakatavi) *urvi*, Aavikult *koivi* (nom. *koib*), samuti *märg : märja* tüüp, viimane kõlbmatu ühendi *ji* vältimiseks *e*-lisena - nt. *märje* (käsi) Kõnealuse laadivaheldustüübiga *e-* *i-* ja *u*-tüveliste sõnade hulgas ei ole (ÕS 1976-s) leksikaalselt sobivaid.

9.7. C₁C₂ : C₁C₁ (*kand : kann, kild : killu*). NA+ on vastuvõetav üksnes *a*-tüvelistest sõnadest - nt. (vahusi) *rannu*, (püsti) *hänni*. *i-* ja *u*-tüvelistel sõnadel tuleks kõne alla vaid NA- - nt. (sisemisi) *sunni*, (lummavi) *lennu*.

9.8. Tüübid 84-87 (*uus, vars, kaas käsi*) on laadivahelduse seisukohalt soodsad, sest *i*-mitmus on neis tugevaastmeline. Kuigi ka siin tuleb arvesse kirjaipildi kokkulangevus mitmuse partitiiviga (nagu osal vältevahelduslikel sõnadel), on tüüpidel 84-86 häälduses valde erinev. Üsna üldkasutatavad on, näiteks, (käsi) *vars*, *küüsi*, *reisi*, lisaks instruktiivi problemaatika seisukohalt sama tüüpi *kaksi*, *üksi*. *käsi*-tüübis langeb TA+ nii kirjas kui häälduses täiesti kokku ainsuse nominatiiviga ja mitmuse partitiiviga - nt. (palja) *käsi* ja (paljas) *käsi* ja (paljaid) *käsi*.

2. Instruktiivisemantilised funktsioonid ja morfosüntaktilised realiseerumismallid

tänapäeva eesti kirjakeeles

Kõige üldtarvitavam tänapäeva eesti kirjakeeles on situatiivse tähendusega instruktiiv, mis realiseerub mallidena /A S+/, /Av S+/ ja /X S+/ (vrd. 2.2.0, 2.2.1). Põhisõnaks on enamasti murdeistki tuntud somaatilisse sõnavarra kuuluvad substantiivid. Adjektiivatribuudina kasutatakse kõige sagedamini *v-* *tav*-partitsiipe ja ühildumatuid *nud*, *tud*-partitsiipe. Üsna üldlevinud on ka adverbilise täiendiga konstruktsioonid.

(Samad mallid võivad kontekstis omandada nõrgalt instrumentaalse, õigemini küll üldmo-
daalse tähenduse, kui väljendit kasutatakse ühenduses verbiga, mis märgib tegevust, mille
jaoks väljendi põhisõnaks oleva substantiiviga märgitud asi on *a priori* eeldatav vahend. Põ-
hisõna on niisugusel korral informatiivselt pleonastiline lisand, kuivõrd kogu väljendi sisu-
line rõhk langeb täiendkomponendile - nt. *Ütleb valju hääli = ütleb valjult*, *Vaatab otsivi
silmi ringi = Vaatab otsides ringi* - (vrd. 2.1.2) Et küsimus on kontekstuaalselt tingitud
tähenduserinevuses, vaadeldakse niisuguseid näiteid järgnevalt koos situatiivsete tarindite-
ga.)

Näiteid:

1. Põhisõnaks *s i l m*: *Ahastavsilmi surub Else poja pea oma rinnale* (Promet 1982: 163) .. *aknast vahtis teda hulgisilmi tähistaevas* (Baturin 1985:22), *Aga et sa kinnisilmi niisama osav ärpleja oled kui avasilmi, selles pole kahtlust* (Baturin 1973:32). "*Millal s-see koristamine ükskord otsa lõpeb?*" nurises müürsepp *krillis silmi kalakarpidega kolistades* (Traat 1985:30) *Hetkeks seisis ta veel vaikides ja langetatud silmi* .. (Lott 1973: 221) *mille ta äkki tundelise liigutusega pimesilmi vastu rinda surus* (Baturin 1985:102), *Poikvelsilmi, erutusest hüdisedes oli peni keel nagu punane haavatampoon* (Baturin 1973: 205) *Kui ilusalt oli ta suletud silmi nõmmel lamanud* (Mallene 1984:91) "*Münu elu on olnud imelik. Maast madalast.*" *alustas ta säravi silmi* (Holberg 1978a:431). *Selle leidnud ja läbi lugenud, vaatas ta oma vanameest teisisilmi kui kunagi varem elus töö taga või tunnete ajal* (Baturin 1985:129) *Kolide vahel rappusid lapsed nagu riidepambud ja vaatasid ümber tuimi silmi* (Parijõgi 1982:62), *vaatas ta ülemäära avardunud silmi oma ületalve igamise laastatud toiduvarusid* (Baturin 1973:2=2). *Ta täitis oma vähenõudlikku päevaülesannet nagu palaganikronu, kes kinniseotud silmi aina ringiratast vantsib* (Rajandi 1985:13), *Isa uurib pilukil silmi Clotilda pilte* (Hainsalu 1985:1207).

2. Põhisõnaks *p e a*: *Aspe seisis katmata päi taruaias* (Baturin 1985:127), "*Kraike, Mari,*" *ütles Hind kohisevi päi, liigutatult* (Traat 1979:124) *Töölisnaine, näo poolest kirgiislanna, andis kummargil päi Karl-Jankelile rinda* (Jõgi 1977:233) *Emma kuulas langetatud päi* (Rajandi 1985:127). *Norgus päi astus ta ukse juurde* (Tuglas 1957:134) "*Ajaleht jäi maha,*" *lausus sepp tudisevi päi* (Traat 1985:66), "*Lubage, et tulete tagasi,*" *kordas ta võppuvi päi* (Jõgi 1977:143).

3. Põhisõnaks *j a l g*: Froim Gratz istus hargitsevi jalu hobusetalli ees .. (Jõgi 1977:178), .. sest muidu ei pääse juhtuva vihmahoo järele kuivi jalu üldse liikuma (Tammsaare 1984a:236). Lõuendid, mida olen maalinud külmijalu, on kõige viletsamad (Kurtna 1972:16), "Poisid, tulge vaatama," rõõmustas purjus palgiparvetaja, kakerdas nõtkuvi jalu uksele vele ja kukkus maha (Saluri 1984:27). Tuulise hommiku hämaruses ronis Kit tekkide vahelt välja, süütas sokkisjalu tule .. (Heinaste 1985:23) Ma hakkasin aeglaselt, justnagu võõra jalga ära minema (Baturin 1985:125).

4. Põhisõnaks *k ä s i*: Rodolphe lähenes avakäsi ... (Rajandi 1985:127). Korruga oli meil selge, miks Jürgen viimasel õpiaastal järsku puhkust võttis ja tulikäsi häärberilogu kallale asus .. (Baturin 1985:11), Põrutus tuikas ikka veel mu meelekohtades ja värisevi käsi võtsin taskust ninakätiku ... (Mallene 1984:91), Kildu hoidis venda väljasirutatud käsi enda ees .. (Baturin 1985:72).

5. Põhisõnaks *s u u*: "Parema meelega oleksin ma puupaljas," kuulutas ta Smoke'ile muigelsui (Heinaste 1985:115), "Mis vaevab sinu südant..." / mus kordus suletsui (Siig 1982:291), .. ta armastas järelkajasid ega jäänud kunagi pärast seda umbsui vait (Baturin 1985:23), Oma arvamise ütles ta välja otsesui ja rangelt (Jõgi 1977:10), Kuldsui ülistavad nad jumalaid (Kaplinski 1974:16).

6. Põhisõnaks *h ä ä l*: .. ütles helehääli, sõbralikult ja heas ladina keeles (Saari 1976:23), Johannese kõrval istusid Maria Magdaleena ja Matteus ning vaigistasid teda poolihääli (Krimm 1973:448), Et seda räägitakse summutatud hääli (Peegel 1985:604) ajas Margega tasahääli juttu .. (Undusk 1979:826).

7. Põhisõnaks *h u u l*: Naeratavi huuli vaatas ta murdunud okstel magavat meest oma kõrval (Saluri 1984:60), "See on keisri käsk! See on keisri käsk!" kordab ta vabisevi huuli (Traat 1982:313). .. ütles Aleksei Aleksandrovitš suurivaevu, kahvatades ja värisevi huuli (Holberg 1978b:311)

8. Põhisõnaks *k õ r v*: Raquel kuulas avakõrvu (Saari 1976:189), Ta laskis kollase koera lahti ja too läks, heitis luduskõrvu, silmad nurga poole, maha (Baturin 1973:150), Seda Irma ootaski pikisilmi ja -kõrvu .. (Tammsaare 1984a:121).

9. Põhisõnaks muu somaatilisse sõnavarra kuuluv substantiiv: Levin seisis, nõjatades ristis käsivarsi tooli seljatoele (Holberg 1978a:28-29) Esimest korda .. pöördusin põiktänavasse rõõmsas tujus ja avasin poe küljeukse elevil meeli (Rajamets 1982:51-52), Kõrgel kõval teerajal lippas krabisevi küüsi koer (Traat 1979:18) Siis ajas ta end nõtkuvi põlvi püsti (Saluri 1984:71) Õieli jalu. Siruli kaelu. / Tuulde surutud sulgi. / Luiged läksid. / Ja lumi tuli (Raud 1979), "S-sa idu! Mina kannan viina nagu hobune," suurustas müürsepp takerduvi keeli (Traat 1985:30) Sirevil tiivu / kaldaäärsest veest / enne lõppu viivu / kütt sind leidis eest (Baturin 1968:10) kahlab harali sõrmi ta juukseis (Promet 1982:154), säääl on tagatipus teisi / mudilasi / pudilasi / palja reisi (Alver 1966:206) "Pole

palunudki!" hüüdsin lõkendavi palgi (Traat 1985:42), Kus jälle roosa varvu / lapsed jooksvad heinas (Under 1936:215). Ent kui asjasse päris lahtisi südami suhtume (Kaalep 1971:125). J. Aavik on välja pakkunud veel, näiteks niisuguseid võimalusi: ta seisis säääl värisevi kehi; seisis londis kõrvu; ta pääsis terve nahu; ta kõneles õhetavi põsi; et tyhje vatsu mõte paremini töötab.

10. Väljaspool somaatilist sõnavara on üsna üldkasutatavad põhisõnad veel sõna ja samm - nt. vägevi sõnu maalis peapiiskop talle nõnda siis ette (Saari 1976:173), ta oleks ise, omasõnu võinud naisele öelda (ibid. 368), Seejärel tuli vaid sõrm tõsta ja lepatriinu loitsusõnu teele saata (Baturin 1985:47) ta taganes poolsammu ja vaatas kõrvale (Baturin 1985:66).

Järgmised näited tõestavad siiski, et situatiivses funktsioonis on instruktiiv potentsiaalselt laiemaks leksikaalse valikuga vorm ka eesti kirjakeele jaoks: Tüüneks tummub tüütav teegi / õhetavi metsi, / mida eales mitte keegi / tsingisse ei etsi (Kaalep 1986:12) .. rahulikult kõik / need seisisid täpselt joonistuvi piire / ta pilgu all (Kaalep 1986:27), Ja tormas lehvivi hõlmu minema (Jõgi 1977:51) sööstab läbi haiglapargi, üle tänavate, ja lehvivi pidžaamu, / paljajalu / kesk märga, mudast, märga lund / jääb seisma / liiklusringil (Rummo 1985:137).

Selgelt instrumentaalse tähendusega, ilma atribuudita instruktiivvormid (vt. 2.1) pole eesti kirjakeeles levinud. J. Aavik on välja pakkunud sõrmi kuduma. Instrumentaalse tähendusvarjundiga liitarrindid, mida ta soovitas, kuuluvad aga pigem üldmodaalse instruktiivi alla, kuivõrd nende põhisõna on enamasti informatiivselt pleonastiline - nt. (somaatilise sõnavara alalt) töötas täisi käsi; tegi seda omi käsi; täisi rindu vastu suruma; lenda sid täisi tiivu; (muu sõnavara alalt) püsib veel pooli juuri kinni; laev kihutas täisi purji edasi; nad töötasid täisi riistu; ta sai selle osta veel vanu hinnu.

Muudest üldmodaalse instruktiivi mallidest (vt. 2.2.3) on tarvitusel mõningad S+ S+ adverbid nt. ääri-veeri, lipa-lapa, singa-songa ~ sinka-sonka (ÕS 1976), uisa-tuisa (Alver 1966:216). S± adverbidest on peale üldtarvitatavate ratsa ja jala siin-seal kasutusel ka huvitavamaid moodustisi nt. Päike pöördus teisele poole, ainult lüangi riivasid ta kiired veel ähmaseid aknaid (Tuglas 1957:139), losa (ÕS 1976), Ta pikad sirged juuksed olid nüüd losa ja laual laiali (Baturin 1985:100) -. ent uudisvormidena eelistatakse siin tsi ~ si -liitelisi selgemini markeeritud variante - nt. Kildu nimetas seda naljatsi viisakuskaugeks (Baturin 1985:32), Peibutussööta hoidis ta väljas puukastis, et see juhusi suitsu või mõnd muud pelutavat lõhna külge ei võtaks (Baturin 1973:107), silmsi (ÕS 1976). Ka A± adverbide asemel kasutatakse liitelisi variante - nt. tormas seejärel nagu marutõbine sõgesi karu kallale (Baturin 1973:158)

Positsionaalsest instruktiivist (vt. 2.2.2) on üldtarvitatava kõrvu kõrval leidnud aeg-ajalt kasutamist ka liitsõnaline vorm täisnurgi (ÕS 1976) nt. Nad suundusid kitsasse põiktänavasse, mis algas täisnurgi Kesktänava vastasküljelt (Rajamets 1982:10) - ja vorm

searvi - nt. *tühi tünder nutab searvi* (Alver 1966:219). Ehkki J. Aavik on oma tõlgetes kasutanud ka kohta märkiva laiendiga positsionaalset instruktiivi - nt. *Ja vahid ei hüüdnud meie poole, vaid pöördusid meie poole seli, sest nad kartsid* (Aavik 1954:151) - pole seesugune mall järgijaid leidnud. Ometi võib seda *pidi*-liiteliste adverbide sünonüümina täiesti funktsionaalseks väljendusvahendiks pidada (eriti kui võrd kõnealusel funktsioonis sobivad somaatilise sõnavarra kuuluvate substantiivide instruktiivvormid, mis situatiivses tähenduses niigi kasutust leiavad) - nt. *lamas päi samblas; oli sinna sõrmi kinni jäänud; oli küli kuuma ahju vastu surutud* jms.

J. Aavik propageeris sotsiatiivset instruktiivi (vt. 2.4) malliga /N- S+/ - nt. *kolme venni*. Eesti kirjakeel seda malli siiski omaks ei tunnistanud. Sotsiatiivset instruktiivi murdelise malliga /N ~ P S/- esineb vaid ranniku- ning idamurde alalt pärinevate kirjanike teostes - nt. *Meie olime mitme poisi seda möllu vaatamas* (Parijõgi 1982:39) Üksiknumeraali instruktiivist on malliga N+ kasutusel adverbid *üksi, kaks*, harva ka *kolmi* - nt. *aga inimesel on mõnikord otse pöörane tarvidus üks olla, mis tähendab ka kaksiolemist, aga kuis sa siis oled üks-kaks, kui kõik kohad on sosistamist ja kademat keelekandmist täis* (Tammsaare 1984a:34), *millest juleti ainult kaks, kolmi sosistada* (Tammsaare 1984a:26).

Distributiivset instruktiivi (vt. 2.5) esindavad üldlevinult vaid mõned liitarrindid atribuudiga *üks* - nt. *üksijäri, üksipulgi, üksisõnu* (ÕS 1976) Kõrsest kannatuse kaunast / *paiskub vili üksivi vastu kivi* (Alver 1966:218). Ülejäänud näidetes on distributiivsus ühendatud essiivse tähendusvarjundiga nt. *minagi kord suuri-sõõmu valgusest jõin õitsmisrõõmu* (Alver 1966:26), *hulgi* (ÕS 1976), *Võikaid varje kerkib hulgi / kohe taeva tuhmjat seinna. / Kes küll poetas kaarnasulgi / ruugesse mu ristikkeina* (Talvik 1937:26) *Ümberingi kasvavad salgu kaljupajud* (Baturin 1973:98)

Temporaalses tähenduses (vt. 2.6) võib ühekordse tegevuse konkreetse toimumisaja märkimiseks stilistiliselt täiesti neutraalses kontekstis esineda nominatiiviga sünonüümselt *j-liselt markeerimata instruktiiv (mida traditsiooniline grammatika analüüsib genitiiviks) - nt. *üks kord ma läksin... ~ ühe korra ma läksin..* Adessivi asemel kasutatuna annab seesugune vorm kontekstile kindla stilistilise varjundi nt. *järgmisel hommikul hakkasime järgmise hommiku hakkasime ..* *j-liselt markeeritud instruktiivivorme kasutatakse temporaalses tähenduses haruharva - nt. *Mäletasin Elmerit küll mõned aastad hiljemast ajast kui Kildut, ent niisama päevijadu ja selgelt* (Baturin 1985:24).

3. Mõningaid õigekeelsuslikke seiku

Õigekeelsuslike normingute ning keele grammatilise kirjelduse seisukohalt kerkib instruktiiviga seoses üles kaks teineteisega seotud probleemi: kas kirjutada täiendiga tarindid kokku või lahku ja kas kirjeldada instruktiivivorme adverbide või käändevormidena.

Eriti palju segadust on instruktiiv põhjustanud kokku- ja lahkukirjutamisreeglite kir-

japanijaile. Juba enne 1960. a. ÕS-i oli üsna laialdaselt (ent mitte ainuvõimalikuna) juurdunud tava kirjutada *pikisilmi, üksisõnu* jms. kokku. Ometi tunnistati, et vahel on kokkukirjutamine võimatu, ning leiti et kolme- ja enamasilbilised täiendid tuleks põhisõnast siiski lahku kirjutada. Küsimust arutati 1975. a. septembris Emakeele Seltsi keeleteoimkonna koosolekul. Pooldajaid leidis nii kokku- kui ka lahkukirjutamisvariandile. Üldiselt arvati, et on väljendeid, kus kaheasilbiline täiend tuleks põhisõnaga kindlasti kokku kirjutada, kuid näiteks *kuivi jalu* ei passivat ühes sõnas kirja panna. Lõpuks otsustati ometi et reegli selguse tõttu on otstarbekam seda mitte muuta. Nii on ka 1976. a. ÕS-i peatükis "Liitmäärsõnad ja abisõnalised väljendid" toodud sama reegel: "Instruktiivkäändest tekkinud määrsõnalised ühendid kirjutatakse kokku: *avasilmi, joobnudpäi*. Märkus. Lahku kirjutatakse kolme- ja enamasilbilise täiendiga ühendid, nagu *ammuli sui, lahtisi silmi* (ÕS 1976:897).

Hoolimata reegli selgusest tundub selline, ainult silpide arvul põhinev kirjutamisviis liiga formaalne. On ju väljendites *palja käsi* ja *värisevi käsi* mõlemad täiendid sisuliselt võrdväärses positsioonis. 1980. a. 6. veebruaril arutati muutumatute sõnade kokku- ja lahkukirjutamise probleemi taas. Seekord leiti kompromisslahendus, kuulutades osa liitkeelendeid kindlateks, osa ebakindlateks. Kindlateks liitmäärsõnadeks tunnustati juhtumid, kus kaks sõna koos väljendavad ilmselt erisisu, mis erineb tunduvalt samade sõnade lahkukirjutatavast ühendist, või kus kokkukirjutamise tingib vorm (esikomponendiks nimetavaline või lühikuju; esi- või järelkomponent samas funktsioonis iseseisvana pole tarvitatav). Instruktiivist on siinjuures näitena toodud *ummisjalu*. Ebakindlaid liitmäärsõnu lubatakse kirjutada nii kokku kui ka lahku. "Oma olemuselt ebakindlate ja seega kaheti kirjutatavate juhtude hulka kuuluvad /.../ samuti seesugused instruktiivjuhtumid nagu *palja + jalu, suuri + vaevu* jts. (Kirjakeele teataja 1985:45-46).

Trükitekstides võib kohata kaheasilbilise lahkukirjutatud täiendiga instruktiivivorme kõikidest aegadest, ka ajavahemikust, mis peaks kajastama ÕS 1976 normeeringuid. Näiteid: (varasematest väljaannetest) *Kus jälle roosa varvu / lapsed jooksvad heinas* (Under 1936: 215) *Kusta tuli püsti päi ta poole* (Tuglas 1957:191) *Norgus päi astus ta ukse juurde* (Tuglas 1957:134) *Säääl on tagatipus teisi / mudilasi / .. / palja reisi* (Alver 1966: 206); (ÕS 1976-järgsest ajavahemikust) *Paar minutit seisis ta liikumatult longus päi* (Holberg 1978a:448) *seisis nõjatades ristis käsivarsi tooli seljatoele* (Holberg 1978a: 29; viimast väljendit olekski mistahes reegli sunnil üsna võimatu kokku kirjutada); (1980. a. otsuse järgsetest esmatrükkidest või keeleliselt redigeeritud väljaannetest) *lööb saja tiivu lendu lind* (Under 1981:145), *lapsed vaatasid ümber tuimi silmi* (Parijõgi 1982: 62). *ei pääse kuivi jalu üldse liikuma* (Tammsaare 1984:236) *hakkas pooli hääli enda ette vanduma* (Saluri 1984:18) *.. nurises müürsepp krillisi silmi kalakarpidega kolistades* (Traat 1985:30).

Seoses sellesama kokku- ja lahkukirjutamise reegluga, kerkib kohe üles ka grammatilise analüüsi probleem. Varasemas reeglis räägitakse täiendist. Täiend võib teatavasti laien-

dada nimisõna, põhiarvsõna või nimisõnalist asesõna, aga mitte määrsõna. Kui *pikisilmi* on määrsõna, siis *lahtisi silmi* puhul tekib paratamatult küsimus, mida kujutab endast vorm *lahtisi*. Kui ka kogu väljendit nimetada liitmäärsõnaks, tuleb esimesele komponendile ometi mingi mõistlik seletus anda. 1980. a. reegli sõnastuses ongi hoidutud esikomponenti millekski klassifitseerimast. Räägitakse lihtsalt "seesugustest instruktiivjuhtudest" ehkki tänapäeva eesti keele traditsiooniline grammatika jätab instruktiivi keele kirjelduses tähele panemata ning opereerib mõistetega "nii- ja teistsugused instruktiivjuhud" üksnes reeglite sõnastamisel.

Lähtudes järeldustest, milleni instruktiivi kategooriaalse kuuluvuse suhtes on jõutud käesoleva töö kokkuvõttes (vt. 3.6), tundub ka eesti kirjakeele jaoks kõige otstarbekam tunnustada, et instruktiiv ongi lihtsalt grammatiliselt ambivalentne vorm. Prototüüpsuse, tsentri-perifeeria ning produktiivsuse-ebaproductiivsuse mõisteid on eesti keeleteaduses käesoleval aastakümnel korduvalt tutvustatud (nt. Õim 1981 Erelt 1984) ning sõnaliikide ja morfoloogiliste tüüpide käsitlemisel ka rakendatud (nt. Erelt 1980, Hallap 1984, Kross 1984, Help 1985). Näib mõistlik tunnustada ka morfoloogilise kategooria liikmete jagunemist tüüpilisteks ja ebatüüpilisteks. Ehkki me pole seni võimelised tüüpilist käänat adekvaatselt defineerima (vt. sissejuhatus), on ometi selge, et instruktiiv on ebatüüpiline käändevorm, mis oma kategooriaalselt olemuselt läheneb adverbile, kuulumata siiski kaugeltki tüüpiliste adverbide hulka. Seda tunnustades võib täiesti rahumeeli lubada kahesilbiliste täiendkomponentide lahkukirjutamist, ilma et see vajaks eri klauslit muutumatute sõnade kokku- ja lahkukirjutamise reeglistamisel. Adverbideks tuleks klassifitseerida loomulikult vormid nagu *mulle, eile, kõrvu* jts. samuti liittarindid, kus kaks komponenti koos väljendavad erisisu, nagu *üksisilmi, üksipulgi* jts. Viimaste kokkukirjutamise soovitus peaks sisalduma ka muutumatute sõnade kokku- ja lahkukirjutamise reeglites, samuti vormisundusest lähtuvad kokkukirjutamise juhud nagu *avasilmi, ummisjalu* jts. Ent siingi tuleks reegli sõnastust täpsustada. Nimelt ei kõlba instruktiivivormide ortograafia reeglistamisel tingimus, et kokku kirjutatakse need juhtumid, kus esi- või järelkomponent pole samas funktsioonis iseseisvana tarvitatav, sest nii on paraku lood peaaegu kõikide eesti kirjakeele situatiivse tähendusega instruktiivtarinditega.

Kirjeldatud lähenemine võimaldaks lausetes *Ta tõstis kirja värisevate kätega põrandalt* ja *Ta tõstis kirja värisevi käsi põrandalt* grammatiliselt ekvivalentseid ühendeid *värisevate kätega* ja *värisevi käsi* keelekirjelduses tõepoolest ka samaväärseina käsitleda.

L Ü H E N D I D   J A   S Ü M B O L I D

A. Keelte ja murrete lühendid

bšk	- baškiiri keel	mr	- mari keel
e	- eesti keel	ng	- nganassaani keel
een	- eenetsi keel	neen	- neenetsi keel
hnd	handi keel	slk	sõlkupi keel
is	- isuri keel	sm	soome keel
juk	jukagiiri keel	tr	türgi keel
km	- komi keel	tšv	tšuvaši keel
kms	- kamassi keel	u	ungari keel
krj	- karjala keel	ud	udmurdi keel
krjA	- karjala keele aunuse murre	uzb	uzbeki keel
krjL	- päriskarjala murde lõunamurrakud	vdj	vadja keel
krjLü	- karjala keele lüüdi murre	vps	vepsa keel
krjP	- päriskarjala murde põhjamurrakud	vpsK	- keskvepsa murre
lv	liivi keel	vpsL	- lõunavepsa murre
md	- mordva keeled	vpsÄ	- äänisvepsa murre
mns	- mansi keel		

B. Külade, murrakute ja kihelkondade lühendid

1) Vadja külade nimetused

I	- Itšapäivä	Kr	- kreevini murrak	M	- Mati
J	- Jõgõperä	Ku	- Kukkusi	Po	- Pontizõõ
Ja	- Jarvikoištšülä	Kõ	- Kõrvõttula	Ra	- Rajo
K	- Kattila	L	- Lempola		
Ko	- Kozlova	Li	- Liivtšülä		

2) Eesti murrakute nimetused

Amb - Ambla	Krj - Karja	Puh - Puhja
Ans - Anseküla	Krk - Karksi	Pär - Pärnu
Aud - Audru	Krl - Karula	Pöi - Pöide
Avi - Avinurme	Kse - Karuse	Rak - Rakvere
Emm - Emmaste	Ksi - Kursi	Ran - Rannu
Han - Hanila	Kul - Kullamaa	Rei - Reigi
Har - Hargla	Kuu - Kuusalu	Rid - Ridala
Hel - Helme	Käi - Käina	Ris - Risti
HJn - Harju-Jaani	Lai - Laiuse	Rön - Rõngu
Hlj - Haljala	Lei - Leivu	Rõu - Rõuge
Hls - Halliste	Lih - Lihula	Räp - Röpina
Hää - Häädemeeste	LNg - Lääne-Nigula	Saa - Saarde
Iis - Iisaku	Lüg - Lüganuse	San - Sangaste
JJn - Järva-Jaani	Mar - Martna	Se - Setu
JMd - Järva-Madise	MMg - Maarja-Magdaleena	Sim - Simuna
Juu - Juuru	Muh - Muhu	SJn - Suure-Jaani
Jõe - Jõelähtme	Mus - Mustjala	Trm - Torma
Jõh - Jõhvi	Mär - Märjamaa	Trv - Tarvastu
Jäm - Jämaja	Noa - Noarootsi	Tõs - Tõstamaa
Jür - Jüri	Nõo - Nõo	Tür - Türi
Kaa - Kaarma	Pal - Palamuse	Urv - Urvaste
Kam - Kambja	Pha - Püha	Vai - Vaivara
Kan - Kanepi	Phl - Pühalepa	Vas - Vastseliina
Khk - Kihelkonna	Pil - Pilistvere	Vig - Vigala
Kir - Kirbla	PJg - Pärnu-Jaagupi	VJg - Viru-Jaagupi
KJn - Kolga-Jaani	Plt - Põltsamaa	VMr - Väike-Maarja
Kod - Kodavere	Plv - Põlva	VNg - Viru-Nigula
Koe - Koeru	Pst - Paistu	Võn - Võnnu
Kos - Kose		

3) Soome kihelkondade nimetused

Antr - Antrea	Eli - Elimäki	HaaS - Haapasaari
Asko - Askola	EurJ - Eurajoki	Hali - Halikko
Avus - Alavus	HaaK - Haapakangas	Hals - Halsua

Han	- Hankasalmi	Kiih	- Kiihtelysvaara	Niv	- Nivala
Harlu	- Harlu	Kiim	- Kiiminki	Nmes	- Nurmes
Hart	- Hartola	Kir	- Kirvu	Num	- Nummi
Hat	- Mattula	Kite	- Kitee	NurJ	- Nurmijärvi
HeiJ	- Heinjoki	Kiuk	- Kiukainen	Orim	- Orimattila
Heino	- Heinola	Kiur	- Kiuruvesi	Oriv	- Orivesi
HeiV	- Heinävesi	Kive	- Kivennapa	Paav	- Paavola
Hir	- Hirvensalmi	Koke	- Kokemäki	Pari	- Parikkala
HKyr	- Hämeenkyrö	Konn	- Konnevesi	Pat	- Pattijoki
Hui	- Huittinen	Kont	- Kontiolahti	Pern	- Perniö
Hyv	- Hyvinkää	KosH	- Koski Hl	Petä	- Petäjavesi
Ika	- Ikaalinen	Kuhmo	- Kuhmo	PieJ	- Pielisjärvi
Ilm	- Ilmajoki	Kui	- Kuivaniemi	Piek	- Pieksämäki
Ilo	- Ilomantsi	Kuol	- Kuolemajärvi	Pol	- Polvijärvi
Imp	- Impilahti	Kuop	- Kuopio	Pom	- Pomarkku
Isok	- Isokyrö	Kuort	- Kuortane	Pors	- Porsnaki
Jan	- Janakkala	Kurk	- Kurkijoki	Puo	- Puolanka
Joh	- Johannes	Kuusa	- Kuusamo	PälJ	- Pälkjärvi
Joutse	- Joutseno	Kuusjo	- Kuusjoki	PyhJ	- Pyhäjoki
Jor	- Joroinen	Laih	- Laihia	PyhM	- Pyhämaa
Juv	- Juva	LapL	- Lapinlahti	PyhR	- Pyhäranta
Jäms	- Jämsä	LapTl	- Lappi Tl	Pyl	- Pylkönmäki
Jää	- Jääski	Lau	- Laukaa	Rants	- Rantsila
Jyv	- Jyväskylä	Lep	- Leppävirta	Raum	- Rauma
Kalan	- Kalanti	Loi	- Loimaa	Rautu	- Rautu
KalJ	- Kalajoki	Luo	- Luopioinen	Rei	- Reisjärvi
KanA	- Kangasala	Län	- Längelmäki	RisJ	- Ristijärvi
KanN	- Kangasniemi	Maar	- Maaria	Rov	- Rovaniemi
KanP	- Kankaanpää	Mart	- Marttila	Ruov	- Ruovesi
Kars	- Karstula	Miet	- Mietoinen	Rääk	- Rääkkylä
Kart	- Karttula	Mik	- Mikkeli	SaaJ	- Saarijärvi
KarTl	- KarjalaTl	Mou	- Mouhijärvi	Sah	- Sahalahti
Karv	- Karvia	Muol	- Muolaa	Salm	- Salmi
Kauk	- Kaukola	Muurl	- Muurla	Saloi	- Saloinen
Keit	- Keitele	MänH	- Mäntyharju	Sam	- Sammatti
Ker	- Kerimäki	Myn	- Mynämäki	Simo	- Simo
Keu	- Keuruu	Nar	- Narvusi	Sip	- Sippola

Soa	- Soanlahti	Tohm	- Tohmajärvi	VesS	- Vesisaari
Sod	- Sodankylä	Toi	- Toivakka	Vet	- Veteli
Soi	- Soini	Tor	- Tornio	Viht	- Vihti
SomN	- Somerniemi	TuuN	- Tuusniemi	Viip	- Viipuri
Son	- Sonkajärvi	Tyrvää	- Tyrvää	Viit	- Viitasaari
Sor	- Sortavala	Tär	- Täräntö	Vilj	- Viljakkala
Sot	- Sotkamo	Töy	- Töysä	Vim	- Vimpeli
Sui	- Suistamo	UusVI	- Uusikirkko Vpl	VirL	- Virolahti
Sul	- Sulkava	Vaala	- Vaala	VuOR	- Vuoksenranta
Sys	- Sysmä	Vahv	- Vahviala	Väh	- Vähäkyrö
Sääk	- Sääksmäki	Valt	- Valtimo	YHär	- Ylihärmä
TaiS	- Taivassalo	Vam	- Vampula	Yläm	- Ylämaa
Tei	- Teisko	Vehk	- Vehkalahti	Äht	- Ähtäri
Teri	- Terijoki	Ver	- Vermlanti		

C. Instruktiivide alamühenduste lühendid

inD	- distributiivne instruktiiv	inSi	- situatiivne instruktiiv
inI	- instrumentaalne instruktiiv	inSo	- sotsiaatiivne instruktiiv
inL	- lokaalne instruktiiv	inT	- temporaalne instruktiiv
inP	- positsionaalne instruktiiv		

D. Muid lühendeid

gen.	- genitiiv	pl.	- pluural
nom.	- nominatiiv	rl.	- rahvalaul
part.	- partitiiv	sg.	- singular

E. Sümbolid

A	- adjektiiv	P	- pronomeni
Av	- adverb	S	- substantiiv
N	- numeraal	X	- liitsõna esikomponent
		+	- (sümboli järel) märgib tunnuse *j esinemist

- - (sümboli järel) märgib tunnuse *j puudumist
- () - tähistavad atribuudi fakultatiivsust
- + - (nominatiivivormis sõna ees) näitab, et tänapäeva keeles niisugust sõna ei esine
- * - üldläänemereline rekonstruktsioon

F. Kartoteegid

- EK - eesti murrete kartoteek ENSV TA KKI murdesektoris
- HSK - soome murrete kartoteek Helsingi ülikoolis
- IK - isuri keele kartoteek ENSV TA KKI soome-ugri keelte sektoris
- SK - soome murrete kartoteek (mikrofilm ENSV TA KKI soome-ugri keelte sektoris)
- VK - vadja keele kartoteek ENSV TA KKI soome-ugri keelte sektoris

K I R J A N D U S

- Aavik 1920** - Aavik, J. Elustet instruktiiv: Katsed ja näited. IV - Tartu: Istandik.-
44 lk.
- Aavik 1936** - Aavik, J. Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika. - Tartu: Noor-Eesti. - IX,
464 lk.
- Ahrens 1853** - Ahrens, E. Grammatik der Ehstnischen Sprache Revalschen Dialektes. - Reval. -
138 S.
- Airila 1912** - Airila, M. Äännehistoriallinen tutkimus Tornion murteesta: Murteen suhdetta
suomen muihin murteihin silmällä pitäen. - Helsinki. - 251 s. - (Suomi; IV 12).
- Alvre 1963** - Alvre, P. *l*-mitmuse päritolust // Nonaginta: Johannes Voldemar Veski 90. sünni-
päevaks 27. juun. 1963. - Tln. - Lk. 78-94.
- Alvre 1964a** - Alvre, P. *A*-mitmuse päritolust // Emakeele Seltsi Aastaraamat. - Nr. 10.
Lk. 57-80.
- Alvre 1964b** - Alvre, P. Kahest väljasurnud käändest // Keel ja Kirjandus. - Nr. 9. Lk. 543-547.
- Alvre 1967** - Alvre, P. Tugevaastmelise *l*-mitmuse probleeme // Emakeele Seltsi Aastaraamat.
Nr. 13. Lk. 23-36.
- Alvre 1972** - Alvre, P. Mõnede reduplikatiivsõnade päritolust // Keel ja Kirjandus. Nr. 4.
Lk. 221-225.
- Alvre 1978** - Alvre, P. Erandlik adverbitüüp // Keel ja Kirjandus. - Nr. 3. Lk. 146-154.
- Alvre 1979** - Alvre, P. Rudimentaarsed verbivormid *hoide, jõude, kiuste* // Keel ja Kirjandus.
Nr. 6. Lk. 345-349.
- Alvre 1981** - Alvre, P. Kontamineerunud *de*-mitmus // TRÜ Toimetised. - Vihik 574. Eesti kee-
le grammatika probleeme. Töid eesti filoloogia alalt. - Nr. 8. Lk. 3-10.
- Alvre 1982** - Alvre, P. Mis käändes oli *paremini*? // Keel ja Kirjandus. - Nr. 3. Lk. 134-137.
- Ariste 1952** - Ariste, P. Adverbide arenemisest läänemere keeltes // Teaduslikud tööd pühen-
datud Tartu Riikliku Ülikooli 50. aastapäevale. - Tln. - Lk. 99-123.
- Ariste 1974** - Ariste, P. Vadjalane kätkest kalmuni - Tln. - 187 lk. - (ENSV TA Emakeele
Seltsi Toimetised; 10).
- Arst 1964** - Arst, M. Viisiadverb karjala keele Tšamerovo murrakus: TRÜ kursusetöö. - Tartu.
60 lk.
- Bereczki 1978** - Bereczki, G. L'unité finnoise de la Volga a-t-elle jamais existé? // Études
Finno-ougriennes. - 1978-79. Nr. 15. P. 81-90.

- Bondarko 1976** - Бондарко А. В. Теория морфологических категорий. - Л.: Наука, Ленингр. отделение. - 255 с.
- Brugmann 1911** Brugmann, K. Vergleichende Laut-, Stammbildungs- und Flexionslehre nebst Lehre vom Gebrauch der Wortformen der indogermanischen Sprachen. II Band: Lehre von den Wortformen und ihrem Gebrauch. II Teil. - Strassburg: Karl J. Trübner. - S. I-XXII 429-997
- Collinder 1965a** - Collinder B. An introduction to the Uralic languages. - Berkeley; Los Angeles: Univ. of Californian Press. - XII, 167 p.
- Collinder 1965b** - Collinder B. Hat das Uralische Verwandte? // Acta Universitatis Upsalien-sis. Acta Soc. Lingu. Ups. Nova Series I 4. Uppsala. - S. 109-180.
- Čop 1975** - Čop, B. Die indogermanische Deklination im Lichte der indouralischen vergleichenden Grammatik. - Ljubljana: Slovenska akad. znanosti in umetnosti Razred za filol in literarnevede. Del 31 - 133 S.
- EM I** - Tanning, S. Eesti murded. 1 Mulgi murdetekstid. Tln.: Eesti Riiklik Kirjastus, 1961. - 287 lk.
- EM II** - Must, M. Eesti murded. 2. Keskmurde tekstid. Tln.: Valgus, 1965. - 448 lk.
- EM III** - Keem, H. Eesti murded. 3: Tartu murde tekstid. - Tln.: Valgus, 1970. - 480 lk.
- EM IV** - Univere, A. Eesti murded. 4. Idamurde tekstid. - Käsikiri ENSV TA KKI murdesektoris.
- Erelt 1980** - Erelt, M. Some notes on the classification of words and the transposition of adjectives in Estonian // Grammar and Semantics. Tln.: ENSV TA Ühiskonnateaduste osakond. - Lk. 50-72.
- Erelt 1984** - Erelt M. Prototüübid ja keeleteadus // Keel ja Kirjandus. - Nr 2. Lk. 87-96.
- Erelt 1986** - Erelt, M. Eesti adjektiivisüntaks. - Tln.: Valgus. - 134 lk. - (ENSV TA Emakeele Seltsi Toimetised; 19)
- ERL I-III** Eesti rahvalaulud: Antoloogia. 1-3 / Toim. Ü. Tedre. Tln.: Eesti Raamat. 1969-1972.
- 1 kd. 1 v. 1969. Lk. 1-284.
- 1 kd. 2. v. 1969. Lk. 285-516.
2. kd. 1 v. 1970. Lk. 1-352.
2. kd. 2. v. 1970. Lk. 353-760.
3. kd. 1 v. 1971 Lk. 1-427.
3. kd. 2. v. 1971 Lk. 428-819.
3. kd. 3. v. 1972. Lk. 820-1100.
- Farkas 1956** - Farkas, J. Der Genitiv und der Akkusativ in der uralischen Grundsprache // Ural-Altäische Jahrbücher - Nr 28, H. 1-2. S. 5-17.
- Fillmore 1968** - Fillmore, Ch. J. The case for case // Universals in linguistic Theory. - New-York etc. - P. 1-88.

- Galkin 1964** - Галкин И. С. Историческая грамматика марийского языка. Часть I. - Йошкар-Ола: Марийское книжное издательство. - 204 с.
- Genetz 1880** - Genetz, A. Tutkimus Venäjän karjalan kielestä. Kielennäytteitä, sanakirja ja kielioppi - Helsinki. - 243 s. - (Suomi; 14).
- Genetz 1885** - Genetz, A. Tutkimus Aunuksen kielestä. Kielennäytteitä, sanakirja ja kielioppi // Suomi II:17 - Lk. 1-194.
- Грамматика современного удмуртского языка 1962** Грамматика современного удмуртского языка: Фонетика и морфология. - Ижевск: Удмуртское книжное издательство. - 376 с.
- Hallap 1984** Hallap, V. Sõnaliikide piirimailt // Keel ja Kirjandus Nr. 1 Lk. 30-40.
- Hakulinen 1979** Hakulinen, L. Suomen kielen rakenne ja kehitys. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. - Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava. - 633 s.
- Help 1985** Help, T. Linguistic competence and morphology. Tln.: ENSV TA Ühiskonnateaduste osakond. - 51 lk. - (Preprint KKI-38).
- Hermann 1884** - Hermann, K. A. Eesti keele grammatik: Koolide ja iseõppimise tarvis kõikidele, kes eesti keelt õigesti ja puhtasti kõnelema ja kirjutama ning sügavalt tundma ja uurima tahavad õppida kirja pannud Dr. K. A. Hermann. - Tartu: tr. Wilhelm Justi juures. - VIII, 140 lk.
- Hint 1978** - Hint, M. Keelekorralduse küsimärgid // Looming. - Nr. 4. Lk. 673-685.
- Hint 1979** - Hint, M. Minevikuline ja tulevikuline aines keelesüsteemis // Keel ja Kirjandus. Nr. 3. Lk. 142-149; Nr. 4. Lk. 200-208.
- Hint 1980** - Hint, M. *ne-* ja *s-*sõnade morfoloogia (Vabariiklikus õigekeelsuskomisjonis) // Keel ja Kirjandus. Nr. 8. Lk. 489-492.
- Hjelmsov 1935** - Hjelmsov, L. La catégorie des cas: Étude de grammaire générale. Première partie // Acta Jutlandica: Aarsskrift for Aarhus Universitet. - Nr. 7 N 1. - 184 p.
- Hurt 1907** - Hurt, J. Setukeste laulud: Pihkva-eeslaste vanad rahvalaulud, ühes Räpina ja Vastseliina lauludega. 3. kd. - Helsinki - IX, 475, 137 lk. - (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toim.; 104)
- Ikola 1931** - Ikola, N. Alasatakunnan murteen äännehistoria. 2. - Turku. - 226 s. - (Turun suomalaisen yliopiston julkaisuja. Sarja B; 15).
- Itkonen 1957** - Itkonen, E. Suomalais-ugrilaisen kantakielen äänne- ja muotorakenteesta, Loppusanoista ja genetiivista ym; Loppusanat prof. Kettuselle // Virittäjä. Lk. 1-21. 308-319, 435-439.
- Itkonen 1966a** - Itkonen, E. Kieli ja sen tutkimus. - Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö. 427 s.
- Itkonen 1966b** - Itkonen, E. Suomalais-ugrilaisen kielen- ja historiantutkimuksen alalta. - Helsinki. - 218 s. - (Tietolipas; 20)
- Itkonen 1977** - Itkonen, E. Die Umwandlung einiger *a-* und *ä-*Stämme zu *e-*Stämmen in Urfinnischen // Suomalais-ugrilaisen Seuran Aikakauskirja. Nr. 75. S. 5-12.

- Jakobson 1966** - Jakobson, R. Beitrag zur allgemeinen Kasuslehre // Readings in Linguistics II - Chicago; London, 1966. - Lk. 51-89.
- Jõgever 1919** - Jõgever J. Eesti keele grammatika: 1-3. aasta - Tartu Odamees. 104 lk.
- Kangasmaa-Minn 1970** - Kangasmaa-Minn, E. Runo kielimuotona // Sananj.lks. Nr. 12 Lk. 18-34.
- Kettunen 1922** - Kettunen, L. Lõunavepsa häälik-ajalugu. 1. Konsonandid. - Tartu. - XII, 139 lk.
- Kettunen 1924** - Kettunen, L. Miten on selitettävä suomenkielen *a ~ e, ä ~ e* vaihtelu? // Viittäjä. - S. 57-70, 89-108.
- Kettunen 1930a** - Kettunen, L. Suomen murteet. 1. Murrenäytteitä. Helsinki - 293 s. - (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toim.; 188)
- Kettunen 1930b** - Kettunen, L. Vatjan kielen äännehistoria. - Toinen. uusitettu painos - Helsinki. - 204 s. - (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toim.; 185).
- Kettunen 1938** Kettunen, L. Livisches Wörterbuch mit grammatischer Einleitung. Helsinki: Suomalais-ugrilainen Seura. LXXII, 648 S.
- Kettunen 1940** Kettunen, L. Suomen murteet. 3. A. Murrekartasto - Helsinki 240. - (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toim.; 188).
- Kettunen 1943** - Kettunen, L. Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus. - Helsinki. - IX, 576 s. (Suomalais-ugrilaisen Seuran toim.; 86).
- Kettunen 1947** - Kettunen; L. Hauptzüge der livischen Laut- und Formengeschichte: Vervollständigter Sonderabdruck aus der grammatischen Einleitung des livischen Wörterbuches. - Helsinki: Suomalais-ugrilainen Seura. - 89 S.
- Kettunen 1956** - Kettunen, L. Die Herkunft des Terminativs, Genitivs, Instruktivs und Komitativs. - Helsinki - 49 S. - (Suomalaisen Tiedekatemian toim.; Sarja B, Nide 98, 2).
- Kettunen 1960** - Kettunen, L. Suomen lähisukukielten luonteenomaiset piirteet. - Helsinki. V. 252 s. - (Suomalais-ugrilaisen Seuran toim.; 119)
- Kettunen 1962** - Kettunen, L. Eestin kielen äännehistoria. Kolmas painos. - Helsinki 218 s. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toim.; 156).
- Kindlam 1959** Kindlam, M. *vana viisi, kuivijalu, langetatud päi* // Keel ja Kirjandus. Nr. 3. Lk. 178-179.
- Kirjakeele teataja 1985** - Kirjakeele teataja. 1976-1983. Õigekeelsuskomisjoni otsused. Tln.: Valgus. - 87 lk.
- Kivi 1931** - Kivi A. Instruktiivin merkintötehtävät V Porkan kokoamissa Länsi-Inkerin runoissa: Helsingin Yliopiston laudaturtyö. Helsinki - II 142 s.
- KKN I-III** - Leskinen, E. Karjalan kielen näytteitä. - 1-3. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1932-1936.
1. Tverin ja Novgorodin Karjalaa. 1932. XI 165 s.
  2. Aunuksen ja Raja-Karjalan murteita. 1934. XIV 145 s.
  3. Ent. Poventsan ja Kemin kihlakuntien karjalaismurteita. 1936. XV. 202 s.

- KKS I-III** – Karjalan kielen sanakirja. 1-3 / Toim. P. Virtaranta. - Helsinki: Suomalais-ugrilainen Seura. - 1968-1983.
1. 1968. CVI, 576 s.
  2. 1974. 591 s.
  3. 1983. 584 s.
- Коми-пермјатски јазџк 1962** Коми-пермяцкий язык: Введение, фонетика, лексика и морфология. Учебник для высших учебных заведений. - Кудымкар: Коми-пермяцкое книжное издательство. - 340 с.
- Korhonen 1981** Korhonen, M. Johdatus lapin kielen historiaan. - Helsinki 378 s. - (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toim.; 370).
- Kross 1984** - Kross, K. Eesti noomeni muutmistüüpide produktiivsus. - Tln.: ENSV TA Ühiskonnateaduste osakond. - 40 lk. - (Preprint KKI-26).
- Kujola 1922** - Kujola, J. Karjalan kielen opas: Kielennäytteitä ja sanasto. - Helsinki: Suomalais-ugrilainen Seura. - 97 s.
- Kuryłowicz 1964** - Kuryłowicz, J. The Inflectional Categories of indo-european. - Heidelberg. 243 p.
- Kuryłowicz 1977** - Kuryłowicz, J. Problèmes de linguistique indo-européenne. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk. - 245 p. - (Prace Językoznawcze; 90).
- Künnap 1971** Künnap, A. System und Ursprung der kamassischen Flexionssuffixe. 1 Numeruszeichen und Nominalflexion. - Helsinki. - 201 S. - (Suomalais-ugrilaisen Seuran toim.; 147).
- Laanest 1966** - Laanest, A. Isuri murdetekste. - Tln.: Eesti NSV TA KKI. - 242 lk.
- Laanest 1975** - Laanest, A. Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse. - Tallinn: Eesti NSV TA KKI. - 240 lk.
- Laanest 1982** Laanest, A. Häälikumutuste regulaarsusest // Keel ja Kirjandus. Nr 4. Lk. 185-190.
- Laanest 1986** - Laanest, A. Isuri keele ajalooline foneetika ja morfoloogia. - Tln.: Valgus. 187 lk.
- Laurosela 1913** - Laurosela, J. Äännehistoriallinen tutkimus Etelä-Pohjanmaan murteesta. 1 Konsonantit. Helsinki - 220 s. (Eripainos aikakauskirjasta "Suomi").
- Laurosela 1914** Laurosela, J. Äännehistoriallinen tutkimus Etelä-Pohjanmaan murteesta. 2. Vokaalit. - Helsinki. 98 s. - (Eripainos aikakauskirjasta "Suomi").
- Leppik 1975** Leppik, M. Ingerisoome Kurgola murde fonoloogilise süsteemi kujunemine. - Tln.: ENSV TA Keele ja Kirjanduse Instituut. - 226 lk.
- Leskinen 1933** Leskinen, E. Tulemajärven murteen vokalismi Helsinki - 139 s. - (Suomi; V 15).
- LMS** - Lyydiläismurteiden sanakirja / Toim. J. Kujola. Helsinki: Suomalais-ugrilainen Seura, 1944. - 543 s.

- Loorits 1923** - Loorits, O. Eesti keele grammatika. - Tartu: Odamees. - 175 lk.
- LVS** - Liivi vanasõnad eesti vadja ja läti vastetega. 1-2. / Koost. V. Mälk. - Tln.: Eesti Raamat. - I 230 lk.; II 253 lk.
- Lönnrot 1958** Lönnrot, E. Suomalais-ruotsalainen sanakirja. 1-2. - Kolmas, manulmenetelmälä jäljennetty painos. Porvoo; Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
1 VIII, 1120 s.
2. 1083, 212 s.
- Lyons 1973** - Lyons, J. Einführung in die moderne Linguistik. - Dritte, durchgesehene Auflage. München: Verlag S. H. Beck. - 588 S.
- Maitinskaja 1979** - Майтинская К. Е. Историко-сопоставительная морфология финно-угорских языков. - М.: Наука. - 263 с.
- Martõnov 1982** - Мартынов В. В. Категории языка: Семниологический аспект. - М.: Наука. - 192 с.
- Moreau 1980** - Moreau, J.-L. Réflexions sur quelques désinences casuelles du finnois et du lapon // Études finno-ougriennes. - Nr 14. P. 19-32.
- Muuk Mihkla 1936** - Muuk, E. Mihkla, K. Eesti keskkooli grammatika ühes harjutustikuga. 3. Vormiõpetus. - 2. täiendatud trükk. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts. - 136 lk.
- Mäger 1966** Mäger, M. Intensiivistavad reduplikatiivsõnad eesti murretes // Emakeele Seltsi Aastaraamat. - Nr 12. Lk. 91-103.
- Mägiste 1977** - Mägiste, J. Setukaistekstejä. - Helsinki 271 s. - (Suomalais-ugrilaisen Seuran toim.; 159).
- Neetar 1970** Neetar, H. Määrsõnalisest täiendist eesti murretes // Emakeele Seltsi Aastaraamat. - Nr 16. Lk. 195-205.
- Nirvi 1971** - Inkeröismurteiden sanakirja / Toim. R. E. Nirvi. - Helsinki - XVI, 730 s. - (Lexica Societatis Finno-ugricae; XVIII).
- Nylander 1926** - Nylander, E. Instruktiivin ja komitatiivin merkintötehtävät Vienan läänin vanhoissa runoissa: Helsingin Yliopiston laudaturtyö. - Helsinki - 72 s.
- Ojansuu 1918** - Ojansuu, H. Karjala-aunuksen äännehistoria. Helsinki - 175 s. (Suomen Kirjallisuuden Seuran toim.; 162).
- Osnovõ 1974** - Основы финно-угорского языкознания: (Вопросы происхождения и развития финно-угорских языков) / Под общ. ред. В. И. Лыткина, К. Е. Майтинской, Карой Редей. - М.: Наука. - 484 с.
- Pajatusi 1957** - Pajatusi põhjarannikult: Valimik korrespondentide muredetekste. 2. - Tln.: Eesti Riiklik Kirjastus. - 240 lk.
- Palmeos 1962** - Palmeos, P. Karjala Valdai murrak. - Tln. - 226 lk. - (Eesti NSV TA Emakeele Seltsi toim.; 5).
- Papp 1968** - Papp, I. Unkarin kielen historia. - Helsinki - 266 s. - (Tietolipas; 54).
- Paunonen 1973** - Paunonen, H. On the Primary Gemination of Finnish Dialects // Finnisch-ugrische Forschungen. - Nr. 40. P. 146-164.

- Peegel 1954** - Eesti vanade rahvaaulude keele morfoloogia: Väitekiri filoloogiateaduste kandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks. - Tartu. - 490 lk.
- Penttilä 1957** - Penttilä, A. Suomen kielioppi - Helsinki; Porvoo: Söderström. - 692 s.
- Popova 1934** - Popova, N. S. Arifmetikan openduzvoz; (naca'iniijale školale): 2. openduzvoz. - 2. pereratut izdaniij. - Leningrad: Kirja. - 75 s.
- Porkka 1885** - Porkka, V. Ueber den ingrischen Dialekt mit Berücksichtigung der übrigen finnisch-ingermanländischen Dialekte. - Helsingfors. - 146 S.
- Posti 1942** - Posti L. Grundzüge der livischen Lautgeschichte. - Helsinki - 328 S. - (Suomalais-ugrilaisen Seuran toim.; LXXXV)
- Rapola 1919** - Rapola, M. Kantasuomalaiset pääpainottomain tavujen $\leftarrow$ -loppuiset diftongit suomen murteissa. - Helsinki - 411 s. - (Suomi; IV 17).
- Rapola 1966** - Rapola, M. Suomen kielen äännehistorian luennot. - Helsinki. - 498 s. - (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toim.; 283).
- Ravila 1941** - Ravila, P. Über die Verwendung der Numeruszeichen in den uralischen Sprachen // Finnisch-ugrische Forschungen. - Nr 27. S. 1-136.
- Rombandjeva 1973** - Ромбандеева Е. И. Мансийский (вогульский) язык. - М.: Наука. - 208 с.
- Rätsep 1977a** - Rätsep, H. Eesti keele ajalooline morfoloogia. 1: Õpivahend eesti filoloogia osakonna üliõpilastele. - Tartu: TRÜ eesti keele kat. - 66 lk.
- Rätsep 1977b** - Rätsep, H. Õigekeelsussõnaraamat 1976 // Keel ja Kirjandus. Nr. 12. Lk. 740.
- Rätsep 1978** - Rätsep, H. Eesti keele lihtlausete tüübid. - Tln.: Valgus. - 264 lk.
- Rätsep 1979** - Rätsep, H. Eesti keele ajalooline morfoloogia. 2: Õpivahend eesti filoloogia osakonna üliõpilastele. - Tartu: TRÜ eesti keele kat. - 88 lk.
- Saareste 1955** - Saareste, A. Petit atlas des parlers estoniens = Väike eesti murdeatlas. Uppsala. 108 p. - (Skrifter utgivna av Kungl. Gustav Adolfs Akademien; 28).
- Salonius 1891** - Salonius, P. Tutkimus Tornion seuduilta // Suomi - II 14. S. 249-296.
- Serebrennikov 1967** - Серебренников Б. А. Историческая морфология мордовских языков. - М.: Наука. - 262 с.
- Setälä 1899** - Setälä, E. N. Yhteissuomalainen äännehistoria. 1 - Helsinki: Suomal. Kirjallisuuden Seuran Kirjapainos. - 446 s.
- Setälä 1953** - Setälä, E. N. Näytteitä liivin kielestä. - Helsinki. 530 s. - (Suomalais-ugrilaisen Seuran toim.; 106).
- Sjögren 1861** - Sjögren, J. A. Gesammelte Schriften. Band II, Theil I. Livische Grammatik nebst Sprachproben. - St. Pétersburg. - 480 S.
- SKES** - Suomen kielen etymologinen sanakirja. 1-6. Helsinki: Suomalais-ugrilainen Seura, 1958-1978.
1. Y. H. Toivonen. 1974. XXVI 204 s.
2. Y. H. Toivonen, E. Itkonen, A. J. Joki. 1958. S. 205-480.

3. E. Itkonen, A. J. Joki 1962. S. 481-840.
4. E. Itkonen, A. J. Joki 1969. S. 841-1256.
5. E. Itkonen A. J. Joki R. Peltola. 1975. S. 1257-1676.
6. E. Itkonen A. J. Joki R. Peltola. 1978. S. 1677-1899.
- SKM 1945** - Suomen kansan murrekirja: Itämurteet. - Porvoo; Helsinki: Söderström. - 392 s.
- SKVR I** - Suomen kansan vanhat runot. 1. Vienan läänin runot. 1-4 / Julk. A. R. Niemi. - Helsinki 1908-1921. - (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toim.; 121).
- 1 1908. 924 s.
2. 1917 703 s.
3. 1919. 392 s.
4. 1921 1183 s.
- SKVR II** - Suomen kansan vanhat runot. 2. Aunuksen, Tverin- ja Novgorodin-karjalan runot / Julk. A. R. Niemi. - Helsinki 1927 - 739 s. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toim.; 144).
- SKVR III** - Suomen kansan vanhat runot. 3. Länsi Inkerin runot. 1-2. - Helsinki 1915-1916. - (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toim.; 139).
1. V. Salminen. 1915. 670 s.
2. V. Salminen, V. Alava. 1916. 734 s.
- Sovremennõi komi jazõk 1955** - Современный коми язык: Учебник для высших учебных заведений. Часть первая. Фонетика, лексика, морфология / Под общ. ред. В. И. Лыткина. - Сыктывкар: Коми книжное издательство. - 312 с.
- Sovremennõi mariiski jazõk 1961** - Современный марийский язык: Морфология / Под общ. ред. Н. И. Пенгитова, И. С. Галкина, Н. И. Исанбаева. - Йошкар-Ола: Марийское книжное издательство. - 324 с.
- Stahl 1974** - Stahl H. Einführung zu der Estnischen Sprach // Faksiimileväljaanne. - Rooma: Maarjamaa, 1974. 143 lk.
- Suhonen 1975** - Suhonen, S. Liivin kielen näytteitä. - Helsinki. - 119 s. (Castrenianumin toim.; 5).
- SVJ** - Зайцева М. И., Муллонен М. И. Словарь вепского языка. - Л.: Наука, Ленингр. отделение, 1972. - 746 с.
- Särkkä 1969** - Särkkä, T Itämerensuomalaisten kielten eksessiivi. - Helsinki. - 233 s. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toim.; 291).
- Zaitseva 1981** - Зайцева Н. Г. Именное словоизменение в вепском языке. - Петрозаводск: Карелия. - 218 с.
- Tauli 1952** - Tauli W. Bemerkungen zum Ursprung des uralischen Kasusystems // Ural-Altäische Jahrbücher. - Nr. 24. h. 3-4. S. 27-41.
- Toomessalu 1969** - Toomessalu, A. Tuulik, kadakas ja leib: III valimik korrespondentide mur-

- detekste. Tln.: Valgus. - 264 lk.
- Tunkelo 1946** - Tunkelo, E. A. Vepsän kielen äännehistoria. - Helsinki. - XXII, 926 s. - (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toim.; 228).
- Tunkelo 1951** - Näytteitä Äänis- ja Keskivepsän murteista / Julk. E. A. Tunkelo. - Helsinki - 621 s. - (Suomalais-ugrilaisen Seuran toim.; 100).
- Turunen 1946** - Turunen, A. Lyydiläismurteiden äännehistoria. 1 Konsonantit. - Helsinki. - 338 s. - (Suomalais-ugrilaisen Seuran toim.; 89).
- Turunen 1956** - Turunen, A. Pohjois-Karjalan murreopas. - Helsinki: Otava, - 154 s.
- Udmurtsko-russki slovar 1948** - Удмуртско-русский словарь / В. М. Вахрушев, К. А. Корепанова, Е. Н. Ложкина, А. Л. Малых и др. - М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей. - 447 с.
- Univere 1955** - Univere, A. a-listest mitmuse vormidest eesti murdeis // Emakeele Seltsi Aastaraamat. - Nr. 1 Lk. 118-127.
- Univere 1970** - Univere, A. x-tunnuselise tegevusnime viisiütlevast eesti keeles // Emakeele Seltsi Aastaraamat. - Nr. 16. Lk. 179-194.
- Veske 1873** - Veske, M. Untersuchungen zur vergleichenden Grammatik des finnischen Sprachstammes. - Leipzig. - 216 S.
- Veske 1879** - Veske, M. Eesti keele healte õpetus ja kirjutuse wiis. - Tartu: Schnakenburg. - VIII, 110 lk.
- Wiedemann 1875** - Wiedemann, F. J. Grammatik der Ehstnischen Sprache, zunächst wie sie in Mittelehstland gesprochen wird, mit Berücksichtigung der anderen Dialekte. - St.-Petersbourg. - 664 S.
- Wiedemann 1973** - Wiedemann, F. J. Eesti-Saksa sõnaraamat. - Neljas, muutmata trükk teisest Jakob Hurda redigeeritud väljaandest. Tln.: Valgus.
- Villup 1969** - Villup, A. Adverb eesti keeles. - Tln.: ENSV Kõrgema ja Keskerihariduse Min. E. Vilde nim. TPedI. Eesti keele ja kirjanduse kateeder. - 137 lk.
- VMS 1982** - Väike murdesõnastik. 1 / Toim. V. Pall. - Tln.: Valgus. - 503 lk.
- Vääri 1974** - Vääri, E. Frekventatiivse ning retsiprookse *l*-liitega verbid ja algupäraste liidetega adverbid liivi keeles // TRÜ Toimetised. - Vihik 232. Töid eesti filoloogia alalt. - Nr. 4. Lk. 35-108.
- Õim 1981** - Õim, H. Teoreetilise keeleteaduse vanast ja uuest paradigmast // Keel ja Kirjandus. - Nr. 7. Lk. 385-391 Nr. 8. Lk. 456-464.
- ÕS 1976** - Õigekeelsussõnaraamat / Toim. R. Kull E. Raiet. - Tln.: Valgus. - 925 lk.

E E S T I K I R J A K E E L E N Ä I D E T E A L L I K A D

- Aavik 1954** Waltari M. Sinuhe. Viisteist raamatut arst Sinuhe elust umbes 1390-1335 e. Kr. 1 / Tlk. J. Aavik Toronto; Orto. - 384 lk.
- Alver 1966** Alver B. Tähetund: Valik luuletusi ja poeeme. - Tln.: Eesti Raamat. - 230 lk.
- Baturin 1968** - Baturin, N. Maa-alused järved: Luuletusi 1963-67 - Tln.: Eesti Raamat. - 68 lk. - (Noori Autoreid 1967).
- Baturin 1973** - Baturin, N. Kuningaonni kuningas. - Tln.: Eesti Raamat. - 213 lk.
- Baturin 1985** Baturin, N. Noor jää. Tln.: Eesti Raamat. - 142 lk.
- Hainsalu 1985** - Hainsalu, L. Võti kaelas // Looming. - Nr 9 Lk. 1187-1213.
- Heinaste 1985** - London, J. Smoke Bellew / Tlk. E. Heinaste // London, J. Smoke Bellew; Merehunting. Tln.: Eesti Raamat. - Lk. 5-235. - (Põnevik)
- Holberg 1978a** - Tolstoi L. Anna Karenina.1 / Tlk. S. Holberg. - Tln.: Eesti Raamat. - 477 lk.
- Holberg 1978b** - Tolstoi L. Anna Karenina 2. / Tlk. S. Holberg. - Tln.: Eesti Raamat. - 414 lk.
- Jõgi 1977** - Babel I. Ratsaarmee; Odessa lood; Novellid; Maria / Tlk. O. Jõgi - Tln.: Eesti Raamat. - 294 lk.
- Kaalep 1971** - Furore Estonico (Etteheiteid Johannes Aavikule) // Üheksa aastakümnet: Pühendusteos Johannes Aavikule) - Tln.: Valgus. - 378 lk.
- Kaalep 1986** Kaalep, A. Kuldne Aphrodite ja teisi luuletusi Tln.: Eesti Raamat. - 91 lk.
- Kaplinski 1974** - Chateaubriand, F. R. René / Tlk. N. Kaplinski. - Tln.: Eesti Raamat. 142 lk.
- Krimm 1973** Andrejev. L. Juudas Iskariot / Tlk. V Krimm // Andrejev. L. Jutustused. - Tln.: Eesti Raamat. Lk. 389-452.
- Kurtna 1972** - Sciascia, L. Igati / Tlk. A. Kurtna. - Tln.: Perioodika. 85 lk. ("Loomingu" Raamatukogu; 23/24).
- Lott 1973** - Andrejev. L. Vassili Fiveiski elu / Tlk. M. Lott // Andrejev. L. Jutustused. - Tln.: Eesti Raamat. - Lk. 177-254.
- Mallene 1984** - Waltari M. Fine van Brooklyn; Kuumaastik / Tlk. E. Mallene // Waltari M. Võõras mees tuli tallu; Fine van Brooklyn; Kuumaastik. - Tln.: Eesti Raamat. - Lk. 76-181.
- Parijõgi 1982** - Parijõgi J. Jutte. - Tln.: Eesti Raamat. - 230 lk.
- Peegel 1985** - Peegel, J. Kolmas palat // Looming. - Nr 5. Lk. 586-611
- Promet 1982** Promet, L. Else, Teeba prints // Looming. - Nr. 2. Lk. 152-190.
- Rajamets 1982** - Steinbeck, J. Me tusameele talv / Tlk. H. Rajamets. - Tln.: Eesti Raamat. -

254 lk.

- Rajandi 1985** - Flaubert, G. Madame Bovari: Provintsikombed / Tlk. H. Rajandi. - Tln.: Eesti Raamat. - 288 lk.
- Raud 1979** - Raud, M. Rändlend // Sirp ja Vasar. 16. veebr.
- Rummo 1985** Rummo, P.-E. Ajapinde ajab: Luulet, juhuluulet, laulusõnu ja muud eri aegadest. - Tln.: Eesti Raamat. - 174 lk.
- Saari 1976** - Feuchtwanger. L. Toledo juuditar: Hispaania ballaad / Tlk. H. Saari. - Tln.: Eesti Raamat. - 403 lk.
- Saluri 1984** - Waltari, M. Võõras mees tuli tallu / Tlk. P. Saluri // Waltari, M. Võõras mees tuli tallu; Fine van Brooklyn; Kuumaastik. - Tln.: Eesti Raamat. - Lk. 5-75.
- Siig 1982** Siig, A. Luuletused // Looming. - Nr. 3. Lk. 291-296.
- Talvik 1937** - Talvik, H. Kohtupäev: Luuletusi - Tartu: Eesti Kirjanikkude Liit. - 63 lk.
- Tammsaare 1984a** - Tammsaare, A. H. Kogutud teosed. 11. Elu ja armastus. - Tln.: Eesti Raamat. - 344 lk.
- Tammsaare 1984b** - Tammsaare, A. H. Kogutud teosed. 12. Ma armastasin sakslast. - Tln.: Eesti Raamat. - 207 lk.
- Traat 1979** - Traat, M. Puud olid, puud olid hellad velled. Tln.: Eesti Raamat. - 142 lk.
- Traat 1982** Traat, M. Armuvägi // Looming. - Nr. 3. Lk. 298-317.
- Traat 1985** Traat, M. Üksi rändan. - Tln.: Eesti Raamat. - 302 lk.
- Tuglas 1957** Tuglas, F. Teosed. 1. Valik novelle ja miniatuure. - Tln.: Eesti Riiklik Kirjastus. - 364 lk.
- Under 1936** - Under, M. Ja liha' sai sõnaks: Valimik kümnest kogust. - Tartu: Eesti Kirjanike Kooperatiiv. - 365 lk.
- Under 1981** - Under, M. Mu süda laulab; Luuletusi kolmeteistkümnest kogust. - Tln.: Eesti Raamat. - 510 lk.
- Undusk 1979** - Undusk, J. Õised rongid // Looming. - Nr. 6 Lk. 824-830.

Академия наук Эстонской ССР. Институт языка и литературы.

Кристийна Р о с с . Инструктив в прибалтийско-Финских языках.

На эстонском языке. Таллин, "Valgus" Toimetaja A. Laanest. Kunstiline toimetaja R. Eilsen. Trükkida antud 22.09.88.. Formaat 60x84/8. Trükipaber nr. 1. Masinakiri. Rotaprint. Tingtrükipoognaid 18,37. Tingvärvitõmmiseid 18,83. Arvestuspoognaid 12,15. Trükiarv 600. Tell. nr. 387 Hind rbl. 2.50. Tellitud. Kirjastus "Valgus", 200090 Tallinn, Pärnu mnt. 10. ENSV Hariduskomitee VÕT trükikoda, 200105 Tallinn, Sakala t. 21.

Rbl. 2.50

ISBN 5-440-00371-1